ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER

3

M. Fethullah Gülen

JENERİK

ASRIN GETİRDİĞİ TEREDDÜTLER -3-

M. Fethullah Gülen

NİL YAYINLARI

Asrın Getirdiği Tereddütler 3

ISBN
978-975-315-050-7

Yayın Numarası
120

Çağlayan A. Ş.
TS EN ISO 9001:2000
Ser No: 300-01
Sarnıç Yolu Üzeri No: 7 Gaziemir / İZMİR
Tel: (0232) 274 22 15
Mayıs 2011

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Merkez Mah. Soğuksu Cad. No: 31
Tek-Er İş Merkezi Mahmutbey/İSTANBUL
Tel: (0212) 410 50 60 Faks: (0212) 445 84 64

Nil Yayınları
Bulgurlu Mahallesi Bağcılar Caddesi No:1
Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 11 44 Faks: (0216) 522 11 78
www.nil.com.tr

Bu mütevazi kitapçıkta sorulara irticalen cevap verildiği, konuşmanın ona göre istiflendiği.. daha sonraki küçük tashihlerle de bu ilk tertip ve ifade tarzına dokunulmadığı; daha doğrusu, her şeyi yeniden ele alma gibi bir zorluğu olduğundan dokunulmadığı için, bir kısım karışıklıklar, anlatma eksiklikleri olacaktır. Değerli okuyucuların, bütün bunları nazar-ı itibara alarak, kitabı öyle mütalâa etmelerini ve kusurlarımıza nazar-ı müsamaha ile bakmalarını umar, dualarını bekleriz.

Takdim

Çarpık zihniyetlerin ürettiği sorulara, çapraz ve ihatalı cevaplar hazırlamak, beyninin maden ocağında düşünce kazması sallayan ve şakaklarındaki zonklamayı ancak bu şekilde dindirebilen her düşünür ve mütefekkirin en önde gelen vazifelerinden biridir. Bir bakıma bu vazife onların varlık ve yaratılış gayeleridir. İçinde mütefekkiri bulunmayan cemiyet ne fakir bir cemiyettir ve içinde mütefekkirini barındırmayan cemiyet nasıl zalim bir cemiyettir. Çünkü varlık gayesini hiçe saymış veya hiç anlamamıştır da ondan. Âlim, bütün bir âlemdir. Mütefekkir ise âlimi ve dolayısıyla âlemi besleyen dâyedir. Tefekkürü olmayan âlim sadece kitap yüklüdür. Mânâ ve muhtevaya aldırış etmeyen bir kemmiyet taşıyıcısından farkı yoktur onun.

"Neden" ve *"niçin"* cümbüşü, dünya kurulduğu günden beri vardır. Zaten dünyayı dünya yapan da bu sorulardır. *"Dünya hikmet evidir."* diyenler bunu söylemiş olmuyorlar mı? Sebep ve netice münasebetini kurcalama hikmetin ta kendisi değil mi? İddiasız ama tecessüsü uyanık tutucu sorular olmasaydı "hikmet"ten ve "hakîm"den bahsetmek nasıl mümkün olurdu? Hâlbuki bunların varlığı birer realite ve vâkıadır. Öyleyse bundan sonra da bu vâkıa her zaman ve zeminde var olacaktır.

Bu realiteyi görmezden gelme bir aldanmışlıktır. Şu kadar var ki, her önüne gelen soruyu cevaplamaya kalkmak da lüzumsuz bir cesarettir. Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Cibril'in sorduğu *"Kıyamet ne zaman kopacak?"* sorusuna Allah Resûlü'nün verdiği cevap ne kadar mânidardır. Şöyle buyurmuşlardır: *"Şu anda kendisine sorulan, soruyu sorandan fazla bir şey bilmiyor."* Gerçi bu da bir cevaptır; ama ne kâmil bir cevap. Kıyamete kadar hikmetin başında taç ve tacında sorguç olacak bir cevap! Muhatabı meleklerin en büyüğü; cevabı veren de peygamberlerin ve bütün insanlığın... Fakat işte cevabı!

İmam Ebû Yusuf, kendisine sorulan yüz sorudan altmışına "Lâ edrî" (bilemiyorum) cevabını verir. Soru sahipleri hayret içinde ve ham bir çıkışla "Sana bizim sorularımıza cevap vermen için maaş veriliyor. Hâlbuki sen soruların çoğuna "Bilemiyorum." diyorsun. "Bu nasıl olur?" derler. Ve büyük imam şu cevabı verir: "Siz maaşı benim bildiklerime veriyorsunuz. Bilmediklerime de vermeye kalksanız bütün dünyayı bana vermeniz gerekirdi!"

İşin bu tarafı biraz da kendisine soru sorulan ve kendilerinden cevap

beklenenleri ilgilendiren kaide. Bir de soru sormanın kendine göre âdâbı ve erkânı vardır ki, bu edep çerçevesi içinde sorulan sorular kanaatimizce verilen cevaplar kadar mühim ve bir o kadar da zor ve müşkildir. Tembel beyinler soru soramaz. Düşüncesi nemlenmiş insanlarda düşünce aksiyonu olmaz. Bu edebi de bize yine Cibril hadisi öğretiyor. Cibril edep içinde yaklaşıyor, evvelâ insanlardan bir insan olma hüviyetine bürünüyor, sonra da "Yaklaşabilir miyim?" nezaketiyle işe başlıyor, üç defa izin istiyor, dördüncüde diz çöküp ellerini dizlerine koyuyor ve sorularını öyle soruyor: "İman nedir, islâm nedir ve ihsan nedir?.." gibi en can alıcı soruları soruyor.

Soru çeşitli gayeler için sorulur. Bildiğini bildirmek için veya karşısındakini imtihan etmek için soru sormak, belli bir gaye ve hedefe makrûn değilse hiç tasvip görecek davranışlardan değildir. Ancak öğrenmek için veya kendisi bilse dahi orada bulunan diğer insanların öğrenmelerini temin için sorulan sorulardır ki, edep çerçevesi içindedir. Bu gruba dahil sorular birer hikmet fideliğidir. İşte Cibril'in soruları bu cinsten sorulara güzel bir örnektir.

Verilen cevapları tasdik etmesi, kabullenme mânâsınadır. Yoksa soru soranın verilen cevabı doğrulama mânâsında tasdik etmesi uygun değildir. Hem Cibril oraya dini öğretmek için gelmiştir. Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözlerinin, getirdiği vahye mutabık olduğunu Cibril o anda tasdik etmiştir. Böyle bir tasdik ancak o platformda güzeldir...

Hem niyet hem de şekil itibarıyla güzel sorulan bir soru, verilecek cevap için de önemli ölçüde ilham kaynağıdır. Sormak maharet, doyurucu şekilde cevap vermek ise bir meziyettir. İşte bu kitap böyle maharet ve böyle meziyetten terkip edilmiş bir eserdir. Ona, "Soru-Cevap Ansiklopedisi" veya "Soru-Cevap Atlası" dense yeridir.

Verilen cevaplar kalabalık bir kitle önünde ve irticâlî olarak verilmiştir. Daha sonra da bu cevaplar asla ve öze dokunmayan küçük düzeltmelerle yazıya dökülmüştür. Muhtevadaki bereket biraz da bu fıtrîlikten kaynaklanmaktadır.

Yayınevimiz, bu seriye ait üçüncü kitabı çıkarmanın sevincini sizlerle paylaşırken maarif adına ortaya koyduğu bu ve benzeri faydalı kitapları takdim etmenin haklı mutluluğunu da yaşamaktadır. Ümidimiz sizlerle daha nice sevinçler paylaşmak ve daha nice mutlu anlar yaşamaktır. Beyin teri ve göz nuru dökenlere en içten sevgi ve selâmlarımızla...

Nil Yayınları

İslâmiyet akıl ve mantığa uygundur, diyorlar. Hâlbuki İslâmiyet nasslara dayanmaktadır ve dolayısıyla teslimiyeti gerektirmektedir. İzah eder misiniz?

Evet, öyledir. İslâmiyet hem akıl ve mantığa uygundur hem de teslimiyeti gerektirir. Zira akıl ve mantıkla teslimiyet birbirine zıt mânâya gelen kelimeler değildir. Bir şey hem mantıklı olur hem de teslimiyeti gerektirir. Yani hiç kimse teslimiyet gerektiren bir husus karşısında, "Öyleyse bu mantıkî değildir." gibi bir hüküm veremez ve mantık böyle bir hükmü kabul etmez. Şimdi de bu meseleyi yine akıl ve mantık çerçevesinde izaha çalışalım.

İslâmiyet evvelâ, inanılması gerekli olan hususları, kâinatı okuyan kitabıyla ele alıp aklî ve mantıkî olarak bizlere izah etmiştir. Cenâb-ı Hakk'ın ulûhiyet ve rubûbiyeti bu şekilde ispat edildikten sonra, telâzum ifade eder mahiyette peygamberlik ele alınmış ve bunun zarureti üzerinde gayet muknî delillerle durulmuştur. "Böyle bir ulûhiyete, dellâllık yapacak peygamberler lâzımdır." hükmünü netice veren bütün bu deliller gayet aklî ve mantıkî delillerdir.

Öldükten sonra insanlar tekrar dirilip ebedî bir hayata mazhar olmalılar ki, onlara verilen ebed hissi abes olmasın. Cenâb-ı Hak abesten münezzeh olduğuna göre insanlara böyle ebedî bir hayat bahşedecektir. Hem varlığı ilk defa kim yarattı ise, bu ikinci yaratılışı da yine O yapacaktır.[1]

Kur'ân kelâmullahtır. Bütün cin ve insanlar toplansa onun tek bir âyetine dahi nazîre getiremezler.[2] Madem o, Allah'ın (celle celâluhu) kelâmıdır, öyleyse Tevrat, İncil, Zebur ve diğer O'nun tasdikinden geçen bütün suhuflar da aslî hüviyetleriyle Allah'ın (celle celâluhu) kelâmıdırlar...

Teker teker her birini mevzu ile alâkalı yerlerde arîz ve amîk anlattığımız bu meseleleri burada tafsil edecek değiliz. Sadece bir fikir vermek için temas etmiş oldum. Şimdi, inanılması gereken akideye ait bütün meseleleri böyle aklî ve mantıkî delillerle ispat ettikten sonra, iş bir yere varır ki, insan orada deliller ayağıyla yürüyemez. Vicdanında duyduğu, gönlünde hissettiği hakikate ait mânâlar o denli kuvvetlidir ki, deliller orada çok sönük kalır. Bu bir seviye meselesidir ve gayet normaldir. Şu kadar var ki İmam Rabbânî gibi büyük zatlar "seyr minallah" tamamlandıktan sonra yine insanın delillere ihtiyaç duyacağını ifade etmişlerdir ki, bu o seviyede miracını tamamlayan insanlara mahsus bir keyfiyettir ve çoğumuz itibarıyla bizimle alâkası yoktur.

Cenâb-ı Hakk'ın her işi ve icraatı akla ve mantığa müstenittir. Nasıl olmasın ki, O, Alîm ve Hakîm'dir.. abes iş yapmaz.[3] Nitekim biz, fiziğin, kimyanın, astronomi ve astrofiziğin kanunlarıyla bir kısım sabit prensiplere ulaşıyor ve görüyoruz ki, şu icraat karşısında en mahir insanların yaptıkları dahi çok sönük kalmaktadır. Öyleyse Allah'ın (celle celâluhu) her işte bir hikmeti vardır. Bu hikmet ise aklî ve mantıkîdir; tamamen o çizgide cereyan eder.

İşte tekvînî âyetleri böylece âfâkî ve enfüsî delillerle bir araya getirmemiz bizi azamet ve kibriyasına uygun bir inançla Cenâb-ı Hakk'a inanmaya zorluyor. Bu iman da bizi O'na teslim olmaya sevk ediyor. İşin başında akıl, mantık; sonunda da böyle bir teslimiyet söz konusudur. Mademki O'na teslim olduk ve oluyoruz, o zaman O'nun dediklerini yapmamız gerekiyor. Tabiî burada da karşımıza ibadete müteallik meseleler çıkıyor: Namaz, oruç, zekât ve hac gibi ubûdiyetle ilgili bütün hususlar...

Bunların yerine getirilmesi bir bakıma teslimiyettir. Fakat bunlar arasında da yine akıl ve mantık ayağıyla yürümemiz, hikmet açısından bunları bir değerlendirmeye tâbi tutmamız da her zaman mümkündür.

Beş vakit namazın bu vakitlerde farz olup başka vakitlere kaydırılmamasının elbette birçok hikmeti vardır. Namaz hareketlerinin bu şekilde ayarlanmış olması hiç şüphesiz gelişigüzel değildir. Abdestte yıkadığımız uzuvların yıkanma emri elbette bir faydaya müstenittir. Cemaatle namaz kılmanın cemiyet hayatını tesiste de büyük rolü vardır. Zekâtın farziyeti fakir-zengin arasındaki dengeyi muhafaza açısından nice faydaları omuzlamıştır. Orucun insan sağlığına getirdiği faydalar sayılamayacak kadar çoktur. Aslında, İslâm'ın bütün emir ve yasaklarının baş döndürücü mucizeliği hikmet, akıl ve mantık zaviyesinden tetkik edilip incelenirse, bu inceleme bizi yine aynı noktaya getirir ki, o da teslimiyettir.

Bir misal olsun diye haccı ele alalım. Biz baştan haccın farziyetini kabul etmişiz, diyelim. Çünkü Cenâb-ı Hak وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً[4] demekte ve kadın-erkek her gücü yeten Müslüman'a haccı farz kılmaktadır. Böyle bir bakış, işe teslimiyetten başlamadır. Biz teslimiyet adına buna "Lebbeyk!" diyor ve hacca koşuyoruz. Daha sonra da haccın âlem-i İslâm çapında bize vaad ettiklerini incelemeye koyuluyoruz. Bu, her seviyede insanın katıldığı İslâm âlemi çapında bir kongredir. Ve Müslümanların yekvücut hâline gelebilmelerine en kısa ve en garantili bir

zemin durumundadır. Bir de içtimaî adalet cephesinden meseleye bakacak olursak zengin-fakir, âlim-avam herkesin aynı şart ve seviyede sadece kulluk yapma düşüncesiyle burada bir araya gelişleri, İslâm'ın nasıl âlemşümul bir din olduğu mevzuunda yakînimizi kuvvetlendirecek ve itminanımıza esas olacaktır.

İster başlangıcı akıl ve mantık ayağıyla yürüme şeklinde eda edip, neticede teslimiyet noktasında karar kılmış olalım, isterse başta teslimiyetle yola çıkıp akıl ve mantığı birer vasıta olarak kullanalım sonra da yine aynı noktaya gelmiş olalım, bunlar neticeye tesir eden faktörler değildir.

Binaenaleyh, İslâm bir yönüyle aklî ve mantıkîdir. Bir yönüyle de esası teslimiyettir. Yerinde aklîlik ve mantıkîlikten başlar teslimiyete ulaşır; yerinde teslimiyetten hareketle aklîliğe ve mantıkîliğe gider ve onlar da onu yine teslimiyete götürür. Zaten şu kâinatı bir kitap şeklinde karşımıza koyan Allah'ın (celle celâluhu) nizam ve sistemi de başka türlü olamaz...

Âfâkî ve enfüsî delil: İç ve dış âleme ait deliller.

Âlemşümul: Evrensel.

Arîz ve amîk: Enine boyuna, etraflıca, genişliğine, derinliğine.

İtminan: Tam tamına emin olma, tatmin olma.

Muknî: İkna edici, doyurucu.

Telâzum: Birbirini gerektirme.

Tekvînî âyetler: Yaratılış delilleri, kâinat kitabının âyetleri.

Yakîn: Kuvvetli, tam iman, kesin bilgi.

1 Haşir ve kıyamet için bkz.: Rûm sûresi, 30/50; Yâsîn sûresi, 36/78-79; Hac sûresi, 22/1-2; Nisâ sûresi, 4/87; İnfitâr sûresi, 82/13-14; Zilzâl sûresi, 99/1-8; Kâria sûresi, 101/1-11; Nahl sûresi, 16/77.

2 Kur'ân'ın benzerinin getirilemeyeceğini beyan eden tahaddi (meydan okuma) âyetleri ile ilgili bkz.: Bakara sûresi, 2/23-24; Mü'minûn sûresi, 10/38; Hûd sûresi 11/13-14; İsrâ sûresi, 17/88; Tûr sûresi, 52/33-34.

3 Cenâb- Hakk'ın Azîz ve Hakîm olduğuna dair bkz.: Bakara sûresi, 2/32; Nisâ sûresi, 4/26; En'âm sûresi, 6/73, 83; Yûsuf sûresi, 12/100; İnsan sûresi, 76/30.

4 Âl-i İmrân sûresi, 3/97.

Diğer peygamberlerin ümmetlerine olan sevgileri ile Peygamberimiz'in ümmetine olan sevgisi farklı mıdır? Ayrıca kendi ümmetinin fertleri arasında da sevgi farkı var mıdır? İzah eder misiniz?

Soruda birkaç husus var. Evvelâ, bütün peygamberler kastedilerek onların ümmetlerine olan sevgi ve muhabbetleriyle, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sevgisi arasındaki fark; sonra da İki Cihan Serveri'nin kendi ümmetinin fertlerine gösterdiği farklı muhabbet ve sevgi hakkında malumat isteniyor.

Her peygamber kendi ümmetini sever. Bu sevgiden bazen sevginin kendisi bazen de şefkat mânâsı kasdolunabilir. Her ikisi de peygamberlerde en ulvî seviyede vardır. Ancak peygamberlerin kendi aralarında derece farkları mevzuubahis olduğu gibi, onlardaki duygu ve düşüncede de farklılıklar söz konusudur. İşte bu hakikate binaen, bütün peygamberlerde var olan sevgi ve muhabbet Efendimiz'de en a'zam derecede vardır. Vardır ki, Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), O'nun bu şefkat ve muhabbetini anlatma sadedinde kendi isimlerini O'na izafe etmiş ve Allah Resûlü'ne "Raûf, Rahîm" demiştir.[1] O, mü'minlere karşı işte böyle bir sevgi ve şefkat âbidesidir.

Ve yine O'nda öyle bir sevgi ve şefkat vardır ki, doğduğu zaman "Ümmetî, ümmetî!"[2] demiş ve her nebinin, her velinin "Nefsî, nefsî!" diyeceği yerde o yine "Ümmetî, ümmetî!" diyecektir.[3]

Bu şefkat ve sevgiye bakın ki, miraç vasıtasıyla ulaştığı zirveden, hem de başka hiçbir beşere nasip olmayan o yüksek pâyeden, sırf ümmetini kurtuluşa götürebilme ve ellerinden tutup onlara da böyle bir miraç zevkini tattırabilmek için geriye dönmüş ve dünyaya ızdırap yudumlamaya gelmişti.[4]

O nasıl bir şefkattir ki, kendisini taşlayan ve vücudunu kan revan hâlde bırakanlara Melek feveran ediyor ve "Müsaade et de şu dağı onların başına geçireyim!" diyor; fakat O: "Kıyamete kadar onların zürriyetinden bir fert ümmetime dahil olacaksa, hayır istemem." karşılığını veriyor...[5]

O'ndaki sevgi ve şefkat işte bu mânâda hiçbir peygamberle dahi kıyas kabul etmeyecek kadar büyüktür. O'nun tarih-i hayatı yüzlerce şefkat ve merhamet misalleriyle örülmüş bir kanaviçe gibidir. Meselenin ledünnî cephesini ise

bizim kavramamız mümkün değildir.

Burada, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendi ümmeti arasındaki sevgi farkına geçmeden bütün peygamberler için geçerli bir kaideyi söyleyeyim: Her peygamber kendi ümmeti içinde en çok kendi nübüvvetine vâris olanları sever. Bu umumî bir kaidedir ve Allah Resûlü de bundan müstesna değildir. Çünkü bütün peygamberlerin dünyaya geliş gayesi nübüvvete ait mânâları tebliğden ibarettir. Onlar, miras olarak geride kalanlara ne mal ne de makam bırakırlar.[6] Bıraktıkları tek miras tebliğ ettikleri dindir ve o dinin esaslarıdır. O dine sahip çıkanlar öncelik sırasına göre elbette peygamberlerin de en çok sevdikleri kimseler olacaktır.

Kâinatın Efendisi bir hadislerinde mealen şöyle buyurdular: *"Size iki şey bırakıyorum: Allah'ın kitabı Kur'ân ve Ehl-i Beytim."*[7]

Ehl-i Beyt'e bu teveccüh, sadece sıhrî karabetten değildir. Bunda ince bir sır vardır ve Allah Resûlü bu sırra binaen Ehl-i Beytini nazara vermektedir. Zira, Ehl-i Beyt-i Nebevî, cibillî olarak Kitabullah'a ve Resûlullah'a (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve O'nun getirdiklerine sahip çıkmaktadırlar. Onun içindir ki, daha sonraki devirlerde onlara sahip çıkmak aynen dine sahip çıkmak gibi olmuştur. İşte bu hikmete mebni O, daha çok Ehl-i Beytini nazara vermektedir.

Diğer taraftan Allah Resûlü'nün davasını temsilde ve nübüvvet mânâsına sahip çıkmada vârisleri Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallâhu anhüm ecmain) gibi zatlardır. Bunlar Efendimiz'in gerçek vârisleridir.

Bu noktadan hareketle Efendimiz'in peygamberlik davasına birinci planda sahip çıkanlar sahabe-i kiramdır. Daha sonra da çeşitli devirlerde o pâk nesilden gelen ve yaşadıkları dönemde İslâm'ı en ulvî şekilde temsil edip gönüllere hayat üfleyen Ehl-i Beyt olmuştur. Vâkıa dinî hayat ve dine hizmet daha önce gelir. Hangi devirde olursa olsun Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) gerçek mirasına sahip çıkanlar O'nun en yakınları ve Ehl-i Beyti sayılırlar.

Onun içindir ki, günümüzde dinî hizmetlere sahip çıkan mü'minlere "Bunlar peygamberin vârisleridir." dense doğru söylenmiş olur. Çünkü onlar nübüvvet davasına vâristirler. Meseleye bu açıdan bakılacak olursa, Hz. Ebû Bekir'le başka bir sahabi arasında fark yoktur. Zira hepsi de dava-yı nübüvvetin vârisleridir. Fakat hususî fazilette bütün ümmet bir araya gelse yine Hz. Ebû

Bekir'e (radıyallâhu anh) denk olamazlar.[8]

Demek oluyor ki, ister kendi asrı içinde ve kendi devrinde yaşayanlar, isterse daha sonraki asırlarda yaşayanlar kim nübüvvet davasına ve hangi ölçüde sahip çıkarsa, o ölçüde Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından sevilmeye liyakat kesbedecektir.

Nasıl ki, وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ[9] sırrıyla peygamberlere düşen vazife sadece tebliğdir; aynen öyle de, O'nu rehber kabul edip arkasından giden mü'minlere düşen vazife de yine sadece tebliğdir. Keza bu noktada bize düşen de O'nun arkasında edeple el bağlayıp "Bizim vazifemiz ancak tebliğdir." demek olacaktır. Bu şekilde bir intisapla O'na bağlandığımızdan ötürü de, kendimizi dünyanın en tali'lileri arasında kabul edebiliriz.

Şimdi de meselenin bir başka yönüne dikkatlerinizi istirham ediyorum.

Efendimiz'e (aleyhissalâtü vesselâm) nübüvvet nurunu görerek ve O'nun pırıl pırıl atmosferi içinde yetişerek vâris olan kimselerin durumu, diğerlerinden çok farklıdır. Bu da gayet normaldir. Zira onlar bizzat Efendimiz'i (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüler, O'nun nurundan istifade ettiler, O'nun her hâline vâkıf oldular, sağanak sağanak vahiy yağan bir iklimde, vahyin ürpertici serinliğini daima iliklerine kadar hissettiler. Ve o şanlı Muallim ve Üstad tarafından yetiştirildiler. Öyleyse, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlara diğerlerinden daha farklı bir muhabbet beslemesi, onlara ihtimam göstermesi ve onları aziz tutarak *"Ashabıma söven benden değildir."*[10] *"Ashabım gökteki yıldızlar gibidir."*[11] şeklinde ifadelerle onları taltif etmesi, öyle bir mürüvvet âbidesine yakışan en uygun ifade ve hareket tarzıdır. Beşeriyet içinde O'nu en çok onlar sevdi; Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) de bu sevgiye mukabelede bulundu, O da onları sevdi.

Ayrıca, Efendimiz bu hareketiyle kendinden sonra gelip cemaatlerin önüne geçen ve onları sevk ve idare durumunda olanlara da bir hikmet dersi vermekte ve onlara bir usûl öğretmektedir. Her devir ve her devrede, birinci planda duran ve mücadele verenler hep birinci planda tutulmalı ve başkaları onlara tercih edilmemelidir.

Bu bir vefa borcudur. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise insanlar arasında, bu yönüyle dahi en zirvededir. O'ndan daha vefalı bir ikinci insan

gösterilemez.

Kendisine gelip: *"En çok kimi seviyorsun?"* diye soran sahabiye, *"Âişe'yi"* buyurur. *"Erkeklerden kasdetmiştim."* diye devam edince de, *"Babasını"* karşılığını verir.[12]

Burada, sevme ile vazife tahmili arasındaki farkı izah etmeme gerek yoktur zannederim. O her istidadı yerinde kullanmada da misli görülmemiş bir fetanet sahibiydi. Kimi nerede istihdam edeceğini çok iyi biliyordu. Öyle biliyordu ki, bu mevzuda tarihin tespit ettiği aksi bir vak'a bilmiyoruz. Seçtiği insan hangi iş için seçilmişse, muhakkak diğerleri arasında o, mevzuu en iyi temsil edenlerden biridir.

İki Cihan Serveri nasıl ısmarlama yaratılmış bir insandı, ona sahabi olacak kimseler de kendi çaplarında ısmarlama insanlardı.[13] Bunun mânâsı şudur:

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) daha dünyaya geldiğinde peygamber olarak gelmiştir. Çünkü O'nun çocukluk döneminde dahi bütün davranışları, daha sonraki durumunu destekleyici mahiyettedir.

Muselâ, bir kerenin dışında, cahiliye insanının anadan doğma üryan gezdiği devrede dizinden yukarısını açmamıştır. O biricik vak'ada da Melek gelmiş ve ikaz etmiştir.[14] Onun içindir ki, risalet vazifesi kendisine tebliğ edilmeden evvel dahi, Mekke ve civarında, iffet, namus, hayâ denince ilk akla gelen O'nun ismi olurdu. İsmet sahibiydi. Hiç günaha girmemişti. Ahde vefada, doğrulukta, verdiği sözü yerine getirmede ve emanette emin olmada O'nun üstüne kimse yoktu. O'nun bir adı da "Emîn" idi.[15] Tertemiz bir hayat yaşadı. Tertemiz olarak bu dünyayı terk etti. Vefatını duyup Medine'ye gelen en yakın dost Hz. Ebû Bekir'in ona hitaben söylediği son sözler ne kadar mânidardır. "Hayatın da pırıl pırıl, mübarek, nâşın da pırıl pırıl, ey Allah'ın Resûlü."[16] Bu ifadeler aynı zamanda başlangıcından sonuna kadar Allah Resûlü'nün hayatını bir tek cümlede ifade etmekti. O, bir çocuk masumiyetiyle dünyaya gözlerini açmış.. yaşadığı seviyeli hayatla melek masumiyetine ulaşmış ve zirveleşmenin akıl almazlığı içinde uçup ötelere gitmişti.

Onun içindir ki Mekke müşrikleri Allah Resûlü'ne ettikleri bunca iftira arasına, O'nun nezih ahlâkını tenkit ifade eden, tek kelime sokamadılar ve hep, akıl sahibi bir kimsenin kabul etmeyeceği iftiralarda bulundular. Sahir, şair dediler de, meselâ, hiç kimse -hâşâ- yalancı, dönek veya buna benzer isnatlarda bulunamadılar. Bir yönüyle Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) O'nun nezih ahlâkını,

müşriklerin ağzına bir tokat gibi vurdu ve hepsini susturdu.

O, büyük bir davayı temsil etmek için gelmişti. Cenâb-ı Hak (celle celâluhu) O'na ümmet, sahabi ve arkadaş olacakları da, öyle bir davayı ilk omuzlayacaklar olmaları itibarıyla, bu işin altından kalkabilecek kıvam ve mahiyette, hususî olarak yarattı. Evet, onlar hususî ve ısmarlama insanlardı.

Düşünün ki Halid İbn Velid, Mute'ye iştirak ettiğinde henüz iki aylık bir Müslüman'dı. Bir nefer olarak harbe iştirak etmişti. O gün ismi sayılan kumandanlar arasında onun adı yoktu. Zeyd İbn Hârise, Cafer İbn Ebî Talib ve Abdullah İbn Revâha sırasıyla sayılmış ve *"Eğer ona da bir şey olursa sancağı Allah'ın kılıçlarından bir kılıç alsın."* denilmişti.[17]

Mute'de Müslümanların sayısı üç bin, Bizans ordusu ise tam bunun 66 misli, yani iki yüz bin kişiydi.[18] Bazıları tereddüt geçirdi. Biz bu kadar sayıda bir düşman beklemiyorduk, Medine'ye geri dönelim, dediler. Ancak Zeyd önlerine dikildi. Nasıl bütün hayatı boyunca ve hangi mevzuda olursa olsun hiç dönmemişti, burada da dönmeyecekti. O tecessüm etmiş bir itaatti. İki Cihan Serveri ona, anası yaşında bir kadınla, Ümmü Eymen'le evlenmesini söylemiş hiç tereddüt etmeden kabul etmişti. Tâif'te Allah Resûlü'ne (sallallâhu aleyhi ve sellem) atılan taşlara kalkanlık yapmış ve her tarafı kan revan içinde kalmıştı.[19] Bugün bir ordu kumandanıydı. İşin mahiyeti değişse bile özü değişmemişti. O hep itaat ediyordu. Aslanlar gibi kükredi. Düşmanın sayısı ne olursa olsun geri dönülmeyecekti. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara bunu emretmişti.

Altıncı güne kadar savaşıldı. Altıncı gün bütün ordu komutanları sırasıyla şehit oldular. Sancak yere düşeceği sırada bir nefer onu kaptı ve sahibini aramaya koyuldu. Halid'i görünce de sancağı ona uzattı. Fakat Halid (radıyallâhu anh) "Sen benden önce Müslüman oldun, daha lâyıksın." diyerek sancağı almak istemedi. Ancak, çok ısrar edilince kabul etti. Zaten bütün bu olanları Allah Resûlü, Medine'de ashabına anlatıyordu. Evet hıçkıra hıçkıra ağlıyor ve anlatıyordu...

Halid İbn Velid (radıyallâhu anh) o gün büyük bir iş yapmıştır. Bazıları Mute'ye zafer değildir, deseler bile, Mute destandır, zaferdir ve bu zaferi Cenâb-ı Hak (celle celâluhu), Halid'in (radıyallâhu anh) eliyle nasip etmiştir.

O gece orduyu yedi sekiz bölüğe ayırır. Cenahları değiştirir. Sağ cenahı sola, solu sağa taşır. Öndekileri arkaya, arkadakileri de öne geçirir. Ayrıca birkaç

gruba da vazife verir. Gizlice Medine tarafına doğru gidecekler ve geceleyin Medine'den yeni bir güç geliyor gibi def ve dümbelek çala çala geleceklerdir.

Denilenler aynıyla yapılır. Ertesi gün düşman neye uğradığını anlayamaz. Herkesin karşısına tanımadığı bir sima çıkmıştır. Hele nümâyiş içinde Medine tarafından gelenler onları iyiden iyiye yıpratır ve artık psikolojik olarak çökmüşlerdir.

Ertesi gün Halid atına biner ve düşmanın merkezine hücum eder. Gözü hiçbir şey görmemektedir. Dikkat edin, henüz Müslüman olalı iki ay olmuştur. Ne bildi ne öğrendi de bu kadar kısa bir zaman içinde bu mahiyete geliverdi.

Stratejisi de tam tatbik ediliyordu. Arkaya yerleştirdiği insanlar tenbih edildiği şekilde durmadan geliyordu. Düşman iyice sarsıldı ve gerilemeye başladı. Bunu fırsat bilen Halid (radıyallâhu anh) hemen ordusunu topladı ve Medine'ye avdet etti. Fakat düşman öyle korkmuştu ki, onun geri dönüşünü dahi, bir harp taktiği zannediyorlardı, dolayısıyla da takibe cesaret edemediler.[20]

Ben Halid'i bir misal olarak söyledim. Siz buna bütün diğer büyük istidatları, kendisinden sonra cihanı idare edecek olan halifeleri, siyasî dehası herkesçe müsellem Amr İbn Âsları, ordu kumandanlarını veya hep bir nefer gibi cansiperâne bir harp meydanından diğer harp meydanına koşanları, gece bir âbid, gündüz bir muharip olanları ekleyin düşünün[21]; Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) gibi onların da birer ısmarlama insan olduklarını ve daha sonra gelenlerden hiç kimsenin onlara benzemelerinin mümkün olmadığını ayne'l-yakîn bir surette kabul ve ilân edeceksiniz.

İşte Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) öbür âlemden buraya, el ele, omuz omuza ve kol kola geldiği bu cemaatini, diğerlerinden üstün tutuyor ve onlara asıl vârisleri nazarıyla bakıyordu.

Şu kadar var ki, O vefa âbidesi insan, ümmetinin diğer kısmını da unutmuş değildi. Kendine bağrını açan taşı toprağı dahi unutmayan O insan, asırlarca sonra dahi olsa, O'na ümmet olmayı şeref bilen ümmetini unutur muydu hiç? Her cumartesi Kuba'yı ziyaret ederdi. Çünkü orası O'na ilk konaklık yapan yerdi. Mekke'den ayrılınca ilk defa O'na Kuba sinesini açmış ve "Burada kal yâ Resûlallah!" demişti. O da her hafta giderek bu vefa borcunu ödüyordu. Uhud'u da mutad vakitlerde ziyaret eder, Bakî'deki dostları için gözyaşı dökerdi. Son ziyaretinde de *"Kardeşlerime selâm olsun."* demişti. Sahabe:

“Biz senin kardeşlerin değil miyiz?” dediler. *“Onlar henüz gelmedi.”* buyurdu.[22] İşte O’nun *“Kardeşlerim”* dediği, günümüzde i’lâ-yı kelimetullah vazifesine omuz verenlerdir. Çünkü sahabe O’nun arkadaşlarıydı. O’nunla beraber yaşamışlardı. Daha sonra gelip, görmeden O’na biat edip, davası uğruna gece gündüz demeden çalışıp her türlü çile ve ızdırabı göğüsleyen ve böylece dava-yı nübüvvete vâris olduğunu gösterenler de O’nun kardeşleriydi. Zira Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara selâm gönderirken “Kardeşlerim” demişti. Belki de şu ifadelerin içinde hususî olarak, birbirini kardeş kabul eden ve kardeşte fâni olmayı şiâr edinen adanmış ruhlara da hususî bir iltifat vardı. O kendisine yakışır şekilde iltifat ederken, bu iltifatın muhatapları da liyakatlerini göstererek kendilerine yakışanı bir vazife şuuru içinde eda etmelidirler. Aksi tablo ise, O Büyük Ruhu her an dilgîr eder.

Onlar kendi devirlerine ait vazifeyi kendilerine has firasetle yerine getirdiler. Şimdi, aynı vazifeyi aynı şuurla yerine getirme vazifesi bugünün insanına düşmekte.

Raûf: Pek şefkatli.

Rahîm: Pek merhametli.

Sıhrî karabet: Evlilik yoluyla meydana gelen akrabalık.

Cibillî: Tabiî, tabiat itibarıyla, soy gereği.

Mebnî: ...den dolayı, ...den ötürü.

Fetanet: Peygamber mantığı. Bütün meselelerini akıl, kalb, ruh, his ve latîfelerini bir araya getirip öyle mütalâa eden, en büyük zorlukları dahi gayet rahatlıkla çözen harikulâde mantık.

Âbid: Çok ibadet eden, kendini ibadete veren.

Firaset: Bir şeyi çabuk sezme yeteneği, keskin ve hızlı idrak kabiliyeti.

1 Bkz.: Tevbe sûresi, 9/128.

2 Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) doğduğunda başını kaldırıp bakışlarını semaya diktiğine.. secdede, ellerini kaldırmış, çok muztar bir vaziyette dua ediyor olduğuna.. tekbir getirdiğine.. dair rivayetler için bkz.: es-Suyûtî, *el-Hasâisu’l-kübrâ* 1/80, 85, 91; en-Nebhânî, *Huccetullâhi ale’l-âlemîn* s.224, 227, 228.

3 Mahşerin dehşetinden herkes hatta enbiyâ dahi *“Nefsî, nefsî!”* dedikleri zaman, Peygamber Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) *“Ümmetî, ümmetî!”* diyeceğine dair bkz.: Buhârî, *tevhid* 32; Müslim, *iman* 326.

4 Efendimiz’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Miraç’tan getirdiği ve Cenâb-ı Hakk’ın marziyatını ifade eden hediyeler için bkz.: Buhârî, *menâkıbü’l-ensar* 42; Müslim, *iman* 279; *müsafirîn* 253; Tirmizî, *tefsîru sûre* (53) 1; Nesâî, *salât* 1; *iftitâh* 25; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/387, 422.

5 Bkz.: Buhârî, *bed’ü’l-halk* 7; Müslim, *cihad* 111; İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebeviyye* 2/60-63; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-nihâye* 3/166.

6 Peygamberlerin mal miras bırakmayacağına dair bkz.: Buhârî, *i’tisâm* 5, *humus* 1; Müslim, *cihâd* 51;

Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/463.

7 Tirmizî, *menâkıb* 77; Muvatta, *kader* 3.

8 Konuyla alâkalı bkz.: el-Gazzâlî, *Kavâidü'l-akâid* s.228; el-Kelâbâzî, *et-Taarruf li mezhebi ehli't-tasavvuf* 1/57; İbn Ebi'l-İzz, *Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye* 1/533-534. Ayrıca teferruatlı bilgi için bkz.: İmam Rabbânî, *el-Mektûbât* 1/134 (251. Mektup), 146 (266. Mektup).

9 Nûr sûresi, 24/54; Ankebût sûresi, 29/18.

10 Bkz.: Buhârî, *fezâilü ashâb* 5; Müslim, *fezâilü's-sahabe* 221-222.

11 Bkz.: el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/132.

12 Buhârî, *fezailü's-sahabe* 5.

13 Ashab efendilerimizin ısmarlama insan olduklarına dair bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/379; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/375. Ayrıca geniş bilgi için bkz.: M.F. Gülen, *Sonsuz Nur* 3/156.

14 Buhârî, *hac* 42; Müslim, *hayz* 76; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 2/350.

15 Bkz.: İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 1/209; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/425; Ayrıca bkz.: Buhârî, *tefsiru* sûre (111) 1; Müslim, *iman* 325; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/83.

16 Buhârî, *fezailü's-sahabe* 5.

17 Bkz.: el-Heysemî, *Mecmau'z-zevâid* 6/156-157; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/15, 21; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/291.

18 Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 44; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/15-30; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/291-295.

19 Bkz.: Buhârî, *bed'ül-halk* 7; Müslim, *cihad* 111; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 2/60-63; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 3/166.

20 İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/30; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* 4/295.

21 Efendimiz'in yetiştirdiği çıraklar için bkz.: M.F. Gülen, *Sonsuz Nur* 2/348-354.

22 Müslim, *tahâret* 39; Nesâî, *tahâret* 110; İbn Mâce, *zühd* 36.

İnsanımıza okuma alışkanlığını nasıl kazandırabiliriz?

Herkes söylediği ve dinleyenlerde de bir ülfet ve alışkanlık meydana getirdiği için artık vicdanlardaki mânâsına denk tesir uyaramayan ve artık klâsikleşen bir söz var: İslâm'ın ilk emri "Oku!"[1]

Oku; mahiyet-i insaniyeyi, kâinat kitabını ve bunlara tercüman olan Kur'ân'ı oku!.. Allah Resûlü'nün hayatını tetkik et! Yeni yeni terkiplere ulaş ve vardığın neticeleri tekrar tekrar oku!

Vahdaniyete delil olan bütün tecellîleri araştır, mârifet merhalelerinde her an bir öteye sıçra ve bir türlü kanmayan susuzluğunla هَلْ مِنْ مَزِيدِ *"Daha yok mu?"* de ve durmadan oku! İster kâinat kitabını, isterse onun bir fihristi olan insanın mahiyetini. Allah Resûlü'nün nurlu beyanları içinde okumaya çalışan bir insan gönül dünyasında öyle derinleşir ki, okyanuslar dahi bu derinlik yanında sığ kalır. İşte, orada: *"Seni hakkıyla bilemedik ey Mâruf!"*[2] hakikati ayne'l-yakîn anlaşılıp idrak edilir ve idrakten âciz olmadaki idrak merhalesine erilir.[3]

Âcizane kanaatim, bizim dünyamız, İslâm'ın bu emrinden de uzaklaşmış bulunuyor. Bu tabiri kullanırken, yani bizim dünyamız derken bununla sadece içinde bulunduğumuz ülkeyi kastettiğim zannedilmesin. Ben bir zamanlar bizim olan bütün yerleri, bizim dünyamız olarak kabul ediyorum. Evet, bizim dünyamız asırlarca şan ve şerefle, âfâkında Muhammedî ruhun şehbâl açtığı Mısır, Sudan, Fas, Tunus, Cezayir; bütün mağrip memleketleri, Buhara, Semerkant, Taşkent ve bütün Orta Asya memleketleri gibi daha nice ülkeleri içine alan koskoca bir dünyadır. İşte bizim insanımız, bu ilim ve irfana açık bizim dünyamızda bütün diğer dünya insanlarına kıyasla zirvelerde taht kuran ve başkalarını kendisine hayran kılan bir mübarekler topluluğudur.

Önce Haçlı seferleriyle işgale uğrayan bu yerler daha sonra da emperyalist düşüncelerin işgal ve saldırısına maruz kaldı. Belki bir süre sonra onları da bertaraf edip ülkemizden çıkardık; ancak kaldıkları süre içinde içimizden çaldıkları zayıf karakterli insanları yetiştirdiler ve birer düşünce azmanı olarak aramıza salıverdiler. Onlar da, seleflerinin ifsatlarını devam ettirebilecek nesiller yetiştirdiler. Bunu yaparken de öyle şuurlu davrandılar ki, bir evvelki icraatları bir sonrakini gerektirecek şekilde ortaya çıkıyor ve böylece tahribat,

zincirleme birbirini takip ediyordu. Derken onlara ait bir fikir dünyası meydana geldi ve bununla kendi insanımızın dağınık ve ferdî teşebbüslerine galebe çalındı. O kadar ki, bugün artık bunların bütününü ortadan kaldıramadıktan sonra, kendi ruh dünyamıza dönmemiz, onunla bütünleşmemiz, yeniden kendimizi bulmamız çok zor hatta imkânsız gözükmektedir. Bize vurdukları en önemli darbelerden biri; bizi, belli yollarla, mazimizden, tarihimizden, millî kültürümüzden, harsımızdan uzaklaştırmaları ve bizleri kendi kitap dünyamıza karşı yabancı hâline getirmeleridir. Ve böylece bir nesli asırların birikiminden mahrum ettiler. İş bununla da kalmadı, beşinci kol faaliyetlerini serbest bırakarak, gençliğin gönlünü şehevanî meselelerle doldurdu ve onları başka şey düşünmez hâle getirdiler. Nesiller, kıskıvrak bohemlik düşüncesine yakalandı ve düştüğü bu girdapta boğuldu. Kimse de çıkıp böyle bir fecaate "Dur!" deme cesaretini gösteremedi veya ekseriyet itibarıyla öyle diyebilme mevkiinde bulunanlar vaziyetlerinden memnundular, onun için de bir şey demediler.

Aynen Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) miraçta bazı günah işleyenleri, çektikleri azap keyfiyetleriyle müşâhedesi gibi, biz de o gün cemiyeti böyle bir tablo içinde görüyorduk. İçki, kumar, zina, rüşvet, ihtikâr, faiz ve daha nelerin içine gömülmüş nesiller, ciddî bir mâneviyat boşluğu içinde zift gibi karanlık düşüncelerle, âdeta bir başka varlık, bir başka şahsiyetle aramızda dolaşıyorlardı. Kalb dünyalarıyla askıya alınmış ve sarkaçlar gibi sağa sola gelip giden yığınların anarşi ve teröre kurban olması için her şey hazır hâle getirilmiş ve tıpkı eli kolu bağlanıp denize atılan sonra da arkasından "Sakın ıslanma!" diye bağırılan birisi gibi, sefahet içine itilen bu nesillere, faziletli olmaları çağrısında bulunuluyordu. Evet, o günkü nesle, "Ahlâklı ol, anarşi çıkarma, vatanını sev, milletini koru, bayrağını aziz tut!" gibi teklifler, muhteva bakımından farklı olsa da şekil bakımından aynı şeylerdi. Denize atılanların ıslanmamaları, bunların da faziletli olmaları mümkün değildi.

Daha sonra yeni bir anlayış türedi. Hangi akla hizmet ettiği belli olmayan ve gençliği anarşiden kurtarmak için bütün şehvet kanal ve barajlarını sonuna kadar açmayı yeğleyen bu zihniyet, bu tuhaf anlayışlarıyla, gençleri zararlı bazı saplantılardan kurtarmak ve onları başka şey düşünmez hâle getirmek istiyorlardı. Hâlbuki, bugünkü anarşi de öyle bir vasatta yetişmiş ve bir canavar hâline gelmişti.

Bütün bu iç ve dış tesirlerle çok yaralı hâle gelen nesiller, her gün biraz

daha okumadan ve düşünmeden uzaklaşıyor ve âdeta hezeyan yığınları hâline geliyordu. Zannımca, bu uzaklaşma ve hezeyanlaşma bugün de devam ediyor. Bu arada dilimize sokulmak istenen nesepsiz kelime yığınları da okuduğunu anlamaya karşı indirilen ayrı bir darbe oldu. Biz onların, onlar da bizim dilimizi anlamaz hâle geldiler. Bugün aynı kuşağın insanları dahi birbirini zor anlar durumdadır. Ve bunun önü alınmazsa, bu da düşünce dünyamız adına, en az diğerleri kadar yıkıcı olacaktır.

Evet bugün okumuyoruz ve okumadığımızın utandırıcı neticeleri de meydandadır. Düşüncede sığ, yeni terkipler yapmaktan mahrum bir yığın hâline geldik. Okumaya karşı sadece iştahsız değil, aynı zamanda nefret eder durumda birçoğumuz. Okuyanımızın bir kısmı da âdeta her şeyi yüzünden okuyor ve fikir adına yeni bir şey üretemiyoruz.

Bütün faziletlerde olduğu gibi okumayı da bizden öğrenen dünün karanlık ruh, karanlık akılları, bugün okuyor, anlıyor ve düşünüyorlar. Evde, arabada, otobüs durağında, çantasında taşıdığı kitabı açıp okuyor ve kendi ölçüleri içinde zamanını en iyi şekilde değerlendiriyorlar.

Meseleyi biraz daha dar çerçevede mütalâa edecek olursak, önümüzde çığır açmış büyüklerimiz, kendi yazdığı bazı eserleri, seksen defa, bazılarını da yüz defa okuduklarını söylüyor ve bizlere fiilen okumanın lüzumunu göstermiş oluyorlar.

İrticalen söylediği ve kendi karîhasının mahsulü eserleri, kendisi bizzat bu kadar okuduktan sonra da, talebelerinin başında duruyor ve “Okuyun.” diyor.[4] Böylece devrimizde en mühim ve en onulmaz bir yaraya parmak basıp tedavi yolunu göstermiş oluyor. Bu çığırı takip edenler okumalıdırlar. Devirlerinin kültürüyle mücehhez olarak, daha önce edindikleri malumatı hallaç etmeli ve muhtaçların yanına böyle bir kültür birikimiyle gitmeliler. Ta ki, anlattıkları kabul görsün ve aynı zamanda toplumu ifsat edenlerin eline de koz verilmemiş olsun.

Okumuyorsak, ihanet içindeyiz demektir. Kendimiz boşlukta bocalarken, başkasına nasıl itminan üfleyebiliriz ve menfî akımlardan nesilleri nasıl kurtarabiliriz. Hâlbuki bu bizim hayatımızın gayesi ve ilk vazifemiz. Öyleyse, İslâm’ın ilk emri “Oku!” fermanına herkesten evvel, icabete en muhtaç bizleriz...

Mâruf: Kâinatttaki sayısız diller, gürül gürül şehadetler, gayet berrak tarif ve tavsiflerle varlığı, birliği, sıfatları ve fiilleri bilinen Hz. Allah.

Ayne'l-yakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Şehbâl açmak: Kanatlarını açmak.

Karîha: Zihnin yepyeni, orijinal ve harika fikirler, eserler üretme kabiliyeti. Üstün pratik zekâ.

İtminan: İç huzuru, gönül rahatlığı, vicdanın tatmin olması.

1 Alak sûresi, 96/1.

2 el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/410; Mer'î İbn Yûsuf; *Ekâvîlü's-sikât* s.45.

3 Bkz.: el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 6/181.

4 Bkz.: Bediüzzaman, *Risale-i Nur Külliyatı* 1/848, 934, 1011; *Mektubat* s.37.

“Din, insanların izah edemedikleri meseleleri kamufle için zorunlu olarak ortaya atılan bir fikirdir.” deniliyor. Medeniyetin terakki etmesi dine olan ihtiyacı ortadan kaldırır mı?

Dine inanmayanlar, din mefhumunun insanlar tarafından bir acziyet veya şükran ifadesi olarak uydurulduğunu iddia etmektedirler. Fikirlerinin hulâsası şudur:

Kâinatta esrarını anlayamadığımız, fizik ve kimyanın kanunlarıyla çözemediğimiz bazı hâdiseler vardır. İşte çözülemeyen bu hâdiselere, bir çözüm getirmek için, bunlar eskiden olduğu gibi bugün de hep bir Yaratıcı’ya istinat ettirilmiştir. Ayrıca insanlar, kendilerine menfaati çok olan varlıklara birer kudsiyet atfetmiş, daha sonra da onları birer ilâh kabul etmişlerdir. Ganj nehrinin Hindistanlılar için, Nil nehrinin de Mısırlılar için mukaddes oluşu ve bu ülkelerde başlayıp günümüze kadar da devam eden ineğe kudsiyet atfı hep insanoğlunun menfaatine katkıları dolayısıyladır. Korku karşısında da insanın tavrı bundan farklı olmamıştır. Aşırı korku onu saygıya sürüklemiş ve bu saygıyla, korktuğundan emin olacağı kanaatine sahip olmuştur. Bazı dinlerde hayır ve şerre ait iki ayrı ilâh kabul edilmesi, bir cihetten bu sevgi ve korkuyu iki ayrı ilâha taksim mânâsınadır. Cennet ve Cehennem de aynı ruh hâlinden kaynaklanan düşüncelerin mahsulüdür. Din, haddizatında bir burjuva tesellisidir; din adamlarının uydurduğu sömürü aracıdır ve o bir afyondur, insanları uyutmak için uydurulmuştur... ve daha neler neler?

Hakikaten din, onların dediği gibi sonradan mı uydurulmuştur ve altından kalkılamayan hâdiselere izah getirmek için icat edilmiş bir avunma ve teselli kaynağı mıdır? Hayır, hayır, aslâ ve kat’â!

Din, Arapça bir kelime olup, itaat etmek, ceza vermek ve yol gibi mânâlara gelir. Esasen bu üç kelime de dinin tarifi içinde vardır. O bir yoldur, şehrahtır, bir ana caddedir. Onda Cenâb-ı Hakk’a itaat söz konusudur. Ve yine onda, itaat edene mükâfat, etmeyene de ceza vermek gibi bir müeyyide de vardır.

Dinin şer’î tarifi ise şöyledir: “Din akıl sahiplerini bizzat hayırlara sevk eden ilâhî kanunların bütünüdür.”[1]

Din akıl sahiplerine hitap eder. Böylece insanlar itaatlerini kendi iradeleriyle yapmış olurlar. Din, iradenin hakkını verir, onu felç etmez. Ve onun insanları sevk ettiği nokta da mutlak hayırdır. Şunun bunun anlayış ve telâkkisine göre hayır kabul edilenlere değil, hayrın bizzat kendisine doğru yönlendirme bahis mevzuudur.

Din bu yönlendirmeyi evvelâ, itikat cihetinden ele alır. Belki, insan sırf aklıyla dahi, kendisini ve bütün kâinatı yaratan bir Yaratıcı'nın olduğunu kavrayabilir, fakat o, bir nebinin gürül gürül sesinden, vicdanındaki kabulü destekleyen bir sadâ ile Rabbi'nin anıldığını duyduğunda, esas inanması gerektiği şekilde bir iman ve yakîne sahip olur. Aynı zamanda O nebi, Cenâb-ı Hak'tan vazifeli olduğunu gösteren belgelerle gelmiştir. Gösterdiği yığın yığın mucizenin yanında bir de mucizeliği kıyamete kadar sürecek bir kitap getirmişse, artık kuşkuya meydan kalmamış demektir. Bu insan, o kitap sayesinde, ahirete ve kadere nasıl inanılması gerektiğini ve daha nelere inanılmasının şart olduğunu öğrenecek ve orada muğlâk gelen hususları, bizzat O nebi talim edecek, izahta bulunacaktır.

Böyle bir imanın, gönüllerde hep taze olarak kalabilmesi ve bayatlayıp pörsümemesi ise ibadete bağlıdır. İman, ibadet sayesinde hiç eskimeden hep yeni kalabilir. Yoksa, ibadetsiz insanda, bir müddet sonra iman aşk ve şevki adına sadece yerin altındaki büyükleriyle övünme kalır. Onların da sırf hoca ve hacı olduklarından bahseder. Gerçi ecdadına ağzı dolu dolu sövenlere göre, onlarla övünen insan elbette içinde az da olsa bir cevher taşıyor sayılır ama, böyle bir cevherin son ana kadar dayanıp dayanamayacağı meçhuldür.

Günde beş defa koşup ulaştığımız Allah huzuru, bizi her an şahlandıracak ve âdeta inandığımız hususlara yeniden bir ahd ü peymâna zorlayacaktır. Her namazında hatta, her namazın her rekâtında, Kur'ân ve tesbihlerde Allah'tan yeni mesajlar alınamıyorsa, bu ülfet ve ünsiyetin pörsüttüğü bir ibadettir ki şuursuzca ve ledünniyatına vâkıf olmadan geçiştirilmiş bir borç edası sayılır. Böyle bir namazın edasıyla farz yerine getirilmiş olsa bile, namazdan beklenen asıl füyûzat elde edilmiş olamaz.

Onun içindir ki, büyüğümüz, secdesinde öyle bir hâl hisseder ki, "Keşke, der şöyle bir rekât namaz kılabilseydim." Ve sonra da şu tavzihte bulunur: "İşte sahabenin her namazı böyleydi."[2] Her namazın her rüknü onlara, Cenâb-ı Hak'tan ayrı mesajlar getiriyordu. İbadetlerinde ülfet ve ünsiyet yoktu. Diğer ibadetler de aynı ruh hâletini verecek mahiyetteydi. Bu itibarla, hacca giden,

zekât veren, oruç tutan emr-i bi'l-mâruf nehy-i ani'l-münker'de bulunan herkes yaptığı ibadetlerin cinsine göre, o ibadetten beklenen itici ve takviye edici mânevî güç ve dinamikleri iyi değerlendirmelidir ki imanını tam perçinleyebilsin.

Dinin bir diğer yönü de muamelâta bakar. İnanan insan çarşı ve pazardaki davranışlarını Cenâb-ı Hakk'ın rızasına uygun şekilde düzenlemelidir. Kur'ân ve Sünnet'in ticaret ahlâkı adına ortaya koyduğu prensiplere göre muamelelerde bulunmalıdır. Bu da yine imanı ve itikadı takviye eden hususlardandır. Çünkü bu sayede insan nefsinin arzu ve isteklerini terk ederek Cenâb-ı Hakk'ın emir ve isteklerine râm olmaktadır.

Diyelim ki mü'min; bir mal satacak, o malının ayıbını söylemesi, gerekir. Hâlbuki o, malın ayıbını söylediğinde, kazancı azalacak veya zarar görecektir. İşte buna rağmen, malının kusurunu söyleyen insan, içinde Rabb'e itaatten gelen bir inşirah hisseder. Biraz sonra Rabb'in huzuruna gelip namaza durduğunda, içindeki bu inşirah, onun namazdan elde edeceği feyze müsbet yönde tesir edecek ve böylece o da imanının tazeliğini ve zindeliğini korumuş olacaktır. İşte bunlar bizi Rabb'e götüren vesilelerdir. Zaten vesile aramamızı bizzat Kendisi emretmektedir.[3] Allah Resûlü, mağarada kalan üç kişinin durumunu anlatırken, onların yaptıkları iyi amelleri nasıl birer vesile yapıp mağaranın ağzının açılmasını talep ettiklerini anlatır ve vesilenin önemine dikkati çeker. Bunlardan birisi, ana ve babaya karşı mürüvveti, diğeri iffeti ve bir üçüncüsü de hakka riayeti kendilerine vesile yapmış ve dua etmişler; böylece mağaranın ağzını kapayan taş da açılmıştır.[4] Değil sadece hareket ve davranışlarımızda, bizler elimizden gelse, fizikî yapımız itibarıyla Allah Resûlü'ne benzemeye çalışırız. Evet, O'nun gibi göze, kulağa, burna, ağza sahip olmayı kim arzu etmez. Öyleyse, mümkün olmayan benzeme şeklinden mümkün olan benzeme şekline intikal ederek, ahlâkımızı ve yaşayış tarzımızı tam O'na uydurma gayretine gireceğiz. O'nun gibi yiyecek, giyecek, yatacak, kalkacak ve kulluğumuzu da O'nun gibi yapmaya çalışacağız.

Cenâb-ı Hak faize haram[5] demişse, bir kuruşa bin kuruş dahi faiz verilse biz ondan tevakki edip kaçacağız. Yarın karşımıza bir alev, bir kor hâlinde çıkacak olan büyük-küçük bütün günahlara karşı da tavrımızı aynı şekilde ayarlayacağız.

Bütün bunlardan anlaşılan şey şudur: Din bir bütündür, tecezzi ve inkısam

kabul etmez. Veya başka bir ifadeyle, tecezzi ve inkısam kabul edene din denmez. Sanki din bir ağaç gibidir. İtikada ait meseleler onun kökü, ibadete müteallik hususlar dalı budağı, muamelât onun çiçekleri, ukûbât koruyucusu, evrâd ve ezkâr gibi hususlar da o ağacı alttan ve üstten besleyen unsurlardır. İşte böyle bir bütünlük ve yekpârelik arz eden din, bütünüyle Allah tarafından vaz'edilmiş ve peygamber tarafından da tebliğ ve talim edilmiştir.

Herkesin vicdanı, Rabbi'yle münasebete geçip, dinin ruhunu vasıtasız O'ndan alabilirdi. Fakat, herkesin o ruh safvetine ermesi mümkün olmadığındandır ki, Cenâb-ı Hak enbiyâ-i izâmı ıstıfâ edip seçti. اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ[6] âyetinde işaret edildiği gibi Allah risalet vazifesini, ister meleklerden, isterse insanlardan bir seçkin gruba yaptırtır.

Cenâb-ı Hakk'ın, yaratıldığından beri rükûda, secdede ve kıyamda ibadet eden ve sayılarını ancak kendisinin bilebileceği melekler varken, onlardan birine değil de, Allah Resûlü'ne vahiy getirme vazifesini Cibril-i Emîn'e vermiştir. Ve yirmi üç sene Efendimiz'le münasebeti o temin etmiştir. O, O'na vahiy getirdi, Allah Resûlü de onu edeple dinledi ve bütün benliğine işledi. O, geçen yirmi üç senelik zaman zarfında, Cibril'le öyle bir dostluk ve kardeşlik temin ve tesis etmişti ki, Cibril'in son gelişi O'nu iki büklüm etmiş ve ağlatmıştı. İşte Allah (celle celâluhu) risalet vazifesine bunları seçiyordu. Diğer peygamberler de aynı şekilde seçilmiş, öz ve kaymak hâline gelmiş insanlardı. Bunların hepsinin madeni de altındandı. Evet, onlar ısmarlama insanlardı. Nasıl ki Allah Resûlü böyle seçkindi, O'na sahabe olma liyâkatini elde edenler de aynı şekilde seçkin insanlardı. Ve din bize o altın zincirin intikal ettirmesiyle gelip ulaşmıştır.

Peygamber Efendimiz ve bütün peygamberler, dinî tebliğ uğruna her türlü çile ve ızdırabı göğüslemek mecburiyetinde kaldılar ve tabiî dünya namına ellerine geçen herhangi bir şey de yoktu. Hatta Efendimiz, davasından vazgeçseydi, hem çok zengin olacak, hem de dünyaya ait bütün başkalarının arzu edip arkasından koştukları şeyler O'nun önüne serilecekti. Civarın en güzel kadınıyla evlenmek, Mekke'ye reis olmak da bunlar arasındaydı. Şimdi bırakın bunları, O miraca çıkmıştı. Bütün yıldızlar parke taşları gibi ayağının altına sıralanmış ve bunlar üzerinde yürüyerek Rabbisine varmıştı. Görülebilecek bütün güzellikleri müşâhede etmiş ve bir başkasının asla vazgeçip dönemeyeceği yerleri O teker teker dolaşıp gezmiş ve ümmetine de

aynı kavsiyeyi yaptırabilmek için geri dönmüştü.[7] O devrede, acaba döndüğü yer neresiydi? Geçtiği yollara dikenlerin serpildiği, taşlanarak ayakları kan revan içinde bırakıldığı, istihza ve alay edildiği, horlanıp hakir görüldüğü bir yere dönüyordu. Acaba, Allah Resûlü'nün, bütün bu görüp katlandıklarına ne ihtiyacı vardı. Dini tebliğ ederken, hangi menfaat veya korku O'nu harekete geçiriyordu? Bir insanı Cennet dahi büyüleyip cazibesi içine alamazsa ve O insan ümmetine dönmeyi her şeye tercih edecek kadar bir fedakârlıkta bulunursa, atılan bütün bu iftiralar, iftira atanın o kalın kafasını kırmaz mı?

Kendisine kullukta bulunduğumuz Allah (celle celâluhu) her şeyden müstağnidir. O'nun bizim din ve diyanetimize ihtiyacı yoktur. Kulluğa muhtaç olan bizleriz. Yeryüzünde kendisine halife yaptığı insanların, sair canlılar karşısında dengeli ve uygun yaşamalarını istiyor ve bunun için de, dengeli ve uygun yaşamanın ifadesi olan Kur'ân çizgisinde bizi harekete zorluyor. Diğer bir ifadeyle, biz kendi kendimizi idareden âciz olduğumuzdan dolayı, yanlış iş yapmamamız ve yanlış yollara sapmamamız, takılıp yollarda kalmamamız için, bize din gibi aydınlık bir yol lütfediyor. Ve elimize verdiği Kur'ân'a bakmamızı, kendimizi o Kur'ân ölçülerine göre ayarlamamızı emrediyor. Ta ki bizler de insanlık semasının burçlarına doğru mesafe katedebilelim ve mahiyetimize ait istidat ve kabiliyetleri işleterek, ufuk noktalara doğru kanat çırpabilelim.

Evet, bizim dine ihtiyacımız var. Eğer insanlar gerçek ihtiyaçlarını bilebilse, ebedî saadete namzet olduklarının şuuruna varsa ve bütün latîfelerini inkişaf ettirme noktasına ulaşsalardı, ifadeleri ayrı, ancak talepleri aynı olarak şöyle diyeceklerdi: "Allahım, bize bir din gönder, dininin ışığıyla yolumuzu aydınlat, bizi yanlış yerlerde yürümekten ve mesafelere takılıp kalmaktan, eğri büğrü gitmekten ve yol alamamaktan kurtar."

En akıllı filozoflar dahi yalpalaya yalpalaya yürümüş, herhangi bir yerde düşüp kalmış ve hakikate ulaşamamışlardır. Hâlbuki bizim en âmimiz dahi, Muhammedî yolun aydınlatıcı tayfları altında bir tek adımını dahi boşa atmamış ve hayatının her safhasında insan gibi yaşamış ve başka insanların da hukukuna riayet etmiştir. Perspektifinde Allah'ın rızası ve önünde Allah Resûlü gibi bir pişdârı vardır ve o, ömür sermayesinin her ânını bin veren başak gibi kullanmaktadır.

Din zarurete binaen insan karîhasından çıkmış veya onların tabiriyle uydurulmuş değildir. Onun zarurî gibi görünmesi dinin tabiîliğinde ve insan

fıtratında din duygusunun bulunmasından ileri gelmektedir. İnsan, dinî emirlere ihtiyaç içinde yaratılmıştır. Ve o, dine her zaman muhtaçtır.

İnsan inancında, ibadetinde ve bütün muamelâtında doğru ve hakkı ancak din sayesinde öğrenir ve yine ancak din sayesinde Cennet'e ehil hâle gelir. Din potasında eriye eriye şekillenen insan, "Livâü'l-Hamd"in altında, Allah Resûlü tarafindan tanınıp elinden tutulacak bir hüviyet elde eder.

Kendisine, ümmetini nasıl tanıyacağı sorulan Allah Resûlü, abdest azalarının pırıl pırıl olmasından tanıyacağını ifade buyururlar: *"Sizler, der, alnı-nişanlı atınızı at sürüsü içinde nasıl tanırsanız, Ben de ümmetimi işte öyle tanırım."*[8] Bizim böyle bir tanınmaya ihtiyacımız var. Onun için de muhtaç olan biziz ve dine de, O'nun hayat veren soluklarına da muhtacız.

Din, hayatı bütünüyle kucaklayıcı en müsbet prensiplerle gelmiştir. Onu yetersiz bulma idrak yetersizliğinin apaçık bir ifadesidir. Onu rafa koymaya çalışanlar, tarihî yanlışlıklarını bir gün bütün dehşetiyle anlayacak ve ettiklerine bin pişman olacaklardır.

Dünyanın doğusunda, batısında yapılan bu tür yanlışlıklar, günümüzde artık itiraf edilir hâle gelmiştir. Din, hayatın hayatıdır ve bunu kimse inkâr edemeyecektir.

Dinin bir usûlü bir de fürûu vardır. Usûlde aslâ değişiklik söz konusu değildir. Hz. Âdem zamanındaki dinle, bizim dinimiz arasında usûl bakımından bir farklılık yoktur.

İman esasları bütün semavî dinlerde aynıdır. Hatta hakkında bir nass olmadığı için kesin bir hüküm vermekten kaçınmama rağmen, şu kadar diyebilirim ki, dinin usûlünde meleklere ait hükümler de aynıdır. Yani bütün melekler de bizim inandıklarımıza inanır ve iman ederler. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kaza ve kadere, öldükten sonra dirilmeye onlar da aynen bizim gibi iman ederler; fark sadece derece ve mertebe ölçüsündedir.

İnançta olduğu gibi, ibadette de bütün dinler aynıdır. Yani ibadetsiz hiçbir hak din yoktur. Ne var ki ibadetin şekil yönü her devre göre değişiklik arz etmiştir. Cenâb-ı Hak, her devrin insanına, o devrin şuur ve o devir insanının kapasitesine göre bir ibadet tahmil etmiştir. Şekil değişebilir; ancak usûl olarak ibadet hiçbir surette değişmez.

Meselâ, ahiret inancı bütün dinlerde vardır, olması da zarurîdir. Arada icmal veya tafsil farkı olmakla beraber, her peygamber, ümmetine ahiretten

bahsetmiştir. Zaten fenalıkları önleyici, iyilikleri de teşvik edici böyle bir ahiret inancı olmasaydı, din sadece iktisadî ve içtimaî sistemlerden biri durumuna düşerdi; veya başka bir ifadeyle onlardan ibaret kalırdı. Din, büyük bir kısmı itibarıyla hükümlerini öldükten sonra dirilme prensibine bina eder.

Eğer ahirete iman olmasaydı, yapılan ibadetlerin, çekilen bunca çile, ızdırap ve fedakârlıkların hatta hiçbir inancın insana faydası olmazdı. Zaten insan o takdirde, şimdi kendisinde mevcut bütün faziletlerden de bir bakıma soyulmuş olurdu. Evet, bizleri faziletli olmaya zorlayan ahirete imanımızdır. Çünkü bütün yaptıklarımızın, zerre kadar dahi olsa, bir gün karşımıza çıkacağını hiç tereddütsüz kabul ediyoruz.[9]

Ayrıca bütün Cennet hayatı bir kerecik olsun O'nun Cemalini seyretmeye mukabil gelmeyecek olan Rabbimizi müşâhede edeceğimiz ânı sabırsızlıkla bekliyor ve o büyük nimete erebilmek için, içimizdeki şevkin kamçısıyla şahlandıkça şahlanıyor ve bizi o neticeye götürecek yoldan hiç inhiraf etmeden yürümeye çalışıyoruz.

Teferruata ait meselelerde peygamberler, bir evvelki şeriatı neshedip hükmünü kaldırabilir. Bu gibi meselelerde hep değişiklik olagelmiştir. Bu da beşerin biraz olgunlaşması ve kemale ermesiyle alâkalıdır. Hz. Âdem döneminde beşer çocukluk devrini yaşıyordu. Hâlbuki Efendimiz kendini ikindi sonrası güneşine benzetmektedir.[10] Demek ki O'nun devrinin insanı olgunluk ve kemal devrini yaşamaktadır. Bu devrede haktan sonra bâtıl çok iyi fark ediliyor ve bâtıldan sonra gelen hakka sımsıkı tutunuluyordu. Gelen dinin teferruata ait kısımları da bu düşünce ve fikir merhalesine göre ayarlanmıştı. Fakat bunu yapan da yine Hakîm olan Allah'tır. Bu dinin bütün ibadet şekillerinde yüzlerce maslahat vardır. Yani ondaki ibadet şekli olgun bir cemaate münasip ibadet tarzıdır. Diğer dinler ise, daha sonra zaten tahrife uğramış ve asıl hüviyetlerini kaybetmişlerdir. Eski hâllerini muhafaza etselerdi dahi bugün için geçerli olamazlardı.[11] Çünkü Allah, din olarak kendisinin razı olacağı dini tespit buyurmuş ve bunun İslâm dini olduğunu söylemiştir.[12]

Bir cümleyle meseleyi hulâsa etmek istiyorum:

Din; sel felaketinin, yıldırım afetinin insanları zorladığı, muztar kalmaktan doğan bir sistem olmadığı gibi, beşerin iktisadî, içtimaî durumlarını temin etmek, onları huzura kavuşturmak için ortaya atılmış bir sistem de değildir. Yine o, Renanların, Russoların dediği gibi, insanın tabiatından doğmuş

olmaktan da fersah fersah uzaktır. O ilâhî bir kanunlar mecmuası, ilâhî bir vaz'dır ve insanların dünyevî ve uhrevî saadetini tekeffül etmektedir.

Buradaki huzur ve mutluluğumuz ona bağlıdır. Hukuk mefhumuna bağlı kalmak ancak onunla mümkündür. Ahirette de yine, Cennet'e ve Cemalullah'a erme onun sayesinde olacaktır.

Medeniyet ne kadar terakki ederse etsin, insanın sadece dünya hayatını dahi mutlu ve mesut kılmaya yeterli olmayacaktır. Nerede kaldı ki, dinin yerine geçsin.

Şehrah: Büyük cadde, ana yol.

Ahd ü peymân: Yemin etme, söz verme.

Ledünniyat: Mâneviyât, iç derinlikler.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Tecezzî ve İnkisam: Bölünme, parçalanma.

Ukûbât: Cezalar, yaptırımlar.

Vaz'etmek: Koymak.

Istıfâ: Seçme, ayırma, süzme.

Pişdâr: Öncü, önder, rehber.

Livâü'l-Hamd: Kıyamet gününde Peygamber Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihsan edilecek olan ve altında bütün peygamberler ve inananların toplanacağı "Hamd Sancağı".

Usûl: Dinî esaslar, temel dinî prensipler.

Fürû: İnanç esaslarından olmayıp amele dair meseleler.

İcmal: Genel, öz, ayrıntısızlık.

Tekeffül etmek: Kefil olmak, üstlenmek, garanti etmek.

1 et-Tehânevî, *Kitabu Keşşâf-i ıstılahati'l-fünûn* 1/503.

2 Bediüzzaman, *Sözler* s.655-656 (Yirmi Yedinci Söz'ün Zeyli).

3 Bkz.: Mâide sûresi, 5/35.

4 Buhârî, *büyû* 98, *hars* 13, *icâre* 12, *enbiyâ* 53, *edeb* 5; Müslim, *zikir* 100.

5 Bkz.: Bakara sûresi, 2/275, 279.

6 Hac sûresi, 22/75.

7 Miraç için bkz.: İsrâ sûresi, 17/1; Necm sûresi, 53/4-18.

8 Müslim, *taharet* 39; Nesâî, *taharet* 109.

9 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/123; İsrâ sûresi, 17/13-14; Tûr sûresi, 52/16; Kıyamet sûresi, 75/13; Zilzâl sûresi ,99/7-8.

10 Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem), Tevrat ehlinin Tevrat'la gün ortasına kadar, Hıristiyanların da İncil'le ikindi vaktine kadar amel ettiklerini belirtmiş, önceki ümmetlere nazaran kendi ümmetinin ömrünü de ikindi vakti ile güneşin batması arasındaki müddete benzetmiştir: Buhârî,

mevâkîtü's-salât 17, *enbiyâ* 50, *fezâilü'l-Kur'ân* 17, *tevhid* 31, 47; Tirmizî, *edep* 82; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/121, 124, 129.

11 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 2/19.

12 Bkz.: Mâide sûresi, 5/3.

İnsanların Amerika'ya geçmesi nasıl olmuştur?

Aktüel bir mevzu; biraz da diyalektik kokuyor. Soru basit; fakat maksat ve gaye basit değil. Yani bize şöyle demek istiyorlar: Siz diyorsunuz ki, bütün insanlar Âdem ile Havva'dan meydana geldi. Pekâlâ, bir anne ve babadan yaratılan bu insanlar, Yeni Dünya'ya nasıl geçtiler? Eğer sizin dediğiniz gibiyse geçmelerine imkân yoktur. Demek oluyor ki, her bölgenin insanı orada ve kendi kendine meydana gelmiştir. Yani bir evolüsyon söz konusudur.

İşte basit gibi görünen sorunun altında bu ve bu mânâya gelen bir inkârcılık fikri yatmaktadır.

Evet, biz, insanlar Hz. Âdem ve Havva'dan meydana gelmiştir, diyoruz. Hem bunu biz değil, doğrudan doğruya Cenâb-ı Hak söylüyor.[1] Ve biz de bunun böyle olduğunu bütün kalbimizle kabul ediyoruz.

İlim dünyası yıllardan beri çeşitli nazariye ve görüşleriyle Kur'ân'ın hilkatle alâkalı anlattıklarını cerhetmeye çalışıyor. Fakat yerinde de gayet geniş bir tafsilatla ele aldığımız gibi,[2] bugün onların dedikleri bütünüyle bir bir çürütüldü ve Kur'ân'ın anlattıklarının doğruluğu bir daha hem de ilim diliyle tasdik edilmiş oldu. Mevzuun o kısmını, önce söylediklerimize havale edip şimdilik üzerinde durmayacağız. Sadece, şu kadar söyleyelim ki, bütün insanlar Hz. Âdem ve Havva'dan meydana gelip çoğalmışlardır. Aksini iddia eden Darvinizm, her sene yüzlerce yara alıyor. Zaten o, sadece bir nazariyedir. Ve böyle çürük ve temelsiz bir nazariyeye karşı, inananların tahşidatı ilk bakışta fazla gibi görünebilir. Fakat bu nazariyenin ardında yatan sinsi ve bir o kadar da korkunç küfür ve inkârcılık böyle bir tahşidata âdeta bizi mecbur kılmaktadır.

Manzara şudur: Darvinizm, başlangıç itibarıyla bir kadavradır. Hiçbir zaman hayat bulamamıştır. İşte bu kadavraya şimdiye kadar yüzlerce, binlerce inanmış ilim adamı, nişan almış ve onu kurşun yağmuruna tutmuştur. Elli bin defa cerhedilmiş, o kadar mahkûm edilmiş, idam ipi çekilmiş bu kadavraya, bizim bu denli hücumumuz, bazı banal görüşlü ve alabildiğine saf, ahmak, hatta küfrün mistiği insanların bu nazariyeyi yaşatmak gayretine düşüp, gençliği iğfale çalışmaları sebebiyledir.

Şimdi esas meselemize dönelim: Dünyamız bugüne kadar birçok defa değişikliğe maruz kalmıştır. Meselâ, jeologlar, bundan on bin sene evvel Akdeniz'in tamamen kara parçası ve bugün kara olan yerlerinde o devirlerde

deniz olduğunu söylemektedir. Eğer dedikleri doğruysa, demek ki Akdeniz'in yerinde, o gün için bir kısım medeniyet ve devletler vardı. Durum böyle olunca, Amerika ve Avustralya için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. Yani oralar da belki çok önceye dayanan bir tarihte, dünyanın diğer karalarıyla bitişik durumdaydılar ve aradaki deniz ve okyanuslar birer kara parçasıydı. Meseleyi bu şekilde kabul ettikten sonra, insanların, Yeni Dünya'ya da bir başka kıtaya da geçmeleri her zaman mümkündür.

Hem insanlık tarihi, zannedildiğinden de çok eski bir zamana dayanmaktadır. Meselâ, geçenlerde 270 milyon sene evvel yaşamış bir insan iskeletinden bahseden yazılar neşredildi. Bulunan en eski maymun iskeleti ise, 120 milyon sene evveline dayandırılıyor. Demek ki arada yarıdan fazla bir zaman önceliği var. Denizin dibindeki Alg'ler, 500 milyon sene önce ne ise şimdi de aynı durumdadır. 500 milyon sene evvelki arı peteği nasılsa, şimdikiler de öyledir diyen ilim adamları, verdikleri bu rakamlarla varlığın meydana geliş ve yaratılış tarihinin, şimdiye kadar tahmin edilenin çok daha ötesine dayandığını ifade etmekteler. Öyleyse tarihin uzanabildiği ve tarihçinin "Biliyoruz" dediği zaman diliminden önceki devirlere ait hüküm vermek kat'iyen doğru değildir. En azından bizim dediklerimiz de ihtimal dahilinde kabul edilmeli ve öyle bir değerlendirmeye gidilmelidir. Zira aksini söyleyenlerin, bizim görüşlerimizi çürütecek herhangi bir mesnetleri yoktur.

Ezcümle; Fransızlar Mayalarla karşılaştıklarında, onlardan şunu dinlemişlerdi: "Bizim tarihimizde yazılı olduğuna göre, bir zamanlar bizim topraklarımız diğer kara parçalarıyla bitişikti. Bir sel ve tufan sonucu biz bu zirvelerde kaldık ve insanların çoğu, deniz hâline gelen karalarla birlikte batıp gitti."

Hintlilerin tarihinde de aynı hususa temas edilir: "Büyük bir tufan oldu. Bizim bitişik olduğumuz birçok kara bizden ayrıldı ve araya okyanuslar girdi."

İhtimal ki bahsettikleri kara parçası Avustralya'dır. Demek ki bu ihtimaller içinde Amerika'ya veya Avustralya'ya gitmek hiç de öyle iddia edildiği gibi zor olmasa gerek...

Son olarak şunu da söyleyebiliriz. Eğer dünya karalarını bugünkü durumuyla kabul edecek olursak bu yine zor olmayacaktır. Çünkü, Bering Boğazı bazen buzlarla kaplandığında, bugün dahi Rusya'dan Amerika'ya geçmek mümkündür. Hem, böyle bir mesafe en iptidaî sallarla bile geçilebilir. Nitekim, modern gemilerin olmadığı bir devrede, Kristof Kolomb'dan evvel Müslüman

seyyahların, hem atlarını da beraberlerinde yükledikleri gemilerle Amerika'ya geçip orayı keşfettikleri, bugünün araştırmacılarının büyük bir çoğunlukla kabul ettikleri açık bir gerçektir. Demek oluyor ki Amerika'ya gidip bugünkü nesle menşe olan insanların oraya geçmesi için harikulâde bir hâdiseye gerek yoktur. Olan olduğuyla gayet makuldür...

Darvinizm'in çürütülmesine gelince, hem tereddütlere cevap teşkil eden sorular arasında onunla alâkalı çok şey söylendi, hem de bu mevzuda bilhassa son zamanlarda bir hayli kitap ve ilmî araştırma neşredildi...

Meraklıların o kitapları okumalarını tavsiye ederim.

Cerh etmek: Çürütmek, yaralamak.

1 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/1; A'râf sûresi, 7/189.

2 Bkz.: M.F Gülen, *Yaratılış Gerçeği ve Evrim,* Nil yayınları, İstanbul, 2010.

Lokman sûresinin sonunda mugayyebat-ı hamseden sayılan, yağmurun yağma zamanı ve ana karnındaki çocuğun durumu bugün gaybîlikten çıkmış gibidir. Bu durumu nasıl izah edersiniz?

Bu mesele üzerinde daha önceleri de durduğumuzu ve mevzuu tafsilatıyla arza çalıştığımızı hatırlıyorum. Ancak Kur'ân'a ait bir mesele ne zaman ve nerede sorulursa sorulsun ben vicdanımın baskısıyla yine cevap vermeye gayret ederim. Zira Kitabullah'a ait en küçük mesele dahi dağlar cesametinde büyüktür. İşte, bir hissime mağlubiyetle, yine bir şeyler demeye gayret edeceğim.

Lokman sûresinin son, yani otuz dördüncü âyetinde şöyle deniyor:

إِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

"Kıyamet vakti hakkındaki bilgi, ancak Allah'ın nezd-i ulûhiyetindedir. Yağmuru O yağdırır. Rahimlerde olanı O bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini bilemez. Muhakkak ki Allah Alîm'dir, Habîr'dir."[1]

Kıyametin ne zaman ve hangi vakitte kopacağını ancak Allah bilir. Kur'ân-ı Kerim bunu bir hakikat ve bir prensip olarak ortaya koyunca, artık hiç kimsenin "Allah bilir!" demeden bu mevzuda söz söylemesi, fikir beyan etmesi imkânsızdır. Nitekim Cibril hadisinde de beyan edildiği gibi, Allah Resûlü'ne, bir yolcu kıyafetiyle gelen; fakat üzerinde yolculuk alâmeti bulunmayan Cibril (aleyhisselâm) dizlerini Allah Resûlü'nün dizlerine veriyor ve O'na bazı sorular soruyordu: İman, islâm ve ihsan. Bu soruları sorduktan sonra, aldığı cevapların her birinin akabinde de "Doğru söyledin." mânâsına صَدَقْتَ ile karşılık veriyor. Son olarak da "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye soruyor. Allah Resûlü de: *"Kendisine soru sorulan, sorandan daha fazla bir şey bilmiyor."* cevabıyla karşılık veriyor. Ve daha sonra da, kıyamete yakın vukû bulacak bazı hâdiseleri, birer alâmet ve işaret olarak sayıyor. İşte bir nebi edebiyle Allah Resûlü, mugayyebattan bir mesele hakkında böyle cevap veriyordu.[2]

Cibril'le müşterek bir bildikleri vardı. O da, kıyametin ne zaman kopacağını ancak Allah'ın bilebileceği idi.

Kıyametin kopması mevzuuna gelince, sebepler açısından o kadar çok şey var ki, bunlardan bir tanesinin vâki olması dahi kıyametin kopmasına yeterli gelecektir. Bu cümleden olarak, bir kuyruklu yıldızın gelip dünyaya çarpması, Güneş'in infilak etmesi veya termodinamik kanununa göre sönüp gitmesi, yeryüzünde insanların yapacağı bir yanlışlıkla zincirleme reaksiyonlar meydana gelmesi ve bunun Güneş sistemini berhava etmesi gibi... Bugün ihtimal dahilinde daha birçok sebep sıralamak mümkündür.

Âyette sayılan ikinci mesele: *"Yağmuru Allah indirir."* meselesidir. Zaten en çok itiraza uğrayan hususlardan biri de budur. Yani onlar kendi akıllarınca şöyle demektedirler: Yağmurun ne zaman yağacağı bugün meteorolojik tespitler neticesi söylenebilmektedir. Öyleyse bunu mugayyebattan saymak mânâsız olur...

Tabiî ki bu soruyu küfür namına imâle edenlerin gayeleri bu da değildir. Esas gaye Kur'ân hakkında tereddüt ve şüphe hâsıl etmektir. Zaten bizim cevap vermedeki hassasiyetimiz de biraz bu noktadan kaynaklanıyor.

Şimdi, bugün, modern teknoloji vasıtalarıyla onların bildikleri söylenen meseleler, acaba gaybla ne derece alâkalıdır? Aslında bütün şartları meydana gelmiş ve belirtileri şehadet âleminde görülmeye başlamış yağmura ait yaptıkları tahminin, gaybı bilmekle uzaktan yakından bir alâkası yoktur.

Çok basit bir misalle meseleyi tavzihe çalışalım. Bir odayı karbondioksitle dolduralım. Sonra da karbondioksiti gösteren elimizdeki aletler vasıtasıyla tespitler yapıp diyelim ki: "İki saat sonra, şu odada bulunanlar kendilerinde bir ağırlık ve baş ağrısı hissedecekler." Şimdi, bizim bu tespitimiz vâki olursa, biz gaybı bilmiş mi olacağız! Hayır. Gayb bu değildir. Gayb, bilinmesini Cenâb-ı Hakk'ın sadece kendi Zâtına tahsis ettiği meselelerdir. Diyelim ki, gelecek sene veya önümüzdeki beş on sene içinde nereye ne miktarda yağmur yağacak bütün ayrıntılarıyla bunu bilmek gaybı bilmek olur ama, yarın nereye yağmur yağacağını tahmin etmek, gaybı bilmek değildir. Hem bazen söylenenlerin çıkmaması, bazen de söylendiği gibi çıkmaması da çok iyi bilmediklerini gösteriyor ki, zaten söyleyenler de söylediklerine "tahmin" demektedirler. Hem bırakın gelecek seneyi, yarın yağacak yağmurun miktarı hakkında bir şeyler bildikleri söylenebilir mi?

Ayrıca şehadet âleminde belirtileri görülmeye başlamış yağmurun yağacağını bilmek için, öyle alet ve edevata da ihtiyaç yoktur. Halk arasında mümarese ve tecrübelerle bunu söyleyenler o kadar çoktur ki, onların dedikleri de berikilerin söylediklerinden farklı olmadığı gibi, kesinlik ifade etmesi bakımından da onlardan daha geri değildir. Daha önce anlattığım bir hatırayı, münasebet geldiği için tekrar etmiş olacağım:

Amerikalı bilim adamları Türkiye'ye gelir ve bir köyü ziyaret ederler. Kendilerine göre bir araştırma yapmaktadırlar. Bu arada, merada keçilerini otlatmakta olan bir çobanla görüşürler. Bir ara çoban keçilerini toparlayıp ağıla gitmeye koyulur. Adamlar sebebini sorunca da, biraz sonra yağmur yağacak, der. Bilim adamları hayret ederler. Çünkü havada yağmura işaret olabilecek hiçbir alâmet yoktur. Ayrıca yanlarında taşıdıkları barometre de böyle bir sinyal vermemektedir. Hakikaten bir müddet sonra şakır şakır yağmur başlar. Adamlar ağıla koşarak çobana, yağmur yağacağını nasıl anladığını sorarlar. Cevap enteresandır: Benim yıllardır edindiğim tecrübeye göre yağmur yağmadan bir müddet önce keçiler kuyruklarını kısarlar, ondan anlarım ki yağmur yağacak. Bunun üzerine ellerindeki aletleri yere çalan bilim adamları, sizin, şu keçilerin kuyrukları kadar dahi ehemmiyetiniz yokmuş, derler.

Bir büyük zat, romatizmaları vasıtasıyla yirmi dört saat evvel yağmuru hissettiğini söylüyor.[3] Ve bizim köylerimizde bazı işaretleri ve alâmetleri esas alarak kar ve yağmur tahminleri yapmak yaygındır.

Öyleyse, bu ölçüler içinde ve bu şekliyle yağmurun yağacağını bilmek, gaybı bilmek değildir. Belli hesaplarla, yağmur yüklü bir bulutun durumu, hava basınçları, cephe sistemleri ki atmosfer şartlarına göre, emareleri ortada, yola çıkmış bir yağmur tahminini, yağmur yağacağı zamanı bilme gibi göstererek Kur'ân'ın hükmünü cerhe yeltenmek ancak bir cehalet örneğidir.

Bir de, bugünün ilmî araştırmalarının da kabul ettiği Efendimiz'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) ait, mucizevî bir beyandan bahsetmek istiyorum. Allah Resûlü: مَا مِنْ عَامٍ بِأَمْطَرَ مِنْ عَامٍ buyuruyor. Mânâsı, *"Hiçbir yıl başka bir yıldan daha yağışlı değildir."*[4] demektir. Bu hadisten de anlaşılıyor ki, her sene yeryüzüne aynı miktarda yağmur yağmaktadır. Ancak nereye ne miktar yağacağı belli değildir. İşte gayb olan budur ve bu bilinememektedir.

Âyette anlatılan üçüncü husus da yine itiraz edilen noktalar arasındadır: *"Rahimlerde olanı ancak Allah bilir."* Diyorlar ki, bugün röntgen şuâlarıyla

anne karnındaki ceninin durumu bilinmektedir. Hatta son zamanlardaki araştırmalar, bu bilmenin erkeklik ve dişiliği de içine alabilecek şekilde bir hayli ilerlediğini gösteriyor.

Daha da ileri giderek, eğer erkeklik ve dişiliğe sebebiyet veren, spermin erkeklik veya dişiliği ise, bu seviyede dahi ceninin durumunu tespit etmek mümkündür, denilebilir.

Yukarıda bir kaide söylemiştik. Aynı kaide burada da geçerlidir: Sebepleri ortada belli bir şey gaybı bilmek demek değildir.

Şayet spermin erkek olduğu tespit edilmişse, tespitin şekli ne olursa olsun, ister bunu ana rahminde, isterse tüpte tespit etsinler, sebepler zuhur ettiğinden, bu, gaybı bilmek sayılmaz.

Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) nurlu beyanları içinde şu husus yer almaktadır: *"Eğer erkek galebe çalarsa çocuk erkek, dişi galebe çalarsa çocuk kız olur."*[5] Bu hadisi bazıları, anlayamadıklarından dolayı yanlış tevil ve tefsire tâbi tutmuşlardır. Zannetmişlerdir ki, erkek olan insan galebe çalarsa çocuk erkek olur, kadın galebe çalarsa kız olur. Ancak böyle bir galebenin hiçbir mânâsı yoktur. Belki mânâ şöyle olmak icap eder: Erkek sperm dişiden evvel gider ve yumurtaya başını sokarsa çocuk erkek olur. Dişi önce bu çeperi aşarsa, bu defa da dişi olur.

Bu, Efendimiz'e ait ilmî mucizelerden kabul edilen bir hadistir ve günümüz ilim adamları da bu meseleyi ifade edildiği şekliyle kabul etmektedirler. Sebepleri bu kadar zâhir olduktan sonra, böyle bir şeye muttali olmayı gaybı bilmek sayanlar, kendi kendilerini aldatmış olurlar.

Zaten, Kur'ân-ı Kerim de bu meseleyi ele alırken şöyle diyor: وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ Arapça'da مَا Türkçe'de "şey" demektir. Demek ki âyette, rahimlerde olan şeyin Allah tarafından bilineceğinden bahsediliyor; yoksa erkek mi dişi mi bunu ancak Allah bilir denmiyor.

Cenâb-ı Hak onun erkek mi dişi mi olduğunu bildiği gibi, bütün sergüzeşt-i hayatını da bilir. Yani onun istikbalde ne olacağını, karakterinin durumunu, zaafları ve faziletlerini, en sonunda da said mi olacak, yoksa şaki mi? İşte bütün bunları bilmek, ancak ve ancak Cenâb-ı Hakk'a mahsustur. Öyleyse gayba girenler مَا ifadesinin şümulüne dahil her şeydir. Sadece erkeklik-dişilik değildir. Kur'ân meseleye küllî ve umumî bakmaktadır. Onun tarifi içine girenleri bilmek gaybı bilmektir. Bunun ötesindeki iddialar, işi çarpıtma ve

diyalektik sayılır.

Bu mevzuu şöyle bir misalle daha da akla yaklaştırabiliriz:

Meselâ, siz bir elma ağacı gördünüz. Ağacın kökü ve gövdesi sizin bulunduğunuz tarafta, dalı budağı ve yaprakları öbür tarafta bir sütrenin arkasına sarkmış olsun. Şimdi siz, mevsimi geldiğinde deseniz ki, bu ağacın bize görülmeyen dalları öbür tarafta elma ile yüklü durmaktadır. Acaba verdiğiniz bu hükümle siz gaybı mı bilmiş olursunuz? Yoksa herkesin normalde bilip söyleyebileceği bir meseleyi mi haber vermiş olursunuz? Böyle bir şeyle karşılaşsanız, elbette ikinci şıkkı yaptığınızı söyleyeceksiniz. Aynen öyle de, zâhirî sebeplerin teyidiyle bilinen rahimlerdeki ceninin hâl ve durumu da, aynı mahiyette bir bilmektir. Yoksa gaybı bilmek değildir. O, kökü şehadet âleminde ve dalları gayba doğru sarkmış bir ağaçtan haber vermek gibidir. Bunlarla Kur'ân'ın hükmünü cerhetmeye kalkmak ve öyle olacağını sanmak sadece budalalık ve ahmaklık olur.

Dördüncüsü, bir insan yarın ne kazanacağını bilemez. Bunu da sadece maddî kazançla kayıtlamamak gerekir. İnsanın maddî-mânevî elde edeceği füyûzat ve inşirah dahi birer kazanç demektir. Bir ilim adamının malumatına ekledikleri de bir kazançtır ve bunun ne kadar olacağını da ancak Allah bilir. Bazen ciltler dolusu kitap okunur ve satırlık malumat elde edilmezken, bazen bir tek satırlık malumat insana bir kitap kadar düşünce ve fikir verir ve insanın ilham kaynaklarını coşturuverir.

Bununla beraber meseleyi sadece madde planında ele alsak bile, sabit gelirli insanlar dahil, yarınki kazancını kimse bilemez. Esnaf ve tüccarın zaten bunu bilmesi mümkün değildir. Sabit gelirlilere gelince, alacakları beklenmedik bir ceza veya mükâfat onların kazancına tesir edebileceği gibi, başa gelen bir musibet dahi, gelir ve giderde beklenmedik değişiklikler yapacaktır. Evet, hiç hesapta yokken bir dostunuzdan gelen bir pakette kıymetli bir hediyeyle karşılaşabilirsiniz. Oysaki beş dakika öncesine kadar böyle bir şey beklemiyordunuz. Bu maddeyi de misallerle daha da tavzih mümkündür, ama sözü uzatmamak için kısa kesiyor ve Kur'ân'ın dediği gibi diyoruz: *"Yarın ne kazanacağını hiç kimse bilemez."*

Beşincisi de, bir insanın nerede ve nasıl öleceğidir. Bunu da ancak Allah bilir. Azrail ya bizzat kendisi ya da avenesi vasıtasıyla önümüze çıkıp, "Vakit geldi!" diyeceği an, hepimizin meçhulüdür ve zaten buna kimsenin itirazı da yoktur...

Alîm - Habîr: Her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan Hz. Allah.

Füyûzat: Feyizler, bereketler, nimetler.

İnşirah: Gönül rahatlığı, iç huzuru.

Avene: Yardımcılar.

1 Lokman sûresi, 31/34.

2 Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 1.

3 Bediüzzaman, *Lem'alar* s.172-173 (On Altıncı Lem'a).

4 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/437; et-Taberî, *el-Câmiu'l-beyan* 19/22; Beyhakî, es-*Sünenü'l-kübrâ* 3/363.

5 Buhârî, *menâkıbü'l-ensar* 51, *tefsiru sûre* (3) 6; İbn Huzeyme, *es-Sahîh* 1/116; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/548; İbn Hibban, *es-Sahîh* 16/441-442.

Kardeşlik anlayışımız nasıl olmalıdır? İçinde bulunduğumuz durumla alâkalı bir değerlendirme yapar mısınız?

Mevzua girmeden bir hususa dikkat çekmek istiyorum. İradî ve ihtiyarî kabul ettiğimiz fiillerimize kadar her şeyi ve hasenat namına bütün yaptıklarımızı Cenâb-ı Hakk'a vermekte çok hassas davranmak gerekiyor. İnsan bu mevzuda nefsine rağmen kendini ikna etmelidir. Zâhiren kendi hareketlerine terettüp eder gibi görünen noktalarda bile temkinli olmalı ve "Hayır, bunlar da O'na aittir. Sakın sahiplenmeye kalkma!" diyerek kendi nefsine pay ayırmaktan kendini kurtarmalıdır. İnanan insan, şirkin her türlüsünden kaçınmak ve hatta bu mevzuda kıskanç olmak zorundadır. Haddizatında, Cenâb-ı Hak da kendine şerik koşulmasına karşı çok "gayûr"dur. Bütünüyle kendisi için yapılmayan amellerin hiçbirinin O'nun yanında sinek kanadı kadar kıymet ve değeri yoktur. Yapılan bütün hizmetler hangi isim ve unvan altında ve nerede yapılırsa yapılsın, Allah katında değer ve kıymete haiz olabilmesi için ihlâs ve O'nun rızasına dikkat edilmelidir. Dikkat edilmesi gereken ikinci husus da soruda mevcut mânânın yaşanır keyfiyetiyle devamlı ve sürekli olmasıdır...

Birbirinde fâni olma seviyesinde kardeşlik, dış dünyada tesir icra edecek en müessir faktörlerden biridir. Birbirinin fazilet ve meziyetleriyle iftihar etme ve onları aynen kendindeymiş gibi kabullenme, millet fertlerini de birbirlerine sımsıkı kenetleyecek ve içlerindeki hamle ruhunu kamçılayarak, kıvılcım hâlindeki istidat ve kabiliyetleri tutuşturup birer kor hâline getirecek ve ilâhî rahmetin sağanak sağanak inmesine vesile olacaktır. Vifak ve ittifak içinde birbiriyle bütünleşmiş ve tek vücut hâline gelmiş bir toplumun ruh ve gönlüne Cenâb-ı Hakk'ın nusret ve yardım eli uzanacak ve onu hep müsbete, güzele ve doğru tarafa çevirecektir, dolayısıyla da şahs-ı mânevînin yanılma payı en asgariye inmiş olacaktır. Niyetleri hâlis olduğu için, belki bu yanılmalar da onlara sevap kazandıracaktır. Fakat birbirinden kopuk çizgide bulunanlarda, –aynı çizgide olmalarına rağmen– bu dediklerimizin tahakkuku mümkün değildir. Hele bir de çizgide inhiraflar, dolayısıyla da ihtilaflar baş gösterirse bir daha içinden çıkmak mümkün olmayan fasit daireye girilmiş olur. Böyle bir fasit daireye giriş ise, hedefe sırtını dönüp koşan insan gibi, her attığı adım onu esas gaye ve hedeften uzaklaştırır.

Hâlbuki bir devrede bu işi omuzlayanlar, Allah Resûlü ve O'nun ashabıydı.

Demek ki "tenasüb-ü illiyet" prensibi içinde meseleyi değerlendirecek olursak, bu işi yeniden omuzlayacakların da aynı şuur ve yapıya sahip olması gerekir. Bütünüyle onlar gibi olma, keyfiyet itibarıyla mümkün olmayabilir. Fakat biz, ancak onlara benzediğimiz nispette onların yaptıklarını yapabilme durumunda olduğumuzu da unutmamalıyız. Aynı durum kardeşlik için de geçerlidir. Onlar nasıl ve ne şekilde bir kardeşlik anlayışına sahiptiler ve bu kardeşlik anlayışı onları muvaffakiyette hangi noktalara getirdi, bizler için de bu kaide ve netice değişmeyecektir.

Ben şahsen çocukluğumdan beri sahabenin hayatını okurum. Belli bir devreden sonra da onları anlatmaya başladım. Fakat bazen, onların temsil ettikleri kardeşlik tablolarını hayretle karşılar ve sanki sadece onlara mahsus ve bugün için tatbiki mümkün olmayan bir ütopya gibi değerlendirirdim. Daha sonra bazı arkadaşlarda gördüğüm bu mânâdaki misaller, bana bu düşüncelerin yaşanabilirliği hakkında tam kanaat verdi. Hatta bazen bu arkadaşların birbirlerine gösterdikleri, yekdiğerinde fâni olma örnekleri, başkalarına öyle tesir etti ki onların yanlarına gelen ve bu kardeşliği hayran hayran seyreden dıştan bir insanın, hayret dolu bir tonla "Aman Allahım, bu ne kardeşlik!" dediğini bizzat kendim duydum ve hâlâ o tatlı ses tonuyla bu ifade, hafızamda yeniliğini muhafaza etmektedir. Tabiî ki bu beni son derece sevindirmiştir. Müslümanlar arasında müşâhede ettiğimiz bu civanmertliği kabul ve teslimle beraber yeterli bulmamız mümkün değildir. Biz bu mevzuda da doymama kuşağında dolaşanlardan olmalıyız. Zira bugün yeterli olabilen şu kardeşlik şuuru, yarın, milletimizin, büyüklüğe sıçraması yolunda karşısına dikilmesi muhtemel büyük engel ve engebelere takılmaması için gerekli ölçüde olmayabilir.

Köleyi azat etme bir akabedir.[1] Bugünkü mânâsıyla çeşitli ideoloji ve sistemler tarafından esir edilmiş, satın alınmış nice insanlara kadar uzanabilecek bir değerlendirme ile geniş çaplı ele alacak olursak, köle azat etmenin nasıl bir engel, tepe ve akabe olduğu her hâlde daha iyi anlaşılmış olacaktır.

Kendisi sıkıntı ve darlık içinde olmasına rağmen, kardeşini kendi nefsine tercih etme de ayrı bir akabe durumundadır.[2] Maddî-mânevî füyûzat hislerinde dahi onları takdim etme ve kendisi için geriden gelmeyi bir vazife olarak kabullenme, insanın önüne dikilmiş başka bir engel ve engebedir. Bu engeli aşma da yine sahabe gibi davranmaya bağlıdır. Kardeşinin karnı doysun diye

kendi kaşığını boş getirip götüren ve bu durumu görmesin diye de mumu söndürüp odayı göz gözü görmez hâle getiren ve çizdiği bu nurdan tabloyla gökteki melekleri dahi hayrete sevk eden sahabi gibi.[3] Ve yine son anda, ölümle pençeleşirken, kurumuş dudakları bir yudum su hasretiyle titrerken dudağına kadar gelen suyu, yanındaki kardeşi "su" dedi diye elinin tersiyle itip, kendisine su vermek isteyene, başıyla orayı işaret eden[4] ve *"Kendileri çok muhtaç olmasına rağmen kardeşlerini kendilerine tercih ederler."*[5] ilâhî mesajının nüzulüne sebep olan sahabi gibi...

Yetime yedirme, içirme de akabedir.[6] Mecazın kollarıyla uzandıkça karşımıza daha nice mânâlar çıkacaktır. Belli bir İslâmî kültürden mahrum ve bu mahrumiyetten kaynaklanan bir nevi kimsesizlikle, el atanın kucağında kalan nice yetimler... İşte, ellerinden tutup onları evc-i kemale çıkarma yollarını araştırma, bu gayeye matuf yedirme ve içirme, bu da apayrı bir tepe ve akabe...

Sadece önümüze dikilmesi muhtemel akabeye bir işaret olması bakımından girdiğimiz bu mevzuda hedeflediğim nokta şudur: Bugün kâfi gibi görünen bir kardeşliğimiz vardır. Fakat, geleceği bütün enginliğiyle kucaklama ve milletimizin aydın yarınlarına daha bir güvenle yürüyebilme adına daima artan bir kardeşlik şuuruna da muhtacız. Onun için bu mevzuda da himmeti âli tutmalı ve sürekli "Daha yok mu?" demeliyiz.

Terettüp etmek: Gerekmek, üzerine düşmek.

Vifak: Samimi, dostça münasebet ve uyum içinde olmak.

Akabe: Sarp yokuş, engel.

Füyûzat: Feyizler, nimetler.

Evc-i kemal: Olgunluğun, mükemmelliğin zirvesi.

1 Bkz.: Beled sûresi, 90/11-13.

2 Bkz.: Beled sûresi, 90/14.

3 Buhârî, *menakıbü'l-ensar* 10, *tefsîru sûre* (59) 6; Müslim, *eşribe* 172.

4 İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'ân* 4/339 (Haşr sûresinin dokuzuncu âyetinin tefsirinde).

5 Haşr sûresi, 59/9.

6 Bkz.: Beled sûresi, 90/15.

Dinimize ve milletimize hizmetten elini gevşetmiş, hayır yollarında koşma heyecanını ve aktivitesini yitirmiş Müslüman kardeşlerimize karşı tavrımız nasıl olmalıdır?

Çeşitli sebep ve saiklerle dinimize ve milletimize hizmetten elini gevşetmiş kardeşlerimiz vardır ve bunlar her zaman da olabilirler. Fakat onlar yine bizim mü'min kardeşlerimizdirler. Kur'ân ve Sünnet ölçüleri içinde bir mü'mine verilen değer aynen onlar için de geçerlidir. Öyleyse her mevzuda olduğu gibi bu mevzuda da ölçü, Kitap ve Sünnet olmalıdır.

Onları kat'iyen gıybet edemeyiz. Çünkü gıybet haramdır ve mü'min kardeşin etini dişlemektir.[1] Ha onu küçük düşürücü bir hareket ve söz sarf etmişsin ha da onu bir kazana koyup kaynatmış ve etini dişlemişsin; bu iki hareket arasında hiçbir fark yoktur. Gıybetin caiz olduğu noktalar vardır ve bunlar kitaplarda uzun uzadıya tafsil edilerek anlatılmıştır. Ancak, ben o sınırlara dahi girilmesi taraftarı değilim. Oralarda ölçü ve dengeyi koruyabilme belli seviyedeki insanlar içindir. Her önüne gelenin o hakkı kullanması, o sınırı zorlaması hiç de doğru değildir. Bu, meselenin bir yönü. Diğer bir yönü de şudur: Bizim konuştuklarımız, muhakkak bir gün o kardeşimizin kulağına gidecektir. Ve bu durumda onu kendimizden daha da uzaklaştırmış olacağız. Buna sebebiyet verdiğimizden dolayı da meselenin sorumluluğu bize aittir. Bu da az bir vebal değildir. Zira hiç kimseyi böyle âli bir hizmetten mahrum etmeye kimsenin hak ve salâhiyeti yoktur. Bazen de o şahıs sadece uzaklaşmakla kalmaz, dün, uğruna canını verecek kadar cansiperane çalıştığı bir davaya bugün, hasım hâline gelebilir. Hak bir davaya hasım olmak nasıl müthiş bir sukutsa, ona sebep olmak da aynı seviyede büyük bir cürümdür.

İnsanlar çok kere içinde bulunmadıkları bir hareketi hafife alır ve hatta bazen onu kınarlar. Bu durum göz önünde tutularak, uzaklaşan her arkadaştan; uzaklaştığı ölçüde bu türlü tavırlar beklemek akıllıca bir hareket olur. Çünkü onun acı kaderi ve yüzüne ekşi ekşi bakan tali'i budur. Bu acı bir neticedir. Böyle bir neticeye düşene de ancak acınır ve şefkat edilir. Bize düşen, aynı duruma düşmüş olsaydık nasıl bir mukabele beklerdik, o mukabeleyi arkadaşımıza çok görmemektir.

Allah Resûlü de aynı şekilde yapıyordu. O devrede, yanılan, sürçen, aktivitesini kaybeden hiç kimsenin ardından onun aleyhine tek söz söylemedi. Zâhiren Müslüman görünen Abdullah İbn Übey İbn Selûl'ün münafık olduğunu bildiği hâlde ve bu münafık; iffeti âyetle sabit Hz. Âişe gibi bir pâk ve muallâ dâmene iftira çamuru sıçratmasına rağmen, ağzından gıybet işmam edecek tek kelime konuşmamış ve sahabinin ısrarına ve öldürmek taleplerine karşı ısrarla *"Hayır, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkadaşlarını öldürtüyor, dedirtemem!"*[2] cevabını vermişti. Bütün hadis kitaplarını baştan sona tarayınız; İki Cihan Serveri'nin, bir mü'minin ardından, onun hoşlanmayacağı bir tek kelime sarf ettiğini gösteremezsiniz; gösterebilirseniz ben şimdiye kadar dediklerimden ve bundan sonra da diyeceklerimden vazgeçerim. Hayır, tek bir kelime bile gösterilemez. İşte, bu mevzuda yanıltmaz ve yanılmaz ölçümüz bu olmalıdır. Kardeşlerimizi tek kelimeyle dahi gıybet etmemeliyiz.

İmana ve Kur'ân'a hizmette örnek zatların kitaplarına bakın. Talebelerinden belli bir devre uzaklaşanların hiçbirisi uzaklaştıkları hâlleri itibarıyla değil, dönüşlerindeki keyfiyet destanlaştırılarak dile getirilmiş ve onlar, tarihe ve bizim hafızalarımıza dönüşleriyle kaydedilmiştir. Hâlbuki gidiş olmadan dönüş düşünülemeyeceğine göre, bir de onların gidişleri olması gayet normaldir. Fakat ifade inceliğinde kılı kırk yaran o zat, hep gelişleri anlatmış, gidişlere tek satırla dahi yer vermemiştir. Kendi devrinde nice insanlar ona iftira dolu taarruzda bulundukları hâlde, o, sarih gıybet ifade eden ve ferdin bizzat ismini vererek tek bir mukabelede bulunmamıştır. Bulunmamıştır, zira o kardeşimiz iman cihetinde bizimle aynı safı paylaşmaktadır. Ve mü'min olma, küfrün karşısında yer alma, netice itibarıyla Cennet'e hak kazanma pek de öyle hafife alınacak durumlar değildir. Onun için, yılandan çıyandan kaçtığımız gibi, kardeşlerimizi çekiştirmekten kaçmalı ve içtinap etmeliyiz.

Meseleye bir başka zaviyeden bakmak da mümkün: İslâm'da, normal şartlarda uygulanan cezalar, cephede tatbik edilmez. Yani cephede zina edene, hırsızlık yapana, iftirada bulunana, bunların cezası her ne ise onlar uygulanmaz.[3] Bunun bir hikmeti şudur: Böyle bir duruma dûçâr olan insan, can havliyle, daha önce hiç tasvip etmediği insanların safına geçebilir. Geçerse ne olur? O, ebedî hasarete uğrar, biz de, hem de en mahrem yönlerimizi bilen bir düşman kazanmış oluruz. Bu iki netice de bizim namımıza birer kayıptır. Elbette mesele kontrol altına alınmalıdır ve buna zaruret de vardır. Fakat bu, onu karşımıza almadan, en güzel bir usûl ve üslûpla yapılmalıdır.

Meselâ, bir kardeşimiz, korku sevkiyle veya makam sevdasıyla hizmet-i Kur'âniye ve imaniyeden uzaklaşmış, ihtiyatlı davranma bahanesiyle dairenin dışına çıkmış olabilir. Biz ona, onun anlayışı içinde, gerektiği gibi davrandığını, iyi yaptığını, suçluluk psikolojisine düşecek bir durum olmadığını söylemeli ve böyle düşündüğümüze de onu inandırmalıyız. Onunla seneler sonra dahi olsa münasebete geçme menfezlerini tıkamamalıyız. Belki daha sonra hakikati o da anlayacak ve özündeki salih çizgiye dönecektir. O günlerde bizim haklı, kendisinin yanılmış olduğunu itiraf ederse, biz de ona "Şimdi de sen haklısın." diyecek ve civanmert davranacağız.

Ayrıca, bugün onu gıybet eden insan hakkında, kendisini dinleyenlerin de itimadının zedelendiği hususu hiç unutulmamalıdır. Birbirine itimadı böyle sarsılan fertlerden meydana gelen bir cemaatin ise, hak namına yüklenebileceği hiçbir misyon yoktur.

Hem gıybet edilen o şahsa karabet veya başka hislerle yakınlık duyan ve bizimle aynı düşünceleri paylaşan insanlar vardır. Bu durumda onlarda hâsıl olacak alerjik bir durum, herhâlde sadece zarar getirecektir.

O bizi gıybetle rencide etmiş olabilir. Burada da dengeyi koruyarak misliyle mukabele etmeyeceğiz. Şahsî meselelere takılıp kalan bir onur ve gurur anlayışı bizden çok uzak olmalıdır. Bizim her şeyimiz yüce davaya feda edilmelidir. Allah Resûlü'nün onurunun rencide olduğu, İslâmî meselelerin tezyif edildiği bir yer ve zamanda, bizim kendimize ait meseleleri değil gündeme getirmeye, düşünmeye dahi vaktimiz yoktur.

Bugün bir insana yapılacak en büyük yardım, onun dinî hayatını kurtarma istikametinde olan yardımdır. İşte bize düşen de öyle kardeşlerimizin yardımına koşmaktır.

Sâik: Sebep, faktör.

Muallâ dâmen: Yüksek etek. "Çok iffetli, çok namuslu.. öyle ki atılan iftiralar, asılsız isnatlar onun eteğini, paçasını dahi kirletemez." anlamında kullanılan mecazî bir ifade.

İşmam etmek: Hissettirmek, koklatmak.

İçtinap etmek: Sakınmak.

Hasaret: Kayıp, zarar.

Tezyif: Küçümseme, alay etme.

1 Bkz.: Hucurât sûresi, 49/12.

2 Buhârî, *menâkıb* 8, *tefsîru sûre* (63) 5, 7; Müslim, *birr* 63.

3 Bkz.: eş-Şafiî, *el-Ümm* 7/354, 358; el-Makdisî, *el-Furû'* 6/71; el-Merğinanî, *el-Hidâye* 2/103; es-Serahsî,

el-Mebsût 16/291; ez-Zeylaî, *Nasbu'r-râye* 3/343.

Giyim-kuşamımızı ve evlerimize alacağımız eşyalarımızı belirleme hususunda ölçümüz ne olmalıdır?

Müslümanlar olarak bizim meselelerimiz inanç çizgisinden başlıyor, ibadet yoluyla devam ediyor, muamelâtta yükseliyor ve sonra şahsî davranışlarımızı, âdetlerimizi içine alacak şekilde gelişiyor; bunların her birisinin bir derinlik teşkil ettiği çok buudlu bir hayat yaşıyoruz. Bunların hemen hepsinde ve bilemediğimiz bir kısım meselelerde bazı insanların rehberliğine ihtiyaç duymaktayız.

Dinin özünü anlama ve kavramada ve yaşanır hâle getirmede önümüzde, İnsanlığın İftihar Tablosu, İki Cihan Serveri var. Ve şu anda dahi O'nun sekine telkin eden ruhaniyetini âdeta başımızın üstünde görüyor ve hissediyor gibiyiz. Aydın gönüllerde ise bu husus devamlılık arz eden bir bahtiyarlık olarak sürer gider.

Allah Resûlü'nden sonra, hemen her asırda hâdiselerin ve zamanın her şeyi tapanlayıp dümdüz etmesine rağmen, nurlu elleriyle, isi-pası silip kaldıran ve dini ihya edip Muhammedî ruhu asıl hüviyetiyle yeniden ortaya koyan bir kısım büyükler gelmiştir. Sahabeyle temeli atılan bu meseleler, Ebû Hanife ve onun gibi yüce kimselerle ayrı bir buud kazanmış, daha sonra gelen İmam Gazzâlî, İmam Rabbânî, Abdülkadir Geylânî, Mevlâna Celâleddin Rûmî ve Asrımızın Dertlisi gibi zevatla yenilenerek sürekli tazeliğini muhafaza etmiştir. Bizler, en küçük teferruatına kadar bütün İslâmî meseleleri işte o nurlu eller sayesinde, bu kadar zaman sonra ve bunca gaileye rağmen, kendi asrımızda bile taptaze ve dupduru bulduk. Cenâb-ı Hakk'a hadsiz hamd ü senâ olsun ki, bizleri lütfundan ırak etmedi ve irademiz dışında kendimizi böyle bir nur havzının başında bulduk. Dışarıda daha müsaitler varken, bizim seçilişimiz sadece Cenâb-ı Hakk'ın ihsanının delilidir, yoksa bizim liyakatimizin değil. Çok küçük vesilelerle bu işin içine giren hemen bütün arkadaşlar da benimle aynı kanaati paylaşıyorlardır, zannederim. Bugüne kadar bizlere, bugün ve bugünden sonra gerekli olan şeylerin pek çoğu anlatıldı. Öncekiler, arkadan geleceklerin yollarını, herhangi bir tereddüde meydan vermeyecek şekilde aydınlattılar. Bundan böyle bize, bu aydınlık yolda, sadece yürümek kalıyor.

Sorulduğu için misali de o mevzudan seçmek durumundayım. Meselâ, bizim yeme, içme ve evlerimizin nizam ve tefrişiyle alâkalı bütün yönler, tatbikî

şekliyle bize gösterilmiş durumdadır. Allah Resûlü, bir hasır üstünde yatıyor ve yattığı bu hasır O'nun mübarek teninde iz bırakıyordu.[1] Hz. Ebû Bekir kendisine takdim edilen bir bardak soğuk suyu içtikten sonra, hıçkırıklarını tutamayıp ağlıyor ve kendisine niçin ağladığını soranlara, bütün nimetlerden hesaba çekileceğini hatırladığını söylüyordu.[2] Büyük Ömer, kızı tarafından daha güzel bir elbise giymesi teklifiyle karşılaşınca, Peygamber hanımı demeden Hafsa Validemize şiddetli sitem ediyordu.[3] Binlerce misalleriyle günümüze kadar gelen böyle bir hayat felsefesi, Asrımızın Dertlisi, dertlileri ve yolundakilerle son bir kere daha, tam bir dünya-ukbâ muvazenesi, ruh-beden dengesi temsil ediliyor ve bir kere daha hatırlatılıyordu...

Bize gelince, bütünüyle bu sadeliği içimize sindirdiğimiz söylenemez. Yadırganmama ölçüsünü muhafaza edip koruma en son taviz noktası olması gerekirken, meselenin başlangıcında bu ölçü kullanılıyor. Bazen yanılıyor ve bunların, muhatabımıza müspet yönde tesir edeceğini zannediyoruz. Hâlbuki bizim sadeliğimiz, hasbîliğimizin en büyük şahidi durumundadır ve muhatabımıza da tesir edecek odur. Ben hiç beklemediğim ve öyle değerlendireceğini tahmin etmediğim birisinin, entel tabakaya mensup insanlar içinde "Bu arkadaşa itimat edin, güvenin. Çünkü ben onun evinde sadece bir hasır gördüm ve ortası da delikti." dediğini ve itimadına onun evindeki hasırı delil gösterdiğini müşâhede etmiştim. Sınır tanımayan lüks ve debdebeye bütünüyle yetişmemiz mümkün olmadığı gibi, o yolla hizmetimize kazandıracağımız bir şey de olacağını tahmin etmiyorum. Sadece mazeret olarak, o da belli bir devreye kadar yadırganmama ölçüsünü kullanabiliriz ki, daha ötesini tecviz etmek mümkün değildir.

Dünya - ukbâ muvazenesi: Dünya - ahiret dengesi.

Tecviz etmek: Cevaz vermek, caiz olduğunu söylemek.

1 Buhârî, *tefsiru sûre* (66) 2; Müslim, *talâk* 31.

2 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/30.

3 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/211; İshak İbn Râhûye, *el-Müsned* 1/196; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/79; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühd* 1/201; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/49.

Cenâb-ı Hakk'ın isimleri ve sıfatları arasında derece mevzuubahis midir, izah eder misiniz?

Biz, bize ait isimleri anne ve babamızın isimlendirmesiyle değil de sonradan elde edeceğimiz maharetlere göre almış olsaydık kimimiz ekmek pişiren mânâsına "habbaz", kimimiz, marangozluk işlerini iyi becermesiyle "neccâr".. vs. gibi isimler alırdık. Yani kimin mahareti hangi yönde ise, alacağı isim o mânâyı ifade eden bir isim olurdu. Bazen bu isimler, mübalâğa kalıbıyla da ifade edilir. Meselâ normal setredene "sâtir", fakat tastamam ve kusursuz setredene ise "settâr", normal hamd edene "hâmid'; hamd vazifesini tam yerine getirene de "hammâd" denir.

Hâlbuki bizim isimlerimiz, sonradan kazanacağımız maharete göre değil de anne ve babalarımızın arzusuna göre verilir. Hatta bazen, hiç de bize uygun düşmeyen veya bizimle alâkası olmayan bir isimle de isimlendirilebiliriz.

Böyle bir benzetme ilk bakışta kaba ve sevimsiz görülebilir. Ne var ki, mücerret hakikatlerin anlatılmasında öteden beri hep aynı yolda hareket edilmiş ve ifade tenezzülâtına gidilmiştir.

Cenâb-ı Hakk'a ait isimler, kâinatta icraatı müşâhede edilip ve yine o güzel isimler sahibi tarafından, O'nun has kulları vasıtasıyla bize talim edilmiş isimlerdir. Meselâ, kâinatta apaçık gördüğümüz bir güzellik vardır. Gökkuşağı gibi bu güzellikler birbiri içinde bütün varlığı sarmış durumdadır. Ovada, obada, çiçekte baharda, gözde ve kaşta bir güzellikler cümbüşü hâkimdir. Bu güzelliklerin sadece dış yüzüne bakıp hayranlığını ifade için, binlerce senedir, binlerce edip ve şair hep bu güzellikleri destanlaştırmaya çalışmış, yine de söylenmesi mümküne kıyasla, çok az şey söyleyebilmişlerdir. Anlatmakla bitiremeyeceğimiz bütün bu güzellikler elbette Cenâb-ı Hakk'ın bu mânâyı ifade eden bir ismine dayanmaktadır ki o da "Cemîl" ismidir.

Yine, kâinatta ince bir nizam ve intizam dahilinde, rızık tevziatı yapılmaktadır. Hücreden gergedana kadar her canlı kendine münasip bir rızkla beslenmektedir. İbadet ve tesbihler meleğe rızık olurken, et insana, kemiği de cinlere rızık olmaktadır. İşte gözle gördüğümüz rızka ait bu faaliyet, hiç şüphesiz, Cenâb-ı Hakk'ın bir "Rezzâk" ismi olduğunu ispat etmektedir.

Eğer biz, Cenâb-ı Hakk'ın "Cemîl" ve "Rezzâk" isimlerini bilmemiş olsaydık icraatını gördükten sonra, O'na hitaben "Sen Cemîl'sin", "Sen Rezzâk'sın" diyecektik. Bunun gibi, diğer isimlerini de icraatından anlayıp

yine, O'na o isimlerle seslenecektik. İşte Cenâb-ı Hak, icraatını gösterdikten sonra, bizi yanıltmamak için kendisini bu isimlerle tesmiye etmiştir. Ancak Esmâ-i İlâhî tevkîfîdir. Biz, Zât-ı Ulûhiyet hakkında kendi kafamızdan isim uyduramayız.

Bu isimler, Zât-ı Ulûhiyet'te, bunlara medar olabilecek bir kısım sıfatlara dayanmaktadır. Yine yukarıdaki misalden hareketle söyleyecek olursak, kendisine "habbâz" ismi verilen bir insanda eğer ekmek yapma sıfatı yoksa veya "neccâr" bir marangozluk sıfatına sahip değilse bu isimlerin ona verilmesi mümkün değildir. İşte, Cenâb-ı Hakk'ın, her şeyin yüzüne perçinlediği güzelliklerle kendisinde varlığını kabul ettiğimiz ve belli bir seviyedeki insanların da müşâhede ettiği "Cemîl" ismi, bütün güzelliklerin kaynağı olan "Cemal" sıfatına dayanmaktadır. Bunun gibi bütün isimler kendilerine kaynak olacak bir sıfata, bütün sıfatlar da "şe'n"e -ki, bunu beşer için kullanacak olursak, kabiliyet ve istidat diyebiliriz, ancak Cenâb-ı Hak için böyle bir tabir kullanmamız doğru değildir- dayanmaktadır. Demek oluyor ki fiiller isimlere, isimler sıfatlara, sıfatlar Şuûnât-ı İlâhiye'ye ve Şuûnat-ı İlâhiye ise Cenâb-ı Hakk'ın Zâtına dayanmaktadır. İşin burasında duruyor ve Allah Resûlü gibi; *"Seni hakkıyla bilemedik ey Mâruf"*[1] diyoruz. Ve yine Hz. Ebû Bekir gibi "Seni anlamaktan âciz olmak Seni anlamak demektir."[2] diyor ve edeple iki büklüm oluyoruz.

O vardır. Varlığını iliklerimize kadar hissediyoruz. Fakat O'nu idrak etmekten de âciz bulunuyoruz. O'ndan daha ayân bir nesne yoktur, ama O yine de bir Mevcud-u Meçhul'dür.

Şimdilik, O'nun isim ve sıfatları arasındaki farka, böyle avamca bir bakışla iktifa ediyor ve tafsilatını bir başka zamana bırakıyoruz.

Şuûnât-ı İlâhiye: Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin kaynağı olan sıfatlarının dayandığı, insanın idrak ufkunu aşan, ihata edilemeyen, Zât'ına lâyık şefkat, muhabbet, ferah, sürur, gazap gibi mukaddes, münezzeh mânâlar.

1 el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 2/410; Mer'î İbn Yûsuf; *Ekâvîlü's-sikât* s.45.

2 Bkz.: es-Suyûtî, *Şerhu's-Suyûtî* 1/103; el-Münâvî, *Feyzu'l-kadîr* 6/181.

Ulü'l-Azm peygamberler hangileridir ve niçin bu isim sadece onlara verilmiştir?

"Ulû" kelimesi Arapça'da "sahip" demektir. Kıyas dışında, yine aynı mânâya gelen "zû" kelimesinin çoğuludur. Meselâ, zü'l-mal, "mal sahibi;" ulü'l-elbâb ise "akıl sahipleri" mânâsına gelir.

Azm, kararlılık, irade ve dönme bilmeme gibi mânâlar için kullanılır. Başına "ulû" kelimesi getirilince de mânâ, azim ve karar sahipleri olur. Mevzuumuzla alâkalı olmamakla beraber, bu kelimenin tedai ettirdiği bir âyete sadece işaret etmek istiyorum. Hz. Âdem hakkında *"Onu azimli bulmadık."*[1] mealindeki âyette müfessirlerden bazıları "Onu günaha girmeme mevzuunda azimli bulmadık." gibi bir tefsirde bulunmuşlar. Ben şahsen, bir nebi hakkında böyle bir tefsiri kabul edemeyeceğim. Gönlüm böyle bir mânâyı kabule yanaşmıyor. Şöyle bir mânâ vermek, bana daha muvafık geliyor: *"O bilmeyerek bir günaha girdi. Fakat bunu daha önce planlayıp kararlaştırmış değildi. Bu mevzuda ısrar mânâsına azmi de yoktu."*

Ulü'l-Azm peygamberlere gelince, bunlar Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır: *"Hatırla, bir vakit peygamberlerden söz almıştık. Sen'den, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan... Onlardan sapsağlam bir söz aldık."*[2] "Sen'den" tabiriyle kastedilen Efendiler Efendisi Hz. Muhammed'dir (sallallâhu aleyhi ve sellem). Diğerleri de Hz. Nuh (aleyhisselâm), Hz. İbrahim (aleyhisselâm), Hz. Musa (aleyhisselâm) ve bir de Hz. İsa'dır (aleyhisselâm).

Her peygamber peygamberdir, ama bunların pazarında her şey çok pahalıdır ve bunlar çok çetin imtihanlardan geçmişlerdir. Bu peygamberlere ait Kur'ân'da zikredilen kıssalar iyiden iyiye tetkik edilse niçin bunlara "azim" sahibi peygamberler dendiği çok iyi anlaşılır. Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisine yapılan her türlü eza ve cefaya katlanmanın yanında, ağzından, şikâyet mânâsına ve kaderi tenkit ifade eden tek kelime dahi çıkmamıştır. Bedir'de galip gelir, ancak Uhud bir dağ gibi O'nun omuzlarına biniverir. Uhud'dan dönerken, söz dinlemedeki nezaketi tam kavrayamadığından bozguna sebebiyet veren sahabiye tevbih işmam eden hiçbir kelâm sarf etmez. Hz. Hamza'nın şehadeti O'nu çok dilgîr etmiştir, ancak O, bu mevzuda dahi ızdırabını sinesine gömmeyi bilmiştir.

O'nun bir derdi vardır: İnsanların hidayete ermesi. O bu mevzuda çok

hırslıdır. O kadar ki, kendisini bu uğurda telef edecek duruma gelmiştir. Âyet O'nu: *"Bu Kur'ân'a inanmıyorlar diye nerdeyse üzüntünden kendini telef edeceksin."*[3] diyerek ikaz ediyor ve bize O'nu böyle bir tablo ile gösteriyor.

O daima hak uğruna kendini bitirip tüketme ufkunda yaşıyor. Küsme, darılma, gönül koyma, O'nun semtine yanaşamıyor. O bütün başına gelenlere dayanma noktasında hep azimle sebat ediyor.

Yıllarca bir kanaviçe örüyor ve gelen gaybî bir el onu paramparça ediyor.. O hiç hayıflanmadan başlıyor yeniden örüyor..

Esasen bu husus, peygamberlere ait umumî bir vasıftır. Ancak, peygamberler, derece itibarıyla aynı olmadıkları gibi, maruz kaldıkları belâ ve musibet itibarıyla da bir değildirler ve tabiî, ümmetleri itibarıyla da...

Bu mevzuda, Allah Resûlü'nün beyan buyurduğu bir manzara ne kadar mânidardır. Gayb perdesi aralanıyor ve O'na bütün peygamberler gösteriliyor. Gerisini O'nun mübarek dudaklarından dökülen şu cümlelerden dinleyelim: *"Öyle peygamberler gördüm ki arkasında tek bir ümmet dahi yoktu. Bazılarının ardında üç-beş insan vardı. Bir kalabalık cemaatin gelmekte olduğunu gördüm; 'Bu benim ümmetim mi?' diye sordum. 'Hayır.' dediler 'Bu, Musa'nın ümmetidir.' Biraz sonra ondan çok daha kalabalı k bir ümmet gördüm ve onların benim ümmetim olduğu haberini aldım."*[4]

Düşünmek gerekir, bir peygamber ömür boyu çalışıp didiniyor da; kendisini anlayacak tek bir âşina sima bulamadan vefat ediyor. Bazıları sadece birkaç kişilik ümmete sahip oluyor. Bizler bu şekilde imtihan olsak, bu işin altından kalkabileceğimizi tahmin etmiyorum.

Hz. İbrahim, mancınıkla atılmak üzere elleri bağlı getiriliyor. Biraz sonra alevleri okyanus dalgaları gibi göğe yükselen dehşet verici ateşin içine atılacaktır. Melek müsaade istiyor, yardım etmek için çırpınıyor. Fakat O, tevekkülünden zerrece taviz vermeyerek *"Allah bana yeter, O ne güzel vekildir."*[5] diyor.

Hz. Nuh asırlar süren çırpınışları neticesinde bir avuç insanla ancak gemiye biniyor ve öz evlâdını dahi yanına alamıyor.[6] Nebi ruhunu taşıyan bir baba için bu manzara ne ızdırap vericidir. Bunu bizim anlamamız çok zordur hatta mümkün değildir.

Hz. Mesih, öldürülmek istendiğinde henüz otuz üç yaşındadır. Kafasını uzatsa dışarıda kendisini parçalamak için bilenen kılıçları görecektir. Fakat O

azimle yerinde duruyor ve bir an dahi tereddüt göstermiyor.

Evet, onlar اَللّٰهُ يَصْطَفِي مِنَ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ[7] sırrına mazhar insanlardan seçilmiş seçkin ve yüce istidatlardır. Allah'ın rahmâniyet ve rahîmiyetiyle kaynattığı varlık kâsesindeki sütte onlar kaymak durumundadırlar. Cenâb-ı Hakk'ın Kudret ve İradesi onlarda bu şekilde tecellî etmiştir. Derin bir tevekkül ve pörsüme bilmeyen bir azim, onların ayrılmaz vasıflarıdır. Ve onun için onlara Ulü'l-Azm, denmiştir. Derecesine göre her nebi ve velide de azim vardır. Fakat bu hasletin en münteha noktasında bulunanlar işte isimlerini saydığımız bu peygamberlerdir.

Tevbih: Azarlama, tekdir.

İşmam: Hissettirme, koklatma.

1 Tâhâ sûresi, 20/115.

2 Ahzâb sûresi, 33/7.

3 Kehf sûresi, 18/6.

4 Buhârî, *tıp* 17; Müslim, *iman* 374; Tirmizî, *kıyamet* 16.

5 Buhârî, *tefsiru sûre* (3) 173; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/326.

6 Bkz.: Hûd sûresi, 11/45-47.

7 Hac sûresi, 22/75.

İfsada kilitlenmiş kimselerin bunca tahribi karşısında neslimizi nasıl muhafaza edebiliriz?

Hz. Âdem'den günümüze kadar küfür daima tahrip cihetini tutup gitmiş; inananlar da hep tamir tarafını sahiplenmişlerdir. Bu hâl günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. Onun içindir ki, bu derdi vicdanında derinlemesine duyan Çağın Büyüğü şöyle diyor: "Eğer bu iki kuvvet arasında bir denge olsaydı ve aynı imkânlara sahip bulunulsaydı, inananlar adına büyük bir fütûhat görülecekti."[1]

İmandan nasipsizlerin, bütün yaptıkları tahrip olagelmiştir. Onlar, insanın hissiyatını kamçılayarak onu şehvet çukuruna yuvarlamış, arzu ve isteklerini tahrik ederek yine onu maddenin esiri hâline getirmiş; makam ve mevkie vurduğu saykılla onları çok cazip göstermiş, bakışları bulandırmış, basit vasıtalarla büyük tahripler yapmış ve bütün bir gençliği şirazeden çıkarmışlardır. Eğer milletimiz lehine de her şey bu kadar kolay vücuda gelebilseydi, bunca çalışmanın karşılığında çok büyük muvaffakiyetler görülecekti... Hâlbuki biz, asırlardır her tarafı yıkılmış bir kalenin hem de çok büyük bir kalenin tamir ve onarımıyla meşgul oluyoruz.

Düşünmeli ki, bütün İslâm âleminde tevhidin temelleri sarsılmış, Allah (celle celâluhu) inkâr edilmiş, Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) tezyife maruz kalmış, din bütünüyle hafife alınmış ve bütün cihanı aydınlatan hatta düşmanlarına bile mucizeliğini kabul ettiren aydınlık tufanı Kur'ân-ı Kerim ayaklar altında bırakılmış, inanmış insanların yanında bile âdeta dinin hiçbir ağırlığı kalmamış ve her şey içinden çıkılmaz hâle gelmiş. İşte böyle bir devrede hem yapacak iş çok hem de yapılan işlerin değeri büyük olur. Tahripkârlar bir taş çekiyor bütün duvarı aşağıya yıkıyor; Müslümanlar ise, taş taş üstüne koya koya o duvarı yeniden örmek ve örülen kısmı da ayrıca muhafaza altına almak zorundalar. Fakat bütün bunlarla beraber açıktan açığa inayet elinin göründüğünü söylemek de mümkündür. Bu satırlar bana, Pascal'a ait bir hatırayı hatırlatıyor. Pascal, bir vecd ve aşk insanıdır. Fakat tali'sizdir. Bir mütefekkirimizin dediği gibi: "Son anda vapuru kaçırmıştır." Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) limanına kadar yanaşmış ancak kendini o nurdan kucağa atamamıştır. Bu ayrı bir mevzu. Benim üzerinde durmak istediğim ise, tamamen bize ait bir meseleye onun başından geçen bir hâdiseyi tavzih unsuru olarak kullanmaktan ibaret.

Kendisi anlatıyor: Bir faytonun içinde Ren nehrine doğru gidiyordum. Atlar birden gemi azıya aldılar. Kurtulmam mümkün değildi. Nehrin içine yuvarlanmam mukadderdi. Birden beklenmedik bir hâdise oldu. Atlar arabadan koptu, nehire uçtu ve ben iki nuranî el sayesinde, arabamla beraber nehrin kenarında kalıverdim.

O güne kadar sefih bir hayat yaşayan Pascal, bu hâdisenin tesiriyle bir manastıra kapanır ve ömrünün sonuna kadar orada, düşünen, gören, bilen bir rahip gibi yaşar.

Bize gelince, Pascal'ın ömründe bir kere gördüğü bu nuranî elleri başımızdan geçen yüzlerce hâdisede yüz defa müşâhede etmekteyiz. Rabbimize sayısız hamd ü senâlar olsun.

Onların, sinemalarıyla, tiyatrolarıyla, bar ve pavyonlarıyla, diskotekleriyle gençliği tahrip etmelerine mukabil, biz gençlere namaz kılın, oruç tutun, nefsinize ait bir kısım isteklerden fedakârlıkta bulunun.. kendiniz için değil etrafınız için yaşayın ve gelecek nesiller adına kendinizi feda edin gibi zâhiren çok zor görünen teklifler götürüyoruz. Buna rağmen, yine de kabul görüyoruz ki, binlerce genç İslâmî meselelere yürekten sahip çıkıyor. Bizim senelerce evvel söylediğimiz Çin ve Rusya'ya ait yıkılışların bugün herkesin malumu olan âdiyattan birer vâkıa hâline gelmesi gibi, dün söylenilmesine rağmen anlaşılmadığı hâlde bugün ayne'l-yakîniyle vâkıf olunan nice meseleler var ki, orta kuşağın elmas ülkelerinde müşâhede ettiğimiz bunca değişikliklere sebebiyet veriyor. İnsanlık dinin karşısında, güneş karşısında kalıp eriyen buz parçaları gibi eriyor ve su hâline geliyor. İnançsızlık kulesi yukarıda olmasına rağmen, hızla kaymakta ve aşağıya doğru yuvarlanmakta, iman burcu ise her gün biraz daha yükselmektedir. Önümüzdeki yıllarda çok şey değişecek ve İslâm âlemi dünyada lâyık olduğu yeri muhakkak alacaktır.

Esasen; biz, bize düşeni yapmalıyız. Nesli koruma ve muhafaza etme Cenâb-ı Hakk'a ait bir iştir. O'nun sonsuz rahmetinden ümit ediyoruz ki, bin bir çileyle yetişen bu nesli, sıyaneti altına alıp muhafaza etsin ve ümit tomurcuklarını canavarlara ezdirmesin. Aslında O'nun inayet eli uzanmasaydı, bunlar bizim aklımızın yeteceği işler değildi. Evet, O lütuf ve ihsanda bulundu, bizi hiç bilmediğimiz vadilere sevk etti. Neden sonra anladık ki, oralara girmemiz gerekiyormuş. İşin başında gördüğümüz bu yardım ve inayetin işin sonuna kadar devam etmesini O rahmeti sonsuzdan dua ve niyaz ediyoruz...

Saykıl vurmak: Cilâlamak, parlatmak.

Ayne'l-yakîn: Gözle görülüp edinilen bilgi.

Sıyanet: Koruma, muhafaza etme.

1 Bkz.: Nursî, Bediüzzaman Said, *Risale-i Nur Külliyatı 2/1632*.

Efendimiz ve ilk Müslümanların başkalarının imanlarını kurtarmadaki cehd ve gayretlerini anlatır mısınız?

Bu tamamen müstakil bir mevzu mahiyetinde anlatılması gereken hususlardan biridir ki, daha önce silsile hâlinde, münhasıran sahabenin, mevzu ile alâkalı yönünü arz etmeye çalışmıştım. Esasen her sohbet, konuşma ve yazıda onlardan bir iki misal vermeyi o mevzuun ruhu ve hayatı kabul edenlerdenim. Benim için sahabe bir ölçüdür ve ben bütün hükümlerimi onlara benzeme nispetine göre veririm... Bütün hayatım boyunca onları, aydınlık yolda birer trafik memuru kabul ettim. Onların iş'âr ve işaretleriyle yürünen bir yolda, en büyük Aydın İnsan'ın kapısına varılacağına inandım. Ve imkân dahilinde bu düşüncemi hayatımın gayesi hâline getirdim. Şayet mü'minleri de bir tasnife tâbi tutmak gerekiyorsa, onlara yakınlık veya uzaklıklarını birer miyâr kabul ederek, böyle bir tasnife girişilmesini her zaman yakın arkadaş ve dostlarıma ifade ettim. Tekrar tekrar anlatılmış bu mevzuu, şu satırların okuyucuları belki ruhlarında kim bilir kaç kere hallaç etmişlerdir ve onları çok ileri seviyelerde bilme ufkuna ulaşmışlardır. Bunu kabulle beraber, sorulduğu için teberrüken bir şeyler demeye çalışacağım.

Başta Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) sonra da O'nun ashabı, dinî düşünce ruhlarında mayalandığı andan itibaren, başkalarına dinî mevzuları anlatmayı, dini, hayata hayat yapmayı ve bu yolla insanları hakikî kurtuluşa ulaştırmayı hayatlarının gaye ve ideali hâline getirdiler. Zaten dine hizmet yoksa, hayatta kalmanın da bir mânâsı yoktur. Kur'ân-ı Kerim'in ifadesiyle, yeryüzünde Allah'ın halifeleri olan biz mü'minler, bütün hâdiseleri dinî duygu ve düşünce perspektifinden değerlendirmek mecburiyetindeyiz. Şayet bir su aşağıya doğru akıyor ve dinimiz de bize onun yukarıya doğru akmasını emrediyorsa, dinin dediği oluncaya kadar çalışmakla mükellefiz. İşte bu mükellefiyetimizi idrak edebiliyorsak varlığımızın bir hikmeti ve yaşamamızın bir mânâsı vardır. Durum aksiyse, yaşamamız abes ve mevcudiyetimiz de lüzumsuzdur.

Bu şuur ve düşünce Allah Resûlü'nde en üst seviyedeydi. Kur'ân-ı Kerim birkaç yerde hem O'nu ikaz hem de O'nun yüce ve muallâ kametini bizlerin nazarına vermek için [1]فَلَعَلَّكَ ile başlayan âyetlerini serdediyordu: *"Neredeyse kendini bitirip tüketeceksin. Neredeyse kendini öldüreceksin.."* Sabah

kalkıyor, inanmayan çehreler görüyor, akşam yatarken onların hayalleri nazarında beliriyor.. duyup hissettiklerin karşısında, insanlarla alâkana göre ızdırap ve kalak içinde iki büklüm oluyorsun. Sana ait ulvî hayatı unutuyor ve neredeyse intihar edecek duruma geliyorsun. Evet, şu sözler sözü ve ilâhî mesaja gönül verip onun aydınlatıcı ikliminde şekillenmiyorlar diye, durmadan inliyor ve inanıp onunla bütünleşemediklerinden dolayı da öyle üzülüyor ve kıvranıyorsun ki neredeyse bir mum gibi eriyip biteceksin.

Bu âyetlerde hem "İşi kadere bırak, Allah'a teslim ol, kendine o kadar eziyet etme." mânâsı vardır, hem de çok ciddî ve ulvî bir iltifat. Burada sanki şöyle denmektedir: Ey Nebi! Senin yüce bir ruhun var. Bu ruh ileride öyle bir kaynak hâline gelecek ki tasını eline alan herkes o kaynağa koşacak ve doyup dolacaktır. İşte, ileride olacak o büyük iş adına hayatına kıyıp, düşünce dünyanı bu kadar sarsma. Sen lâzımsın. Öyle ise vazifeni yap. Sen, Rubûbiyetin gereğine karışma!

Daha kim bilir bizim hissedemediğimiz ve ancak O'nun hissedebileceği iltifatlarla dopdolu ne mânâlar ifade ediyor bu âyetler...

Âyetteki bu iltifattan da anlıyoruz ki, Allah Resûlü'nün bütün dert ve ızdırapları getirdiği büyük hakikatleri insanlara anlatmaktı. Âdeta yağmur yüklü bir bulut gibi hep bu dert ile mahmul bulunuyordu. Hakkın tecellîleriyle mest bir nebi için, "sarhoş" tabirini kullanmam mümkün değil. Fakat bir başkasını anlatmak isteseydim ona "Bu derdin sarhoşu." derdim. Bu büyük davadan başka, O'nun düşünce ufkuna misafir olan hiçbir mesele yoktu. Onun içindir ki kendisine yapılan eza ve cefalardan sanki haberi bile olmuyordu. Çok kere yanındaki sadık dostlarına ne olduğunu soruyor ve hâdiseye onların hıçkırıklarını duyunca fakat yalnız ve yalnız dostlarını teselli için kısa bir müddet atf-ı nazar edip geçiyordu.

Meleklerin bakmaya kıyamadığı o yüze, uygun olmayan şeyler atılıyor, Arş'ta gezen başına işkembe konuyor, bastığı yerlerdeki tozu toprağı gözümüze sürme diye çekmeyi canıma minnet bildiğim o mübarek ayaklarının altına dikenler serpiliyor veya taşlanarak, o mübarek ayaklar kan revan içinde kalıyor (Kim bilir O'nun ayağına değen her taş karşısında gökteki melekler nasıl feryat edip semayı ihtizaza getiriyorlardı!); bütün bunlar oluyordu da fakat O sanki bütün bu olup bitenlerden habersiz yaşıyordu. Neden sonra, Ömer'de bir hıçkırık duyunca *"Niçin ağlıyorsun yâ Ömer"*[2]; Ebû Hüreyre'nin iki büklüm

ağlayışını görünce *"Ey Ebû Hüreyre, seni ağlatan nedir?"*[3] veya canından bir parça kızı Fatıma'nın billur gibi gözyaşlarının yüzünde inci daneleri gibi süzülmeye başladığını görünce *"Kızım, seni ağlatan nedir?"*[4] diye soruyor ve her defasında kendisiyle alâkalı bir derdin onları ağlattığını anlayınca teselli ediyor: *"Ağlamayın, Allah bu dini aziz kılacaktır."*[5], *"Ağlama! Allah senin babanı zayi etmeyecektir."*[6] tesellisiyle iktifa ediyordu.

Evet, Allah O'nu zâyi etmedi. O her inanan gönülde bir gül, bir Cennet çiçeği gibi bugüne kadar yaşadı ve bundan sonra da yaşayacaktır. O'nun sadık dostları da aynı şekilde davranıyorlardı. Yeryüzünde herkesin, her kesimin ittifakla kabul edip kendilerine rehber edinecekleri tek cemaat, sahabiler cemaatidir. Biz onların sadık kapı kullarıyız. Ümidimiz de Cenâb-ı Hakk'ın bizi bu ikrar ile haşretmesi merkezindedir.

Ben kendimi mü'minlerin en mücrimi kabul ediyorum. Buna rağmen onlardan biri tenezzül buyurup misal âleminden ufkuma dikilse ben de rüyamda görüversem, o gün kabıma sığamıyor ve sevincimden uçacak hâle geliyorum.

Bunu büyük bir lütuf kabul ettiğimden kesiliverir korkusuyla hiç kimseye anlatmak da istemiyorum. Ama bazen endişeme galebe ediyor ve yakın arkadaşlarımdan birine, elimde olmayarak anlatıyorum. Ve "Yine bugün o dostlar dairesinin yıldızlarından biri, nâehil birinin ufkunda tecellî etti." diyorum. İşte onlar bizim için budur...

Sahabe, hakkıyla nübüvvet nurunu gönül aynalarıyla aksettirdiler. O Mir'ât-ı Mücellâ'ya tam bir mâkes oldular ve O'nu tam mânâsıyla temsil ettiler. İmamlar İmamı'na tavizsiz ittiba ile imamlarının sinesinde kaynayan o hakikat buhurdanlığını alıp ruhlarında yaşadılar, yaşattılar ve insanlığı -Cenâb-ı Hakk'ın yardımıyla- aydınlığa boğdular.

Bu o devirde insanlığı kurtarmaya matuf bir hareketti, en ulvî keyfiyetiyle de temsil edildi. Onlarda gördüklerimiz, kendini insanlığın kurtuluşuna adamış fedakârların bugün de çıkabileceği hakkında bizlere kanaat veriyor. Zira biliyoruz ki tarih, bu oluş ve tekevvünlerin tekrarından ibarettir. O devrin tekerrür etmemesi için de hiçbir sebep yoktur ve inşâallah tekerrür de edecektir...

Daha dün denecek kadar kısa bir zaman önce bütün misalleri sahabeden vermek mecburiyetinde kaldığımız bir vâkıadır. Ancak bugün devrimizden ve günümüzden de misaller verebilmek imkânına sahibiz. Zaten bilerek-

bilmeyerek hepimiz bu günleri bekliyorduk. Misalin birini Asr-ı Saadet'ten verirken, ikinci bir misali günümüzden verip bu iki halkayı birleştirmek arzumuz artık tahakkuk etmiş bulunuyor.

Bir misalle meseleyi müşahhaslaştırmış olayım: İçtimaî yönleri ve mevkileri itibarıyla çoklarını gıptaya sevk edecek durumda bir grup genç arkadaş, daha henüz hayattan kâm almamışlar ve dünya namına bütün nimetler ayaklarının altına serilmiş iken, bir liste yapıp bana getirmişler. Listede isimler var, altına şöyle bir not düşülmüş: "Allah aşkına bize dua edin de hayatımızın her anını dinimize ve milletimize hizmet ederek değerlendirelim ve ecel gelip çattığında da şehitlik sevabıyla ötelere gidelim."

İşte bu, yeniden sahabenin var olması demektir. Uzun müddet onlar için dua ettim. Ömürlerini din uğruna harcamaları ve son nefeslerini de ölümlerin en kârlısı şehadetle bitirmeleri için. Bu isimlerin en sonuna da liyakatime bakmadan kendi adımı yazdım. Onların isimlerini şefaatçi yaparak bu pâyeden istifadeyi, Rabbimin engin lütfundan niyaz ettim. Şu gençlerin ve onlar gibi binlerce gencin hâli bizi gıptaya sevk edecek ve yüreklerimizi hoplatacak kadar zengin ve çok şey vaad etmektedir.

Onları gördükçe ümidimize fer geliyor ve artık bu iş tutacak diyoruz. Çünkü artık o ulvî mânâyı, ruhlarının derinliğinde, hem de o mânânın kamet ve kıymetine göre temsil edecek gençler var ve bu, Rabbimizin bize sonsuz ihsanıdır. Evet artık, yatarken şakakları zonklayanlar çoğalmıştır. Bugün imansızlığın ve imansızların ızdırabını ruhunda yaşayan binlerce genç vardır. Böylece ilk kutbu teşkil eden o muhteşem sahabeye mukabil, büyük davanın altına girmeye azmetmiş, onlara denk işler yapma gayreti içinde, yepyeni bir nesil, terütaze ümitten mesajlarla ve Hazreti Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) kokusuyla, buhurdanlık gibi içleri yana yana kendilerine düşen vazifeyi hakkıyla eda etmeye çalışmaktadırlar. Rabbim bizi, kusurlarımıza bakıp inkisara uğratmasın... Âmin!

Meseleyi hulâsa edecek olursak, onlar hasbîlik, diğergâmlık, kendini ve kendine ait işleri unutma, vazifesi adına maddî-mânevî bütün hazlardan vazgeçme gibi ulvî hasletlerle yükselip semalara çıktılar. Eğer gözümüz ufukta aynı şeylere namzet isek, aynı düşünce ve aynı ruh hâletini paylaşmamız icap edecektir.

İş'âr: Haber verme, bildirme.

Kalak: Sıkıntı, daralma, ıstırap.

İhtizaza getirmek: Titretmek, harekete geçirmek.

Misal âlemi: Maddî âlem ile gayb âlemi arasında yer alan ara kesit, mânevî suret ve modellerin akis ve temessül ettikleri âlem.

Mir'ât-ı mücellâ: Parlak ayna. Hz. Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem).

Mâkes: Ayna.

1 Kehf sûresi, 18/6; Şuarâ sûresi, 26/3.

2 Buhârî, *tefsiru sûre (66)* 2; Müslim, *talâk* 31.

3 Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 7/109, Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummal* 7/199.

4 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/268, 3/169.

5 Bkz.: Buhârî, *menâkıb* 25; Ebû Dâvûd, *cihad* 97.

6 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/169.

Hayat ve gençlik hevesatı cihetinden gelen tehlikelerden nasıl korunabiliriz?

Bu husus, günümüz insanının en büyük dertlerinden biri. Hayatın içindeyiz ve çoklarımız itibarıyla gençliğin baskısı altında kalıyoruz. Hevesat, ulvî duygularımızı tesir altına almış durumda. Ve bugün yüce hakikatleri, Allah Resûlü'nün istediği keyfiyette temsil etme cidden zor görünüyor. Şu kadar var ki, böyle tehlikeli bir hatta, nefsin ve şeytanın saldırılarına karşı mücahede etmenin de kendine göre avantajları var. Evet maruz kalınan zor şartlar nispetinde bir de bu işin mükâfat yönü var.

Hz. Hamza'yı Şehitlerin Efendisi ve Allah'ın Aslanı hâline getiren, verdiği kavganın zorluğu değil midir? "Düşman fazla ancak bizim de imanımız var." deyip cansiperane ön saflara saldırış ve ölümü hiçe sayış. İşte bu, onu ulvî makama ve Şehitlerin Efendisi ufkuna ulaştıran mühim bir vesileydi.

Sahabe devrinde de, bugün bizi rahatsız eden günahlar, hem de bütünüyle bulunuyordu. Kadınlar, Kâbe'yi üryan olarak tavaf ediyor, faiz, ihtikâr, rüşvet, içki ve kumar cemiyetin ruhunu kemiriyordu. Onlar bütün bu hayata sırt çevirerek İslâm'ı seçtiler. Fakat, onlar da beşer olmaları hasebiyle his ve heves taşıyorlardı. Zaten buna rağmen nefsanî arzulardan vazgeçmeleri değil midir ki onları büyüklerden daha büyük kılıyordu... Böyle bir dönemde, bütün çirkinlikleri bir tarafa itip, apaydın ve tertemiz bir hayat seçmeleri, bütün tehlikelere rağmen, Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) arkasında yer almaları, onlara büyük faziletler kazandırdı ve kazandıkları bu faziletler sayesinde haklı olarak gökteki yıldızlar gibi arkadan gelenlere ışık ve rehber oldular.

Günümüzde de bu türlü felaket ve helâketler vardır. Zaten asrın başında insanları iman ve Kur'ân hakikatlerine çağıran Büyük Ruh'a, ruhanî bir mecliste "Felaket ve helâket asrının adamı…"[1] demişlerdi. Onun arkasında saf bağlayanlara da eğer bir gün İki Cihan Serveri seslenecek olsa, herhâlde "Gelin ey felaket ve helâket asrının nesilleri!" diyecektir. Zira, bütün dünyada çarşı, pazar, sokak, içtimaî ve ticarî hayat, aile, fert, cemiyet, bunları ayakta tutmayı vazife edinen mektep ve içtimaî hayatı meydana getiren bütün ünite ve kuruluşlar teker teker ele alınıp değerlendirilse ve haklarında bir hüküm verilmek istense denecek tek söz "perişan ve pek acınacak hâlde" olacaktır.

Nereye giderseniz gidiniz, üstünüze-başınıza günah adına bir şeyler

bulaşmasına mâni olamazsınız. Ruhunuz birkaç defa örselenmeden, kalbî hayatınız sarsılmadan, toplum hayatının bir tarafından diğer bir tarafına geçmeniz imkânsızdır. Bugün Müslümanca yaşamak, alevden bir zemin üzerinde yürümek veya kandan irinden deryaları geçmek kadar zordur. İşte biz böyle bir felaket ve helâket asrının çocuklarıyız. Mahiyetimizde bulunan gizli hevesat, nefsanîlik ve cismanîlik akrep gibi kuyruğunu kaldırmış bizi sokmaya çalışıyor. Nefsimiz, heveslerimiz ve şehevânî duygularımız, içinde doğduğu, büyüdüğü vasat ve ortamdan sürekli besleniyor, güçleniyor. Böyle bir akrebin bizi sokup zehirlemesi her an muhtemeldir. Bütün bunları kabulle beraber, "mağrem itibarıyla mağnem" esaslarına göre durumumuzu değerlendiriyor, bunca zorlukların bize kazandıracağı avantajları düşünerek de teselli oluyor, hatta bir cihette seviniyoruz. Çünkü bu zorluğu atlatabildiğimiz zaman, kazancımız da o oranda büyük olacaktır. Şayet sahabe böyle zor şartları atlayarak yükseldiyse, günümüzün inanan insanlarının da aynı şekilde bir bahtiyarlığa ermeleri ilâhî rahmetten beklediğimiz neticelerdendir.

Günahlara girme şartlarının bu kadar kolaylaştığı bir devirde bilmeden işlediğimiz hata ve günahlarımız elbette ki vardır. Ancak bize düşen şey, rahmet kapısından ve ilâhî dergâhın eşiğinden ayrılmama ve sebat etmedir. Burada, müsaadenizle kendi hislerime tercüman olması bakımından bir hâdiseyi nakletmek istiyorum: Çocukluğumda, koyunlarımızı bekleyen ve kapımızdan hiç ayrılmayan bir köpeğimiz vardı. Ben ondaki bu sadakate hayran olur, onunla oynar, boynuna sarılır ve ona sık sık yemek verirdim. -Meselenin hıfzıssıhha açısından münakaşasını yapacak değilim. Sadece bir hissimi anlatmak istiyorum-. Bendeki bu çocukluk hatırası, çok defa hatırıma gelir. Ve ellerimi açıp Rabb'ime niyazda bulunurken, o hâdiseyi bir ilinti hâlinde ümidimin yanında bulundurur ve "Rabbim, sadece sadakatinden dolayı nasıl ben o köpeğe bir dost muamelesi yaptımsa, Sen de Senin kapından ayrılmayan ve başkasına serfürû etmeyen şu kıtmîri affet ve bağışla!" derim.

Aynı şeyi şahs-ı mânevî adına söylemek de mümkündür. Bütün günah ve sürçmelerine rağmen, dine ve millete hizmeti vazife edinmiş mü'minlerin her bir ferdinin samimiyetle sürdürdüğü hayırlı bir faaliyet vardır ve işte onun hatırına Rabb-i Kerim'leri onları kapısından kovmayacaktır.

Biz kusurlarımızı kabul ve itiraf ediyoruz; ancak sonsuz rahmetinin gereği olarak da Cenâb-ı Hak'tan bu kusurlarımızın affını diliyoruz. Zaten bu itiraftır ki bir cihetle nedamet mânâsına tevbe sayılır. Ve Allah (celle celâluhu) böyle

kalbten yapılan tevbeleri geriye çevirmez ve kabul buyurur.

Buraya kadar söylediklerimiz bir cihetten vâkıayı rapor mânâsını taşımaktadır. Şimdi de dikkat edilmesi gereken hususlar üzerinde bir nebze durmak istiyorum:

Birincisi: Böyle her şeyiyle kaypak ve zararlı bir zeminde çok dikkatli yürümek gerekir. Mayınlı bir tarlada veya amansız bir düşman beldesinde nasıl hareket edilmesi icap ediyorsa, günümüzün çarşı pazarında gezerken de aynı dikkat ve aynı teyakkuz elzemdir.

İkincisi: Dışarıya çıkmadan evvel, his ve duygularımızı durultacak, berrak hâle getirecek ve bizim his dünyamıza tesir edecek müessir çarelere başvurulmalıdır. Bu, bir şeyler okuma, seyretme veya dinleme olabileceği gibi, derin bir iç muhasebesi yapmak da olabilir. Böyle bir metafizik gerilime geçmeden sokağa çıkılmamalıdır.

Üçüncüsü: Kat'iyen yalnız kalmamak. Bizim dikkatlerimizi murâkabe edecek ve nasihatiyle bizim ruh dünyamızı ayakta tutacak bir arkadaş edinerek ve mümkün mertebe dışarıya onunla beraber çıkmaya çalışılmalıdır.

Dördüncüsü: Giderken-gelirken ve gideceğimiz, kalacağımız yerlerde imkân ölçüsünde bizim hayatımızla münasebeti olan ve bizi ikaz edici havasını koruyucu bir melek gibi üzerimizden eksik etmeyen materyalleri de yanımızda götürmeye çalışmalıyız. Günahlara karşı birer sütre, birer perde olacak bu materyaller bizim iç murâkabemize vesile olacaktır ki, böyle bir iç murâkabe ile dolup taşan bir insanın günaha girmesi ender vak'alardandır.

Beşincisi: İşlenen bir günah ve hata neticesinde derhal nedamet edip tevbe kapısına koşulmalıdır. Zira günahın en az kalabileceği kalb, bir mü'minin kalbidir. Orada hatalar, gelip geçici ve güneşle aramıza perde olan bulutlar gibidir. Hemen geçip gitmelidir. Tevbede gecikme, ruhun o nispette kararmasına sebep olur. Ve o esnada, diğer günahlarla münasebete geçme yolları kolaylaşır. Onun için, buna meydan vermeden, hata ve günahın şekil, keyfiyet ve büyüklüğü ne olursa olsun, insan derhal kendine gelip, Rabb'in rahmetine dehalet etmelidir.

Sahabi, beyninden vurulmuş gibi Allah Resûlü'nün huzuruna gelir ve "Yâ Resûlallah, ben mahvoldum!" der. "Gelirken gözüm bir kadına ilişti veya bir kadına dokundum." diye de ilâve eder. Bu kırık gönül karşısında âdeta Arş ihtizaza gelir ve Cibril imdada yetişerek şu âyeti getirir: *"Gündüzün iki*

tarafında (sabah, öğle ve ikindi) gecenin de yakın saatlerinde (akşam ve yatsı) namaz kıl. Çünkü iyilikler kötülükleri (günahları) giderir. Bu, öğüt almak isteyenlere (güzel bir) hatırlatmadır."[2]

Hele, berzah âleminin nuru durumundaki teheccüde kalkmak, uykunun en tatlı olduğu o anda, Rabb'e münacata koşmak, işlenen hata ve günahları en kısa zamanda temizleyici birer faktör olarak değerlendirilmelidir.[3]

Gecenin yarısında havf ve reca ile dopdolu bir gönlün O'na yalvarış ve yakarışları Cenâb-ı Hak tarafından muhakkak hüsnü kabul görecektir. Yeter ki yapılan bu tazarru ve niyazlar ihlâs ve samimiyet içinde yapılmış olsun. Her biri bir dönemeç başı gibi duran namaz vakitlerinde O'na kulluk ve O'nun karşısında bel kırıp boyun bükme, iki vakit arasındaki hata ve sürçmelerimizi affettirirken[4], nafile ve teheccüd gibi ibadetlerle de O'nun rızasını kazanmaya gayret etmeliyiz.[5]

Evet, bir taraftan etrafımız günahlarla sarılı hazin hâlimiz, diğer taraftan bu hazin hâli bertaraf edebilecek çapta bir kısım avantajlarla kuşatılmış durumdayız. Sahabenin hâline çok benzeyen bu manzaramızla, onlara yaklaşma fırsatını da aynı zamanda elimizde tutuyoruz. Onların, vahyin soluklarını enselerinde hissetmelerine mukabil biz de, zaman kaydından kurtulur ve Muhammedî bir ruhla yerimizi alabilirsek, bir cihetle kurtuluşumuzu garantilemiş oluruz. Cenâb-ı Hak bizi bu ümidimizde yanıltmasın!.. Âmin!

Mağrem: Güçlük, zorluk, risk.

Mağnem: Kazanç, ganimet.

Hıfzıssıhha: Koruyucu hekimlik, hijyen.

Serfürû: Baş eğme, itaat etme.

1 Bkz.: Bediüzzaman, *Risale-i Nur Külliyatı* s.2/2048. (*Sünuhât-Tulûât*)

2 Buhârî, *mevâkîtü's-salât* 4, *tefsîru sûre* (11) 6; Müslim, *tevbe* 39; Tirmizî, *tefsir* (11) 4, 6; Ebû Dâvûd, *hudûd* 31; İbn Mâce, *ikâme* 193. (Hûd sûresi, 11/114)

3 Teheccüdle alâkalı bkz.: Tirmizî, *mevâkîtü's-salât* 51; Ebû Dâvûd, *salât* 49; İbn Mâce, *mesâcid* 14.

4 Cenâb-ı Hakk'ın beş vakit namaz sayesinde kulunun günahlarını sildiğine dair bkz.: Buhârî, *mevâkît* 6; Müslim, *mesâcid* 282; Tirmizî, *emsâl* 5; Nesâî, *salât* 7; Muvatta, *sefer* 91.

5 Kulun nafilelerle Allah'a yaklaştığına ve O'nun sevgisine mazhar olduğuna dair bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

Ahir zaman fitneleri karşısında durumumuz nedir ve nasıl korunabiliriz?

On dokuzuncu asır, çeşitli İslâm ülkelerinin istilâya uğradığı ve Batı'nın bâtıl düşünce ve efkârının hegemonyası altında ezildiği bir devrenin adı gibidir. Gerçi Avrupa zalim ve münafıkları, madde planında istilâ ettikleri bu yerleri terk edip geriye çekilmişlerdir. Ancak; düşünce adına ne kadar eracifleri varsa hepsini, zehirli birer tohum gibi işgal ettikleri ülkelere saçıp öyle gitmişlerdir. İçinde yaşadığımız asır, işte böyle tali'siz bir asırdır ki o tohumların nesepsiz neticeleri sinemizde boy atmış ve bizleri düşünce ve ahlâk planında birer sefil durumuna düşürmüştür. Onlardan intikal eden bütün bu fitne kıvılcımları cehennemî bir yangın meydana getirmiş, bu yangın cemiyet hayatını yakıp kavurmaktadır. Bu fitneler yüzlercedir. Ve günümüzün nesli, işte, böyle fitnelere karşı tavrının ne olması gerektiğini sormaktadır. Şu sorunun sorulmaya başlanması bile bizi sevindirmektedir. Bence bu bir merhale kat edişin belirtisi olarak kabul edilip değerlendirilmelidir.

Allah'ın varlığını ve birliğini inkâr eden güruh, evvelâ okunu tevhid akidesi üzerine savurmuştur. Cenâb-ı Hakk'ın varlık ve birliği hakkında zihinleri bulandırmak istemiş ve belli bir devre bunda muvaffak da olmuştur. Bu millet, Allah'ı inkâr etmenin bir moda hâlini aldığı devirleri de görmüştür. O devrede din bütünüyle hafife alınır olmuş ve dinin mukaddes saydığı mefhumlar hakarete maruz bırakılmıştır.

Milletin Kur'ân'a olan bağlılığı sistemli şekilde ruhlarda yok edilerek onun yerine başka kitapların gönüllerde yer etmesine gayret edilmiş, inananların sinelerinde apayrı bir sevgi tahtında oturan Hz. Muhammed'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) yüce isminin oradan sökülüp, başkalarının yerleştirilmesine çalışılmış, hatta Kâbe'nin yerine başka yerler teklif edilmiş ve işte nesiller böyle bir kaos içine itilerek özünden ve kökünden koparılmak istenmiştir. Bütün bu hareketler umum millette bir tesir icra edemese bile yeni ve toy nesiller buna mukabele etme irade ve gücünü kaybettiklerinden pek çoğu itibarıyla o akıntıya kapılıp gitmişlerdir.

Bugün bu fitne sebebiyle, nice ruhlar yaralı, nice kafalar malûl ve nice vicdanlar kapkaranlıktır... İrtidat ve dinden dönmelerin hadd ü hesabı yok... Taşıdıkları isimler, kendimizi uğruna feda edeceğimiz şahıslara ait isimler olmasına rağmen, Firavun'a rahmet okutacak kadar, o isimlerin taşıdığı mânâ

ve muhtevaya düşman kesilen insanların zuhuru, hiçbir asırda bu kadar çıldırtıcı buuda ulaşmamıştır. Bu devrede sadece dünya nazara verildi. Cismaniyeti kamçılayan şeyler sevdirildi. İnsanlar, ahirete mukabil şu fâni ve geçici dünyayı satın alır oldular. Çünkü meydana getirilen umumî efkâr o merkezdeydi. Ve herkes bilerek veya bilmeyerek böyle bir yarışın içine çekilmişti. Ahireti tercih edip o yola girenler horlanıyor, diğerleri ise itibar görüyordu. Ve bunların hepsi birer fitneydi ve insanı dinden uzaklaştırıyordu...

İşte neslimiz böyle bir sırattan geçme mecburiyetinde bırakıldı. O sırat ki, bir tarafta kadın bir çengel olarak asılmış duruyor, başka bir yerde içki, bir başka yerde de kumar, rüşvet, ihtikâr, faiz... Evet, bütün bunlar birer çengel gibi asılmıştı ve nesiller için de bu yoldan geçme mecburiyeti vardı. Geçenler birinden kurtulsa büyük bir ihtimalle diğer çengellerden birine takılıp kalıyordu. Karşıya geçebilen seçkinler ise tahmin edilenden daha az, hatta azlardan da azdı...

Bir kuyuya nereden düşüldüyse çıkış ve kurtuluş yeri de oradan olacaktır. İşte bu hakikati, en erken kavrayanlardan biri olan Çağın Dev Pişdârı'nın onların tahrip ettiği noktalardan tamire başlaması bu hikmetten olsa gerek. Onlar bir ateş tutuşturmak istediler ve Cenâb-ı Hak da onların tutuşturduğu fitne ateşini söndürmeyi murat buyurdu.[1] *"Emrinde galip olan Allah'tır."*[2] ve fitne ateşi, akide planında geldiği deliğe tekrar tıkanmıştır. Amelle ilgili fitnelere, günahlarla alâkalı kıvılcımlara gelince, Kur'ân'dan, Allah Resûlü'nün nurlu beyanlarından ve okuduğumuz eserlerden aldığımız derslerle inşâallah bizde hâsıl olan kevserle o ateşi de bizler söndürmeye çalışacağız. Ancak bu mevzuda tek tek her mü'minin desteğine ihtiyacımız muhakkaktır. Zira fitneler birer düşman ordusu gibi üzerimize gelirken, fert olarak onlara mukabelemiz gayet güçtür, hatta imkânsızdır. Ve unutmamalıdır ki; *"Cenâb-ı Hakk'ın rahmeti daima gönül birliği yapmış toplumla beraberdir."*[3]

Erâcif: Uydurma, çirkin yalanlar.

Malûl: Hasta, sakat, illetli.

Pişdâr: Öncü, önder, rehber.

1 Bkz.: Mâide sûresi, 5/64.

2 Yûsuf sûresi, 12/21

3 Bkz.: el-Beyhakî, *Kitabü'z-zühdi'l-kebîr* 2/162; İbn Ebî Âsım, *Kitabü'z-zühd* 1/75; el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/234.

Mesleğimiz itibarıyla çok istediğimiz bir idealimiz vardı. Kaybetmenin verdiği üzüntü, içtimaî yönümüzü tesir altında bırakıyor. Bu duruma nasıl mâni olabiliriz?

Arkadaşımız bu sorusuyla çokların başına gelebilecek bir meseleye tercüman oluyor. Kendi başına gelen bir hâdise ve onun kendisinde hâsıl ettiği menfi tesiri de samimî bir dille ifade ediyor.

Kur'ân-ı Kerim, *"İnsan her arzuladığını elde edeceğini mi zannediyor."*[1] âyetiyle bu hususa temas etmektedir. İnsan harîs olmamalıdır. Dünya da, ahiret de Allah'a aittir. Bazen buradaki kaybetmeler orada kazanmaya sebep olur. Cenâb-ı Hak burada alır, orada verir. Hem aldığına mukabil neleri vereceğini ve bizi ne sürprizlerin karşılayacağını bilemeyiz.

Duhâ sûresinde Efendimiz'e hitaben[2] وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى denilmekte ve ahiretin ûlâdan daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Bir son bir evvelden daha hayırlı iken, kaybedilenlere üzülmek niye? Yarının kazancını düşünerek hamd edip sevinmeli değil miyiz?

Hayatımızı bir tetkik edelim. Muhakkak herkesin başından bir değil birçok hâdise geçmiş; hepsi de bu hükmümüzü teyit etmektedir. Önce kaybettiğimiz şeylerin üzüntüsüyle iki büklüm olurken, sonra bu kaybedişin nasıl ilâhî bir lütuf olduğunu görmüş, hayretimizden dilimizi yutacak hâle gelmişizdir. Bazen Cenâb-ı Hak bizi cebren bir yere sevk eder. Bu sevk ve hicrette eski durumumuzdan ve dostlarımızdan ayrılmak bize ilk önce çok zor gelebilir. Fakat bu sevkin ardında Allah, bizim elimizle öyle fütûhat ihsan eder ki eğer biz onu işin başında bilmiş olsaydık değil inkisar, koşarak hatta sürünerek oraya giderdik.

Meseleyi müşahhaslaştırmayı zait görüyorum. Zira biliyorum ki, ben şu sözleri sarf ederken dahi sizler muhayyilenizin yardımıyla gittiğiniz mazide, kendinize ait bir mevzuda nice misaller bulup hayalinizde canlandırıyorsunuzdur...

"Hayır, Allah'ın tercihinde olandır." O'nun kesip biçtiği ve takdir ettiğine razı olmak gerekir. Bu, Rabb'e karşı öyle bir hoşnutluk ifadesidir ki, içinde çok ince bir merbutiyet, kulluk ve ihlâs mânâları taşımaktadır.

Allah Resûlü bize sabah akşam okunmak üzere bir dua öğretiyor: رَضِينَا

بِاللّٰهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا *“Rab olarak Allah’tan, resûl olarak Hz. Muhammed’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve din olarak da İslâm’dan razıyız.”*[3]

Mademki, bütün bunlardan razıyız, razı olan razı olduğuna teslim olur. Öyle ise, biz de bütün benliğimizle O’na ve O’nun razı olduğuna teslim olmalıyız. Evet, böyle davranmakla az şey kaybediyor, fakat çok şey kazanıyoruz. Sual sahibi kardeşimiz de müteselli olsun. Her birimizin olmak isteyip de olamadığı ve daha sonra da olamadığına memnun olduğu çok şeyler vardır. Fakat Allah’ın oldurduğu hepsinden daha güzeldir. Bizim arzumuz değil, Rabbimizin isteği; bizim temennilerimiz değil, Rabbimizin dilediği... İşte kulluğun ruhundaki sır da budur. Ayrıca görüyoruz ki; *“O, istediğini aziz, istediğini de zelil kılıyor.”*[4] Nice dünün azizleri var ki, bugün birer sefil ve geçmişi nice sefil ve derbederler de var ki bugün birer sultan...!

Bizim uzak ve baîd gördüğümüz, Allah nazarında çok yakındır.[5] O öyle şeyler görür ve ileride de bize gösterir ki, bugünden o farklı yanları görebilseydik, arzu ve istek akışlarımız hemen mecra değiştirirdi. *“Güzel bir sabırla sabret!”*[6] Allah’a güven ve O’na itimat et![7] Dünya ve ahirette tek geçer akçe O’nun rızasını elde etmektir[8], O’nu ara ve bulmaya çalış. Bulduğun zaman da kapan secdeye ve ömür boyu şükret!...

Merbutiyet: Bağlılık

Baîd: Irak, uzak.

1 Necm sûresi, 53/24.

2 Duhâ sûresi, 93/4.

3 Ebû Dâvûd, *edeb* 100.

4 Âl-i İmrân sûresi, 3/26.

5 Bkz.: Meâric sûresi, 70/6-7.

6 Meâric sûresi, 70/5.

7 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/173; En’âm sûresi, 8/62, 64; Tevbe sûresi, 9/129; Zümer sûresi, 39/38.

8 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/15; Tevbe sûresi, 9/21, 72.

İşlediğimiz pek çok günahlar yıllar geçmesine rağmen aklımızdan gitmiyor, hatta aynı günahlara teşvikçi oluyor. Sokakları bu tür günahları hatırlatan manzaralar istila etmiş durumda. Ne yapacağımızı bilemez olduk. Sadece dua ediyoruz ki, şehit olalım ve günahlardan temizlenme yolunu bulalım.

Bu soru değil, samimî bir gönülden gelen talep. Sahabeye yanaşma ve yaklaşma yolunda atağa kalkmış bir kalbin ızdıraplarının ifadesi. Biz, çarşısı, pazarı günahlarla dolup taşsa da, bu toplumun içinde kalmaya karar vermişiz. Burada çeşitli münasebetlerle anlattığım; şu anda hatırladığım bir hissimi, müsaadelerinizle, bu münasebetle bir kere daha anlatmak istiyorum.

İlk defa Allah Resûlü'nü ziyaret nasip olduğunda, Ravza-i Tâhire'ye giderken nerede ise cinnet geçirecektim. Sanki bana, kendisini bizzat göreceğim gibi geliyordu. Acaba nerede diye diye durmadan sağıma soluma bakıyor ve O'nu arıyordum. O anda Cennet'in bütün kapıları açılsa ve bana "Gir!" denseydi, reddedecek bir ruh hâleti sarmıştı benliğimi. İsterseniz buna Peygamberin Köyüne âşık olma diyebilirsiniz.

Fakat benim arkadaşlarıma bir vasiyetim var. Eğer diyorum, bir gün buraları terk eder ve oraya gidersem, ben bunu şahsî füyûzatım için yapmış olacağım. Beni yakamdan tutup sürüye sürüye buraya getirsinler. Aksi hâlde Rabbimin huzurunda iki elim iki yakanızdadır...

İşte meselenin iki ayrı yüzü. Bir tarafında Peygamber Köyüne duyulan dayanılmaz hasret; diğer yanda burada düşen boyunduruğu kaldırma mecburiyeti. Birincisi, tamamen şahsî, ikincisi ise bütün bir milletin, hatta topyekün İslâm âleminin kaderiyle alâkalı bir husus.

Teker teker hepimiz de aynı tercihle karşı karşıya bulunuyoruz. Siz de en az benim kadar oralara âşıksınızdır. Fakat buralarda kalmaya kendinizi mecbur biliyorsunuz. Çünkü milletimiz devletler arası muvazenedeki yerini burada kaybetmiş, nesil burada mahvolmaya başlamış ve her şey burada bitmiştir. Eğer yeniden milletimizin aydın ufuklara yürümesi adına bir ümit ışığı yanmaya başlayacaksa, o da buradan başlayacaktır. Biz de ızdırap çekecek, maddî-mânevî füyûzat hislerinden fedakârlıkta bulunacak ve burada kalacağız.

Evet, kabul ediyorum, günahlar yollarımızı alıyor ve her an ruhumuzun

yaralanmasıyla karşı karşıya kalıyoruz. Fakat buna rağmen, niyetlerimiz sağlam ve hâlistir. Gönlümüzü süsleyen tek düşünce vardır, O da Rabbimizin dinine omuz vermek, Allah Resûlü'nü neslimizin kalblerine yerleştirmek, ve bu uğurda başımıza gelecek bütün belâ ve musibetlere baştan razı olarak, buralarda kalmada azimli olmaktır. Onun içindir ki, insanlar arasında kalıp onların cefasına katlanmayı, dağlara çekilip inziva etmeye ve köşemize kapanıp zikir çekmeye tercih ediyoruz.[1] Toplumun içinde duracak, ara sıra onun paletleri arasında ezilecek; fakat yine o toplumun içinde kalmaya devam edeceğiz. Zira, burada vazife yapmaya mecbur, hatta mahkûmuz!...

Ravza-i Tâhire: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mübarek kabri.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

1 Tirmizî, *kıyamet* 55; İbn Mâce, *fiten* 23.

Gevşeyen gerilimimizi durdurup, tekrar ideal ufkumuza yönelebilmemiz için neler tavsiye edersiniz?

Bir mü'min için metafizik gerilim çok önemli bir unsurdur. Bir mânâda, müspette sebat, menfiye karşı da boykot diyebileceğimiz metafizik gerilim, bir taraftan hizmete ait yolları işletme, bir mekanizma kurma ve onu daima işler durumda tutma, diğer taraftan da günah ve tahrip cephesine karşı devamlı ve ısrarlı bir direniş içine girme mânâlarını taşır. Diğer bir ifadeyle metafizik gerilim, Allah ve Resûlü'ne ve Resûlün getirdiği sisteme sımsıkı sarılıp, küfür ve küfrandan yılandan, çıyandan kaçıyor gibi kaçma demektir. Zaten bir hadis de bu hususu izah eder. Üç haslet vardır. Bunlar kimde bulunursa, o insan imanın tadını tatmıştır: Allah ve Resûlü'nün her şeyin üstünde sevilmesi, insanlara Allah'tan ötürü muhabbet duyulması ve imanı bulduktan sonra yeniden küfre dönüşün ateşe atılıyor gibi kerih görülmesi.[1]

Sen "âşık" olacaksın Allah ve Resûlü "mâşuk" olacak. İnsanları sadece Allah için seveceksin. Bunlar meselenin müsbet yönüdür. Bir de meselenin menfi yönü var ki, o da küfür ve küfran yoluna karşı bir tavır belirlemenin gerekli olduğudur. Evet, hakikî mü'min iman sevgisi kadar dalâlet yoluna girmemede kararlı ve gerilimi tam olmalıdır ki, kendi olarak kalabilsin. Ne var ki gerilimi muhafaza etmek, elde etmekten çok daha zordur. Onun içindir ki bu mevzuda sebat ve azim birer ön şarttır. Gerilim yer yer ünsiyet ve ülfetle gevşeyebilir. Davaya karşı bir alışkanlık olur. Bazen de araya bencillik, hırs, tamâ, makam sevgisi, rahat ve rehavet düşkünlüğü gibi şeyler girer, hizmet aşk ve şevkini söndürür, ruhu yozlaştırır ve iradeyi de felç eder. Bir devre gece gündüz demeden hak davası uğruna koşup duran biri, daha sonra her arandığında ayrı bir bahane ile hizmetten kaçıyorsa, gerilim gevşemiş ve o da kokuşmaya yüz tutmuş demektir. Hâlbuki çok ciddî bir metafizik gerilim isteyen böyle bir mevzu, gerilimini kaybetmiş insanlarla tahakkuk ettirilemez.

İmanla kanatlanmış mü'minler, her mevzuda olduğu gibi, metafizik gerilim ve aksiyon hususunda da çok dikkatlidirler. İçlerinde, alnından öpülmeye lâyık niceleri vardır ki, her an arkadaşlarına misal teşkil edecek şekilde metafizik gerilim örnekleri vermektedirler. Hatta bunlardan birisini hiç unutamıyorum. Bir gün kendisine "İki-üç gece evde kal da şu işi yapıver." demiştim. Verdiği cevap aynen şu olmuştu: "Salih amel adına yapmaya azmettiğim şu son işten sonra ben hiç evimde kalamıyorum ki..."

İşte bu gerilimin gevşememesi gerekir. Biz, Resûlullah'a ve O'nun güzide dostlarına ancak bu gerilimle ulaşabiliriz. Hekimler bazı rahatsızlıklarımıza karşı bize bir kısım tavsiyelerde bulunur ve bu tavsiyelere kayıtsız şartsız itaat etmemizi isterler. Hoşlanmasak bile onların verdikleri hapları yutar, iğneleri vurdururuz. İşte en az maddî hastalıklarımıza gösterdiğimiz bu hassasiyet ölçüsünde, bu meselenin hekimlerinin sözlerine uymakta da hassasiyet gösterilmesi lâzımdır. Ta ki, gerilim muhafaza edilmiş olsun. Şimdi de mevzu ile alâkalı tavsiye edilebilecek bazı hususları arz etmeye çalışalım:

Birincisi: Yalnız kalmamaktır. *Sürüden ayrılanı kurt yer.*[2] Topluluktan ayrı kalan, arkadaş ve dostlarından uzaklaşan bir kişinin akıbeti de nefis ve şeytan tarafından parçalanıp yutulmak olur. Önceleri kendi yapamadığına hayıflanmakla işe başlar. Bu esasen iyidir ancak yeterli değildir ve devamlılık arz etmez. Sonra arkadaşlarının yaptıklarını hafife almaya; derken, basamak basamak ilerleyen bu tavrıyla en sonunda bütünüyle, dava düşünce mefkûresini inkâra ve yapılan işlerin lüzumsuzluğunu iddiaya başlar. İşte mahvolmaya namzet bir zavallı. İlk başta onu bu hâle getiren yalnızlık ve topluluktan uzak kalış hemen telâfi edilmedikçe onun bu kötü akıbetten kurtulması düşünülemez. Öyleyse böyle bir neticeye götürmesi muhtemel kapılar, ta baştan kapalı tutulmalıdır.

İkincisi: Bilgi ve mârifet planında daima yenilenme yolları araştırılmalı ve bu hususta ısrarlı olunmalıdır. Allah (celle celâluhu) kâinatı bir kitap gibi önümüze sermiş, sonra da bunları bizlere talim edecek kitap ve peygamberler göndermiştir. Daha sonra yetişen binlerce evliyâ, asfiyâ ve âlimler, hep aynı hâle etrafında pervâz etmiş, istidat, kabiliyet ve meşreplerinin renk ve durumuna göre, her iki kitabı (şeriat-kâinat) şerhe koyulmuşlar ve bir arı gibi çiçekten çiçeğe kona kalka nice mârifet peteğinde şifa dolu bal hüzmelerine iştirak etmişlerdir. Bütün bu olup bitenler bir gaye ve hedefe bağlı olarak ilâhî hikmetin muktezası şeklinde değerlendirilip ihtimamla mütalâa edilmelidir ki, ilâhî hikmete uygun bir karşılıkta bulunduğumuzdan söz edebilelim. Bu fıtrî seyre ayak uyduramayan ve kâinatta her an meydana gelen teceddüt ve yenilenmeye mârifet adına iştirak edip aynı kanaviçeyi dokuyamayan bir insan, yavaş yavaş bilgi planında hayatiyetini kaybeder ve beklenmeyen bir hızla kokuşma devresine giriverir. Derken bir müddet sonra da işe yaramaz hâle gelir.

Üçüncüsü: Râbıta-i mevt,[3] dediğimiz daima ölümü düşünme de gerilimimizi

muhafazada önemli faktörlerden biridir. Ölmeden evvel ölme, hakikî hayata ermenin bir başka adıdır. Bizi bitirip tüketen tûl-i emeller, ancak, ölümle kesilip atılabilir. Hele, bütün dostların kabrin öbür tarafında bizi bekledikleri düşüncesi, hele gerçek saadet ve bahtiyarlığın, kabir koridorunun öbür ucunda bulunduğu inancı...

Zaten bir dava adamının idealini süsleyen en son nokta ve ufuk mefkûre, yârâna kavuşup onlarla beraber Cennet ve Cemalullah'ı müşâhede değil midir? Öyleyse bizi o neticeye götürücü yolda bizler de birer küheylan kesilmeli ve çatlayıncaya kadar da durup dinlenmeden yolumuza devam etmeliyiz.

Evet, bir küheylan gibi... Çünkü o yorulma bilmez, mazeret ileri sürmez. Dermanının bitim noktasına kadar koşar, çatlar ve ölür. Ancak ona ölüm mazeret olur. Bu yönüyle ben atı çok severim. Ve her dava adamının ona benzemesini isterim.

Dördüncüsü: Kendimize, mutlaka, bizi ikaz edecek ve bizde bir gevşeme müşâhede ettiğinde hayırhâhlık yapacak bir arkadaş seçmeliyiz. Bu da, yollardan biridir. İlk bakışta böyle bir şey nefsimize ağır gelebilir, ancak, dinî hayatımız adına çok mühim ve müspet neticeler doğuracağı şüphesizdir.

İyi dost Hızır çeşmesi gibidir. Kendinizde biraz gevşeklik ve kalbinizde biraz sarsıntı, hatta heyecansızlık hisseder etmez hemen ona koşup "Bana bir şeyler anlat!" deyin ve derdinizi söyleyin ve hiç şüpheniz olmasın ki, böyle bir dost sizi elinizden tutacak, hayatın çeşitli girdap ve labirentlerinden geçirecek ve yeniden aydınlık iklime kavuşturacaktır. Zâhiren onun sözlerinde bir ekşilik ve iç burkuntusu duyabilirsiniz; fakat mühim olan işin neticesidir. İlk neşter darbesine katlandıktan sonra, her an onun yüz misli size ızdırap veren yaraların sancılarından kurtulacak ve dinen ızdırabınız bir cihetle ruhanî bir zevkle yer değiştirecektir. Ben şahsen bir devrede önüme oturmuş ve benden ders okumuş bir arkadaşıma bu mevzuda birçok defa müracaat ettim. O da kendine göre bana bir şeyler söyledi. Hiç zarar görmedim, aksine istifade ettim ve yararlandım.

Sizin de aynı çareye başvurmanıza bir mâni yoktur. Yeter ki mesele hasbîlik çerçevesinde ele alınmış olsun.

Beşincisi: Ecdadımız, işleyen demirin pas tutmayacağını en veciz ve en tonlu keyfiyetiyle ifade etmişler ve "İşleyen demir pas tutmaz." demişlerdir. Aynı ifade hizmet insanı için de geçerlidir. Onun içindir ki gerilimi muhafazanın başka bir yolu olarak da bu mevzuun ele alınmasında yarar görüyoruz.

Psikolojik olarak insan, içinde bulunduğu işle daha yakından alâkadardır. Diğerlerinin yaptığı şeyler, kendi yaptığından mühim olsa da onu dolayısıyla ilgilendirir. İşte insandaki bu zaafı iyi kullanmak gerekir. Her mü'minin, dine ve millete hizmet etmeye ait bir meselenin ucundan tutarak işe sahip çıkması ve bunun yaygın hâle getirilmesi, terki caiz olmayan bir zarurettir.

Baştan beri saydığımız maddeler tatbik edildiği müddetçe –inşâallah– bizde gökkuşağı gibi bir gerilim meydana gelecek ve bizler de birer aksiyoner dava adamı olma ufkuna ereceğiz.

Tûl-i emel: Bitmez, tükenmez, sonu gelmeyen arzu ve istekler.

Kerih: İğrenç, çirkin, tiksindirici.

Mâşuk: Sevilen, âşık olunan.

Pervaz etmek: Uçmak, kanatlanmak.

1 Buhârî, *iman* 9, 14; *ikrah* 1; *edep* 42; Müslim, *iman* 67; Nesâî, *iman* 2-4.

2 Bkz.: Ebû Dâvûd, *salât* 46; Nesâî, *imamet* 48; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/196.

3 Bkz.: Tirmizî, *zühd* 4; Nesâî, *cenâiz* 3; İbn Mâce, *zühd* 31.

Sahabe-i kiram, çocukları ve hanımları, kendi şehitleri için ağlayacakları vakit evvelâ Hz. Hamza için ağlarlardı, deniliyor. Sebebini anlatır mısınız?

Uzun süre öyle oldu. Efendimiz'in bu mevzudaki hassasiyetini öyle tevil ve tefsir ettiler.

Hz. Hamza'nın Hâşimoğulları içinde durumu mertçe ve erkekçeydi. O bir şimşek gibi çakmış ve gitmişti. Ardından neslini devam ettirecek kimseleri de bırakmamıştı. Nasıl kendine has bir hayat yaşadı, gidişi de yine kendine has oldu ve geriye kimseyi bırakmadan gitti. Fakat buna karşılık O, hepimizin gönlünde öyle bir yer tutmuştur ki, kabul buyursaydı, evlâdı değil kapısının kıtmîri olur, yüzümüzü ayaklarına sürerdik.

Onun İslâm'a girişi, aynı zamanda Müslümanların ikbal döneminin başlangıcıydı. İki Cihan Serveri onu hem çok sever hem de onunla iftihar ederdi. O kadar ki bir defasında Hz. Hamza –içki yasak edilmediği günlerden birinde– içmiş ve sarhoş olmuştu. İşlediği bir hatadan dolayı belki onu itap etmek üzere gelen Allah Resûlü, onu bu hâlde görmüş ve sarhoşluğun tesiriyle söylediği bazı hezeyanları da duymuştu. Fakat ona, hiçbir itapta bulunmadan dönüp gerisin geriye gitmişti. Allah Resûlü belki de, kayar gider diye endişe ediyordu. Belki de ileride yapacağı büyük işleri biliyor, onu bu istikbaliyle alkışlıyordu…

Hz. Hamza Uhud gibi sarp bir yokuşa çarpınca, orada kendisine yakışır şekilde şehit oldu. Hiçbir şehide, hiçbir gaziye o kadar yiğitlik nasip olmamıştır.

Tarihçilerin bize verdiği bilgiye göre, o gün tam otuz üç kişiyi öldürmüş, sonra şehit olmuştu. Düşünün ölen müşriklerin yarıya yakınını o haklıyor, sonra da vücudu paramparça hâle getiriliyordu. Kız kardeşi Safiyye, onun mübarek nâşının üzerine abanıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlıyor, kim bilir belki bir taraftan da vücudundan kopan parçaları toplamaya çalışıyordu. Evet, bir taraftan Hz. Hamza'nın hâli, diğer taraftan Allah Resûlü'nün halası Zübeyr'in anası olan Safiyye'nin hâli İki Cihan Serveri'ne çok dokunuyor ve O'nu rikkate getiriyordu.

Müslümanlardan yaralanmayan kalmamıştı. Altmış dokuz kadar da şehit verilmişti. Medine'ye dönüşte herkes kendi yakını için gözyaşı döküyordu.

Ölenler için ağlanıyor, yaralananlar için ağlanıyor ve yaralanıp da evinde ölenler için feryatlar yükseliyordu. O hengâmede unutulan birisi vardı ki, ona gözyaşı döken yoktu. Şehitlerin Efendisiydi ama, onun için kimse ağlamıyordu. İşte bu manzara Allah Resûlü'nü tekrar rikkate getirdi. Dudaklarından dökülen sözler âdeta kırık bir kalbin iniltileri gibiydi: "Fakat Hamza'nın ağlayanı yok!" buyurdu. Sa'd b. Ubâde bunu duyunca beyninden vurulmuşa döndü. Koşarak ensar kadınlarını bir araya topladı. Hepsini Hamza'nın kapısı önüne götürdü. Onlara, "Evvelâ Hamza'ya ağlayın sonra kendi ölülerinize." dedi. Daha sonra da, bu bir âdet hâline geldi. Gerçi bu âdet günümüze kadar devam etmedi, belli bir devreden sonra kesildi. Ne var ki, kıyamete kadar bütün Müslümanlar, kendi cenazelerinden evvel Hamza'ya ağlasalardı, o bile Allah'ın Aslanına az gelirdi...

Ayrıca bizlerdeki Hz. Hamza sevgisi bizzat onun şahsından kaynaklanmıyor. Allah Resûlü onu seviyordu, biz de seviyoruz. Cenâb-ı Hak onu seviyordu ve gökte onun adı *"Esedullâh-Allah'ın Aslanı"* olarak yazılıyordu, biz de bundan dolayı onu seviyoruz.

Bir de onun Allah Resûlü'ne olan kurbiyetinden dolayı taşıdığı bir mânâ vardır ki, o bizim görüş ufkumuzun dışındadır. Nazarlarımız oraya ulaşamıyor. Hz. Cafer için de Allah Resûlü başka türlü davranmıştı. *"Şekliyle, ahlâkıyla bana benziyor."*[1] dediği bu şerefli sahabi şehit olunca, gitmiş bütün çocuklarını teker teker kucaklamış ve onları gözyaşlarıyla yıkamıştı. Onda da Allah Resûlü'ne yakınlıktan dolayı bir mânâ vardı ki onu da biz yine anlayamıyoruz.

Belki Aleyhissalâtü vesselâm'ın bu mevzuda gösterdiği hassasiyet, Cenâb-ı Hakk'ın bakışına göre bir vaziyet almanın ifadesiydi. Görüyorsunuz, Uhud'da şehit olan bunca sahabi vardır. Vardır ama, çok ehl-i keşfin müşâhedesiyle kim darda kalsa ve "Hamza!" dese, atıyla, kılıcıyla Hz. Hamza orada beliriverir. Bu ona ait bir hususiyettir.

Daha sonraları bir o kadar ağır şartlar altında mücadele veren insanlar, yiğitler olabilir ve bunlar kurşunlar altında, delik deşik olmuş vaziyette can da verebilirler. Fakat işin başında ve kuruluş devresinde, çok ağır şartlar altında ve Allah Resûlü'nün aydınlık atmosferi içinde mücadele veren o insanlarla kimse kıyas edilemez. Onlar arasında ise Hz. Hamza'nın, hususî bir yeri vardır. Bu arada, bunu cibillî karabetten dolayı duyulan bir alâka şeklinde tevil etmek isteyenler de çıkabilir ama, önemsenmeyecek kadar zayıftır.

İtâp: Azarlama

Cibillî karabet: Akrabalık, aynı soydan olma.

1 Buhârî, *sulh* 6; *fezâilü'-s-sahabe* 10; *meğazi* 34; Tirmizî, *menâkıb* 39.

Osmanlı padişahlarından Murat ve Yavuz'u diğerleriyle mukayese eder misiniz? Kanunî'nin çıkardığı kanunlar olduğu söyleniyor?

Öteden beri çeşitli cemaatler içinde bazı fertlerin Rabbimiz'in ihsan ettiği lütuflarla hususiyet arz etmeleri gayet normaldir. Efendimiz'in nur havzı içinde Ebû Bekir, Ömer, Osman ve Ali (radıyallâhu anhüm) hazretlerinin her biri kendi başlarına birer hususiyet arz ederler. Sıddîk, dendiğinde insanın aklına Hz. Ebû Bekir (radıyallâhu anh) gelir. Zira onda, akıl ve mantığı, yine akıl ve mantıkla yenip teslimiyette zirveleşmenin en son ufkuna sıçrama gibi ayırıcı bir özellik vardır. Hakkı bâtıldan ayırmada kılı kırk yaran hassasiyet isterseniz, böyle bir farukiyeti Hz. Ömer'de (radıyallâhu anh) bulursunuz. Edep ve hayânın, Kur'ân'a saygı ve Allah Resûlü'ne bağlılığın düşünüldüğü yerde de bir âbide gibi Hz. Osman (radıyallâhu anh) karşınıza çıkar. Allah Resûlü'nün kudsî dairesine ait vilâyetle alâkalı bazı hususiyetler arıyorsanız akla Hz. Ali (radıyallâhu anh) gelir.

Bunun gibi çeşitli devirlerde çeşitli cemaatler, büyüklüğü ve bir kısım ulvî hakikatleri temsil etmişlerdir. Fakat bunların içinde yine seçkin insanlar vardır; farklılık arz ederler.

Osmanlı padişahları içinde de Osman Gazi Hazretleri safvet ve içtenliğiyle âdeta bir semboldür. Orhan Gazi şecaat ve cesaret-i imaniyesiyle ona yakın bir vaziyettedir. Murat Hüdâvendigâr'a gelince o, hem mükemmel bir devlet reisi hem mükemmel bir ordu kumandanı hem de incelerden ince bir Hak dostudur. Evet o, devamlı surette ordusunun başındadır. Edirne'yi alır ve Trakya ilk defa bize onun zamanında açılır. O kadar safvet içindedir ki, bir gün hocasına gelir ve "Sizler nasıl oluyor da ilk tekbirde Kâbe'yi görebiliyorsunuz; ben senelerdir uğraşıyorum buna ancak ikinci veya üçüncü tekbirlerde muvaffak olabiliyorum." der.

İslâm'ın izzeti ve kendi şehadeti için Cenâb-ı Hakk'a niyazda bulunur. Ve bu dua yere düşmez, o gün şehit olur. Eğer soruda kastedilen Murat bu Murat ise hakikaten muradına ermiş bir Murat'tır.

İkinci bir Murat da Fatih'i sinesinde yetiştiren ve ehlullahtan olduğuna şüphe bulunmayan Murat'tır. Allah'ın veli kulu Hacı Bayram Veli hazretlerine teslim olmuş ve onun bir dediğini iki etmemiştir. Fatih'i yetiştirsin diye

Akşemseddin'i oraya gönderen de odur.

İkinci Murat, dinî ilimler ve tasavvufa dilbeste ve âşina bir insandır. Aynı zamanda devlet işlerinden de iyi anlamaktadır. Aslında bu iki durum, biri diğerinden bir şeyler eksiltmekle yaşayan iki zıt hayat tarzıdır. Devlet işlerini bütün incelikleriyle bilip temsil eden bir insanın dinî işlerde aynı ölçüde hassas olması veya bunun aksi ender-i nadirattandır. Buna rağmen İkinci Murat bu zor işin de üstesinden gelebilmiştir. Bir büyük düşünür bunu izah ederken, sadece Raşid Halifeleri istisna ederek işi hükme bağlamıştır. Evet, bir insana köy muhtarlığı dahi verilse eski safvetini zor korur. Hâlbuki bunlar cihana hükmederken dahi mümkün mertebe safvetlerini muhafaza etmişlerdir.

Yavuz ise apayrı bir destan insandır. O, İslâm birliğini temin maksadıyla gittiği muharebelerin birinden dönüyordu. Bu arada İstanbul'da halk, günlerdir onu istikbal edebilmenin heyecanıyla yollara dökülmüş bekliyordu. Bunu haber alınca, İstanbul'a gece yarısında başka bir yoldan giriyor ve gizlice Topkapı'ya dalıyordu.

Bir pençede dünyanın ödünü koparan ve kükrediği zaman ormana velvele salan bu adama bak ki, gece olup da, Rabbiyle münasebete geçince, tepeden tırnağa bir âbid ve zâhid kesiliyor. Sanki şimdi o herkesi tir tir titreten hükümdar değil de bir Tâvus b. Keysân veya bir Üveysü'l-Karanî'dir. Bu hâl ve bu vaziyet çok az insana nasip olmuş bir pâyedir. Onun içindir ki bunlar, sahabeden ve tâbiînden sonra adı anılması gereken şahıslar arasındadırlar.

Kanunî'ye gelince o da büyük insandır. Zaten onlara hata isnadı, yaptıklarının kendi kametine uygun düşmemesi sebebiyledir. Büyük bir seferden dönünce, kalbine gurur girmesin diye o geceyi bir izbede geçirecek kadar muhasebe ve iç murâkabesine sahiptir.

Ne var ki öyle bir şahsiyet, şeriatın ahkâmına karşı daha hassas davranmalıydı, diyoruz. Çünkü ona ancak böyle bir vasfı yakıştırabiliyoruz. Şunu da unutmamak gerekir ki, Kanunî kendi devrinde, istediği gibi hiç kimseye sormadan kararlar almış ve bunları kitaplaştırmış değildir. O, bütün meseleleri o günün ulemâsına sormuş ve onlardan aldığı fetvalara göre hareket etmiştir. Hele cin ve insin müftüsü, büyük müfessir Ebussuûd Efendi ki, onun şeyhülislâmıdır; böyle devâsâ birinin murâkabe ve kontrolü altında bulunan bir zatın, öyle aklına geldiğince hareket edemeyeceği gün gibi âşikârdır. Öyleyse bu hatalar içtihadî hatalar kabul edilmelidir. Hele bizler *"Ölülerinizin kötü yanlarını anmayın. Onların hep iyi taraflarını anlatın."*[1] ikazına uyarak

ecdadımızın hep iyi taraflarını anıp anlatmak zorundayız. Hayrü'l-halef olmak da bunu gerektirir.

Dilbeste: Gönlünü vermiş, âşık, seven.

Safvet: Sâfilik, temizlik, pâklık, iç duruluğu.

Âbid: Çok ibadet eden, kendini ibadete veren.

Zâhid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

1 Ebû Dâvûd, *edep* 30; Tirmizî, *cenaiz* 33.

Hacerü'l-es'ad (esved) hakkında ayrıntılı bilgi verir misiniz?

Saadetli bir taştır. Cenâb-ı Hakk'ın her işinde bir hikmeti vardır. Kâbe bir binadır ve biz namazda o tarafa doğru döneriz. Fakat bizim esas dönüşümüz فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ[1] âyetiyle de anlatıldığı gibi, Allah'adır. Yani biz Cenâb-ı Hakk'ın marziyatına teveccüh etmiş oluruz.

Cenâb-ı Hak bazı yerlere kudsiyet lütfetmiştir. Meselâ Mescid-i Aksâ, Mescid-i Haram ve Ravza-i Tâhire hep mukaddestirler. Evet, Allah Resûlü'nü bağrında taşıyan yerin taşı ve toprağı mukaddestir. Binlerce şahidin şehadetiyle onun toprağını şifa niyetiyle kullananlar şifa bulmuşlardır. Bu mücaveretten dolayı o belde de mukaddestir.

Mülk sahibi Allah'tır ve mülkünde istediği gibi tasarruf eder. İnsanı bütün hayvanat âleminden üstün kıldığı gibi, İki Cihan Serveri'ni de meleklerin dahi önüne geçirmiş ve üstün kılmıştır. O, istediğini yapandır. *"Şerefli ve aziz kılmak da, hor ve zelil kılmak da O'nun elindedir."*[2] Ve işte O Allah, bir taşı aziz kılmış ve o taş bütün inananların nezdinde mukaddes kabul edilmiştir. Bize düşen Cenâb-ı Hakk'ın, hangi nur ve hangi sırra mâkes yaptığını bilmek değil, O'nun mübarek saydığı şeylere saygılı olmaktır.

Allah Resûlü'nün hutbe verirken yaslandığı hurma kütüğü, O'ndan ayrılınca, dayanamayıp ağlıyor.. sonra İki Cihan Serveri'nin onu istilâmıyla kudsîleşiyor ve Cennet ağaçlarından bir ağaç olmaya hak kazanıyordu.[3] Ashab-ı Kehf'in köpeği, sadakatinden dolayı mükâfatlandırılıyor ve nev'ini temsilen, bir kısım hadislerin rivayetiyle, Cennet yolları kendisine açılıyor.[4]

Hacerü'l-es'ad'a gelince, o da, bize kadar nakledilip gelen bazı rivayetlere göre Hz. İbrahim'in (aleyhisselâm) Kâbe'yi inşa ederken kullanmak üzere Ebû Kubeys Tepesinden alıp getirdiği ve iskele olarak kullanmak üzere üstüne çıkıp Kâbe duvarlarını ördüğü bir taştır. İşte Hz. İbrahim gibi bir Halilullah'ın ayağını bastığı bu taş, Cenâb-ı Hakk'ın bahşettiği kudsiyetle aziz kılınmıştır.[5]

O'nun Cennet'ten gelen bir taş olduğuna dair de rivayetler vardır.[6] Belki de gökten gelen bir meteor, bir gök taşıdır. Meleklere ait ulvî bir âlemden geldiği için kendisine bu değer verilmiştir. Geliş keyfiyeti ne olursa olsun bugünkü durumuna tesir etmez. Ne olursa olsun o, bizler için mukaddes bir taştır. Ona taş diyoruz ama, bu onu başka bir kelimeyle ifade edemediğimiz içindir. Onun

mahiyetini ifadeye daha uygun bir kelime bulunmuş olsaydı onu söylerdik. Bu bir edep meselesidir.

Zaman zaman parçalara ayrılmış, kırılmış ve bazı hükümdarlar tarafından bu taşa ait parçalar, çeşitli beldelere taşınmıştır. Şimdi kalan kısım Kâbe'nin bir köşesinde durmaktadır ve kıyamete kadar da inşâallah duracaktır.

Bu taşta belli sırlar vardır. Bizim bilemediğimiz ince hikmetler saklıdır. Efendimiz, onun kıyamet günü şahitlikte bulunacağını beyan ediyorlar.[7] Bu nasıl olacaktır? Bugün bu meseleyi ilmî tahlillerle ispat edemeyebiliriz. Bugünün tekniği, bunu anlamaya yeterli olmayabilir. Fakat benzeri gördüğümüz öyle harikalar var ki hepsi de bu mevzuda bizim düşüncemizi teyit etmektedir. Meselâ, cansız ve camid maddelerden bir araya getirilen şu insanın konuşması nasıl bir harikulâde ise, Hacerü'l-es'ad'ın şahitlik yapması da öyle bir harikadır. Esas itibarıyla öyledir, fakat ülfet ve alışkanlık, bize, insandaki bu harikulâdeliği unutturmuş bulunuyor. Nasıl insanda hafıza kuvvesi var ve nice malumat orada muhafaza ediliyor, öyle de Cenâb-ı Hakk'ın yaratmasıyla Hacerü'l-es'ad'da da böyle bir durumun olması gayet normaldir. O binlerce video bandı gibi, bütün kendisini istilâm edenlerin resim ve seslerini kaydedebilir ve bunlar öbür âlemde birer şahit hüviyetini alabilirler.

İşin mahiyeti ne şekilde ve nasıl olursa olsun, bizim için mühim değildir. Oraya bir tahta parçası konulsaydı ve Hacerü'l-es'ad'a verilen kudsiyet ona verilseydi biz onu da aynı saygı ve hürmetle istilâm eder ve bu taşa karşı yaptığımız aynı şeyleri bu defa ona karşı yapardık. Zira biz neticeyi hep Rabbimiz'e dayandırıyor ve esasen bekleneni O'nun engin rahmetinden ve her şeyi de O'nun muhit ilim ve kudretinden bekliyoruz.

Hz. Ömer, onu öperken "Ey taş biliyorum ki, sen bir taşsın, ne fayda ne de zarar verebilirsin. Eğer Allah Resûlü'nün seni öptüğünü görmeseydim seni asla öpmezdim."[8] der. Arkasında duran Hz. Ali'nin: *"Yâ Ömer! Onda saklı sırları bilseydin şimdi ona böyle seslenmezdin!"* mukabelesinde bulunduğu rivayet edilir.[9]

Her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

Mücaveret: Komşuluk, aynı yerde olma, birliktelik.

İstilâm etmek: Dokunarak veya öperek temas etmek.

1 *"Hangi tarafa dönerseniz, orada Allah'a itaat ve ibadet ciheti vardır."* (Bakara sûresi, 2/115.)

2 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/26.

3 Buhârî, *menâkıb* 25; *cuma* 26; Tirmizî, *cuma* 10; *menâkıb* 6; İbn Mâce, *cuma* 17; Dârimî, *mukaddime* 6; *salât* 202; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/249.

4 Bkz.: el-Beğavî, *Meâlimü't-tenzîl* 3/154; Ebu's-Suûd, *İrşâdü'l-akli's-selim* 5/212; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 15/226.

5 Buhârî, *hac* 50; Müslim, *hac* 248-251.

6 Tirmizî, *hac* 49; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/307, 329; İbn Huzeyme, *es-Sahîh* 4/219; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 1/150, 3/275; et-Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* 6/21.

7 Tirmizî, *hac* 111; İbn Mâce, *menasik* 27.

8 Buhârî, *hac* 50; Müslim, *hac* 248-251.

9 ez-Zeylaî, *Nasbu'r-râye* 3/38; el-Kazvînî, *et-Tedvin fî ahbari Kazvîn* 3/150.

Kızıl Çin İmparatorluğu'nun tarih boyunca yıkılmamasının hikmeti ne olabilir? Orada ve Rusya'da yaşayan Müslümanlar hakkında ümitli misiniz?

Çin, çeşitli dinlerin iç içe yaşandığı bir yerdir. Fakat orada en hâkim din Konfüçyüs'un dinidir. Yahudilik ve Hıristiyanlık, önceleri sempati görmüşken daha sonra Yahudiliğin bazı kollarında öne çıkan ırkçılık, Hıristiyanların da belli bir merkezden (papalık) emir alma hususiyeti Çinlinin yapısına uygun gelmediği için, bu dinler sâliklerini kaybetmiş veya beklenen inkişafı gösterememiş, kilise ve havralar kapatılmış ve hepsine kilit vurulmuştur. Çin'de yüz milyona yakın Müslüman olduğu söylenmektedir. Ancak, son rejim gelinceye kadar, açık olan camiler ve serbest olan ibadetler, bu rejimin gelmesiyle aksi istikamette bir seyir takip etmiş ve camiler kapatılarak, ibadetler açıktan yapılamaz olmuştur. Bugün belli bir seviyede rahatlama olsa bile, yine de yasaklar devam etmektedir.

Budizm ve Brahmanizm gibi dinler de Çin'de müessirdir. Ancak yukarıda da temas ettiğimiz gibi hâkim din Konfüçyanizm'dir. Aslında bu dinler sadece ahlâk prensipleri üzerine kurulmuş dinlerdir. Peygamber ve ahiret inancı yoktur. Dolayısıyla böyle bir müeyyideden mahrumiyetleri sebebiyle, ne ölçüde bir ahlâk yapılanması temin edebilirler, bu, düşünülmeye değer bir meseledir. Fakat güneşten mahrum bu insanlar, mum ışığını görünce onu hakikî aydınlık kabul etmişler ve bu dinlere ait ahlâk prensiplerine sımsıkı sarılmışlardır. Varlıklarını koruyup, mevcudiyetlerini devam ettirebilmelerini biraz da buna borçludurlar.

Çin dün kızıl değildi. Sonra kızıllaştı ve şimdi yine kızıllığı terk etmek üzeredir. Zira komünizm vaad ettiklerinden hiçbirini verememiştir. Bugün materyalist felsefe her yerde olduğu gibi orada da iflas etmiştir. Bir zaman dilimi içinde iğfal ile kendini derman kabul ettiren bu sistem, artık, bütün vuzuhuyla ve çıplaklığıyla kendini ele vermiş ve hiçbir yönüyle, hiçbir meseleye derman olmadığı ortaya çıkmıştır. Şimdi zorla ayakta tutulmaya çalışılan bu sakîm ve alîl anlayış, kısa bir müddet sonra gümbür gümbür devrilecektir. Firaset ve basiret erbabı bu sesi çoktan duymaya başlamıştı; diğer insanlar da kısa bir gelecekte duymaya başlayacaklardır. Ömrü olanlar da

tarrakalarını bütün dehşet ve ürperti verici keyfiyetiyle duyup görecek ve beşerî sistemin akıbeti nasıl olurmuş işte bunun idrakine varacaklardır.

Netice itibarıyla diyebiliriz ki, günümüz sosyolog ve tarihçilerinin birbirinden az farkla ifade ettikleri gibi, Rusya tekrar Ortodoksluğa; Çin de Konfüçyüs'un dinine dönecektir. Bu arada Hıristiyan veya Yahudi olanlarla Hak din İslâm'a gönül vermiş bulunanlar da kendi dinlerinde sabit kalacaklardır. Onlara ait görüş budur. Bize gelince, bunlara şunu da ilâve etmek istiyoruz. Geleceğin dünyasında en yüksek ve gür sadâ İslâm sesi olacaktır. Zira Allah Resûlü'nün doğru ve doğrulanmış beyanları içinde bize verilen ders ve müjde böyle bir noktada merkezleşmekte:

"İseviyet tasaffi ederek hakikî hüviyetine dönecek ve mehdîliği temsil eden Muhammedîliğin şahs-ı mânevîsine iktida edip uyacak ve onu imam kabul edecektir."[1]

Ayrıca, Cenâb-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'inden bize bir dua öğretiyor: وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا *"Bizi müttakîlere imam kıl."*[2]

Evvelâ "Cenâb-ı Hak vermek istemeseydi istemeyi vermezdi." prensibinden yola çıkarak, *"Bizi müttakîlere imam kıl."* duasını bize talim edip öğrettiğine göre, eğer kavlî ve fiilî duamızı tam yapabilirsek, istediğimizi bize vereceği muhakkaktır. O'nun ilâhî âdeti hep böyle cereyan etmiştir ve edecektir.

İkinci olarak da âyette dikkat edilmesi gereken, kelimelerdir. "Bizi ihlâslı veya müttakî kıl." değil de, "Müttakîlere imam kıl." deniliyor. Ortada bir imamlık, liderlik ve kudvelik söz konusudur.

Ayrıca müttakîyi, "şeriat-ı fitriyenin sıyanet ve koruması altına giren ve o fitrî kanunlara uygun ve mutabık hareket eden" mânâsına ele alıp değerlendirmeye tâbi tutacak olursak, mevzuumuzla alâkalı yönü daha da açık olarak ortaya çıkacaktır. Diğer taraftan Cenâb-ı Hak, bizleri ümmet-i vasat kıldığını[3], yeryüzünde istikameti bizim temsil ettiğimizi de haber vermektedir. Bu haberle de, liderlik vasıflarından bir diğeri anlatılmaktadır ki, bizim için çok mânidar ve üzerinde durulmaya değer bir husustur.

Bütün bu anlattıklarımızdan sonra meseleye şöyle bir hulâsa getirmemiz mümkündür: Hıristiyanlık tasaffi edip bid'atlarından arınacak ve durulacaktır. Fakat, ister akide isterse amelî yönü itibarıyla bu tasaffi ediş, hep onun ikinci derecede ve tâbi durumunda olmasını gerektirmektedir. Zira her ne kadar tasaffi etse de, tarihî sürecinde bir bulanıklık vardır. Bir ameliye geçirecek ve ondan

sonra saflaşacaktır. Bu ise tarih boyu saf ve billûr gibi akıp duran bir suyla kıyas kabul edilemeyecek kıymet ve değerde demektir. İşte, İslâm hiç bozulmamış keyfiyetiyle, o menba suyu gibidir. Zira إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ[4] âyetinin ifadesiyle o teminat altına alınmış ve daima muhafaza edilmiştir. Hâlbuki diğer dinler için aynı şeyi söylemek mümkün değildir.

Çünkü diğer din mensuplarının pek çoğu, belli bir devreden sonra sapıtmış, dalâlete düşmüş ve kendi ufuklarını karartmışlardır. Hâlbuki Müslümanlar dünden bugüne apaydın bir yolda ve ışığa gönül vermiş aydın ruhlar olarak nurdan bir ufka doğru yol almaktadırlar.

Burada yeri gelmişken, her zaman tekrar edilen bir hususu tekrar etmeme müsaade edilsin. Biz, bize düşen vazifeleri yapmakla mükellefiz. Neticeyi yaratmak, Allah'ın hikmet ve ihsanına kalmış bir iştir. Aynen Allah Resûlü'nün dedesi Abdülmuttalib'in Ebrehe'ye dediği gibi biz vazifemizi yapar Şe'n-i Rubûbiyetin gereğine karışmayız. Ebrehe Kâbe'yi yıkmaya geldiğinde, Abdülmuttalip ona müracaat eder. Bünyesinde, varlığın özüne ait bir mânâyı taşıyan bu insan, gören herkesi hayran bırakacak kadar çok heybetli ve görkemlidir. Ebrehe onu görünce aynı his ve duygulara bürünür ve aklından: "Bu insan benden ne isterse yaparım." diye geçirir. Büyük ihtimalle "Kâbe'yi yıkma!" diye iltimasta bulunacağını zannediyordur. Fakat durum hiç de onun beklediği gibi olmaz. Kendisine ne istediği sorulunca, Abdülmuttalip "Develerimi." der. Ebrehe hayrette kalmıştır:

- Yahu, der, ben Kâbe'yi yıkmaya geliyorum, sen ise benden develerini istiyorsun, bu nasıl iştir?

- Ben develerin sahibiyim, der Abdülmuttalip, onları korumakla vazifeliyim. Kâbe'nin de sahibi var; O da orayı korur. Ve hâdise onun dediği gibi olur. Cenâb-ı Hak kendi beytini, hem de hiç beklenmeyen bir tarzda korur. Ebabil kuşları, ister melekler olsun, ister ruhanîler veya isterse bildiğimiz normal kuşlar; bizim için çok mühim değildir. Mühim olan Cenâb-ı Hakk'ın Kâbe'yi korumasıdır. Bu kuşlar, attıkları taşlarla onları yenmiş ekin tarlasına çevirmiş ve hepsi de hazan görmüş yaprağa dönmüştür.[5]

Ben şahsen ne zaman bu hâdiseyi anlatan Fil sûresini okusam, Din-i İslâm'ın Kâbe-i ismetine tecavüz etmeye hazırlanmış ne kadar kefere ve fecere varsa, hepsinin aynı akıbete uğrayacağını tasavvur ederim. Ve ardından da لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ diye başlayan "Kureyş" sûresiyle de Allah'ın emn ü emânını düşünür

ve Cenâb-ı Hak kendi yolunda yürüyenleri her türlü korkudan emîn kılacağı mevzuunda bir teminat ve bu teminatta da bir tazelenme hissederim.

Onun için sizler, size ait olan işleri yapmaya çalışın. Din-i Mübin-i İslâm'ın Kâbe-i ismetini koruma işini Cenâb-ı Hakk'a havale edin. O günkü Ebrehelere onu çiğnetmediği gibi, bugünkü Ebrehelere de çiğnetmez. Dünkü ebter gibi bugünkü ebter de çeker gider; gider de sizler bile şaşarsınız.

Biz, dünya çapında işte, böyle bir ümitle dopdoluyuz. Şu istikbal inkılâbatı içinde en yüksek ve gür sadâ İslâm'ın sadâsı olacaktır.6

"Gün doğmadan meşîme-i şebden neler doğar."

(Rahmî)

İktida: Uyma, tâbi olma.

Müttakî: Takva sahibi, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına titizlikle uyan.

Kudve: Önder, kılavuz.

Şeriat-ı fıtriye: Cenâb-ı Hakk'ın kâinata yerleştirdiği tabiî kanunlar.

Sıyanet: Koruma, muhafaza etme.

Tasaffi etmek: Saflaşmak, süzülüp durulmak.

Emn ü eman: Emniyet ve güven.

Ebter: Çocuğu olmayan, nesli devam etmeyen kimse.

Meşîme-i şeb: Gecenin bağrı.

1 Bkz.: Buhârî, *enbiyâ* 49; *büyû* 102; *mezâlim* 31; Müslim, *iman* 242-247; Ebû Dâvûd, *melâhim* 14; Tirmizî, *fiten* 102; İbn Mâce, *fiten* 33.

2 Furkan sûresi, 25/74.

3 Bkz.: Bakara sûresi, 2/143.

4 Hicr sûresi, 15/9. "Hiç şüphe yok ki, o zikri, Kur'ân'ı Biz indirdik, onu koruyacak olan da Biziz."

5 Fil sûresi, 105/1-5.

6 Bkz.: Bediüzzaman, *Tarihçe-i Hayat* s.126 (İlk Hayatı)

Dua ederken "Eûzü-Besmele" çekilir mi? Duada usûl nasıl olmalıdır?

Duaya başlarken "Eûzü" çekilmesini hükme bağlayan bir kayıt yoktur. Bize emredilen Kur'ân okumaya başlarken "Eûzü" çekmektir.[1] Ancak, duaya da onunla başlanmasında bir mahzur olmayacağı kanaatindeyim. Fakat her hayırlı işe besmele ile başlama kaidesinin umumîliğine,[2] dua gibi bir hayırlı iş de dahil olacağı için, besmele çekmek sünnettir, diyebiliriz. Usûl ve metoda gelince, bu mevzuda hulâsa olarak bize tavsiye edilenler şunlardır:

Birincisi: Cenâb-ı Hakk'a, can u gönülden bir iştiyakla hamd ve senâ etmektir. Meselâ, Türkçe ifadelerle söyleyecek olursak: "Rabb'im, gökleri ve yeri yaratan Sensin. Kalbimden geçenleri bilen Sensin. İçime iman ve itminanı yerleştiren Sensin. Gönlümü arzuyla dolduran ve buna mukabil Cenneti de şimdiden donatan Sensin. Bülbülü şakıtan, güle rengini bahşeden yine Sensin." İşte böyle umum âlemde cereyan eden tasarrufları sayıp, hepsini Cenâb-ı Hakk'a isnat ettiğini, tazarru ve niyaz dolu bir üslûpla ifade etme hamd ve senâ demektir ki, Allah Resûlü'nün dualarında bunu açıkça ve tekrarla görmekteyiz.

İkincisi: Efendimiz'e salât ü selâmda bulunmaktır. Bu âdeta bir kapıyı vururken, o kapının önünde duran, o kapının kilit ve anahtarlarını elinde tutan Zât'a selâm vermek gibidir. Evet, salât ve selâmın mânâsı, Cenâb-ı Hak'tan Hz. İbrahim ve onun âline verilenlerin aynen Efendimiz'e de verilmesini talep ve Hz. İbrahim'in gönüllerde kazandığı saygıya denk, Allah Resûlü için de bir saygı atmosferinin tesisini arzu etmektir ki, can u gönülden istenen böyle bir şey muhakkak surette kabul olacaktır. Ve böyle makbul iki dua arasında kalan bir duanın kabul olması da bir cihette teminat altına alınmış olacaktır.

Üçüncüsü: İstenilen şeylerin muhakkak surette Cenâb-ı Hak tarafından kabul göreceğine, zerre kadar tereddüt göstermeden, kıvrana kıvrana ve duanın ayrılmaz bir şartı olan yalvarış, yakarış edasıyla.. meselâ; deniz ortasında, bir tahta parçası üzerinde kalmış ve bütün sebeplerin sukut ettiğini ayne'l-yakîn anlamış bir insanın teslimiyeti içinde ve böyle bir ruhla teveccüh edip Cenâb-ı Hakk'a yönelmektir ki, duanın özü, hayatı da işte bu ihlâs ve bu samimiyettir.

Duanın kabul edilmediğini düşünmek kat'iyen yanlıştır. Dua, eğer şartlarına uygun yapılmışsa muhakkak kabul görür. Ancak kabul ediliş keyfiyeti, bizim istediğimizin aynı olmayabilir. Bazen bizim istediğimiz, bizim için hayırlı olmadığından, bir rahmet eseri olarak Cenâb-ı Hak bize, istediğimizi değil de

esas istememiz gerekeni ihsan buyurur. Bazen de duamız ahiretimiz hesabına kabul görür. Onun için, yapılan duaların mutlak surette kabul edileceğini düşünerek dua etmek çok mühimdir.

Dördüncüsü: Duayı yine salât ve selâmla bitirmektir. Dua hâlisâne bir kulluk ifadesidir. Yani kulun, aczini, fakrını, zaafını ve iktidarsızlığını idrak ederek; güç, kuvvet, imkân ve gınâ sahibi Cenâb-ı Hakk'ın kapısına, hiçbir vasıta kullanmadan doğrudan doğruya teveccüh edip matlubunu O'ndan istemesi, demektir.

Üzerinde ısrarla durulması gereken önemli bir husus da şudur:

Israr edilirse, bazen dua ile âdi sebepler sukut eder ve Cenâb-ı Hak duayı kabul buyurur. Zira bütün sebepler de O'nun Kudret elindedir. O, istediği şeye istediği şekilde tasarruf etme gücüne sahiptir. Yeter ki dua bu şuur içinde yapılsın ve dua edilmesi caiz olan noktalar dikkate alınsın...

Gınâ: Zenginlik, servet, ihtiyaçsızlık.

Ayne'l-yakîn: Gözle görerek, kesin bilme.

Sukut etme: Devre dışı kalma, tesirsiz olma.

1 Nahl sûresi, 16/98.

2 Bkz.: Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/259.

Bediüzzaman için, Van Gölü'ndeki adayı göstererek, "Bana şu adayı versinler, yanıma alacağım on bir talebeyle bütün dünyaya meydan okuyabilirim." dediği söyleniyor. Doğru mudur? Doğruysa nasıl olur?

Büyük insanlara birçok söz isnat edilir. Ancak bunlar hakkında tam ve sağlam bir kanaate varabilmek için, o sözü bazı kriterlere tâbi tutmak icap eder. Bunların başında da; sözün isnat edildiği zatın eserlerine müracaat etmek gelir. Kitaplarında ve eserlerinde varsa kabul edilir; tabiî yoksa kabul edilmez, diyemeyeceğim... Evet, ikinci şıkta biraz daha hassas davranmak icap eder. Bana göre, böyle bir sözü Bediüzzaman Hazretleri söylemiş olabilir. Ve eğer söylediyse muhakkak doğrudur. Ancak şahsen ben, kitaplarında böyle bir söze rastladığımı hatırlamıyorum.

Bununla beraber, Bediüzzaman gibi bir insan, dünyanın neresinde olursa olsun, insan yetiştirdiği takdirde, o, her zaman dünya ile oynayabilir. Tabiî ki, bu gibi meselelerde zaman ayarlaması, yapılmak istenen işin çapına göre hesap edilmelidir.

Hz. İsa (aleyhisselâm) cihan kapılarını, yetiştirdiği on bir insanla zorladı. İmparatorlukları dize getirdi. Ne var ki, bu mesele, kendisinden sonra asırlarca devam eden belli bir zaman dilimi içinde vücuda geldi.

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadın, bir köle ve bir insanla başlattığı bir işle, kısa zamanda yeri yerinden oynattı. Başlangıçta kimse, böyle bir neticeye ihtimal bile vermiyordu. Haddimi aşarak ben de aynı şeyi söylüyorum: Beş-on insanla cihana kendimizi anlatmamız ve ilâhî mesajı duyurmamız mümkündür. Kaldı ki, o büyük zatın açtığı çığırın mahiyeti bugün ortadadır. Bütün bunları hepimiz apaçık görüp müşâhede edebiliyoruz.

Bir de o beldeye hususî bir teveccühün bulunması da ayrıca önem arz etmektedir. Zira, hayatının her devresinde ve bütün idarî ve siyasî değişmelerde; imparatorluk, meşrutiyet ve cumhuriyet dönemlerinde siyaseti elinde tutanlara devamlı telkini, Van vilayetinde yapılmasını tasavvur ettiği üniversite olmuştur.

Bu, onun için kalbini yakan bir kor, bir idealdir. Hikmetini tam kavrayamayabiliriz. Belki de Van'ın, Orta Doğu denilen inci, elmas kuşağına merkez olma hüviyeti, o zatı böyle bir düşünceye sevk etmiştir. Belki de

Şark'ın hususî durumuna dikkatleri çekmiş ve ileride meydana gelmesi muhtemel hâdiselere karşı, temel esaslarını belirlediği bir üniversiteyi çok lüzumlu görmüş ki, ısrarla "Van Üniversitesi" demiş, durmuş...

Daha bizim bilmediğimiz sayısız hikmetleri de olabilir. İnşâallah onun arzu ettiği seviyede, böyle bir temsil keyfiyeti ileride tahakkuk eder.! O günü görme bahtiyarlığına erenler, o büyüklere ait her davranış ve sözün nasıl binlerce hikmete mâkes olduğunu hiçbir tevil ve tefsire ihtiyaç kalmadan müşâhede edeceklerdir. Emarelerini şimdiden gösteren Rahmeti Sonsuz, o işin tahakkuk safhasını da inşâallah lütfedecektir.. bunu ümit ediyoruz...

Peygamber Efendimiz'in kadınları dövmeyi tavsiye ettiği söyleniyor. Bu meselenin tavzihini lütfeder misiniz?

Allah Resûlü'nün (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınları dövme tavsiyesi diye bir şey yoktur. Veda hutbesinde söyledikleri herkesin malumu. Cevabı istenen husus ise Nisâ sûresinin 34. âyetinde anlatılan mevzuyla alâkalıdır. Bu âyette anlatılan ve erkeklere tavsiye edilen maddeler ise şunlardır:

Birincisi: Serkeşlik, küstahlık ve başkaldırmasından endişe edilen kadınlara erkeklerin yapacağı ilk iş onlara nasihat etmektir.

Kadınlar sizin elinizin altında bulunurlar, istediğiniz işleri görürler, neslinizi devam ettirirler, siz de bir mürşid gibi, nasihat eder, irşadda bulunur ve onları insanlık semasına yükseltmeye çalışırsınız. Onların bir kısım zaaf ve temayülleri vardır. Bu mevzuda siz daima onlara payanda olacak ve istikamet yolunu göstereceksiniz. Belki onlar kendilerine ait kozları kullanmak isteyecekler; fakat size düşen ilk vazife onları Cenâb-ı Hakk'ın murâkabesine ulaştırmaktır. فَعِظُوهُنَّ emri en kısa ve hulâsa mânâsıyla bunu âmirdir.

İkincisi: Kadınların erkeklere diş geçireceği ve onları alt edeceği yer yatak odalarıdır. Kadın orada erkeğe diş geçirirse, hayatın diğer safhalarında da erkek ona söz dinletemez. İşte onların hâkim olduğu o yerde, erkek, edep sınırını aşmadan ve yaptığından evin içindekileri veya başkalarını haberdar etmeden, meselenin mahremiyetini koruyarak, kadına karşı iradesinin hakkını verir ve orada mağlup olmazsa, psikolojik olarak kadının hizaya gelmesi çok daha kolay olacaktır. Yalnız çok hassas davranılması gereken bu noktada ifrat ve tefritten kaçınmak lâzımdır. Zira her ikisinden de, beklenen neticeyi elde etmek mümkün değildir. Erkek odayı terk etmeyecek, kendine ayrı bir yatak yapmayacak belki aynı yatakta sırtını kadına dönerek mesafeli duracak. Zaten iradesinin hakkını vermesi de o esnadaki dirayetiyle belli olacaktır. Böylece onu, kendi silâhıyla alt etmiş olan erkek, kadına koz kullanma fırsatı vermemiş ve onun benlik gösterilerine kendi "Ben"iyle mukabelede bulunmuş olacaktır.

Ancak, hatırlatmak gerekir ki, âyette anlatılan hususlar belli bir tertip içinde anlatılmaktadır. Her ne kadar Ebû Hanife'ye göre "vav"lar mutlak cem içinse de, cumhura göre tertip içindir ve belli bir sıra takibi şarttır. Yani evvelâ nasihat gelmektedir. Eğer nasihatten hiçbir fayda elde edilemezse, o takdirde

yatakta onu kendi hâline bırakma safhasına teşebbüs edilir. وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ emrinden biz bunu anlıyoruz.

Üçüncüsü: Bazen bütün bu yapılanlar da kâr etmez. Kadın huysuzluğunu sürdürür durur. İşte bu noktada, belli prensipler dahilinde ve bir arızaya meydan vermemek şartıyla hafifçe dövmek üçüncü merhalede kabul edilen bir çaredir ki, وَاضْرِبُوهُنَّ bunu ifade etmektedir.

İşte, bu üç merhale nazara alınarak meseleye öyle bakmak iktiza eder; yoksa, ister lehinde, ister aleyhinde gidip hemen dövmeye takılmak dengesizliktir. Bir kere dövme esas değildir. Medine devrinde erkekler, Allah Resûlü'ne gelerek kadınların huysuzluğundan şikâyet ederler. O da *"Fazla acıtmadan hafifçe okşayın."* buyurur. Bir müddet sonra da Hane-i saadetin odaları, kocalarından dayak yiyen şikâyetçi kadınlarla dolar. Ezvâc-ı Tahirât, durumu İki Cihan Serveri'ne bildirirler. Bunun üzerine Allah Resûlü, mescide gelerek sahabeyi toplar ve onlara *"Duydum ki kadınları dövüyormuşsunuz. Bundan böyle kadınlar dövülmeyecektir."* der ve meseleyi kesip atar.[1] Önce onlara bir ruhsat vererek, şikâyetin meydana gelmesine imkân hazırlamış ve şikâyet vuku bulunca da *"Dövmeyeceksiniz!"* demiştir.

Kadını dövmeme hususunda Allah Resûlü'nden şerefsüdur olan birçok hadis-i şerif vardır. Âdeta bu hadisler âyette mücmel bırakılan bazı hususları tafsil ve beyan etmiştir. Bilhassa, gündüz, kadını hayvan döver gibi dövüp, gece de yanına gitmeyi sert bir lisanla kınamıştır.[2] Gece bütün bağları koparmak zorunda olan insanın sabahki tavrı hiç de hoş karşılanmamıştır.

Dövmek en son ve mecburî istikamet neticesi ruhsat verilen bir hareket tarzıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi birinci ve ikinci maddelerin fayda vermediği yerde kullanılır. Yani istisnaî bir durumdur. Başka türlü yola gelmeyen ve fıtratı ancak dövmekle yola gelmeye müsait olanlara tatbik edilebilir. Döverken de, canını fazla yakmayacak ve bilhassa yüze vurmaktan da kaçınacaktır. Zira Allah Resûlü وَاتَّقِ الْوَجْهَ *"Yüzden sakın."* buyurur.[3]

Yüz, Cenâb-ı Hakk'ın rahmâniyet ve rahîmiyetini temsil eden en parlak aynadır. Yüzde o mânâya ait çizgiler vardır, dolayısıyla yüze vurulmamalıdır. Haddizatında dövmekten gaye, onun onur ve gururunu harekete geçirmektir. Bunu temin için en asgari ölçü neyse o kullanılmalıdır. Ben, şu satırların yazıldığı sırada elli küsur yaşındayım. Ve ilkokul öğretmenimin hafifçe kulağımdan tutup, "Sen de mi?" deyişini hâlâ hatırlıyor ve hatırladıkça da

içimde o tedipten aldığım nasihati aynen o günkü gibi hissediyorum.

Kadını dövme, ıslah için başvurulan en son çaredir, dedik ve kat'iyen can yakıcı olunamayacağını da ilâve ettik. Burada şu noktayı da belirtmemiz icap edecektir. Islah düşüncesinin dışında ve can acıtıcı şekilde dövmelerde, erkek Allah katında mesul olur ve bu şekildeki davranışlar da kat'iyen caiz değildir.

Nasıl ki nasihatle onun düzelmesini düşünüyor, nasihat ediyor ve nasihatin bütün yollarını kullanıyoruz, nasıl ki yatağını terk etmekle ona karşı boykot yapıyor, fakat gururunu, onurunu kırmıyor, onu mahcup etmiyor ve sadece salâhını düşünüyoruz, aynen öyle de, şayet, hafif bir dövmekle düzelecekse, o zaman da onu tatbik edeceğiz. Yoksa, bana baş kaldırıyor, serkeşlik yapıyor diye, hayvan döver gibi onu dövmek; maksadı, mânâsı, hedefi olmayan, cahilce ve acemice bir harekettir ki, Allah katında insanı muhakkak mahcup ve mesul eder. Bu, bütün terbiye şekilleri için de geçerli bir husustur. Meselâ bir hoca talebesini, tedib ve ıslah gayesinin ötesinde dövemez, aksi hâlde o da mesul olur.

Şimdi ben size sorayım: Bu türlü kademelerle gelinip ulaşılan bir dövmeye hangi akıl ve mantık sahibi itiraz edebilir. Hem yüz kadından birinde böyle bir dövme, müspet tesir icra ederek o kadını yola getirecekse, İslâm dini niçin böyle bir çarenin önünü tıkasın? Bu da terbiye usûl ve metodunun bir parçasıdır. Efendimiz, "Vurun" derken bu ölçü içinde demiştir, "Vurmayın" diye men ederken de işkence, eza, cefa ve intikam alma hissiyle yapılan dövmelere karşı kadını korumak için demiştir.

Bu mevzuyla alâkalı olarak akla gelebilecek bir husus da şudur: Kadının "nüşûz" ve baş kaldırması karşısında erkek kadını dövüyor da erkeğin bu türlü bir davranışı karşısında kadın niçin onu dövemiyor?

Erkek kavvâmdır. Âyet اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَي النِّسَاءِ dir.[4] Hükmün menatı da anlatılır: بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ "Allah bazınızı bazınıza, bazı noktalarda üstün *kılmıştır."* Erkeklerin birçok noktalarda kadına karşı üstünlüğü vardır. Fakat bu üstünlüğü, aynı organizmaya bağlı uzuvlar arasındaki üstünlük gibi değerlendirmek gerekir. Meselâ, erkek bu organizmada şayet göz gibiyse, kadın da kulak gibidir veya erkek beyinse, kadın kalbtir. İkisi arasında işte böyle ciddî bir irtibat vardır. Biri kan pompalarsa diğeri yaşar, onda bir kanama olursa diğeri de durur. Hayatları iç içe girmiş bir vücudun ayrı ayrı yanları gibidir. Böyle bir hususiyeti kabul etmekle beraber, mutlak

mânâda kıvâmenin erkeğe ait olduğu da şüphesizdir.

Erkek bütün bir senesini faaliyet içinde geçirebilir. Bazen en ağır işlerde çalışır. Fizikî ve psikolojik yönden daima daha kuvvetlidir. Batı dünyası dahi en ağır işlerde erkeği kullanır. Maden işçileri hep erkeklerden seçilmektedir.

Kadın ise, ayın bazı günlerinde devre dışı kalmak zorundadır. Lohusalık hâlinde bazen iki aya yakın aktif olamaz. İrade ve fizikî yönden zayıftır. Her zaman cemiyetin her kesiminin içinde bulunamaz. Bazı durumlarda en mukaddes emanetini kaybedip cemiyet içinde kimsenin yüzüne bakamaz hâle gelebilir, onun için çok dikkatli olmak mecburiyetindedir. Mahremi olmadan uzak yerlere yolculuk yapamaz.

Bütün bunlar ve burada saymayı gereksiz gördüğümüz şeyler gibi herkesin malumu olan durumlar nazara alınacak olursa, erkeğin kadına karşı üstünlüğü inkâr kabul etmez bir gerçek olarak ortaya çıkar. Bununla beraber cemiyetin, her iki cinse de ihtiyacı, her türlü izahtan vârestedir. Kadın, ön sezisiyle ve içinde taşıdığı şefkat duygusuyla erkekten çok üstündür. Onun içindir ki, çocuğun bakımını anne üstlenir. Çünkü bu iş babanın altından kalkabileceği bir iş değildir. Fakat o da dış hâdiselerin tazyikine karşı mukavemetlidir. Evet o, en ağır işlerin altından dahi kalkabilecek güçtedir.

Gece yarısı çocuk ağlamaya başlayınca, bazen baba oda değiştirir. Anne ise yattığı odadan çocuğun odasına koşar. Belki bazen sabaha kadar onun başında durur. O çocuğuna karşı çılgınca bir şefkat taşır. Hatta hikâye ederler: Çocuk anasını kesmiş, doğramış da sıra ciğerine gelince bir bıçak da oraya atmış. Ancak, bu arada kendi elini de kesmiş. Can havliyle "Anam" demiş. Ciğerden ses gelmiş "Yavrum" ve kesilen elin üzerine sarılıvermiş. Bu elbet bir hikâyedir. Ancak kimsenin şüphesi olmasın ki, hakikaten böyle bir canavar evlât, anasına bu zulmü yapsa, sonra da başına bir iş gelse ona herkesten evvel sarılıp "Yavrum" diyecek olan yine anadır. İşte, bu duyguyla kadın erkekten üstündür. Bu üstünlük yerinde kullanıldığı zaman da büyük hayırlara vesile olacaktır.

Kadın, nesil yetiştiriyor. İyi bir talim ve terbiye ile onları insanlığın evcine çıkarıyor. Erkek hayatının büyük bir bölümünü dışarıda geçirir. Hâlbuki kadın sabahtan akşama kadar bir tül gibi evlâdının başında titrer ve ona insanlığa giden yolları gösterir.

Cihangirleri anneler yetiştirir. Büyük insanları, İnsanlığın İftihar Tablolarını hep anneler şekillendirir. Kadın kendine ait bu meziyetlerle, erkek de yine

kendine ait kabiliyetlerle örfâneye iştirak ederse, bu bütünleşmeden Cennet ikliminin yaşandığı bir aile ve fazilet topluluğu cemiyet vücuda gelir.

Erkek kadınsız, kadın da erkeksiz eksiktir. Onun içindir ki, her şeyin mükemmel olduğu Cennet'te Hz. Âdem'den hemen sonra Hz. Havva Validemiz yaratılmıştır. Eğer ilk yaratılan Havva olsaydı, şüphesiz hemen ardından da Âdem yaratılacaktı. Zira her ikisi de birbirisiz olamazdı...

Kadın evin dahilî işlerini, erkek de haricî işlerini deruhte etmekle mükelleftir. Erkeğin işlerinin kendine göre zor tarafları olurken, kadın için de aynı şeyleri söylemek zorundayız. Fakat, "mağrem itibarıyla mağnem" kaidesince erkeğin evde "kavvâm" kılınması onun mesuliyetini daha da ağırlaştırmaktadır. Onun içindir ki kadının ve çocukların nafakası, bütün hayat şartlarının temini erkeğe ait vazifeler arasında sayılmıştır.

Bugün feministlerin teklif ettikleri kadın hakları, esasen kadını muallâ mevkiinden alıp ayaklar altında hor ve hakir hâle getirmek demektir. Kışın üryan, yazın ise palto ve yünlülere sarılıp sarmalanıp gezmek ne ise, kadını erkekleştirme gayreti de aynı hamakat örneğidir. Kadın yerinde kaldığı müddetçe sultandır, büyüktür ve kadınefendidir. Erkek de sınırını aşmadığı sürece, hürmete lâyık bir azizdir. Bu şekildeki yerlerini değiştirmek isteyenleri Allah Resûlü lânetler[5], çünkü fıtratla çatışmaya girmişlerdir. İnsanı meydana getiren uzuvlara yer değiştirterek, kulağı diz kapağına, burnu karnın ortasına veya gözleri ayakların altına yerleştirmek insanı ne hâle getirirse, kadın ve erkeğe böyle yer değiştirme gayreti de erkek ve kadını o hâle getirecektir. Kadın, kadın olduğu, erkek de kendi yerini koruduğu müddetçe güzeldir ve fıtrîdir. Aksine gayretler ise, fıtrat ve tabiata karşı harp ilân etmek gibidir.

Ezvâc-ı Tahirât: Tertemiz eşler anlamında Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) Efendimiz'in eşlerine verilen genel ad.

Tedip: Cezalandırma, ceza vererek eğitme.

Nüşûz: İsyan etme, baş kaldırma.

Kavvâm: Yönetici, koruyucu.

Mağrem: Güçlük, zorluk, risk.

Mağnem: Kazanç, ganimet.

1 Ebû Dâvûd, *nikâh* 41, 43; İbn Mâce, *nikâh* 51; Dârimî, *nikâh* 34.

2 Bkz.: Buhârî, *tefsir* (91) 1; Müslim, *cennet* 49; Tirmizî, *tefsir* (31) 1; İbn Mâce, *nikâh* 51.

3 Ebû Dâvûd, *hudûd* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/244, 251, 434.

4 Nisâ sûresi, 4/34.

5 Buhârî, *libâs* 51, 62; *hudûd* 33; Ebû Dâvûd, *libâs* 28; *edep* 53; Tirmizî, *edep* 34; İbn Mâce, *nikâh* 22; Dârimî, *isti'zân* 21.

Günümüzde fen ve tekniğe ait meselelerle İslâm'ı anlatmak yaygın hâldedir. Bunu nasıl görüyorsunuz?

Evet, günümüzde, çeşitli ilim dallarını ele alıyor ve onları birer adese yaparak, eşya ve hâdiselere, hatta dinî meselelere o adese ile bakıyor.. anlatırken de aynı usûle riayet ediyoruz. Meselâ "Cenâb-ı Hak vardır." derken, diyoruz ki: Fizik ilmi mevzu olarak ele aldığı şu sahalarla Allah'ın varlığına delâlet ediyor. Kimya esrarengiz hâl ve hüviyetiyle, şu kanun ve yollarla aynı noktaya parmak basıyor. Astrofizik şu meselelerle Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ilân ediyor... vs.

Bazen de toplu olarak bunların hepsini nazara alıyor ve kâinat içinde cereyan eden, makro ve mikro planda hâdiselerle O'nun varlığına ve birliğine dair deliller araştırıyoruz.

Bir kitap var, adı: اَلطِّبُّ مِحْرَابُ الْإِيمَانِ Mânâsı: "Tıp ilmi imanın mihrabıdır." Bu isim bana çok tonlu gelir. Bir insanın tıp tahsili yapıp da Allah'a inanmaması düşünülemez. Evet, o mihrapta hep imana dair meseleler okunur.

Çünkü insan anatomisi öyle baş döndürücü mahiyette yaratılmıştır ki, insanın hangi yanına bakarsanız bakınız, gördüğünüz âhenk karşısında kendinizden geçecek ve "Allahu Ekber" diyeceksiniz. Tıp işte böyle bir mihraptır!

Günümüzde umumiyet itibarıyla çeşitli ilimlere müracaat ederek dinimizi anlatmaya çalışıyoruz. Kur'ân'a bakarken ve baktırmaya çalışırken, onun mucizeliğini anlatma sadedinde bu ilimleri birer vasıta olarak kullanıyoruz. Meselâ, anne karnında ceninin geçirdiği embriyolojik safhalarda, çocuğun uğradığı kademelerin hepsi, Kur'ân'da, sırasıyla bugün tespit edilen ve ileride tespit edilecek olan keyfiyete göre ifade ediliyor.[1] Bugünün ileri tekniğiyle ve röntgen şuaları yardımıyla tespit edilen bu safhalar nasıl olmuştur da on dört asır evvel, ümmî bir Zât (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından tespit edilmiştir. Bir insana isnat edilmesi itibarıyla bu mümkün değildir. Öyle ise Kur'ân, Efendimiz'e ait bir söz olamaz. Bu kadar tahşidattan sonra da şu neticeye varıyoruz: Kur'ân Allah kelâmıdır. Kur'ân'ın Allah kelâmı olduğunu ispat, aynı zamanda onu bize tebliğ edenin risaletini de kabullenme demektir. Bunun ötesinde, imana ait hemen her meseleyi bu silsile içinde ele almak mümkündür.

Kur'ân'ın mucize oluşunu ispat sadedinde, müstakil olarak ve tafsilatıyla üzerinde durduğumuzdan, misallendirmeyi daha fazla uzatmak istemiyoruz.[2] Burada anlatmak istediğimiz husus şudur:

Biz, çeşitli ilimlere müracaat ediyoruz ve dinimizi onlarla anlatmaya çalışıyoruz. Çünkü insanlığın kafa yapısı o noktaya gelip dayanmış bulunuyor. Maddeperest anlayış ve materyalist düşünce, ilim ve tekniğe ait meseleleri inkâr ve küfrüne birer malzeme olarak kullanma gayretindedir. Bu iğfal sebebiyle kafaları bulanmış ve bakışları kararmış insanımıza, aynı malzemeleri kullanarak, ilim ve tekniğin dine zıt ve düşman olmadığını ispat etmek zorundayız. Diğer bir tabirle, Marks, Engels ve Lenin gibi maddecilerin maddeyi değerlendirerek, inkâra gitmelerine karşılık, bizim de aynı maddeyi değerlendirerek imana yürümemiz âdeta bir vecibe hâline gelmiştir. Ben şahsen bunca tahşidatta hiçbir mahzur görmediğim gibi, günümüzün inanmış ilim adamlarının, bu gibi meseleleri çok daha rahat anlatabilecek seviyede kendilerini hazırlamaları gerektiğine de inanıyorum. Zira Kur'ân âyetleri yer yer elimizden tutarak bizleri semalara çıkarır, yıldızların, galaksilerin, sistemlerin içinde gezdirir, seyrettirir ve kâinat çapında o muhteşemlerden muhteşem Cenâb-ı Hakk'ın saltanatının haşmetini tanıttırır. Sonra bizi insanlar arasında dolaştırır. İnsan azalarına dikkatimizi çeker ve bidayetten nihayete kadar, varlığı gözler önüne serer.. insanın teşrîhî durumunu ele alıp bu upuzun yolculuğu zerreler âlemine kadar sürdürür.[3] Bazen Allah'a karşı en saygılı insanın âlimler olacağını söyler[4] ve benzeri beyanlarıyla ilme teşvikte bulunur; daha birçok ilmî ve fennî meselelere parmak basar, muhataplarına araştırma ve düşünmeyi tavsiye eder. Ne var ki, bu mevzuda anlatılan hususların, Kur'ân'ın ruhuna uygun olmasını ilk şart olarak göz önünde bulundurmak lâzımdır. Yoksa Kur'ân adına Kur'ân tahrif edilmiş olur.

Bu arada usûl bakımından bir-iki hususa dikkati çekmekte yarar görüyoruz:

Birincisi: İslâm'a ait hakikatleri anlatmaya sadece bir vesile ve vasıta olarak kullanılması gereken bu gibi mevzuları, kendi kendimizi göstermeye ve ilmimizi ispat etmeye vasıta olarak kullanmaya kalkınca, her şey değişir ve anlattıklarımızın hiçbiri muhataba tesir etmez hâle gelir. Ağzımızdan çıkarken apaydın ve nurlu olarak çıkan bu hakikatler, kalbteki niyetle orantılı olarak nurunu ve aydınlığını kaybeder ve kapkaranlık bir hâlde bize geri döner. Konuştuklarımızın iknaya yönelik olması gerekirken, ilzâmı hedefler ve ona göre bir şeyler söylemeye çalışırsak, aksi düşüncedeki muhatabımızın gönlüne

girme yollarımızı tıkadığımızdan dolayı hiçbir zaman müessir olamayız. Hâlbuki bunun aksine davrandığımız zamanlarda, biz farkında olmasak bile dinleyenler arasında mevzua ihtiyaç duyanlar, hisselerini alır ve istifade ederler. Çünkü artık kendimizi değil, bizzat hakikatin kendisini göstermek niyetini taşıyoruz. Hatta bazen öyle olur ki, sizin herhangi bir meseleyi çapına uygun anlatamadığınızı düşündüğünüz bir sohbetiniz, talâkat-ı lisaniyenizin fevkalâde olduğuna inandığınız bir başka konuşmanızdan daha tesirli ve daha istifadeli olmuştur. Demek ki bu mevzuları anlatmada en birinci gaye ve hedef, Cenâb-ı Hakk'ın rızasını tahsil ve bize ait hakikatleri, muhatabın seviyesine göre takdim olmalıdır.

İkincisi: Herkes ilim ve teknikten bahsediyor diye, herhangi bir komplekse kapılıp, bu duygunun sevkiyle İslâmî mevzuları anlatma gayretine girmek kat'iyen doğru değildir. Hele, kendi meselelerimizden şüphe ediyormuşuz gibi bir tehâlükle bu mevzulardan bahsedip meselelerimize itibar ve güç kazandırmayı hedeflemek, kabul ettiğimiz hakikatlere karşı saygısızlığın ifadesi olur. Hele hele, ilim ve tekniğin söylediğini esas kabul edip, kendi meselelerimizi onlara tasdik ettirmek, hiçbir yönüyle tecviz edilecek gibi değildir.

Arzu edilirse mevzuu şöyle toparlayabiliriz:

İlimler, vicdanlarımızda meknî hakikate konan, toz ve toprağı süpürmek için birer vasıta, birer süpürgeden ibarettir. Yoksa Allah korusun ilimlerin gösterdiğinin doğruluğundan hareket etmeye başlarsak, âyet ve hadisleri onlara uydurmaya çalışır ve uymadığı yerde de hem kendimiz hem de muhatabımızı şüphe ve tereddüde düşürmüş oluruz. Hâlbuki bizim hareket noktamız şu olmalıdır:

Allah'ın ve Resûlü'nün beyanları doğrudur. İlimlerin söyledikleri de bu beyanlara uyduğu sürece doğru sayılır. İnhirafları ölçüsünde de yanlıştır. Aynı zamanda ilimlerin doğru olan kısmı dahi, imanî hakikatleri ayakta tutucu kaideler değillerdir. Bunlar imanî meselelerde ancak fikir verici ve düşündürücü mahiyette kabul edilebilirler. İmanî hakikatleri vicdanımıza yerleştirip tespit edene gelince o, doğrudan doğruya Rabbimiz'in hidayet elidir. Cenâb-ı Hakk'ın eliyle gerçekleşen ve gerçekleşecek olan bir neticeyi ilimlerden beklemek kalbî hayatımız adına öyle öldürücü bir darbedir ki, böyle bir darbeye maruz kalan zor iflâh olur. Çünkü o, bütün bir hayat, kâinattan deliller toplayacak ve bu delilleri Allah namına konuşturmaya çalışacak ve bu

arada farkında bile olmadan kendisi de hep bir natüralist ve hep bir tabiatperest olarak kalacaktır. Sulara bakacak, bahara bakacak, fakat vicdanında zerre kadar bir yeşillik ve bir filiz verme emaresi bulunmayacaktır. Ömrü boyunca belki bir defa dahi, delillerin ötesinde ve tamamen vicdanında Cenâb-ı Hakk'ın mevcudiyetini hissedemeyecek; zâhiren tabiatperestlikten kurtulacak ama hayatının sonuna kadar bir natüralist olarak ömür sürecektir.

Onun içindir ki, ilimlere tebeî bir nazarla bakmalıdır. Ve insan bütün ilimlere ait delillere şöyle bakmalıdır: Siz sadece birer süpürgesiniz. Yer yer şeytan içime vesvese attığında sizi kullanacak, tozu-toprağı temizleyeceğim. Yoksa benim içimdeki hakikatler o kadar köklü, o kadar derin ve o kadar pırıl pırıldır ki, değil sizin gibi karanlıkta türkü söyleyenler, bu meseleyi ışık cümbüşü içinde destanlaştıranlar dahi bir yere gelince benim vicdanımdaki aydınlığa zerre kadar yeni bir ışık ilave edemeyeceklerdir.

İnsan kalbindeki imanıyla mü'mindir, kafasındaki malumat yığınlarıyla değil. Bu sebepledir ki, insan, âfâkî veya enfüsî delillerle sıçrayabileceği mesafeye çıktıktan sonra eğer bunların zâhirî keyfiyetlerinden sıyrılmazsa, terakki adına bir adım dahi atamaz; o, bir yerde bunları bütün bütün arkaya atacak ve doğrudan doğruya, Kur'ân'ın aydınlık tayfları altında, kalb ve vicdanının nurlu yolunda yürüyecektir ki, o zaman aradığı aydınlığa ulaşabilsin.

Bir Batılı düşünür, "Allah'a lâyıkıyla inanabilmek için okuduğum bütün kitapları arkaya atma lüzumunu duydum." der. Şüphesiz, kâinat kitabının, insanın kendi mahiyet kitabının ve bunları şerh eden kitapların kendilerine göre birer yerleri vardır. Fakat bunlar vazifelerini tamamladıktan sonra, insan, onlardan sıyrılmalı ve imanıyla baş başa kalmalıdır. Bütün bu anlattıklarımız biraz tecrübeye dayanan meselelerdir. Vicdanî tecrübeleriyle derinleşemeyenlere bu dediklerimiz nazarî gelebilir. Fakat geceleri aydın ve Rabb'e iştiyak içinde kanatlanmış ruhlar ne demek istediğimizi çok iyi anlarlar...!

Talâkat-ı lisaniye: Düzgün, akıcı ve güzel konuşabilme hâli.

Meknî: Gizli, saklı.

Tebeî: Aslî olmayan, başka bir asla tâbi olan, dolaylı.

1 Bkz.: Hac sûresi, 22/5; Zümer sûresi, 39/6.

2 Bkz.: M.F Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 2/9-25. ("Kur'ân, Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) beyanı olamaz mı? Değilse nasıl ispat edilir?" sorusuna verilen cevap.)

3 Bkz.: Mü'minûn sûresi, 23/13-14.

4 Bkz.: Fâtır sûresi, 35/28.

Kur'ân niçin Ebû Leheb gibi kişilerden bahsediyor, hikmetini izah eder misiniz? Bu onun belâgat ve fesahatine nasıl uygun düşer?

Ebû Leheb, nur hanesine yakın bir yerde neş'et etmesine rağmen o nurdan istifade edemeyen tali'siz ve bir o kadar da inat bir insandır. Esas adı Abdüluzza'dır.

Ebû Leheb'den bahseden sûrenin meali kısaca şöyledir: *"Elleri kurusun Ebû Leheb'in ve kurudu da. Ne malı ne de kazandıkları hiçbir işe yaramadı. Alevli bir ateşe gidip yaslanacak. Karısı da. Hem boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu hâlde."*[1] O iradesini hep kötüye kullandı. Allah Resûlü'nün geçeceği yollara dikenler serpti ve Kâbe'ye giden yollarda ateşler yaktı. Tabiî, cezası da amelinin cinsinden olacak ve gidip ateşe yaslanacaktır. Zaten ona, ateşin babası mânâsına gelen "Ebû Leheb" ismiyle hitap edilmektedir. İslâm dininin i'lâ ve yücelmesi uğruna verilen mücadelenin karşısına dikilen bu adam, bütün hayatı boyunca oyun ve düzenler kuracaktır. Ve kurdu da. Ama yaptığı her şey akîm kaldı. Benî Ümeyye'nin bütün serveti ona akmasına ve Ümmü Cemil denen karısı da çok zengin olmasına rağmen bütün kazandıklarının ona zerre kadar faydası olmadı. Evlâtları da onu kurtaramadı. Hâlbuki o onlarla çok övünürdü...

Bedir'e iştirak edememişti. Bedir'de Müslümanların zaferi Mekke'ye ulaşınca, sinir krizleri geçirmeye başladı. Gelen haberci, hiç beklenmedik bir hâdiseden, Müslümanlara yardım eden sarıklı askerlerden bahsediyordu. O güne kadar imanını gizlemiş olan Ebû Râfi de denilenleri dinleyenler arasındaydı. Bu sözü duyunca dayanamadı ve "Vallahi bunlar melekler!" dedi. Bunun üzerine Ebû Leheb çıldıracak hâle geldi ve Ebû Râfi'in üzerine yürüyerek onu ayaklarının altına aldı ve çiğnemeye başladı. Ebû Râfi, Hz. Abbas'ın kölesiydi. Hz. Abbas'ın hanımı Ümmü Fadl, koşarak geldi ve Ebû Leheb'in başına elindeki sopayı indiriverdi. "Efendisi yok diye bir köleyi dövüyorsun değil mi?" dedi. Ebû Leheb kardeşinin karısına seslenmedi. Başından akan kanla evine gitti ve bir daha dışarıya çıkamadı. Bu darbenin tesiri veya başka bir sebeple "Adese" denilen bir hastalığa yakalanmıştı. Ve o gün, bu hastalık vebadan daha tehlikeli kabul ediliyordu. Malı vardı, evlâtları vardı; fakat hiçbirinin Ebû Leheb'e faydası olmuyordu. Yedi gün kıvrandı durdu. Tek başına kaldı. Öldüğü zaman başucunda kimsecikler yoktu. Ölüsünü

almaya dahi giren olmuyordu. Nihayet utandılar. Çölden birkaç bedevî tuttular ve kokuşmuş cesedi bir çukura atarak üzerine taş yığdılar.[2]

Peygamber'e (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu kadar yakın olmasına rağmen –hem O nurdan istifade edememiş olması bir yana– en azılı düşman kesilmişti. Onun içindir ki hem dünyada hem de ukbâda onu çetin bir ceza ve netice bekliyordu. Dünyadakiler oldu, şimdi o, öbür tarafta kendi hesabıyla baş başa...

Karısı Benî Ümeyye'ye mensup soylu ve zengin bir kadındı. Allah Resûlü'ne düşmanlık âdeta ona sadistçe bir zevk veriyordu. İki Cihan Serveri'ne karşı yapılan edepsizce muamelelerin pek çoğuna iştirak eder ve bundan derin bir zevk duyardı. Allah Resûlü'nün geçeceği yollara dökmek üzere diken taşıyor, onun geçeceği yollarda yakılsın diye odunları yüklenip getiriyordu ve bütün bunlardan derin bir zevk alıyordu. Aslında pek çok hizmetçi kullanacak kadar şatafata da düşkündü. Ama, İki Cihan Serveri'ne olan gayzı onu öyle tahrik ediyordu ki, bu mağrur kadın bütün gururunu ayaklar altına alıp o güne göre hizmetçi ve cariyelerin yapacağı bir işi yapıyordu. Gerdanlığın her çeşidini dahi boynuna takmaya tenezzül etmezken gel gör ki şimdi boynunda ip vardı ve sırtında da odun. Dünyada yaptığı bu işlerin cezasını da aynı cinsten çekecekti, zira Kur'ân böyle söylüyordu.

Ebû Leheb inat bir insandı. Ebû Cehil onun hakkında "Sakın bunu kızdırmayın. Eğer öbür tarafa geçerse bir daha onu kimse döndüremez." derdi. Ve bunda da haklıydı. Ancak o, bu inadını Allah Resûlü'ne karşı kullandı, O'na düşmanlıkta harcadı. Hanımıyla beraber omuz omuza verdi ve Kâbe'deki putları ta'ziz ettiler. Lât dediler, Menat dediler de eğilip bir kere olsun yanı başlarında büyüyen, Aleyhissalâtü Vesselâm gibi bütün cihanları ifade edecek bir fihrist insanı anlamak için gayret göstermediler. Âlemlere Rahmet olan bu mümtaz şahsiyetten istifade lüzumunu duymadılar.

Duymak şöyle dursun Ebû Leheb hep Allah Resûlü'ne kötülük yaptı. Dünya durdukça o da dursaydı, niyeti yine hep aynı şeyi yapmaktı. İnananlara yapılan ve tatbiki üç sene gibi uzun bir müddet süren boykotu hazırlayan ve bu işin öncüsü olan Ebû Cehillerle beraber oldu; Allah Resûlü ve Müslümanlara kötülük yaptı. Müslümanlar bu üç seneyi ölümle pençeleşerek geçirmişlerdi. Nice yaşlı ve çocuk bu boykotta hayatını kaybetti. Fakat Ebû Leheb'in vicdanında bütün bu olanlar zerre kadar acıma hissi uyarmadı. O, böyle vicdandan nasipsiz bir insandı. Zaten Hz. Hatice Validemiz de bu devrede psikolojik olarak iyice yıpranmış, inananlara yapılan bu haksızlığa ve zulme

daha fazla dayanamamış ve Hüzün Senesi adını ebedîleştirmek ister gibi vefat etmişti. Ebû Talip de aynı sene vefat etti. Ne yazık ki, o da hidayete eremeden gitmişti. Allah Resûlü'ne olan sevgisi ancak, bir Müslüman'ın katlanabileceği zulüm ve işkencelere katlanmasına sebep olmuştu.

Ebû Talip denince, kalbimin derinliklerinde bir sızı duyarım, gözlerim dolar ve çok kere de ağlarım. Allah Resûlü'ne bu kadar yardımcı olan ve O'na sahip çıkan bir insanın hidayete eremeyişi ne kadar hicranlı bir hâdisedir. Hz. Ebû Bekir de bu mülâhaza ile ağlamıştı. Bir gün yaşlı babasını aldı. Allah Resûlü'ne getirdi. Ebû Kuhâfe Müslüman olmuştu. Fakat Sıddîk bir köşeye çekilmiş hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Dayanamadı Allah Resûlü, sordu: Yâ Ebâ Bekir, niçin ağlıyorsun? Sevinsene; baban Müslüman oldu. Ebû Bekir kendine yakışan cevabı veriyordu: "Keşke şu anda sana biat eden eller Ebû Kuhâfe'nin elleri olacağına Ebû Talip'in elleri olsaydı. Çünkü sen Ebû Talib'i Ebû Kuhâfe'den daha çok severdin. Senin o kadar sevdiğini ben öz babam dahi olsa Ebû Kuhâfe'ye tercih ederdim."[3]

Merhamet-i ilâhîden daha fazla merhamet edip suiedepte bulunamayız. Ancak kalbime de hâkim olamıyorum. Ne kadar isterdim ki bütün sevaplarımın onda dokuzu Ebû Talib'e verilseydi de bana sadece biri kalsaydı ve o da kurtulmuş olsaydı. Belki böyle söylemek de haddim değil, fakat baştan söyledim kalbime hâkim olamıyorum. Çünkü o, benim Efendim'i senelerce himaye etti, korudu, O'nun için çekmediği çile kalmadı. Fakat daha öte bir şey diyemiyoruz. Kimsenin de bir şey demeye hakkı yoktur. Zira aradaki kopukluk Efendimiz'in elinin ona uzanmasına mâni teşkil etmektedir.

Ebû Talip Allah Resûlü'nü bu derece sıyanet edip korurken diğer bir amcası olan Ebû Leheb, O'na her türlü işkenceyi reva görüyordu. Allah Resûlü kabile kabile geziyor ve hak din olan İslâm'ı anlatıyor, insanları bu dine davet ediyor; O'nu bir gölge gibi takip eden kızıl saçlı ve kızıl suratlı bir başkası da durmadan O'nu yalanlamaya çalışıyordu ve işte bu adam Ebû Leheb'in ta kendisiydi.

Kabile ve soy olarak O'na en uzaklar en erken gelip Allah Resûlü'ne karabet ve yakınlık kurmaya gayret ederken, o aksine uzaklaşmayı âdeta kendine bir vazife biliyordu. Nasıl bir kördü ki, yanında doğan ve yükselen Nur Menbaı bir Güneşi görmüyordu.

Şimdi böyle bir insana Kur'ân'ın *"Elleri kurusun!"*[4] demesi hak ve maslahat

değil midir? Ona böyle denmeseydi milyarlarca inanan insanın hukuku zayi olmayacak mıydı? Böyle bir anlayış, Kur'ân'ın hikmet ve maslahat dolu üslûbuyla nasıl telif edilirdi?

İkincisi: İslâm'a kötülük yapan çokları hakkında açık-kapalı âyetler nazil oldu. Velid b. Muğire de bunlardan biriydi. Kur'ân onun hakkında *"Canı çıkası ne kötü karara vardı."*[5] tabirini kullanıyor. O da Halid b. Velid'in babasıydı. Ancak Allah Resûlü'nün amansız düşmanlarından biriydi. Kendi kendine "Acaba nasıl iftira atsam?" diye düşünüyordu. Şair mi, kâhin mi, sâhir mi desem diye kararsızlıkta bocalıyordu. Sonra Kur'ân'a sihir, Allah Resûlü'ne de sâhir demeye karar verdi de, Kur'ân'da onun bu kararına karşı Cenâb-ı Hak, ona yukarıda zikrettiğimiz âyet mealiyle hitap veya itap etti: *"Canı çıkasıca ne kötü karar verdi."*[6] Ve daha nice kâfirler Kur'ân'da levm edildi, tehdit edildi. Durum böyle olunca, Ebû Leheb eğer istisna edilmiş olsaydı, acaba bu, Kur'ân'ın âlemşümul olma keyfiyetine uygun düşer miydi? Elbette ki hayır. Zira Velid b. Muğire'nin kınandığı bir yerde, Ebû Leheb kınanmasaydı, bu işin müşahitleri, Allah Resûlü'ne bunca düşmanlık etmiş bir insanın sırf O'na sıhrî olan karabetinden dolayı korunup muhafaza edildiği zehabına kapılmayacaklar mıydı? İşte Kur'ân buna meydan vermedi ve Ebû Leheb'i de diğer müşriklerin kategorisine dahil etti.

Üçüncüsü: Bu sûre Mekke'de nazil oldu. Ebû Leheb ise Bedir Muharebesinin hemen ardından öldü. Demek ki ortada gayba ait bir haber verme bahis mevzuuydu. Ebû Leheb ve karısı kâfir olarak gidecekti ve Kur'ân ne dediyse aynen tahakkuk etti. Nasıl Allah Resûlü, Bedir'de ölecek Kureyş'in ileri gelenlerinin yerlerini göstermiş ve her biri gösterdiği yerde öldürülmüştü ve böyle bir ihbar bu mü'minlerin kuvve-i mâneviyesini takviye etmişti. Ebû Leheb'in de o şekilde ölmesi inananların kuvve-i mâneviyelerini takviye ediyor, âdeta onları daha da uyarıyor ve "Dikkat edin!" diyordu. Zira Kur'ân'ın vaad ettiği her şey oluyordu. Ortada bir zafer vaadi vardı, demek ki o da olacaktı. Bir avuç Müslüman'a herkesin düşman kesildiği bir devrede, bu gibi takviyeler hiç de küçümsenecek şeyler değildi. Aksine doğurduğu müsbet netice itibarıyla bir bakıma şarttı ve zorunluydu.

Bazen küçük bir belâ ve musibetin insanda hâsıl ettiği uyarma ve kendine gelme, mânevî hayatı adına öyle şeyler kazandırır ki, perde açılsa, kazanılanlar görülüverse, herkes o belâ ve musibetin gelmesini can u gönülden talep edip isteyecektir. Sonradan kazanılanlar, o musibeti hiçe indirmektedir. İşte insanlık

adına, zaten kaybetmeleri kesinlik kazanmış olan böyleleri hakkında söylenenler söylenmemiş dahi olsaydı neticeye zerre kadar tesir etmeyecekti. Olan olmuştu ve onların kötü akıbetleri mukadderdi. Vâkıa burada bir iki şahıs kötü akıbetleriyle zikrediliyor ve bu ilk bakışta insanlığın onurunu kırıcı bir üslûp gibi geliyor ise de, neticede milyonlarca insanın şahlanıp, kendi derinliklerini hissetmelerine veya en azından zikredilenlerin akıbetine düşmemek için daha dikkatli davranmalarına vesile olma keyfiyetiyle ele alınacak olursa, ilk hatıra gelen intibanın yerini başka hikmetler alacaktır. Ve Kur'ân'da Ebû Leheb ve emsalinden bahsedilmesinin ne kadar lüzumlu, psikolojik ve pedagojik açıdan inananlar adına ne kadar gerekli olduğu böylece idrak edilmiş olacaktır.

Dördüncüsü: Son olarak şunu da ilave etmeliyiz ki, bu psikolojik tesir inanan kesimde, dediğimiz şekilde bir uyanmaya sebep olduğu gibi, küfür cephesinde de tereddütler hâsıl etmeye başlamıştır. Mutlak küfürleri, şek ve şüpheye inkılâp etmekle, nurlu yola girmeleri kolaylaşmış ve önceleri sadece vicdanlarında hapsolan tasdikleri, ortaya çıkan tereddütlerin tazyikiyle akıl ve kalbe girme menfezleri bulmuş ve zaten bir müddet sonra neticeler görülmeye başlanmıştır. Ondan sonra niceleri küfür urbasını çıkararak iman hil'atini giydi ve irşadda bulunmak için döndü gittiler. Bu da iman ve insanlık adına az bir kazanç değildir.

İşte bazı insanların encamlarının zikredilmesiyle böyle büyük neticeler hâsıl etmek ancak ve ancak Kur'ân'a yakışan ve onun hikmet dolu beyanlarının tezahürü olan öyle mucizevî bir üslûptur ki şimdiye kadar böyle bir netice hâsıl etme başka hiçbir kelâma nasip olmamıştır. Bu, okyanuslara atılan küçük bir taşla binlerce dalgalar hâsıl etme gibi harikulâde renklilik ve derinlik örneğidir. Evet bu dalgalanmalar o günden bugüne binlerce, yüz binlerce hatta milyonlarca insanın gönlünde temevvüç edip durmaktadır. Evet Kur'ân, tergîp ve terhîbin iticiliği ve çekiciliği ile, bir adamın küfür içinde ölmesini haber verdiği aynı anda milyonların hidayetine vesile olma gibi üstün bir üslûpla nazil olmuştur. Bu da, Kur'ân'ın fesahat ve belâgat ifade eden beyanına gayet uygundur, muvafıktır. Maslahat ve hikmetin ta kendisidir.

Gayz: Öfke, hınç.

Ta'ziz etmek: Yüceltmek.

Sıyanet: Koruma, muhafaza etme.

Sâhir: Sihirbaz, büyücü.

Âlemşümul: Evrensel.

Hil'at: Padişah veya vezirlerin başarılı memurlara veya takdire hak kazanan kimselere giydirdikleri kıymetli, süslü elbise, kaftan.

Temevvüç: Dalgalanma.

Tergîb: Sevdirip teşvik etme.

Terhîb: Korkutup sakındırma.

Fesahat: Kelimenin kolay, akıcı ve mânâsı anlaşılır olup birbiriyle âhenkli harflerden oluşması.

Belâgat: Sözlü veya yazılı ifadenin doğru, düzgün, yerinde, kusursuz ve muhataba faydalı bir şekilde kullanılması.

1 Tebbet (Mesed) sûresi, 111/1-5.

2 Muhammed b. Yusuf es-Salihî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşad* 4/67.

3 İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 4/48; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/160; İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/116.

4 Tebbet (Mesed) sûresi, 111/1.

5 Müddessir sûresi, 74/19.

6 Müddessir sûresi, 74/19.

Osmanlılarda harem mevzuu çok tenkit edilen hususlardan biri olmuştur. Bu mevzuda bizi aydınlatır mısınız?

Türk haremi bir mübarek mânâdır. Batının insan harası haremlerini incelemek yerine, bizim gül kokulu, ahlâk mektebi olan haremlerimizi onlara kıyaslamışızdır. Aile çökmüştür. Tanzimat kafasının tarif ettiği harem, yoktur. Yoktur ama biz İslâm tohumu ile yetişen çocuklarımıza, harem düşmanlığı verirken kendimizi kurşunlamışızdır.

Biz hanımlarımızı, kalabalık önünde teşhir etmeyecek kadar Türk-İslâm muhafazakârlığının güzelliğine vurgunuz. Ama olmaz diyenler, hani şu pek önemli ilerici devrimcilerimiz için, kadın hâlâ harem dedikodularının malzemesidir. Peki, harem nedir? Onlara sorarsanız, Avrupa'nın bize kindârlığının hikâyeleri doğrudur. Harem bir insan harası örneğidir. Milyon kere estağfirullah..

Biz Tanzimat'tan sonra haremimizin ne olduğunu kendi kaynaklarımızdan değil, Batı'nın dağarcığından öğrenmeye merak salmışızdır. Ne hata..

Geçenlerde, bir Alman'a dediğimi hatırlıyorum:

-Çıkın piyasaya ve kitapçılara, Fransız, Alman, İtalyan ve hatta Asya ülkelerinin haremlerinin pislik ve ter kokan romanlarını, piyeslerini, filmlerini bulacaksınız... Ama eskisini bir kenara bırakınız, fetihten sonra kurulan saray haremimizin, yıkılışa kadar beş yüz yıllık akışı içinde, bir tek, evet, bir tek dışarıya sızmış cıvık aşk ve beden söylentisine rastlayamazsınız. Haber sızmasın diye alınan tedbirden değil. Haremde, sefahat ve yatak kokan maceralar olmadığı için.

Sadece saray hareminde değil, konak, ev ve hatta kulübe haremlerimizde bile, bir başka asâlet, bir başka fazilet, bir başka "Kadının gölge hâkimiyeti" vardır. İnkârcılığımız, güzelliklerimizi idrakimize mâni olmuştur. Aslında harem-selâmlık ayırımı, ev hayatının; kadın ve erkek bünyesinin güçlülük ve zayıflığına göre meydana gelmiş harikulâde bir dengesidir. Harem sadece kutsal makam, gizlilik değil, ama ailenin soysuzlaşmasının önlendiği, Türk-İslâm ihtişamı demektir.

Hayır, bizim haremlerimiz gül kokulu, fesleğen râyihalı, fazilet köşelerimizdir...

Bizde yatak odası çok muallâ ve mukaddestir. Zira soy orada mayalanır ve gelişir. Aile en has mahremiyetiyle orada teşekkül eder. Onun içindir ki, bizde yatak odası açılmaz ve misafir buyur edilmez. Değil bir yabancı, oraya evdeki diğer fertler dahi istedikleri zaman giremez. Oranın o kadar hususiyeti vardır ki, aldığımız terbiye gereği, biri bizi alsa, tekrim ve teşrif gayesiyle orada yatırmak istese biz yine yatmayız. Hâlbuki ne olur? O da diğer yatak odaları gibi bir yatak odasıdır. Bizde işte her şey bu denli farklıdır ve edep bu denli gelişmiştir. Bu mânâda harem sadece Osmanlı'ya mahsus değildir. Hepimizin hanesinde böyle bir harem vardır. Bundan dolayı atalarına taş atan adam ise, başına çalacağı taşı yanlışlıkla başka tarafa atmaktadır.

Osmanlı'daki harem biraz daha özel bir mânâ taşımaktadır. O da haremin herkese açık olmaması, bir kısım saraylarda görüldüğü üzere âdeta surlarla çevrilmiş bulunması gibi hususiyetlerdir. İşte Topkapı Sarayı: Harem, saray sakinlerinden olan kadın ve cariyelerin, meşru dairede eğlenebilecekleri, tenezzüh edebilecekleri ve dinlenebilecekleri bir boşluğa açılan ve dış dünyaya, oraya has mahremiyeti muhafaza için, kapalı duran büyük bir bina. Bu şekildeki tanzimden gaye, kadınefendi ve cariyelerin bakışlarına uygunsuz herhangi bir şeyin ilişmemesi ve dıştan gelecek şeylerden korunmaları içindir. Haremdeki kadınlar, İslâmî ölçüler içinde, meşru dairedeki zevk ve safalarını orada yaşıyor ve yine orada meşru zevk ve lezzetlerden istifade ediyorlardı. Dışa bakmıyor ve erkek olarak sadece kendi efendilerini ve mahremlerini görüyorlardı. Esasen bu, saraya mensup erkekler için de geçerliydi. Onlar da, bu yüksek surların arkasında, helâl dairesindeki zevk ve lezzetlerle iktifa ediyor; eğer surlar arkasında yaşamak kalebentlik ise, eşleriyle böyle bir hayatı paylaşıyorlardı. İşte harem, işte siz, gidip görebilirsiniz. Eğer bunu tenkit ediyorlarsa, yine tenkit edecek şeyi bilmiyorlar demektir.

Haremde çok kadın bulunduğunu tenkit ediyorlarsa, o babta da diyeceklerimiz var:

Evet, Osmanlı padişahlarından, iki veya üç kadınla evlenenler olmuştur, bu doğrudur. Diyeceğimiz bir şey de yoktur, olamaz da. Batılı ve onun düşüncesi ne bir esas, ne de her şeydir. Bir zamanlar başka türlü düşünmüştür. Şimdi, çok evliliği "poligami" deyip ayıplamaktadır. Yarın da, bugününü ayıplayacaktır.

Sonra, bu mevzuda sözü kim söylemesi gerekiyorsa o söylemiştir. Cenâb-ı Hak bir erkeğin -şartlarını haiz olduktan sonra- dört kadınla evlenebilmesine

ruhsat vermiştir. Bu ruhsatı kullananlar yalnız Osmanlı padişahları değildir ki, tenkit edilsinler. Başta Efendimiz, sahabe-i kiram ve dinde en büyük saydığımız kimseler ve daha niceleri... Bunlar arasında gecelerinde iki yüz rekât namaz kılan, gündüzlerinde de savm-ı visalle ömrünü geçiren pek çok kimse var idi ki iki üç kadınla evli bulunuyorlardı. Demek ki dinin ruhsat verdiği bu mevzuu dile dolamaya kimsenin hakkı yok. Meselenin bu yönünü, kısmen de olsa, Allah Resûlü'nün çok kadınla evlenmesi hususunu arz ederken ifadeye çalıştığım için bu kadarla iktifa edeceğim.[1] Ancak iktiza ederse, dine ait bu hükmü müstakil bir mevzu olarak tahlil etmeyi de düşünüyorum.

Harem derken akıllara takılan ve tenkit gören hususlardan biri de, cariyeler mevzuudur. İslâm'da kölelik müessesesinin açık bırakılma hikmetini bir soru münasebetiyle tafsilatıyla anlattığımı zannediyorum.[2] Onun için burada gayet kısa ve sırf bir fikir vermek açısından şunları söyleyip geçeceğim:

Cariyeler, harplerde esir alınan kadınlardır. Müslümanlar bunları evlerine alıyor, terbiye ediyor, onlara, insanlığın kemaline giden yolları gösteriyor ve yine onları aziz birer misafir gibi koruyorlardı. Maddî ihtiyaçlarını tekeffül etmenin yanında mânen de görüp gözetiyorlardı; eğer Müslüman olursa, çoğu kere onu salıveriyordu, dilerse onu istifraş ediyor ve eğer ondan bir çocuğu olursa, zaten “ümmü'l-veled” (beyin çocuğuna ana olma) hâline geliyor ve hürriyete kavuşma yollarından biriyle hürriyete kavuşuyordu. İstifraş meselesine gelince, bu durumun da kendine göre şartları vardır. Önce kendi cariyesi olacaktır. Sonra bu cariye evli bulunmayacaktır. Ayrıca onda başkasının da hissesi olmayacaktır gibi birçok kayıtlarla bağlandıktan sonra istifraş edilebiliyordu.

Meseleyi kendi nezaketi içinde ele almak gerekirse: Cariyenin bir ortak mal olma yönü vardır ve işte efendi onun bu yönünü kaldırarak ona kısmî bir hususiyet verir. Yani onu bir cihetle orta malı olmaktan sıyanetle saygı değer hâle getirir. Bir cihetle de onun için hürriyete giden kapıları açar. Düşünün bir de bunlar saraylara alınır ve kendi evlerinde bulunmayan bir izzetle tekrim edilirse buna hangi akıl sahibi itiraz edebilir.

Günümüzde esirlere yapılan muameleleri görüyoruz. Bir hayvan sürüsü gibi ahırlara doldurulan bu insanlar en bed ve iğrenç muamelelere tâbi tutulmakta ve arşa yükselen feryatlarından sadistçe zevk alınmaktadır. Daha geçenlerde, bir İsrail askerinin Filistinli bir gence nasıl muamele ettiğini bütün dünya gördü.

Batılının toplu katliamları ise hepimizin malumudur. Onların bu hunharca davranışlarını bilip gördükten sonra, tenkit ettikleri hususa bakıyor ve şöyle demekten kendimizi alamıyoruz: Bu insanlar, insanlığın ne demek olduğunu, insanca muamelenin nasıl yapıldığını bir türlü havsalalarına sığdıramadıklarından, İslâm'ın insanca muamele emrini anlayamıyorlar. Anlayamadıklarından dolayı da bilmeden "İnsanlığı, insanca davranmayı" tenkit ediyorlar. Doğrusu böyle bir cehalet urbası, Batılıya tepeden tırnağa yakışsa da ben, onların içimizdeki uzantılarına bunu bir türlü yakıştıramıyorum. Biraz da hayretim bundan kaynaklanıyor...

Onlar harpte bizden esir alırken biz ne yapacağız? Onları geldikleri gibi bir daha silâhlansınlar, semirsinler ve bize hücum etsinler diye geriye mi göndereceğiz? Yoksa onlar istedikleri kadar bizi esir etsinler, bizim mürüvvet anlayışımız buna mânidir mi, diyeceğiz. Bu biraz fazla aptallık olmaz mı? Hem, karşı tarafa caydırıcı hiçbir müeyyide tatbik edilmeyecekse, niçin harp edilsin? Niçin binlerce insan öldürülsün? Kimisi dul, kimisi yetim kalsın. Mademki baştan bütün bunlar göze alınıp harbe giriliyor, herkes neticeyi işin başında kabul etmiş demektir. Ve esir düşmek de bunlardan biridir. Esire yapılan muamele İslâmî prensiplere göre olursa, daha insanî bir yaklaşım olmaz mı? Öyleyse onlar bizden esir aldıkları gibi biz de onlardan esir alacağız. Şimdi, aldığımız bu esirleri ne yapacağız? Onları salıverecek miyiz, yoksa öldürecek miyiz? Hayır; onları Müslümanlar arasında taksim edeceğiz. Böylece Müslümanların evlerindeki mânevî atmosfer, onları İslâm'a karşı yumuşatacak. Arada ferdî dostluklar olacak ve hiç zorlanmadan bir müddet sonra hepsi bu insanî muamele karşısında eriyecek ve İslâm'a dehalet edecekler. İşte o zaman Müslüman'ın mürüvveti ortaya çıkacak. Kendi dinini din olarak seçmiş bir Müslüman kardeşini esaretten kurtarmanın yollarını araştıracak. Köle azat etmenin İslâm'a ait değer ve kıymeti bir taraftan ona teşvikçi olacak, bir taraftan da işlenen suçlarda ceza olarak ön görülen birinci şart köle azat etmek olduğu yerlerde meselenin o yönü işlettirilecek ve ardı arkası kesilmeyen yollarla köleler hürriyete kavuşturulacak.

Biz esirlerimize insanca muamele eder ve onları insanlığa giden yolda eğitmeye çalışırız. Dünya ve ukbâ muvazenesini korumasına yardımcı oluruz. İslâm'a girmesi için elimizden geldiğince birer şefkat havarisi olur ve onu koruruz. Zaten sarayda da yapılanlar bunlardı. Onlara, bir taraftan insanlık aşılanıyor, diğer taraftan da birer kadınefendi muamelesi gösteriliyordu. Orada

bulunup da, saraydan memnun olmadığı için kaçmaya yeltenen kaç misal gösterilebilir? Hayır, böyle bir misal göstermek mümkün değildir.

Bir de böyle bir davranışın ve hareket tarzının neler kazandırdığını tarihteki misalleriyle görmeye çalışalım.

İslâm literatüründe "mevâlî" diye bir tabir vardır. Bunlar sonradan hürriyetlerini elde eden insanlardır. Ve bunlar arasında her zaman saygıyla andığımız ve kıyamete kadar da anacak olduğumuz deha çapında büyükler vardır.

Allah Resûlü'nün kendi öz torunlarından ayırt etmeyecek kadar sevdiği Üsame İbn Zeyd (radıyallâhu anh) bizzat Allah Resûlü tarafından Bizans'a karşı hazırlanan ordunun başına kumandan olarak verilmişti. Asker arasında Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer gibi insanlar vardı. Ve Üsame o gün ancak 18 yaşlarında bulunan mevâlîden bir insandı. Zaten babası Zeyd İbn Hârise de Mute'de orduya kumanda etmiş ve orada şehit düşmüştü. İmam Malik gibi birisini yetiştiren Nâfi, mevâlîdendi. Abdullah İbn Ömer'in çok sevdiği cariyesi Mercâne, *"En çok sevdiklerinizi Allah yolunda infak etmedikçe hakikî takvaya ulaşamazsınız."*[3] mânâsına gelen âyetin tesiri ve coşturuculuğuyla sahibi tarafından hürriyete kavuşturulmuştu. Hâlbuki efendisi, Abdullah İbn Ömer onu çok seviyordu. Ancak takvaya erme arzusuyla Mercâne'yi, Allah için hürriyete kavuşturmuştu. İşte bu Mercâne daha sonra birisiyle evlenmiş ve ondan da Nâfi olmuştu. Abdullah İbn Ömer, Nâfi'yi alır sever ve bağrına basardı. Ümmetin allâmesi daha sonra onu elinden tutup ilmin zirvelerine çıkardı. İslâm dünyasının en parlak yıldızlarından biri olan Nâfi, bir mevâliydi.

İmam-ı Âzam, Mesrûk, Tâvus İbn Keysân ve daha niceleri hep mevâlîdendi. Hatta Emeviler devrinde iki âlim kendi aralarında konuşurken elli kadar büyük saydılar da, ancak, elli birinci şahıs mevâlî olmayanlardan çıktı.

Eğer o saraylarda böyle insanlar yetişecekse -ki, yetişiyordu- gelin hep beraber evvelâ şu hürriyetimizden vazgeçelim, sonra oralarda kendimizi yetiştirelim ve daha sonra da hürriyetimize tekrar kavuşalım.

Bütün şu anlatılanlarda insaflı bir insanın tenkit edeceği tek nokta dahi yoktur. Yeter ki beyni yıkanmamış ve şartlanmışlıktan vazgeçmiş olsun...

Tekrim etmek: Yüceltmek, şereflendirmek, daha saygın bir konuma yükseltmek.

Savm-ı visal: İftar etmeksizin peş peşe birkaç gün tutulan oruç.

Tekeffül etmek: Kefil olmak, üstlenmek.

İstifraş etmek: Odalık olarak almak, yatağına alıp beraber yatmak.

Sıyanet: Koruma, muhafaza etme.

1 Bkz.: M.F. Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 1/89-101 ("Peygamberimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) çok kadınla evlenmesindeki hikmetleri izah eder misiniz?" sorusuna verilen cevap).

2 Bkz.: M.F. Gülen, *Asrın Getirdiği Tereddütler* 1/103-116 (*"Bir din ki, Allah tarafından geldiğinden ve beşeriyetin hayrı için gönderildiğinden şüphe yoktur. Hâl böyle iken nasıl oluyor da bu din köleliği mübah kılıyor?"* izah eder misiniz?" sorusuna verilen cevap).

3 Âl-i İmrân sûresi, 3/92.

Abdülhamid Han'a "Kızıl Sultan" deniliyor, doğru mudur?

Abdülhamid, idareye vaziyet etmek üzere tahta çıktığında her taraf kazan gibi kaynıyordu. Bu yönüyle o, Haydar-ı Kerrar Hz. Ali'ye (radıyallâhu anh) çok benzer. Asrın Mimarı Hz. Ali için; O korkunç hâdiselere karşı Hz. Ali gibi bir kamet-i bâlâ lâzımdı ki dayanabilsin ve dayandı der.[1] Emevîlerin sert tutumu ve Haricîlerin çıkardığı fitnelere munzam, cemiyetin fitne kazanı gibi kaynadığı o devrede diğergâm, hasbî, civanmert, dünyaya karşı zahit bir kamet-i bâlâ ancak duruma hâkim olabilirdi. Ve işte, Hz. Ali tam bu işin adamıydı. Onun içindir ki kader-i ilâhî onu sona bırakmıştı. Abdülhamid de öyleydi. O da fitne ve fesat üzerine gelmişti. Dünyada herkesin kabul ettiği zekâ, deha ve tedbirin adamıydı. Tedbirini vehim olarak değerlendiren tarihçiler vardır. Onlara göre Abdülhamid çok vehimli bir insandı. Küstahlığı biraz daha ileri götürenlere göre ise o, korkak bir insandı.

Tahta çıktığı zaman Osmanlı topraklarında manzara şuydu: Tunus bulgur kazanı gibiydi. Mağrip memleketlerinde Fransızlar, İtalyanlar cirit atıyor ve her yerde fitne arıyorlardı. Mısır ciddî hâdiselere gebeydi. Araplar her yerde, Osmanlı askerine karşı bir düşman tavrına girmişti ve onu arkadan vuruyordu. Böylece her yerde, Birinci Cihan Harbi'nde mağlup düşmemize zemin hazırlanıyordu. Bir İngiliz casusu olan Lavrens, Şerif Hüseyin'e kadar yanaşmış, hatta Avrupa'da onu temsil etme pâyesiyle pâyelendirilmişti. Her yerde Lavrens'in dümen suyuna uyulmuştu. Mehmetçik, dindaşları tarafından şehit ediliyor, edilirken de, o kavurucu çöl sıcağında dudaklarına bir yudum su götürecek dost elinden mahrumdu. Ve işte böyle bir devrede Abdülhamid enkaz yığını hâline gelmiş bir saltanata buyurun edilmişti.

Girit daha farklı değildi. Giden valiler hiçbir iş yapamıyordu. Asker eli kolu bağlı duruyordu. Batı bir kâbus gibi orada Osmanlı'nın üzerine çökmüştü ve kalkmaya da niyetleri yoktu.

Balkanlar'da, Rusya'nın tahriki, açıkça kendini gösteriyordu. Muhtariyet isteyen milletlerin başını Slavlar çekiyordu. Bulgarlar bu emellere alet edilmişti. Sadece Balkanlara ait meseleleri halletmek dahi çok zordu.

Anadolu'da da dönmeler yoğun faaliyete girişmişlerdi. Bu dönmelerden bilhassa bazıları amansız bir gayret içindeydiler. İsimleri değişmiş Ali, Veli olmuştu ama ruh dünyalarında zerre kadar değişiklik olmamıştı. Kinleri hiç

dinmemişti; gayz ve öfkeleri her yerde yangın çıkarmaya yetecek mahiyetteydi. Nasıl Allah Resûlü'nün Medine'de en amansız düşmanı bunlardı ve nasıl Hz. Ali'nin baş düşmanı İbn Sebeleri yetiştiren de yine bu mezbelelikti, Abdülhamid'e karşı da en büyük hasım ve düşman yine aynı iklimde yetişip boy atıyordu. Mithat Paşa da bir dönmeydi ve arkasında bütün bir Avrupa vardı. O da fitnenin bir ucunda, kendine düşeni yapmaya çalışıyordu.

Ermeniler dışta ve içte örgütlenmiş ayrı bir düşman cephesiydi. Süryanîler tahrik ediliyordu. Asırlarca omuz omuza aynı cephede vuruştuğumuz unsurlar şimdi bizi arkadan vurmaya başlamıştı ve bu kalleşçe tavır ciddî boyutlara tırmanmıştı. Bütün bunların önünü almak da çok zor bir meseleydi. Abdülhamid'in böyle bir dönemde 33 sene gibi uzun bir süre devleti ayakta tutabilmesi dahi büyük bir hâdisedir. Başka hiçbir iş yapmasaydı bu kadar süre ayakta durabilmesi onun istidadını göstermeye kâfi gelirdi. Düşman amansızdı ve etrafında kendisine müzâhir olacak ciddî dostlardan da mahrum bulunuyordu. Müstebit değildi. Ruhunda mevcut olan disiplin anlayışını cemiyete aksettirmek istiyordu. Böylece laçkalaşmaya başlamış cemiyet hayatına ait her ünite belli bir disiplinle, hiç olmazsa daha aşağıya çekilmesi önlenmiş olacak ve toplum hayatı yükseltilemese de daha kötü hâle gelmekten korunacaktı. Bunun için de Abdülhamid'in disiplinli olması gerekiyordu. Ne var ki, bizim kendilerine çok sevgi ve saygı duyduğumuz bazı zatlar bile durum değerlendirmesinde yanılmış ve Abdülhamid'i hicveden yazılar ve şiirler yazmışlardı. Neden sonra yıkılışı görenler nedametlerini gizleyemedi ve onun büyüklüğünü anlayamadıklarından aleyhinde bulunduklarını itiraf ettiler.

Maarif hayatına onun kadar hizmet eden –Fatih Sultan Mehmed Han Hazretleri müstesna– ikinci bir Osmanlı Padişahı göstermek oldukça zordur. O, Türk maarifine hizmet eden nadide bir insandır. İlk defa Avrupa standartlarına uygun mektepler onun devrinde hizmete girmiştir. Kabataş, Kuleli İstanbul'da açılan okullardan sadece ikisidir.

İslâm âlemiyle ciddî diyaloğa girme meselesini yine Abdülhamid halletmiştir. Medine'ye kadar giden tren hattı onun devrinde yapılmış ve faaliyete geçmiştir. O bir bakıma Yavuz'un idealini pratikte gerçekleştirmiş bir kişidir. Zira Yavuz'un yaptığı fetihlerin neticesi ve beklenen meyvesi ancak İslâm âlemiyle böyle yakından temasa geçmekle mümkün olacaktı. Fakat o günün şartları gereği, o devrede yapılamayan tren hattı gecikmeli dahi olsa, Abdülhamid tarafından devreye sokulmuş oluyordu.

Günümüz Türkiye'sinde âdeta yedi harikaya eklenmiş bir sekizinci harika gibi büyütüle büyütüle neredeyse efsaneleşecek olan Boğaz'da yapılan köprünün planı dahi o dönemde, hem de bugünkünden daha modern olarak Abdülhamid devrinde yapılmıştır. O, ufku bu kadar geniş bir insandır. Şartlar elvermediği için tatbike konulamayan bu köprü planı bugün arşivlerimizde durmaktadır. Geçtiğimiz günlerde bir tarihçi arkadaşımızın gayretiyle basına intikal eden bu mesele, Abdülhamid'in firasetini bir daha ispat etmiştir.

Onun ileriye matuf düşüncelerini etrafındakiler sezip bilemediler. Bundan dolayı da anlaşmazlıklar zuhur etti. O attığı her adımı en az elli sene sonrasına göre atıyordu. Fakat etrafında bulunan devlet ricali günübirlikçilikten bir türlü kurtulamamışlardı. Esasen, günümüzde de değişen bir şey yok. On sene sonrasına dair yaptığı teklifleri, arkadaşları tarafından engellenen idarecilerimizin durumu da aynıdır. Ona "Kızıl Sultan" diyorlar. Bence Fransız yakıştırmasının ona isnadı dahi bizde müsbet bir kanaat hâsıl etmelidir. Bazı dönmeler tarihin hiçbir devrinde bize hakikî mânâda dost olmamıştır. Bugünkü düşman tavırları da dünkünden az değildir. İşte onların attığı bir iftira, ecdadına sövmeyi mârifet zanneden birtakım nesepsizler tarafından aynen tercüme ile dilimize aktarılmış ve öyle denmiştir. *O kızıl sultan mıdır, yoksa âteşîn bir deha mıdır, artık tarih diyeceğini demeye başlamıştır. Onun kızıl sultanlıkla zerre kadar alâkası, bu alâkaya esas teşkil edebilecek yanı yoktur.*

Amcası Abdülaziz şehit edilmiş ve intihar süsü verilmeye çalışılmıştır. Abdülaziz'i öldürten Mithat Paşa ve birkaç yandaşıdır. Vermek istedikleri intihar süsü o kadar acemice hazırlanmış bir komplodur ki, küçük bir çocuğu dahi buna inandırmak mümkün değildir. Abdülaziz'in öldürülmesinde, her iki bileğin damarları da kesilmiş olarak intihar etti denmektedir. Bir adam, bileğinin birindeki damarı kestikten sonra diğerini hangi elini kullanarak kesecektir? Ayrıca boynundaki damarlar da sağlı ve sollu kesilmiştir. Bunun intiharla ne alâkası var! Sonra intihar etmesine sebep nedir? Aslında söylenenlerin hepsi yalan, uydurma ve iftiradan ibarettir. Sonra bu mevzuu araştırmak için bir heyet kurulmuş ve verilen raporlar tetkik edildikten sonra mahkeme Mithat Paşa ve adamlarını suçlu bulmuş ve idamlarına hüküm vermiştir. O nasıl bir kızıl sultandır ki, amcasının kâtili olduğu mahkemece sübut bulduğu ve kendisine olan düşmanlığı herkesçe müsellem bulunduğu hâlde, yetkisini kullanarak verilen idam kararını müebbet hapse çevirmiş ve

onu Taif'e sürgün etmiştir. Bu dönmeyi kaçırmak için bütün dünya gizli servisleri faaliyete geçince Abdülhamid, Tâif valisine kesin emir verir: "Eğer Mithat Paşa kaçırılırsa bu ihmalini çok ağır olarak ödersin." Vali tedirgin bekler. Her gün bir kaçırma ihbarıyla bunalmıştır. O kaçırılmadan evvel hak ettiği cezayı ben vereyim der ve ihtimal Mithat Paşa'yı zindanda boğdurur. Meselenin Abdülhamid'le uzaktan yakından hiçbir alâkası yoktu. Hem başka bir devlete sığınma talebinde bulunacak kadar kimliğini ortaya koymuş bir haini öldürtse ne olurdu? Fakat onda şefkat âdeta zaaf derecesindeydi. Hiç kimsenin kanını dökmek istemiyordu. İşte onun bu şefkatidir ki, Hareket Ordusuna karşı dahi, fiilî bir müdahalede bulunmasına mâni olmuştu.

Mahmud Paşa aklı hiçbir şeye ermeyen bir adamdı. Bir kır bekçisi kadar dahi devlet işlerinden anlamazdı. Daha sonra Meclis'te oturduğunda uyuklamaya başlardı. Meclis Başkanı, Batılı gözlemcilere karşı çok ayıp oluyor, gerekçesiyle onu uyandırmaya çalışırdı. Böyle Meclis'te horul horul uyuyacak kadar memleket meselelerine karşı lâubâli bu insan, Hareket Ordusu diye bir grup çapulcuyu etrafına toplamış ve Selanik'ten kalkıp İstanbul'a gelmiştir. Tahsin Paşa, durumdan haberdar olunca derhal Hünkâr'ın huzuruna girer ve bunları dağıtmak için müsaade ister. Hünkâr işin bidayetinden beri bu meseleden haberdardır. Tahsin Paşa'nın gelenleri geri püskürtmek için yaptığı ısrarlı talep, Abdülhamid tarafından hüsnü kabul görmez. Hünkâr, "Kendi milletimin kanını akıtamam." der ve teklifi reddeder. Hâlbuki başındaki adamdan da belli olduğu gibi Hareket Ordusu, ordu disiplin ve anlayışından çok uzaktır ve gelenlerin ekseriyeti niçin geldiğini bile bilmemektedir. Bir kısmı da padişahı korumaya geldiklerini zannetmektedir.

Hayır, başka değil o sadece şefkatinin kurbanı olmuştur. Abdülhamid, İttihad ve Terakki Fırkasının bu kadar akıl almaz davranışlarını şefkat ve insanî düşünce ile karşılamasaydı, davranışları herhâlde biraz daha farklı olurdu.

Bir bakıma onun düşünce ufkunda, onların yaptığının toz ve gubarı dahi yoktu ki böyle bir fecaati netice verecek olan onların hareketlerini kendi insanî ölçüleri içinde değerlendirdi. Yani milleti idare iddiasına kalkışacak insanların bu denli akılsız olacakları onun aklının köşesinden bile geçmiyordu. Bir de; nasıl olsa, benden sonra Sultan Reşad duruma vaziyet edecek. Benim bıraktığım yerden o başlar ve devam ettirir düşüncesindeydi. Onun için tevekkül yanı, tedbir tarafına galebe etti ve o mürüvvet âbidesi, milletle beraber kendi heykeli altında kalıp ezildi.

Bir de Abdülhamid'in mânevî yanı vardır. Devlet adamlığına denk bu yanıyla da o ayrı ve çok muallâ bir mevkidedir. Dinle dünyayı bu şekilde dengeleyebilme, bilhassa öyle bir makamda bunu yapma, çok ender insana nasip olmuş bir tali'lilik pâyesidir. Ve işte o ender incilerden birisi de Abdülhamid'dir. Hacca gittiğimizde, bize hizmet eden çok yaşlı bir insan vardı. Abdülhamid'in adını duyunca saygısından ürperirdi. İşte bu yaşlı zat bize, Abdülhamid müteaddit defa hacca geldi. Falan yerde kaldı ve bizimle haccetti diye hikâye ederdi. Hâlbuki o, zâhire göre hiç hacca gitmemişti. İtimat ettiğim bir zat da, Mehmed Âkif'ten naklen bana şöyle bir hâdise nakletmişti:

Mehmet Âkif sabah namazı için Ayasofya Camii'ne gider. Camiye oldukça erken gitmiştir. Orada durmadan gözyaşı döken ve dua dua yalvarıp yakaran birini görür. Ertesi gün, daha ertesi gün hep aynı hâdise ile karşılaşır. Daha da erken gitmeye başlar, fakat netice değişmez. Adam aynı yerde oturmakta ve sessiz sessiz ağlamaktadır. Dayanamaz Âkif, adama sokularak: "Dostum, Allah'ın rahmetinden bu kadar ümidini kesme. Zira kâfir kavimden başka kimse Allah'ın rahmetinden ümidini kesmez." der. Adamın konuşmaya mecali yoktur. Eliyle "Başımdan git, beni meşgul etme!" der gibi işaret eder. Fakat Âkif kararlıdır. Bu adamı bu kadar ağlatan nedir? İşte bunu öğrenmek istemektedir. Ayrılmaz ve ısrarla niçin ağladığını sorar. Adam başından geçen ve kendini bunca yıl ağlatan hâdiseyi şöyle anlatır:

Ben ordu mensubuydum. Abdülhamid Han zamanında binbaşıydım. Bir gün babamın ölüm haberini aldım. Babam servet sahibi bir insandı. Bağları, bahçeleri vardı. O vefat edince bütün bu mameleke benim sahip çıkmam gerekiyordu. Ordudan ayrılıp işlerimin başına dönmeye karar verdim. Durumumu şerh eden bir dilekçeyle Mabeyne müracaat ettim ve istifa etmek istediğimi söyledim. Birkaç gün sonra dilekçeme cevap geldi: "İstifan kabul edilmemiştir." Bunun üzerine ikinci bir dilekçeyle Sadarete başvurdum. Oradan da aynı cevabı aldım. Başka yol kalmadığı için doğrudan Hünkâra durumumu anlatan bir mektup yazdım ve istifa talebimi tekrarladım. Oradan da gelen cevap aynı oldu. İstifam Hünkârca da kabul edilmemişti. Bizzat görüşme talebinde bulundum, kabul buyurdular. Vicahî olarak durumumu tekrar ettim. Hiç cevap vermedi ve bir müddet sessiz sessiz durdular. Ben ısrar edince: "Peki istifanı kabul ettik." dediler. Elinin tersiyle de, "Gidebilirsin." işaretini verdiler. İstifamı istemeyerek ve benim ısrarım üzerine kabul ettiği, jest ve mimiklerine kadar her şeyi ile belli oluyordu.

Huzurdan çıktım. Artık serbesttim. Malımın-mülkümün başına gidebilecektim. O gece bir rüya gördüm. Rüyamda Allah Resûlü, ordumuzu teftiş ediyordu. Etrafında Raşid Halife Efendilerimiz vardı. Bir adım geride de Abdülhamid Han Hazretleri el-pençe, edep içinde duruyordu. Bölük bölük, tabur tabur askerler geldi geçti ve Allah Resûlü onları memnun, yüz aydınlığı içinde teftiş ettiler. Bir aralık dağınık bir tabur geçmeye başladı. Başlarında kumandanları yoktu. Biraz dikkat edince taburumu tanıdım. Darmadağınık geçiyorlardı. Efendimiz mübarek yüzlerini Abdülhamid Han'a çevirdiler ve "Abdülhamid, hani bunların kumandanı?" dediler. Abdülhamid başını eğmiş olduğu hâlde, "Yâ Resûlallah, ısrarla istifasını istedi. Neticede de istifa etti." cevabını verdi. Allah Resûlü elinin tersiyle "Senin istifa ettirdiğini biz de istifa ettirdik!" dediler. Dünyam başıma yıkılmıştı ve işte o gün bugün böyleyim. Şimdi, söyle bana, ben ağlamayayım da kim ağlasın.

Bu belki bazılarına objektif gelmeyebilir. Fakat anlatılan bu hâdiseye ben inanıyorum. En küçük hizmetleri dahi O'nun bizzat teftiş ettiğine dair bana anlatılan o kadar müşâhede var ki, inanmamaya hiçbir sebep görmüyorum.

Mevzuun başında da söyledim. Abdülhamid'e ilk defa Fransızlar "Le sultan ruj" diyerek "Kızıl Sultan" adını taktılar. Ermeniler de bunu gazetelerinde neşredip yaydılar. Onun için ona "Kızıl Sultan" diyen insan kimin ağzını kullanıp, kimin emellerine alet olduğunu düşünüp ürpermelidir. Evet, yarasa bakışlı renk körlerine göre o kızıl sultandır. Ama bize göre o Ulu Hakan ve Cennetmekân'dır...!

Kamet-i bâlâ: Büyük şahsiyet, yüce kişilik.

Munzam: …ilave olarak, …yanında.

Diğergâm: Başkalarını düşünen, fedakâr.

Hasbî: Samimî, karşılık gözetmeyen.

Civanmert: Yiğit, gözü pek.

Zahit: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Gubar: Toz

Mamelek: Sahip olunan her şey, mal varlığı.

Sadaret: Sadrazamlık makamı, bugünkü Başbakanlık.

1 Bediüzzaman, *Mektubat* 19. Mektup, 5. Nükteli İşaret.

Dinimizi öğrenip başkalarına da öğretirken hangi hususlara dikkat etmeliyiz; tebliğ metodumuz nasıl olmalıdır?

Peygamberlerin gönderilme gayesi tebliğdir. Öyleyse bize düşen en mühim ve hayatî vazife de mükellef olduğumuz hususları anlatma, tebliğ etme olacaktır. Eski ve yeni bu mevzuda aklımıza gelen bütün metot ve usûlleri yeniden gözden geçirip devrimize tatbiki mümkün olan ve neticeye götürücü olduğunu kabul ettiğimiz prensipleri pratiğe dökme en birinci vazifemizdir. Meseleyi sadece öğretmen, talebe, imam, müezzin, okul ve cami çerçevesine sıkıştırmak da doğru değildir. Belki Allah karşısında mükellef olan herkes usûlü dairesinde hemen her yerde hizmet vermelidir.

İnsanoğlu, hayat boyu âdeta hep talebelik eder. Diğer bir ifade ile, insan için en mühim, en hayatî mektep hayattır. Hususî mânâsıyla mektep, ancak hayatın cüz'î bir kısmına ait meseleleri üzerine alıp tekeffül edebilir. Orada, tecrübeli üstad ve hocalar, edindikleri malumatla bu tecrübeleri hallâç eder ve çıraklarına aktarmaya çalışırlar. Hâlbuki geniş ve umumî mânâsıyla hayat mektebinde her bir fert, hem bir çıraktır, hem hoca, hem de üstad. O, bir taraftan öğretirken diğer taraftan yeni yeni şeyler öğrenme durumundadır.

İrşad ve tebliğ vazifesinde de durum farklı değildir. Okullarda öğrenilen ve öğretilen hususlar onun sadece bir bölümünü teşkil eder. Orada edinilen malumatla insan ancak belli bir seviye katedebilir. Eşya ve hâdiselere bakışı değişir, ufku genişler. Kendi durumundakilere de aynı zamanda irşad ve tebliğ namına hizmet götürebilir.

Fakat, vazife sadece ona münhasır değildir. Hayata atıldıktan sonraki dönemde de hem kendi bir şeyler öğrenecek hem de elde ettiği fikir meyvelerini çevresinde bulunanlara takdim etmeye çalışacaktır. Onun için her bir fert yaş ve seviye ne olursa olsun, anlatılması gereken hususları etrafına anlatmak mecburiyetindedir. Bu onun en hayatî vazifesidir.

Zaten bizim varlık gayemiz de budur. Zira Cenâb-ı Hak, وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ[1] buyurarak, insanların ve cinlerin yaratılış gayesinin O'na kulluk olduğunu bildirmiştir. İşte herkes, bu kulluk anlayışında yarışacaktır. Bu yarışta kimisi takılıp yolda kalacak, kimisi de zirveleştikçe zirveleşecek ve Allah katında en büyük ve yüksek pâyeyi elde eden zümre

arasına girmeye hak kazanacaktır.

Allah'ı bilmek ve O'na kul olmak fıtratın gayesi ve yaratılışın yegâne neticesidir. Kulluk bir taraftan dinleme, anlatma, kabul etme, yaşama, hayata mal etme gibi hususiyetleri gerektirirken, aynı zamanda düşüncede berraklık ve sadece kendi Yaratıcısını düşünme ufkuna ulaşmayı da hedefleyen ağır ve o nispette de mübeccel ve mukaddes bir vazifedir.

Cenâb-ı Hak, Bakara sûresinin 21. âyetinde de mealen şöyle buyurmakta ve kulluğu emretmektedir: *"Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ediniz. Umulur ki böylece takvaya erersiniz."*

Rabbinize kulluk edin. O Rab ki, sizi ve sizden öncekileri O yaratmıştır. Hilkat ve yaratma O'na aittir. Sizi O var etti. Hilkatinize medar olabilecek ilk elemanları, parçaları, parçacıkları yaratan da O'dur. Yani sizce "evvel" diyebileceğimiz şeyleri yaratan da O'dur. Veya başka bir mânâsıyla, sizden evvelki insanları yaratan da O'dur. O, nicelerini kırıp geçirmiş ve yerle bir etmiştir. Yeryüzünde böbürlenip gezen Firavunları, Nemrutları, Şeddatları ne hâllere sokmuştur. Çalım satan Roma'yı, Bizans'ı, Yunan'ı hatta bir bakıma, Selçukluları, Osmanlıları âyât-ı tekvîniyesiyle bir enkaz hâline getirmiştir... Ve onları bütünüyle yaratan da O'dur. Sizi de O yarattı. Öyleyse gücü her şeye yeten bu Rabb'e kullukta bulunun. Mazi, hâl ve istikbali bir ibret tablosu gibi gözünüzün önünde bulundurun. Ta ki; takva dairesine girmiş olasınız. Böylece, hayatınızı en iyi şekilde değerlendirme imkânını bulacak, Allah'a karşı en saygı duyan insanlar hâline gelecek, Allah'tan en çok korkan olacak ve yolun en doğrusunda yürüyerek hayatınıza gaye olan hedefe ulaşacaksınız.

O Allah ve O Rab ki, yeryüzünü sizin için bir döşek rahatlığı içinde hazırlamıştır. Öyle ki, ihtiyacınız olan her şeyi burnunuzun dibinde ve yanı başınızda hazır bulabiliyorsunuz. Sanki siz, o döşekte bir hastasınız da sizin ve bu konağın sahibi Zât, yani kevn ü mekâna hükmü geçen Allah (celle celâluhu) size bir aziz misafir gibi ihtimamla bakıyor.

Evet, yeryüzü bir firaş ve bir döşek rahatlığı içindedir. Eğer bir yerinde ufak bir arıza olsa iflâhınız kesilir de dünya size dar gelir. O sizin için her şeyi kolaylaştırmıştır. Yemeğiniz ayağınıza kadar gelmektedir. Ve yatağınızda sizi bir yanınızdan diğer yanınıza çevirmektedir. Eğer normal yataklarınızda yatarken, sağa sola dönme hikmetini araştırarak bu âyeti düşünecek olursanız, sanki bu âyet, sema yüzünü yıldızlarla yazılmış da sizin müşâhedenize arz edilmiş ve siz bu müşâhedeyi tatlı tatlı istirahat ettiğiniz yumuşak bir döşek

üzerinde yapıyorsunuz.

Sonra O, semayı sizin döşeğiniz üzerine bir çatı ve tavan yaptı. Sema ile yer arasında daima bir alışveriş vardır. Sema ışık gönderir, yerde rüşeymler başlarını çıkarır, sular buhar olur göğe yükselir ve sonra yağmur hâlinde yine yere inerler. Yıldırımların kendilerine göre faydaları vardır. İçeceğiniz suları menbalarından size ancak Allah akıtır. O size yeryüzünü bir döşek gibi, hazırlamıştır; fakat hazırlayıp da bırakmamıştır. Oranın tertemiz kalmasını da yine O temin etmektedir. Eğer semayı başınıza tavan yapmasaydı, bu temizlik ve nizam olmayacaktı. Otlar baharda çıkar, sonbaharda sararır solar, kışın da tamamen kurur gider ve toprağa taze bir kuvvet olurlar. Bu ameliyenin dahi, temizlikle alâkalı yönü ne harikadır. Ve yeryüzünde, sadece temizlik cihetinden görülebilecek binlerce harika iş var...

Siz de size bu kadar teveccüh eden ve başınızdan aşağı sağanak sağanak nimetlerini yağdıran Rabbinize teveccüh edin ve O'na karşı kullukta bulunun.

Bakın, bu işler bin bir hikmet ve maslahatla, sizin etrafınızda halelenmiş, çevrelenmiş ve hepsi birer rızık olarak size koşuyor. Apaçık görüyorsunuz ki, maddî-mânevî rızkınız, gözünüzün ziya rızkı, ağzınızın tat rızkı, kulağınızın ses rızkı, midenizin binlerce yiyecek ve içecekle alâkalı rızkı, evet, bütün bunların hepsi size O'ndan geliyor. Bunları size verirken Kendi işine başkalarını karıştırmıyor. Öyleyse insaflı olun da, siz de O'na olan kulluğunuzda, başkalarını karıştırmayın. Gizli açık, küçük büyük şirkin her türlü çirkinliğinden kendinizi koruyun, muhafaza edin.

Bütün sebepler arizîdir; hiçbirinin hakikî vücudu yoktur. Eğer sebeplere tevessülü, bize bir vazife olarak yüklememiş olsaydı; bizler hiçbir sebebe müracaat etme lüzumunu duymaz, hatta bunu bir şirk kabul ederdik. Ancak hikmet yurdu olan bu dünyada her şey sebeplerle içli dışlı geldiğinden dolayı, biz de onlara sadece âdi şartlar nazarıyla bakıyoruz. Ancak gözümüzü diktiğimiz sabit ve değişmeyen nokta, sadece sebepleri elinde tutan Zât'ın Kudret elidir. Ve bizim kulluğumuz da işte o Zât'a mahsustur.

Sevinç ve sürur hâlinde insan bazen bu dengeyi tam koruyamayabilir. Onun için gelen nimetler karşısında çok dikkat edilmelidir ve Cenâb-ı Hakk'a şerik koşmayı işmam edebilecek her türlü söz ve hareketten kaçınmalıdır. Bu mevzuda gösterilmesi gereken hassasiyet, herkesin kurbiyetiyle doğru orantılıdır.

Mârifetullah adına vicdanınızda hâsıl olacak ruhanî zevk ve mânevî lezzet nimetini tattığınızda, o hava ve edaya yakışır şekilde Rabbinize kullukta bulunun! Kalbinizde bir an dahi başka bir mihraba teveccüh hissi belirmesin. Öyle bir meyil hissettiğinizde, derhal kendinize gelin ve “Lâ ilâhe illallah” deyin. İşte bu şuur içinde yapacağınız kulluk sizin hayatınızın gayesidir. Ve bu gayeye götürücü her türlü hizmet anlayışı öyle bir vecibedir ki, peygamberlerin gönderiliş hikmeti, işte, bu vecibeyi îfa hakikatine dayalıdır. İşte biz mü’minler, Allah’ı sevmek ve başkalarına da sevdirmek, gönüllerin iman nuruyla aydınlanmasına vesilelik etmek gibi kudsî bir vazifeyle karşı karşıyayız. Bu vazifenin bir ucundan tutmak ve ona omuz vermek bir fazilet yarışıdır. Ve bu kulvarda yarışı tamamlayabilenler de dünyanın en faziletli insanlarıdır.

Meseleye bu zaviyeden ehemmiyet atfederek bakan bir insan için, riyasete giden kapılar ardına kadar açılsa ve ona, herkesin gözünü diktiği en yüksek dünyevî bir makam dahi teklif edilse ve mutlaka ikisinden birini tercih durumunda bırakılsa; muhakkak o, bu vazifeyi diğerine tercih edecektir. Zira o bilmektedir ki bu, nebilere, sıddîklara ait bir vazifedir. Orada Allah Resûlü vardır, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali (radıyallâhu anhüm ecmain) vardır. Büyük ölçüde beri tarafta var olanlar ise, zalimlerdir, şeddatlardır... Bunların vazifesi de mânen beslenmediklerinden, içinde bin bir kinin, nefretin, yalanın kuyruğunu dikip akrep gibi gezindiği bir vazifedir. Hâlbuki diğeri, nur hüzmeleri ile ve nuranîlerle her zaman ışıl ışıldır.

Dünyada bir hayat yaşıyoruz ki gelişimiz elimizde olmadığı gibi göçüp gidişimiz de elimizde değildir. Ancak, bu hayatta sırasını savmak için bekleyen bir insan olmaktan kurtulup, kademe kademe yükselerek Cenâb-ı Hakk’ın razı olacağı bir hayat şekline dönüştürmemiz de mümkündür. O da evvelâ, imanın rükünlerini hazmederek ruhlarımızı onlarla bütünleştirme ve vicdanlarımızı mârifet-i ilâhî adına birer bal peteği hâline getirme; daha sonra da imana ait meseleleri, ibadet vesilesiyle “ayne’l-yakîn”e yaklaştırarak ihsan şuuruna erme ve güzel ahlâka ait esasları mahiyetimize dercedilmiş birer melekeye dönüştürme, derken kendi adımıza elde ettiğimiz bu meziyetleri başkalarına da taşıma ve iman nurları sayesinde hayatın her sahasını, herkesi ve her yeri aydınlatma yoluyla kabildir.

Günümüzde, ister Türkiye isterse başka bir İslâm ülkesinde, düşünce ve fikirler İslâm’a karşı çok yabancılaştırılmış durumdadır. Müslümanlık âdeta

hayatın dışına itilmiş gibidir. İlim ve teknik sürekli dine düşman gösterilmiş ve kitleler aldatılmıştır. Binaenaleyh, İslâm, Kur'ân ve imana ait meseleleri çok iyi bilmek şarttır. Evet, imana ait bu ulvî mânâların bazı gönüllere girmesi çok zordur. İşte o zoru zorlamadan, sindire sindire ve yavaş yavaş bu mânâların her kalbi aydınlatmasına vesile olmak hakikaten sabır iktiza eder ve aceleci fıtratların bir türlü anlayıp idrak edemedikleri teenniyi gerektiren bir usûl ister ki, Allah'la kullar arasındaki engelleri kaldırmak mümkün olabilsin.

İrşad vazifesini hakkıyla yapabilmek için bazı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Şimdi bunları hulâsa hâlinde takdime çalışalım:

Birincisi: Muhatabın ruhuna girme yolları araştırılmalıdır. Bu insanî bir yaklaşım şeklidir. Hediyeleşme veya ona ait bir sıkıntıyı bertaraf etme gibi, esasen dinin ruhunda bize emredilmiş olan hususları pratiğe dökmeli ve muhatabımıza o yollarla yaklaşılmalıdır. Aslında bu meseleyi belli kalıplara dökmek, fikir vermesi bakımından faydalı olsa bile, işin özünü, ruhunu dondurması açısından değerlendirilecek olursa bazı zararları da melhuzdur. Onun için biz, mevzuun elastikiyetini koruyarak şöyle demeyi uygun buluyoruz: Muhatabımızın gönlüne girebilmek için her meşru yol denenmelidir. Yani kendisine bir şeyler anlatacağımız insan, evvelâ bizim şahsî dostluğumuzu kabul etmelidir. Bu ona vereceğimiz düşünceleri kabulde mühim bir faktördür ve ihmal edilmemelidir.

İkincisi: Muhatabımızın inanç ve kültür seviyesini iyi bilmemiz gereklidir. Meselâ, ona açıp okuyacağımız Kur'ân dahi olsa, eğer bu onu ürkütüp kaçıracak ve bir daha bize yaklaşmayacaksa, o esnada ona Kur'ân dahi okunmamalıdır. Esasen Kur'ân misalini bazı eserlere telmih için söylemiş oldum. Ona okuyacağınız kitabın her satırı ruh ve kalbleri fetheden ilhamlarla köpürüp dursa bile ruhen buna hazır olmayan insanlara onu okumak İslâm davasına karşı kapalı bir ihanettir.

Cenâb-ı Hak, yeni doğmuş bir bebeğe rızık olarak evvelâ "ağız" denilen bulamaç gibi bir mâyi yaratıyor, daha sonra süte geçiliyor.. ve tedricen çocuk büyüdükçe ona vereceğimiz gıdanın da şekli değişiyor. İşte bu fıtrat kanunu, ruh terbiyesinde ve mânevî beslenmede de aynen geçerlidir. Cenâb-ı Hakk'ın, tekvînî âyetlerinde bize gösterdiği hususları cümle cümle, satır satır, hece hece ve nokta nokta iyice tetkik edip davranışlarımızı ona göre ayarlamak zorundayız. Bazen bu ayarlama yapılmadığından irşad namına söylenenler, onlarda öyle bir reaksiyona sebep olur ki, daha sonra münasebetini bulup

anlatsanız da, artık fayda vermez. Onun için ilk durumda onun idrak ve vukuf seviyesini tespit etmemiz çok önemlidir. Bunu bir büyüğümüz şu sözlerle vecizelendirir: "Ata et, aslana ot atmayınız!"[2]

Üçüncüsü: Muhatabınızın itimadını kazanmanız da şarttır. O size öyle itimat etmeli ve öyle bağlanmalı ki, bütün sevdikleriyle tartılsanız orada siz ağır basmalısınız. Çünkü sizin onunla münasebetiniz, sadece Allah içindir. Siz onu Allah için sevdiğinizden dolayı bu sevgi onun gönlünde tesirini gösterecek ve sıhriyet itibarıyla teessüs etmiş sevgi atmosferine; sizin olan bu sevgi ve saygı girecek ve ağır basacaktır. Bu ağır basma o denli olmalıdır ki, sizin yanınızda olmakla yüklendiği ağır mükellefiyetleri, diğer tarafın zevk ve safasına tercih edebilmelidir. Hatta sizin, yoluna baş koyduğunuz mefkûre uğrunda başına gelmesi muhtemel her türlü tehlike ve katlanılması mukadder her türlü çile onun için önceki hayatın rahat ve rehavetinden daha sevimli olmalıdır. Bu da o şahsın sizi iyice tanıyıp, size son derece itimat etmesiyle mümkün olabilecektir.

İşte Asr-ı Saadet'ten çarpıcı bir manzara ve müşahhas bir misal: Utbe İbn Velid, Mekke'nin en zenginlerindendi. Allah Resûlü'nün en büyük düşmanlarından biri de odur. Kavmin en şakîsi mânâsına ona, "Eşka'l-kavm" denmektedir. Hemen her fitnenin başındaydı. Allah'a isyanın olduğu her yerde başı o çekiyordu. İşte bu şakînin evinde yetişen mesut bir insan vardı, bu, Utbe'nin oğluydu, fakat ona hiç benzemiyordu. Allah Resûlü'ne sadakatle bağlanmış ve babası tarafından getirilen -dünya adına- bütün cazip teklifleri bir çırpıda elinin tersiyle itivermişti. Adı Huzeyfe'ydi. Baba bütün servetini önüne seriyor ve sadece davasından vazgeçmesini istiyordu. Ama o Muallim ve Mürşidinden aldığı dersle, gerilimi tam, inanç ve kanaati de sağlamdı. İki Cihan Serveri'ne aynı teklif getirildiğinde ne demişti? *"Güneş'i bir omuzuma, Ay'ı diğer omuzuma koysanız yine bu davadan vazgeçmem."*[3] İşte O'nun dediği bu söz, vicdan ve gönüllerde öyle bir tesir icra etmiş ve öyle yerleşmişti ki, bütün sahabe gibi, ona yapılan böyle bir teklifte alacakları cevap aynı olacaktı. Muallim, gönüllerine işte bu şekilde girmiş ve kalblerinde böyle yer etmişti. O'nun adının anıldığı yerde ana-baba-kardeş ve akraba gibi değer hükümleri sukut edip gidiyor ve değerler odağı olarak sadece O kalıyordu.

Dünden bugüne, irşad eden ve irşad edilen adına değişen fazla bir şey olmamıştır. Dün değişik şekilde cereyan eden bu meseleler, bu gün de farklı bir şekilde aynen devam etmektedir. Öyleyse mürşid ve mübelliğler, Allah Resûlü'nün gönüllere girme yolunu aynen tatbik etmelidirler. Aksi takdirde,

anlatılan meseleler hep havada kalacak ve hüsnü kabul görmeyecektir. Bu bir ruhlara nüfuz etme meselesi ve gönüllere yerleşmenin adıdır. Düşünmeli ki, Allah Resûlü kendisini ashabına bu kadar sevdirememiş olsaydı, sahabenin O'nun arkasına düşüp Bedir'e gelmesi mümkün olur muydu? Çünkü şartlar tamamen aleyhlerine bulunuyordu. Hem bu ilk savaşta, karşı cephedekiler çoğunluk itibarıyla, babaları, kardeşleri, amcaları veya öz evlâtlarıydı. Ve onlarla savaşmaya gidiliyordu. Zira işaret güçlü yerden gelmişti. Ve O'nun yolunda ölmeyi herkes cana minnet biliyordu.

Yer yer Allah Resûlü onları karşısına alıyor ve kendisini tercih etme işini ruhlarına üflüyor ve tenbihlerde bulunuyordu. Meselâ, Kab İbn Malik'i, Tebuk hareketi esnasında geriye kalışından ötürü hırpalamış ve: "Sen bana Akabe'de söz vermemiş miydin? Nereye gidersem arkamdan gelmeyecek miydin?" diyordu. O da bunlara itiraz edemiyor "Evet, yâ Resûlallah! Söz vermiştim. Aslında hiçbir savaşa bugün hazırlandığım kadar hazırlanmamıştım. Fakat bugünü yarına, yarını da öbür güne erteleyince, derken günler gelip geçti; koşup arkadan size ulaşamadım." diyor ve Allah Resûlü'nden özür diliyordu. Doğru söylediği ve hak kapısında sebat etmesini bildiği için de affolunmuştu.[4]

İşte, mürşid muhatabının gönlüne böyle girmeli ve ona her dediğini yaptırabilmelidir. Ancak, şunu da unutmamalıdır ki, talep edilecek hiçbir şey kendi nefsi adına olmamalıdır. Kendi adına talepte bulunanların durumunu –Kur'ân-ı Kerim'in ifadesine göre– temsil edenler Firavunlar, Nemrutlar ve Şeddatlardır. Hâlbuki nebiler bütün taleplerini Hak namına ve ümmetleri hesabına yapmışlardır. Bu da çok dikkat edilmesi gereken hassas bir meseledir.

Dördüncüsü: Müslümanlığa ait meseleler çok iyi bilinmelidir. Herkes aklına gelen şeyleri söylememeli ve felsefe yapmamalıdır. Zira Allah Resûlü bize gündüzü geceden ayırabileceğimiz ve onlarla hidayette kalacağımız aydınlık tufanı iki ana kaynak bırakmıştır: Kitap ve Sünnet.[5] Binaenaleyh, İslâm davası adına bir şey anlatırken, bu iki ana kaynağın prensipleri dahilinde ve mevzua hâkim olunarak anlatmalıdır. İşin diyalektiğine ve ilzam etme tarafına kat'iyen meyledilmemelidir. Anlatacaklarımız, anlayıp hazmettiğimiz şeyler olmalı ki, muhatabımız da rahatlıkla alıp gıdalanabilsin. Yine büyük mütefekkirin ifadesiyle bizler birer koyun gibi olmalıyız, alıp öğrendiğimiz şeyleri hazmederek süt hâline getirmeli ve muhtaç gönüllere süt gibi, bir şifa kaynağı olarak takdim etmeliyiz. Kuş gibi yapıp da onlara kusmuk vermemeliyiz.[6] Öyle olunca bu malumat onların ruhuna girdiğinde, hemen ilim ve irfan adına

petekleşebilecek, ballaşabilecektir. Aksine, verilen şeyler kusmuk gibi olursa, bu duruma gelinmesi elbette ki düşünülemez.

Tabiî ki bu da okuyup belleme, kültür ve bilgi dairesini genişletmekle olacaktır. Onun için irşadı bir vazife kabul edenler, mutlak surette vakitlerinin belli bir kısmını okumaya tahsis etmelidirler. Devrin kültüründen mahrum bir insanın muhatabına söyleyebileceği bir şey yoktur. Veya başka bir ifadeyle, kültür seviyesi sığ bir insan, irşadıyla meşgul olduğu insanı uzun süre tatmin edemez. Dolayısıyla, her seviyede insanla muhatap olma durumundaki mürşid, en az muhatabını tatmin edecek ölçüde mevzua hâkim olmalıdır. Bu itibarla asrının çok gerisinde seyreden bir insanın bugünün insanına vereceği bir şey yoktur, kanaatindeyim...

Evet, ısrarla tekrar ediyorum ki, irşadı hayatlarının gayesi hâline getirenler ilim ve irfanla mücehhez olmalıdırlar. Boş bir insanın, diyeceği şeyler de boştur. Daha ziyade bu tür insanlardır ki, anlatacakları meselelerdeki boşluklarını, şiddet ve hiddetle örtmeye çalışırlar. Bu durumda da muhatapları, onların hareketlerine reaksiyon olarak, en mâkul ve kabul edilmesi kolay bir meseleyi dahi kabule yanaşmazlar.

Cihanı aydınlatacak ve nazarları aydınlık kapıya çevirecek, aydınlık dönemin münevver insanları inşâallah, her bakımdan ilimle mücehhez olacak, çırak olarak kapılarına müracaat eden herkesin eteklerini Muhammedî cevherlerle dolduracak ve onları doyuracaktır.

Beşincisi: Yapılan bütün işler ihlâs ve samimiyet içinde yapılmalıdır. Perspektifte daima Cenâb-ı Hakk'ın rızası bulunmalı ve yapılacak her iş ona göre ayarlanmalıdır. Gidilecek olan yol ve tatbik edilecek olan strateji öncelikle Rabbimiz'in rızası yönünden bir değerlendirmeye tâbi tutulmalı, eğer O razı olacaksa yapılmalı, yoksa o yol kat'iyen terk edilmeli ve herhangi bir kimsenin aldatılmasına meydan verilmemelidir.

Allah Resûlü, Allah yolunda olan cihadı, sadece Allah'ın dinini yüceltmek için yapılan cihad olarak sınırlandırıyor.[7] Demek oluyor ki, Cenâb-ı Hakk'ın yüce isminin i'lâsı istikametinde kavga veriliyorsa bu, Allah içindir. Yoksa, konuşanımızla, yazanımızla sadece kendimizi anlatmış oluruz ki, böyle bir durumda ne samimiyet kalır ne de sevap. İhlâsın bu kadar darbe yediği bir yerde de ne Allah'ın rızasından ne de gönüllere tesir etmekten bahsedilebilir.

Bizden evvelkiler bu işi ihlâsla yaptılar. İçlerinde öyleleri vardı ki, söz

söylerken arızasız, pürüzsüz söyleyince hemen dize geliyor, başını yere koyuyor ve "Aman yâ Rabbi, el-İhlâs!" diyordu. Ve yine Ömer İbn Abdülaziz gibi kimseler, yazdıkları mektubu çok belîğane bulunca, gurur ve kibir gelir korkusundan hemen yırtıp atıyor ve başka bir mektup yazıyordu. O devrede İslâmî meseleler işte hep böyle bir ihlâs atmosferi içinde anlatıldı. Nefislerine hiç de hoş gelmeyen bir iklimde Rablerini anlatma âdeta onlarda bir prensip hâline gelmişti, mademki nefis böyle anlatmadan pay almıyor, ihtimal, bunda marz-ı ilâhî var dediler ve bunu düstur edindiler.

Şu satırların aziz okuyucusunun da kim bilir kendine ait böyle nice tecrübeleri vardır. Onun için tekrar söylemek gerekirse, ihlâs ve samimiyet, anlatılan hususların hayatı ve ruhu durumundadır. Anlattıklarımızın yüzümüze çarpılmasını arzu etmiyorsak, ihlâsa sarılmalıyız.

Altıncısı: Mürşid ve mübelliğ hangi seviyede olursa olsun kalbi dinî ilimlerle, aklı medenî fenlerle mücehhez olmalı ve bu ikisi ile pervâz eden istidat ve kabiliyetlerini işleterek iç murâkabesinde derinleşmeli ve çapına, yapısına göre bu mevzuda ne kadar ledünnîleşebilirse ledünnîleşmelidir. Bu da yine, bir bakıma yukarıda temas ettiğimiz hususla alâkalıdır; yani ihlâs ve samimiyette buudlaşma demektir.

Allah Resûlü, müteaddit hadislerinde ihlâs üzerinde durmuş ve onu insan için en yüce ufuk olarak göstermiştir.[8] Kur'ân-ı Kerim pek çok nebiyi bize anlatırken bu yönleriyle anlatmış ve ihlâsı nübüvvetin ayrılmaz bir parçası olarak takdim etmiştir.

Hz. Musa için *"O muhlastı."*[9] tabirini kullanan Kur'ân-ı Kerim, Hz. Musa'nın her hareket ve davranışını, sadece Cenâb-ı Hakk'ın rızasını tahsil gayesiyle yaptığını en veciz bir üslûpla ifade ediyor ve bu ifadesiyle inananlara ihlâs dersi veriyor.

Seyyidinâ Hazreti İbrahim, ihlâs anlayış ve şuurunun zirvesinde bulunan bir insan olarak hâdiselerin aleyhine cereyan ettiği zamanlarda bile bir anlık sarsıntı ve tereddüde düşmüyor, hatta bir bakıma, meleklerin yardım talepleri gibi meşru bir teklifi dahi reddederek, *"O olanlardan haberdar ya, O bana yeter."* diyor ve onlardan gelen imdat mesajını حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلِ ile savıyor.[10] Onun için, mühim olan Cenâb-ı Hakk'ın hoşnutluğu idi. Bu düşüncesini, kendine ait en masum talepleri dahi gölgeleyemiyordu. Zira ona Allah'ın dostu mânâsına, "Halilullah" denmişti.[11] Dostluk da bunu

gerektiriyordu.

Allah Resûlü'ne bir gün *"Ey Allah'ın dostu."* denince, *"Hayır, o İbrahim'dir."* buyurdular.[12] Ve yine bir gün efendimiz mânâsına "Seyyidünâ" ile kendisine hitap edilince *"Efendimiz İbrahim'dir.''* buyurdular.[13] Cevher kadrini cevherfürûşân olan nasıl da anlıyor! İşte ihlâs ve samimiyet, bir peygamber vasfı olmakla, o işi kendine iş edinen insanların da ayrılmaz vasfı olmak zorundadır. Kur'ân her peygamberi ya ihlâs sahibi olarak tanıtmakta ya da Cenâb-ı Hakk'ın o nebiye ihlâsı emrettiğini nakletmektedir.[14] Kur'ân-ı Kerim'i bir de bu zaviyeden tetkik edip okumakta büyük yararlar olacağı kanaatindeyim.

Evet, irşad ve tebliğ vazifesinin altına girenler, kendilerini kabul ettirme, başkalarına tesir ettiklerine inanma veya müntesiplerinin çoğalmasıyla övünme gibi kaba saba şeylere saplanacaklarına, davranışlarının Allah'ın rızasına uygun olup olmadığının murâkabesini yapmalıdırlar. Murâkabe, yani insanın kendi kendini kontrol etmesi... Evet, irşad ve tebliğ adına bu husus çok mühimdir.

Yaptığını niçin yapıyorsun? İşte bunun kontrolü lâzımdır. Eğer meselede nefsimize ait bir yön varsa, hemen orada durmasını bilmeliyiz. Meselâ bir yerde oturmuş, bir cemaate nurefşân bir kitap okuyorsun. Haddizatında yaptığın güzel bir iştir. Fakat biraz dikkat edince, okuduğun kitabın muhtevasındaki meselelerden ziyade okuyuş keyfiyetine kapılıp gittiğini ve asıl sana zevk veren, seni cezbedenin kendi okuyuşun olduğunu görüyorsun. Hemen orada duracak ya kitabı kapayacak ya da okuması için onu bir başkasına takdim edeceksin.

Veya bir vaizsin. Kürsüye çıktın, vaaz ediyorsun. Cenâb-ı Hakk'ın ihsanıyla öyle bir bast hâline mazhar oldun ki sanki sadece dudaklarını kımıldatıyorsun da kelimeler kendiliğinden dökülüyor. İşte o anda seni konuşturanın kim olduğuna dikkat edecek ve ihsan sahibini mülâhaza ederek başını aşağıya eğeceksin. Eğer bu durumda dahi nefis kendine bir pay çıkarıyor ve sen de buna kapılmış gidiyorsan, hemen konuşmayı kesip kürsüden inmesini bilmelisin. Güzel konuşmada da bazen fitne vardır. Ve o fitneden insan Allah'a sığınmalıdır. Dünyaya arkalarında kitleleri sürükleyen nice hatipler gelmiştir ki, içlerinde, ihlâs sahibi olanların dışındakiler şimdi, ihtimal, ötede söyledikleri sözlerin hesabını veriyorlardır.

Burada şöyle müşahhas bir misal verebiliriz: Diyelim ki biz, her zaman aksatmadan Kur'ân'a ait virdimizi okuyoruz. Öyle ki, onu okuyamadığımız zaman ruhen rahatsız oluyoruz. İsterseniz siz buna alışkanlık da diyebilirsiniz. Biraz sonra da bizi bekleyen bir cemaatle sohbet edeceğiz. Birkaç âyet okur okumaz, birdenbire bu Kur'ân'ı, tam sohbete çıkacağımız sırada sesimizi akort etmemiz için okumuş olabileceğimiz aklımıza geliyor ve irkiliyoruz. Vâkıa bu, her gün okuduğumuz Kur'ân'dı ama, yine de Hak rızasının dışında başka, mülâhazalara açık olması ihtimaliyle, devam edip etmeme mevzuunda tereddüde düşüyor ve "Allahım, Senin için okumaya başladım ve Senin için şimdilik bırakıyorum." diyor, Kur'ân'ı kapatıyor, kalkıyoruz. Evet bizler, iç murâkabeyle, kalbimizin derinliklerinden gelen şeylere göre kendimizi ayar etme mecburiyetindeyiz. Aksi hâlde etrafımıza müessir olmamız mümkün değildir.

Yeri geldiğinde kendimizi nefyedebilmeli ve kendi içimizde kendi kendimizle kavga verebilmeliyiz. Ve bu kavgada Cenâb-ı Hakk'ın rızası aranmalı, O'nun hoşnutluğu istikametinde hareket edilmelidir.

Böyle bir ruh hâletinin, zaman zaman bir kısım anormal gibi görünen tezahürleri de olacaktır. Yerinde başınızı sallayacak, yerinde iki büklüm olacak, yerinde inim inim inleyecek, yerinde secdeye varıp kıvrım kıvrım kıvranacak ama muhakkak her davranışınızda ihlâs, zamanla, tabiî bir davranış hâline gelecektir. Ve artık insan, gönül rahatlığı içinde, yaptığı her şeyi gayet kolaylıkla O'nun için yapabilir, O'nun için terk edebilir.. O'nun için oturup O'nun için kalkabilir.

Cenâb-ı Hak, liyakatimize göre değil, ihtiyacımıza göre bizi ihlâs ve samimiyetle serfiraz kılsın! O'ndan hep bunu talep etmeliyiz.

Yedincisi: Eğer bir meseleyi bizim anlatmamız bir kısım vicdanlarda reaksiyon ve tepkiye sebep olacaksa, "Hakkın hatırı âlidir." diyerek o meseleyi bir başkasına anlattırmak hoşumuza gitmelidir. Burada dikkat edilmesi gereken bir incelik var. Başkasının anlatmasına razı olmak başkadır, ondan hoşlanmak daha başkadır. İşte bizler ikinci durum çerçevesine göre, ondan hoşlanmalıyız, nefsin hiç hoşlanmadığı durumlardan birisi de budur. Ve bu, bir civanmertliktir.

Bazı kimselerin şahsımıza ait bir durumdan ötürü bize reaksiyonları olabilir. Bizim anlatacağımız her şey onlarda aksi tesir yapabilir. Bu durumda kalkıp bir hak ve hakikati ona anlatmamız, anlattığımız şeyi kabul etmemesi için gayret sarf etmemizden farksız olacaktır. Böylece o, bir hakkı kabul etmemekle ziyan

edecek, biz de bir hakkın kabulüne mâni olduğumuz için kendi adımıza zarara uğrayacağız. Bunun çaresi, o mevzuu ona, bizim değil de bir başkasının anlatmasıdır. Böylece o hakkı kabul edeceği gibi, biz de vesile oluşumuzun sevabını aynen ona o hakikatleri anlatan kadar kazanmış olacağız.

Nasıl ki, imarete talep, Allah Resûlü tarafından hoş karşılanmadı[15]; öyle de, bir yerde konuşmaya talip olmak da hoş karşılanmamıştır. O daima bu gibi vazifeleri kendi inisiyatifini kullanarak lâyık ve ehil olanlara verirdi.

Bu itibarla, insanlara kim nüfuz edip herhangi bir meseleyi daha iyi anlatacaksa, herkes onun için konuşma zemini hazırlamalı ve diğerleri de dinleyenler arasında bulunmaktan rahatsızlık duymamalıdır.

Sekizincisi: Karşımıza bilmediğimiz meseleler çıktığında rahatlıkla bilmediğimizi itiraf etmeli ve "Bilmiyorum." diyebilmeliyiz.

İşte, yine Rehberimiz ve Efendimiz bu mevzuda da bize en güzel örnek durumundadır. Kendisine Yahudiler, ruh hakkında soru soruyorlar. Efendimiz böyle bir pozisyonda dahi bilmediği bir hususta sükût buyuruyor. Evet, peygamberliğine dair şüphe ve tereddüt hâsıl etmek isteyen bu hasımların, hasımca sualine dahi Efendimiz, henüz vahiy gelmediği için cevap vermiyor. Bir müddet sonra da وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُمْ مِنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا[16] âyeti nazil oluyor. Yani *"Sana ruhtan soruyorlar. De ki: Ruh, Rabbimin emrindendir ve bu mevzuda size ilim adına az bir şey verilmiştir."*[17]

Efendimiz'in evvel susup vahiy geldikten sonra bu âyeti tebliği, muhataplara karşı daha tesirli olmuş ve gerekli cevabı alarak seslerini kesmişlerdi. Burada bu âyeti tercihim, meseleye müşahhas bir misal getirmek içindi. Yoksa ruhu anlatmak için değil. Demek ki Allah Resûlü dahi her meseleye "Biliyorum." demiyor. Bu, bizler için ne büyük bir derstir.

Kendisine Cibril gelip kıyametin ne zaman kopacağını sorunca ne demiş ve nasıl cevap vermişti? *"Bu meselede kendisine soru sorulan, sorandan daha fazla bir şey biliyor değildir."*[18] Her sorulana cevap verme mecburiyetinde olmadığımızı anlatmak için bundan daha güzel bir misal bulunabilir mi?

İmam Ebû Yusuf Hazretleri'ne yüz soru sorulur, altmışına bilmiyorum cevabını verir. Derler, "Yâ İmam, biz sana maaş ödüyoruz, yüz sorudan altmışına bilmiyorum cevabını verdiniz; bu nasıl olur?" İmam cevap verir: "Siz bana bildiklerim karşısında maaş ödüyorsunuz. Eğer bilmediklerim karşısında

bir şey ödemeniz gerekseydi bütün dünya yetmezdi.” İmam Ebû Yusuf o gün fetva makamının zirvesinde “Kâdı’l-kudat” olarak bulunuyordu. İmam Malik sorulan otuz sorudan ancak üçüne cevap vermişti...

Bunlar ve bunlar gibi misaller gösteriyor ki, haysiyet ve şeref itibarıyla en devâsâ kametler bile her sorulan şeye cevap vermemişler. Hatta, “Bilmiyorum.” bile diyebilmişler. Bizler de bilmediğimizi itiraf edelim ama işin arkasını da bırakmayalım. Muhatabımızı, o meseleleri bizden daha iyi bildiğini kabul ettiğimiz insanlara götürelim; öğrenelim, onlara da öğrenme zemini hazırlayalım.

Dokuzuncusu: İrşad ve tebliğ adamı civanmert olmalıdır. O, neyi var neyi yok hepsini davası uğrunda feda etmesini bilmelidir. Gönülleri fethetme yolunda, civanmertliğini bir burak edinmeli ve o yola öyle gitmelidir. Civanmertlik deyince hislerime hâkim olamam ve hemen büyük kadın Hatice-i Kübrâ’yı hatırlarım. Efendimiz’den çok erken doğmuş ve irtihali de çok erken olmuştu. Belki de bu erkenlik ona isminden geliyordu. Zira Hatice ‘erken doğan’ demektir. Kâinatın Efendisi’ni tanıdığında, Allah Resûlü’nün dünya adına hiçbir şeyi yoktu. Hz. Hatice ise zengin, soylu ve güzeldi. Buna rağmen o büyük firasetli kadın, Allah Resûlü’ndeki büyük mânâyı sezmiş ve O’na talip olmuştu.

Ticarî maksatla kervanlar teşkil ediyordu ve bu mevzuda söz sahibiydi. Allah Resûlü’nden çocukları oldu. Medine devrini idrak edemeden de rihlet edip gitti. Bu da bana inkisar veren hususlardan biridir. Bu durumu da hatırladıkça gözyaşlarımı tutamaz ve ağlarım.

Tam peygambere zevce olabilecek yaratılışta bu büyük kadın, hakikaten civanmertti. Allah Resûlü risalet emrini tebliğe başlayınca, sanki O’nun böyle bir vazife ile tavzif edileceğini daha önceden biliyormuş gibi hiç tereddüt etmeden O’nu tasdik etti. Sonra da bütün servetini Allah Resûlü’nün emrine verdi. O büyük serveti, hep Allah için sarf ediliyordu. Kâfirlerin Müslümanlara karşı başlattıkları boykot döneminde bu koca servetten hiçbir şey kalmamıştı. Öyle ki bazen, Allah Resûlü açlıktan bayılacak hâle gelir, fakat yiyecek bir şey bulamazdı. Zira, o esnada sofraya getirilecek bir kuru ekmekten dahi mahrum bulunuluyordu. Hz. Hatice Validemiz işte bu devrede yatağa düşüyor; hatta yoksulluktan tedavi çaresi dahi aranamıyor ve bir gariplik içinde uçup ötelere gidiyordu. Civanmertlikte son ufuk bitip tükenmedir ve işte Anamız, binlerce anayı uğruna feda edeceğimiz Anamız Hz. Hatice Validemiz, bu ufka herkesten önce ulaşmıştır.

Hz. Ebû Bekir, testinin içine koyduğu çakıl taşlarıyla babasını oyalıyor ve bütün altınlarını Allah için sarf ediyordu. Bundan dolayı halife olduğunda dahi, başkalarının koyunlarını sağarak geçinmek zorunda kalacak kadar fakir düşmüştü. Bir zamanlar Mekke'nin en zengin tüccarlarından olan Allah Resûlü'nün bu mağara arkadaşı, sıddîklerin serdarı, bir civanmertlik örneği ile her şeyini feda etmişti.[19]

Hz. Ömer (radıyallâhu anh) Efendimiz, Medine'nin en fakiri ne ile geçiniyorsa o da onunla yani birkaç hurmayla geçiniyordu. Demek ki o da maddî imkânlar açısından tükenmişti.[20]

Her sahabi bu mevzuda âdeta birbiriyle yarışıyordu. İnandıkları dava uğruna, gösterdikleri civanmertlikle kalb ve gönüller fethediliyor ve her geçen gün iltihaklar çığ gibi büyüyordu. Zira onlar her mevzuda olduğu gibi bu mevzuda da derslerini Allah Resûlü'nden almışlardı. Bir gün müellefe-i kulûbdan birisi kavmine giderek şöyle demişti. "Ey kavmim, derhal bu zâta teslim olun, çünkü O peygamberdir. Eğer peygamber olmasaydı bu kadar cömert olamaz ve rızık korkusundan endişeye kapılırdı. Hâlbuki O, kim ne isterse hemen veriyor!"[21]

Genç-ihtiyar her mübelliğ ve mürşid, bu kabîl yollarla gönüllere girmeye çalışmalı ve onları fethetmelidir. İnsan bu yolda bütün varlığını sarf ederek bir insanın gönlüne, Cenâb-ı Hakk'a imanı yerleştirebilse, çok şey kazanmış ama buna karşılık hiçbir şey kaybetmemiş sayılır.

Cennet'in kapısını cömertler açacaktır.[22] Dünyada o kapıya giden yolları da açın ki, yanınızda daha nicelerini o kapıya kadar götürmüş olasınız. Sizin bu davranışınızla cemiyet içinde size muhatap olanlar öyle bir seviyeye ulaşacaklardır ki, bir gün Kur'ân'ın hükümleriyle beşer karihasından çıkan şeyler arasında bir tercih yapılması bahis mevzuu olduğunda, o, Kur'ân'ı tercih ederek, Resûlullah'ı seçerek bütünüyle Allah'a râm olsun.

Evet, Cennet'e ilk defa âlimler, vaizler veya hocalar değil, hak ve hakikati neşir uğruna malını ve canını hak yolunda bezleden, esnaf, tüccar ve kazanç seviyesi ne olursa olsun, bütün cömertler, hakka dilbeste civanmertler girecektir. Evet onlar Rablerine, fâni olan şeyleri verecek ve bâkiyi kazanıp ebediyete ereceklerdir.

Onuncusu: Burada, biraz hususiyet arz eden bir noktaya da temas etmek istiyorum. 15-20 sene öncesinde bizim rüyalarda dahi görmemiz mümkün olmayan bir manzarayı bugün apaçık görmekteyiz ve bu da bizlere, Cenâb-ı

Hakk'ın sonsuz lütfunun ifadesidir.

İslâm dünyasında bile, bir insana hak ve hakikati anlatabilmek için aylara ve haftalara ihtiyaç duyulduğu dönemi artık aşmış bulunuyoruz. Evet, ben ve emsalim öyle günler hatırlarız ki, namaz kılan bir üniversite talebesi duyup gördüğümüzde Hızır'la görüşmüş veya Cebrail'i görmüş kadar sevinir kendimizden geçerdik. İmanın neşvesine ermiş ruhlar, kendi gönül dünyalarını dolduran o nurlu mesajları sunabilmek için imandan nasipsiz birinin arkasında bazen aylarca koşar; koşar ama, hiçbir şey elde edemezlerdi. Hâlbuki bugün durum değişmiştir. Artık bu gibi meselelere sahip çıkanlar, fertler değil kitlelerdir. En mütemerrit insanların dahi yumuşadığı ve İslâmî meselelere olabilirlik ihtimaliyle baktığı bir devreyi idrak etmiş bulunuyoruz. Bu durumda bize düşen vazife, işin özünden ve ruhundan uzaklaşmamak kaydıyla yeni yeni metot ve yöntemler denemek ve değerlendirmek olmalıdır. Aksi hâlde devrini idrak edemediğinden bütün fonksiyonunu kaybeden insanların durumuna düşmemiz muhakkak ve mukadderdir. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınırız. Öyleyse günün gerektirdiği şekilde hizmet adına yeniliklere adapte olmak mecburiyetindeyiz. Uyumda ne kadar gecikirsek, mutlu yarınlarına ulaşmada da o kadar gecikmiş olacağımız asla unutulmamalıdır.

İşte bu hususî durumdan hareketle, umumî ve herkes için geçerli bir prensibe varabiliriz. İrşad ve tebliği kendine vazife edinenler, devrini idrak etmek ve irşadını bu temel üzerine oturtmak zorundadırlar. Başkalarının fezayı fethe açıldığı bir dönemde, insanları karanlık dehlizlere çekerek bir şeyler anlatmakla hiçbir yere varılamayacağı bedîhîdir.

On birincisi: Kitle ruh hâlinden istifade ile şuraya-buraya dağılmış yığınların asıllarına dönmelerini kolaylaştırıcı metot ve usûllerin tatbiki de irşad ve tebliğ adına çok mühim hususlardan biridir. Sizin senelerce anlattığınız hâlde bir türlü kabul ettiremediğiniz bazı hususların nazara arz edilmesi, bir kısım derinliklerin gözler önüne serilmesi, imanlı gönüllerin aşk ve heyecanının ruhlara duyurulması, ne büyük tesirler icra ettiği gösteriyor ki, sadece haber vermek, gözle göstermek kadar kat'iyen müessir değil. Öyleyse, çevremizde, İslâm adına olup bitenleri, hiçbir ayırıma tâbi tutmadan ve sınırlandırıcı ve dondurucu hizip anlayışından uzak bir hava içinde gezdirip göstermek, bazen muhatabımıza ve onun kuvve-i mâneviyesini takviye adına öyle tesirli olacaktır ki, o insan, senelerce yaşadığı boşluğu bir anda sıçrayarak geçecek ve sizinle omuz omuza bir çizgide yer tutacaktır. Bunu kitleler için de düşünebiliriz. Ve

bugün bu müesseseler, dostun yüzünü güldürecek, düşmanı da deliye çevirecek seviyede sürekli yükselen bir grafiğe sahiptir. Bize bunları ihsan eden Rabbimize hamdolsun. Ve bu anlattıklarımızı da birer tahdis-i nimet olarak kabul buyursun! Âmin!

Tekeffül etmek: Üstlenmek, yüklenmek.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Kevn ü mekân: Kâinat, âlem.

Firaş: Yatak, döşek.

Rüşeym: Tohumcuk, cücük.

Arızî: Dış tesirle meydana gelen, sonradan olan.

İşmâm: Hissettirme, duyurma, koklatma.

Telmîh: Üstü kapalı, imâ yoluyla ifade etme.

Nurefşân: Etrafı aydınlatan, nur saçan.

Bast: İç rahatlığı, ferahlık, inşirah.

Serfiraz kılmak: Yüceltmek, üstün kılmak.

İrtihal: Bâki âleme göç, vefat.

Rihlet etmek: Göç etmek, vefat etmek.

Bezletmek: Bol bol vermek, cömertçe sarf etmek.

Dilbeste: Gönül vermiş, âşık.

Tahdis-i nimet: Şükür maksadı ile Hakk'ın nimetlerini ilân etmek.

1 Zâriyât sûresi, 51/56.

2 Bediüzzaman, *Risale-i Nur Külliyatı* 1/725, 2/1670.

3 İbn Hişâm, *es-Sîratü'n-nebeviyye* 2/101; et-Taberî, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk* 1/545.

4 Bkz.: Buhârî, *meğâzî* 79; Müslim, *tevbe* 53.

5 Bkz.: Muvatta, *kader* 3.

6 Bkz.: Bediüzzaman, *Mektûbat* 494 (Hakikat Çekirdekleri, 32. vecize).

7 Bkz.: Buhârî, *ilim* 45; *cihad* 15; Müslim, *imâre* 149-151; Ebû Dâvûd, *cihad* 26.

8 Bkz.: el-Hâkim, *el-Müstedrek* 4/342; et-Taberanî, *el-Mu'cemü'l-kebir* 8/140; ed-Dârekutnî, *es-Sünen* 1/51.

9 Meryem sûresi, 19/51.

10 Bkz.: Buhârî, *tefsiru sûre* 3; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/326.

11 Bkz.: Nisâ sûresi, 4/125.

12 Buhârî, *enbiyâ* 19; *menâkıb* 13; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/96, 331.

13 Buhârî, *fezâilü's-sahabe* 5; Ebû Dâvûd, *edep* 9.

14 Bkz.: Zümer sûresi, 39/2, 11.

15 Bkz.: Buhârî, *ahkâm* 5, 6; *eymân* 1; Müslim, *imâre* 13, 16, 17; Ebû Dâvûd, *imâre* 2; Tirmizî, *nüzûr* 5; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/173.

16 İsrâ sûresi, 17/85.

17 Buhârî, *ilim* 47; Müslim, *sıfâtü'l-münafıkîn* 32.

18 Buhârî, *iman* 37; Müslim, *iman* 1, 5, 7; Ebû Dâvûd, *sünnet* 16.

19 Bkz.: Taberî, *Tarihu'l-ümem ve'l-mülûk* 4/250-252.

20 İbn Sa'd, *et-Tabakat* 3/306-307; Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb* 2/303.

21 Müslim, *fezâil* 59; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/465; İbn Hacer, *el-İsâbe* 2/187; Ali el-Müttakî, *Kenzü'l-ummâl* 10/505; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 4/137.

22 Bkz.: İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/276; el-Münavî, *Feyzu'l-kadir* 3/278.

İslâmiyet bütün meseleleri halletmeye kâfi midir?

Evet, kâfi ve vâfidir. Dün bizim söylediğimiz bu söz, bugün herkes tarafından söylenir olmuştur. Batı yeni yeni ihtida hâdiseleriyle bunun açık bir delilidir.

Bir fabrikanın çalışma sistemini, onu kurup yapandan daha iyi kim bilebilir! En basit bir elektronik aletin dahi çalışma şeklini bir bilene danışıyorsunuz. İnsanı yaratan kim ise onun gerek ferdî, gerekse içtimaî yaşama tarzını en iyi bilen o olacaktır. İnsanı Allah yaratmıştır.[1] Öyleyse, beşerin dünya ve ahiret saadetini temin edecek yegâne vesile de O'nun gönderdiği dindir.[2]

Bugün bu realite herkes tarafindan kabul ediliyor, zira beşer eliyle ortaya konan bütün sistemler bugün iflâs etmiştir. Geçici muvaffakiyetleri onların devamlı kalmalarına yetmemiştir. İşte tarihte görülen en meşhur beşerî sistemlerden feodalizm, kapitalizm, sosyalizm ve komünizm birbiri ardınca hep yıkılıp gitmiş ve arkada bir sürü feryâd u figân bırakmışlardır. Hâlbuki İslâm ilk günden beri özünden hiçbir şey kaybetmeden bugünlere gelip ulaştı.

Batı, bu işin farkındadır. Allah'la münasebeti kavî mürşit ve mübelliğler, Batı dünyasının birçok yerinde hüsnü kabul görmektedir. Kilise amfileri âdeta İslâm'a sempatiyi soluklar hâle gelmiştir.

Asrın dertleriyle müteellim insanlık, yeniden İslâm anlayışına yönelmektedir. Bugün altından kalkılamayan problemlerin ancak İslâm ile halledileceği kanaati oldukça yaygındır.

Fazilet odur ki düşmanlar dahi kabul ve itiraf etsin. İşte bugün o merhaleye gelinmiştir ki, düşmanlar dahi verdikleri beyanatlarıyla bu hakikati kabullenmiş görünmektedirler. Bugün Avrupa'da, İslâm'ı kabul ettiği hâlde, çevresinden endişe ettiği için bunu açıklamayan pek çok insan vardır.

Sonra bu gibi sorulara müşahhas misal vermek için bütün meseleleri teker teker sayıp İslâm'ın o meseleleri nasıl hallettiğini bir bir göstermek gerekir. Bu da birkaç ciltlik eserle ancak mümkün olacaktır. Soru-cevap faslında böyle bir mevzuu derinlemesine tahlil, elbette ki imkânsızdır. Ayrıca onlar, İslâm'ın hangi meseleyi halledemediğini göstermeliler ki, biz onun cevabını vermiş olalım. Onlar mücerret sordukları için bizim cevabımız da mücerret olacaktır. Cevabı herkese müsellem olan bir mesele hakkında esasen daha fazla söz, hem israf hem de abesle iştigaldir. İslâm ise israf ve abes işi asla tasvip etmez.

Vâfi: Yeterli, başka bir şeye ihtiyaç bırakmayan.

İçtimaî: Sosyal, toplumsal.

Kavî: Güçlü, kuvvetli.

1 Bkz.: Mülk sûresi, 67/14.

2 Bkz.: Âl-i İmrân sûresi, 3/19; Mâide sûresi, 5/3.

Cihad nedir? Küçük ve büyük cihaddan bahsediliyor, tarif ve izah eder misiniz?

Cihad, Arapça bir kelime olup, her türlü meşakkat ve zorluğa göğüs gerip çalışmak, çabalamak ve gayret etmek gibi mânâlara gelir. Ancak, bu kelime İslâm'la birlikte; nefis ve şeytana, mesâvi-i ahlâk diyebileceğimiz fena huy ve fena davranışlara ve kendi şartları içinde zarurî hâle gelince de hasımlara karşı mücadele etmenin, direnmenin, tetikte olmanın, teyakkuzun ve hazırlıklı bulunmanın unvanı olmuştur.

Daha sonra da izah edileceği gibi, Efendimiz'e isnad edilen bir ifadeyle cihad, büyük ve küçük olmak üzere ikiye ayrılmıştır.[1]

Fakat biz, bu taksime geçmeden evvel, bir nebze, cihadın ehemmiyeti üzerinde durmak istiyoruz. Yeryüzünde cihaddan daha büyük bir vazife yoktur. Zaten olsaydı, Allah (celle celâluhu) peygamberlerini o vazife ile vazifelendirirdi. Cenâb-ı Hakk'ın, bu vazife ile vazifelendirdiği insanlar, insanların en şereflileri ve onlara bu vazifeleri getirip intikal ettiren melekler de, meleklerin en şereflileridir. Her şeyden evvel düşünülmelidir ki, Hazreti Âdem'den bu yana, nebi olsun, veli olsun, Allah'ın en seçkin kulları, büyük ölçüde bu seçkinliğe, mücahede ve nefis muhasebesi sayesinde ulaşabilmişlerdir.

Cihad, insanın kendi özüne ermesi veya insanların özlerine erdirilmesi ameliyesidir. Bir bakıma cihad, insanın yaratılış gayesidir. Onun içindir ki, Cenâb-ı Hak katında cihad çok mühimdir, çok mübeccel ve mukaddes bir değere sahiptir.

Hiçbir mazereti olmadığı hâlde cihaddan geri duranlarla, durmadan cihad eden ve ömrünü bu uğurda bitiren insanlar arasında, kapatılması başka amellerle mümkün olmayan büyük derece farkları vardır. Bu mânâyı ifade eden âyette meal olarak şöyle denilmektedir:

"Mü'minlerden -özür sahibi olanlardan başka- oturanlar ile, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canlarıyla cihad edenleri, derece bakımından, oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (Cennet) vaad etmiştir; ama mücahidleri oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır."[2]

Allah yolunda mücadele eden ve davasını anlatmayı kendine yol edinen,

kat'iyen diğerleriyle aynı seviyede mütalâa edilemez. Bunu şöyle bir misalle basitleştirip anlatmak mümkündür:

Peygamberlik, Allah tarafından bazı müstesna insanlara verilen bir pâye, bir meslektir. Onların işleri, Allah'ın anlatılması ve getirdikleri dinin tebliğ edilmesidir.[3] Bu vazife, peygamberlik mesleğinin gereği ve icabıdır. İnsanlar arasında birçok meslek dalı ve o mesleğin gerekli kıldığı birçok vazifeler vardır. Bir berberin, bir marangozun, bir saracın veya başka bir meslek erbabının kendilerince ufuk nokta kabul ettikleri bir gaye ve hedefleri mevcuttur ve bulundukları yeri de hedefe göre değerlendirmeye tâbi tutar ve öyle kıymet verirler. Aynı zamanda, teker teker bu meslekler, varmak istedikleri neticenin değerine göre bir kıymet ifade ettiği de unutulmamalıdır; yani, bir berberin neticede elde edeceği nokta neyse kıymeti o ölçüdedir. Bir terzi veya saracın da öyledir. İsterseniz meslek gruplarını daha ileri seviyeye götürebiliriz. Eğer milletvekilliği, başbakanlık hatta cumhurbaşkanlığı birer meslekse, onlar için de verdiğimiz hüküm aynen geçerlidir. Bunlar da neticede, varılacak nokta ile değerlendirilirler.

Şimdi siz bir insanın herhangi bir şeye başlangıç ve netice itibarıyla durumunu düşünün. Üzerinize damladığında yıkamak mecburiyetinde kaldığınız pis bir su damlasından, sonra çürüyüp kokuşmaya mahkûm bir ceset.. insanın mebdei ve neticesi bu değil midir?[4] İşte, mesleği ne olursa olsun, insanların varacağı son ufuk nokta budur. Hâlbuki peygamberlik mesleği hiç de öyle değildir. Onların hedeflerinde de bir ufuk ve bir ideal nokta vardır. Ancak bu nokta diğerlerinde olduğu gibi çürüyüp kokuşan bir nokta değildir. Peygamberlik mesleğinde mukadder hedef şudur:

Allah'ın tanıtılması ve insanlığın O'nu tanımakla sonsuzluğu yakalaması, dünyaya gelirken iniş kavsiyesi çizen insanın, yeniden dönüp bir arşiye çizerek Allah'a ulaşması.. şu fâni âlemde bekâ cilveleri göstermesi.. yoktan varlığa ait renklerle oynaması ve düşünceleriyle ebediyet gamzeden bir gökkuşağı olması.. öyle zafer tâkı gibi bir gökkuşağı ki, zafer tâklarının altından bir kere geçilir ve gidilir ama onlar gökkuşağından tâklar gibi, saatler ve saatler geçilip gidilmeyecek şekilde insanın başının üstünde tüllenir durur. İşte insan böyle bir ebede namzet olarak gelmiştir ve insanda bu düşünce, bu duygu ve mahiyetindeki bu hakikati tahakkuk ettiren de ancak nübüvvetin mânâsını taşıyan ve nübüvvet vazifesini yerine getiren peygamberlerdir.

Dolayısıyla peygamberlik mesleği, Allah yanında en nezih, en kudsî bir

meslektir ki, Cenâb-ı Hak, Zât-ı Ulûhiyet'inden sonra onların risaletine dikkat çekmiştir. İşte böyle kudsî bir mesleğin en kudsî vazifesi de cihaddır. Mademki her meslek neticede varacağı ve elde edeceği noktaya göre değerlendirilecek ve o mesleğe değer atfettiren husus da varacağı netice olacaktır; öyleyse bu en mukaddes mesleğin vardırmak istediği noktaya vesile ve vasıta olan hareket tarzı da aynı seviyede mukaddes bir iş olacaktır.

Ve yine cihadın ehemmiyetindendir ki, cihad için söz vermiş, biat etmiş cemaatin durumu Kur'ân-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır:

"Muhakkak ki, sana biat edenler ancak Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir. Kim ahdini bozarsa, ancak kendi aleyhinde bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse, Allah ona büyük bir mükâfat verecektir."[5]

Âyete nüzûl sebebi olarak gösterilen hâdisenin hulâsası şudur: Allah Resûlü Mekke'ye gidip Kâbe'yi tavaf edeceklerini Müslümanlara müjdelemişti. Herkes heyecan ve coşku içindeydi. Seneler vardı ki hasretten yanıp tutuşuyorlardı. Nasıl olmasın ki, bizler bile bir iki defa görmekle oraya âşık oluyor ve gidemediğimiz zamanlar da hasretten yanıp tutuşuyoruz. Çünkü orası, Nebiler Nebisi'nin maskat-ı re'si (doğum yeri) ve yeryüzünün ilk bünyadı Kâbe'nin bulunduğu yerdir.[6] O Kâbe ki, Nâbi'nin ifadesiyle "Metâf-ı Kudsiyân"dır. Yerden ta Sidretü'l-Müntehâya kadar meleklerin ve kudsîlerin tavaf yeridir. İşte Müslümanlar da doğup büyüdükleri ve kavuşmak için yanıp tutuştukları bu beldeye gelip, kudsîlerin tavaf ettiği Kâbe'yi tavaf edip tekrar Medine'ye dönmeyi önü alınmaz bir iştiyakla istiyorlardı. Ancak Hudeybiye'ye vardıklarında hiç beklemedikleri bir hâdiseyle karşılaştılar. Mekke müşrikleri, Müslümanların Kâbe'yi tavaf etmelerine izin vermeyeceklerini ve eğer diretirlerse Müslümanlarla harp edeceklerini ilân ettiler. Bu beklenmedik hâdise, Müslümanlar arasında şok tesiri yaptı. Kimse duyduğuna inanmak istemiyordu. Böyle bir hareketi, İslâm'ın onuruna vurulmuş bir darbe gibi görüyorlardı. Hisler kabarmış, heyecan doruk noktaya ulaşmış ve öfke müthiş bir gerilim hâsıl etmişti. Kimse kimseyi dinlemiyor; âdeta herkes düştüğü şokun tesiriyle ayrı bir bocalama geçiriyordu.

İşte tam bu esnada Allah Resûlü mü'minleri biata davet etti. Biat denince akan sular duruyordu. Şimdi herkes sıraya girmiş Allah Resûlü'nün elinden tutarak biat ediyordu. Ve her sahabi, hangi şartlarda olursa olsun ve hangi teklifle gelirse gelsin Allah Resûlü'ne bütünüyle bağlı kalacağına söz

veriyordu. İşte bu bağlılık sözü ve bu mânâda Allah Resûlü'ne el verip yemin etme, Kur'ân'da tebcil ediliyor ve oradaki mü'minlerin bu hareketleriyle Cenâb-ı Hakk'a ne derece yakınlık kazandıkları dile getiriliyordu. Bu da yine cihada verilen değerin bir başka tezahürüydü...

Bir başka âyette mealen şöyle deniliyor:

"Allah, mü'minlerden mallarını ve canlarını onlara (verilecek) Cennet karşılığında satın almıştır. Çünkü onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürülürler ve öldürürler. (Bu), Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'ân'da Allah üzerine hak bir vaaddir. Allah'tan daha çok sözünü yerine getiren kim vardır? O hâlde O'nunla yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte bu, (gerçekten) büyük kurtuluştur."[7]

Nefislerini, bedenlerini, cismanî varlıklarını Allah'a satan insanlar, bunun karşılığında Cennet'i ve Cenâb-ı Hakk'ın rızasını kazanıyorlar ve bunu ifade ederken Kur'ân-ı Kerim "alışveriş" tabirini kullanıyor. Bu öyle bir pâye ki, insan bu sayede Cenâb-ı Hakk'a muhatap olacak seviyeye yükseliyor.

Allah Resûlü de bir hadislerinde şöyle buyuruyorlar: *"Ah, ne kadar arzu eder ve isterdim ki; Allah yolunda öldürüleyim, sonra diriltileyim, sonra yine öldürüleyim, sonra yine diriltileyim ve sonra yine öldürüleyim..."*[8] Eğer sözün uzaması mevzuubahis olmasaydı Allah Resûlü bu ifadeyi kim bilir kaç kere tekrar edeceklerdi. Esasen bu ifadeyle kasdolunan da sonsuzluk mânâsıdır ki bu, öldürülüp diriltilmeyi arzu etmek demektir. Düşünün ki bunu talep eden, Nebiler Sultanı (aleyhisselâm) Efendimiz'dir. Cihadın kıymetini biz, ancak Allah'tan ve O'nun Resûlü'nden öğreniriz. Resûl-i Ekrem buyuruyor ki: *"Allah yolunda ve Allah uğrunda gelen tehlikeleri gözetlemek üzere bir tek gün uyumayan göze sahip olmak ve bir gedikten böyle muhtemel bir tehlikeyi gözetleyen, dünya ve dünyanın içindekilerden daha hayırlı bir iş yapmış demektir."*[9]

Dikkat buyurun! Bir tek gün, memleketi saran tehlikeler karşısında hangi gedikten ve delikten memlekete felaket ve helâket sızacak, işte bunu gözetlemek için orada duran ve kuracağı bir sistemle o gediği kapamaya çalışan bir insan, Kâbe'den daha hayırlı bir iş yaptığını söylese ve yemin etse yemininde yalancı değildir. Zira, "Dünyanın içinde bulunan her şeyden" tabirine Kâbe de dahildir.

Başka bir hadislerinde de şöyle buyururlar: *"Her amel, insanın ölmesiyle sona erer. Ancak Allah yolunda mücahede edenin ameli bundan müstesnadır.*

O kıyamete kadar nemalanır. Kabirde de, bir fitne ve imtihan olan kabir sualinden Allah onu emin kılar."[10]

Cihadın fazilet ve ehemmiyeti hakkında yüzlerce âyet ve hadis vardır. Ancak mevzuumuz o olmadığı için biz, zikrettiklerimizle iktifa ediyoruz.

Cihad, insanın gücünü kullanarak, kendini zorlayarak, hayat akışına ters mânilere karşı göğüs gererek kendi özüne ermeye çalışmasıdır ki, buna büyük cihad mânâsına (cihad-ı ekber) diyoruz. Bir de aynı şeyin başkalarını özleriyle bütünleşmeye alıp götürme için yapılması vardır ki bu da küçük cihad mânâsına (cihad-ı asgar)dır.

Düşmana haddini bildirdiği bir cihaddan dönerken cemaatine hitaben Allah Resûlü, *"Şimdi küçük cihaddan büyük cihada dönüyoruz."* buyurmuşlardır. Büyük cihadın ne olduğunu soran sahabeye de *"Nefisle mücadele"* cevabını vermişlerdir.[11]

Bu ifade aslında bir hakikatin iki ayrı yüzüdür. Her iki yönünde de, insanlığın temizlenmesi, saflığa ermesi, Allah katında matlup keyfiyeti kazanması düşünülür ki, bu durumda cihadın büyüğü de küçüğü de aynı hakikatin ayrı ayrı yüzleri sayılır.

Zaten insanların bu hâle gelmesi, peygamberlerin gönderiliş gayesi değil midir? Kur'ân-ı Kerim'de bu husus şöyle anlatılır: *"Nitekim kendi içinizden, size âyetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size Kitab'ı ve hikmeti getirip bilmediklerinizi öğreten bir Resûl gönderdik."*[12]

Peygamberler, insanların, gözlerinden perdeyi aralamak ve onların, Cenâb-ı Hakk'ın âyetlerini okumalarını temin etmek için gönderilmişlerdir. Böylece onların gönül ve kalblerindeki engel ve mânialar yıkılacak; eşya ve hâdiselere bakış keyfiyetleri tamamen değişecektir. İnsanların körlük ve sağırlık hesabına geçen günleri, peygamberlerin getirdikleri nur sayesinde bir mânâ ve değer kazanacaktır. Evet, âyât-ı tekvîniyeyi okuma ve anlama ancak onlarla mümkün olmuştur.

Nebidir insanları temizleyen ve onları özlerine erdiren. Çünkü insanlar madenler gibi işlenmeye muhtaçtırlar. Belli bir potada erimelidirler ki, üzerlerindeki cürufu ve işe yaramayan kısmı atarak matlup keyfiyeti elde edebilsinler. İstenilen keyfiyet ise, hiç şüphesiz, Cenâb-ı Hakk'ın razı olduğu hüviyete kavuşmuş olmaktır. Bu hâle ermek ise, ancak nebilerin irşadıyla mümkün olabilecektir. Onların eritici ve erdirici potasına girmeden saf ve som

altın veya gümüş hâline gelmek asla mümkün değildir.

Âyette dikkat çekilen bir husus da nebinin, Kitab'ı ve hikmeti öğretmesidir. Eğer 'Kitap'tan maksat Kur'ân ise -ki öyledir- hikmet Kur'ân'dan başkadır. Zira aynı şeyin kendi üzerine atfedilmesi caiz değildir. Bundan da anlıyoruz ki hikmet, Efendimiz'in Sünnet-i Seniyyeleridir.

Nebi, bunların ötesinde bir de bizlere, o güne kadar bilmediklerimizi talim edecek ve öğretecektir. Bu hitap sadece o günün insanına inhisar ettirilemez. Demek ki kıyamete kadar gelen insanların nebiden öğrenecekleri çok şey olacaktır...

Şahsî hayat adına, kalb tasfiyesine giden yolları bizler, Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Bizler gibi bu vesile ile, O'nun tilmizleri arasında öyleleri yetişiyor ki, Hz. Ali gibi, "Gayb perdesi kalksa yakînimde bir artış olmayacak."[13] diyebilenler.. Şah-ı Geylânî gibi yerde iken gökteki esrarı sezenler.. Fudayl İbn İyaz, İbrahim Edhem, Bişr-i Hâfî gibi daha binler ve yüz binler... hep o büyük terbiyenin meyveleridirler. Eğer Efendimiz'den sonra peygamberlik mukadder olsaydı, bunların her biri İsrail peygamberleri döneminde olduğu gibi nübüvvet semasında pervaz edeceklerdi...

Peygamberimiz'in bize öğrettiği çok şey olmuştur ve olacaktır. İnsanlık, hayatın her sahasında, O'ndan, bugüne kadar akıl erdiremediği birçok meseleyi öğrenmiş ve gelecekte de cehaletin zifiri karanlığından O'nun getirdiği nur sayesinde kurtulup, ışık cümbüşleri arasında birer aydınlık tufanı idrak edecek; ilim, fen ve tekniğin doruğuna bu ışıktan merdivenlerle tırmanacaktır.

Evet, peygamberlik mesleği, insanları billûrlaştırma, olgunlaştırma, özlerine ulaştırma ve Rabb'in hoşnut olacağı bir duruma kavuşturma vazifesini yüklenen ve kendinden sonra gelen dava adamlarına da aynı yükü miras olarak bırakan bir meslektir. Bu neticeyi elde edebilmek de ancak cihadla mümkündür.

Cihad vazifesi Hakk'a şahit olma vazifesiyle aynı mânâyı paylaşır. Bir mahkemede hak ve hukukun kime ait olduğunu tespit için şahitler dinlenir ve hüküm verirken onların şehadeti nazara alınır. İşte, cihad yapanlar da, gök ehline karşı, yerde, inkârda bulunan nâdânların muhâkemesinde en gür sadâlarıyla bağırarak "Allah vardır." diye şehadette bulunmaktadırlar. *"Allah, melekler ve adalette sebat eden ilim adamları şahitlik etmiştir ki, O'ndan başka ilâh yoktur. (Evet) güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilâh yoktur."* [14] âyeti bütün vuzûhuyla bize bu hakikati anlatmaktadır.

Allah (celle celâluhu) kendi varlığına şehadet eder. O'nu, vicdanında hakikate ermiş olanlar duyarlar ki, onların vicdanlarında duyduklarını kitapların beyan etmesi mümkün değildir.

Melekler de Allah'ın varlığının şahitleridir. Melekler, saf mahiyetten yaratılmışlardır. Fıtratları katışıksızdır, dupdurudur. Şeytan onların içine küfür ve dalâlet sokamamıştır. Aslî yapıları kat'iyen bozulmamıştır. Ayna gibidir onlar, bakıldığında hemen Cenâb-ı Hakk'ın tecellîleri görülür.

İlim sahipleri de Allah'ın varlığına şehadet ederler. Bütün dünya Allah'ı inkâr etse bu üç şehadet O'nun varlığını ispata kâfidir ve yeterlidir.

Evet, öyledir. Zira bizler bütün çıplaklığı ve azametiyle bu hakikati vicdanlarımızda duymaktayız. Hem de başka hiçbir delil aramamak şartıyla duymaktayız. Bu şahitlik Mele-i A'lâ'nın sakinleri için de yeterlidir. Yerdeki kör ve sağırlar kâinattaki tarrakaları duymuyorlar ve ilâhî sanatı anlamıyorlarsa buna da ilim sahipleri şahit olarak yeter.

Allah'ın şahitleri, en karanlık yerlere kadar gidecek ve Yüce Yaratıcı'nın inkâr edildiği en muzlim noktalarda dahi bütün gür âvâzlarıyla nida edecek, bağıracak ve "Biz, Allah'ın şahitleriyiz." diyeceklerdir.

Evet, işte nebiler de en yüksek keyfiyette, bu şehadet vazifesini ifa etmek için gelmişlerdir.

"Müjdeleyici ve sakındırıcı olarak peygamberler gönderdik ki, insanların, peygamberlerden sonra Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah izzet ve hikmet sahibidir. Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder, onu Kendi ilmi ile indirdi. Melekler de buna şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kâfidir."[15]

Her millet içinde onların, ufuklarını aydınlatmak için bir nebi doğmuştur. Devirler, aynen dünya gibi dönüyor ve her devirde gül açar gibi bir nebi zuhur ediyor. Gelen her devir karanlık bir çağ gibi geliyor ve her nebi kendi çağını aydınlatıyor. Ve son olarak da, Efendimiz geliyor ve bütün çağları aydınlatıyor. Allah (celle celâluhu) O'na Kur'ân'ında şöyle sesleniyor:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

"Ey Nebi, şüphesiz Biz seni, şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik."[16]

Âyetteki اَلنَّبِيُّ ifadesinin başında bir lâm-ı tarif vardır. Bu, bilinen ve mâruf olan demektir. Allah Resûlü, nereden bakılırsa bakılsın peygamberliği bilinen

bir insandır. Cansız varlıkların (cemadatın) selâmlamasıyla[17], bitkilerin temennâsıyla[18] ve hayvanların serfürû etmesiyle[19] nebiliği malum ve meşhuddur. O, inkârı mümkün olmayan, herkesin bildiği, belli ve bilinen peygamberdir ki, Kur'ân-ı Kerim O'na hitaben *"Ey bilinen malum nebi!"* demektedir. Zaten taş gibi gönüllerin, O'nun karşısında eriyip gitmeleri de O'nun bilinen nebi olmasına yeterlidir.

إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ : Burada muhatap sığasıyla "Seni" deniliyor. Âdeta rahmetle diz dize gelmiş bu Rahmet ve Şefkat Peygamberi'ne bu vasıflarından dolayı telmihte bulunuluyor.

شَاهِدًا : Seni insanlığa bir şahit olarak gönderdik. İnsanlığa, Beni duyuracak, Benim şahidim olacaksın. Bütün cihan yalanlasa ve inkâr etse, Sen, Allah'ın varlığını ilân edeceksin. Sen böyle bir şahitsin. Arkandan gelen şahitler cemaati de var. Onlar da bütün insanlığa şahit olacaklar, Sen de onlara şahit olacak ve 'Bunlar benim.' diyecek; onların şehadetine şahitlik edeceksin. Ve hadisin ifadesiyle O'nun ümmetinin şehadeti, mahşerde nebileri mesuliyetten kurtaracaktır.[20]

O, iyi yolda müjdeleyen ve kötü yolun encâmından mü'minleri sakındıran bir insandır. Ve işte cihadın ruhu da bu hakikatte saklıdır. İşte nebiler bu ulvî vazifeyi yerine getirmek için gönderilmişlerdir. Aydınlatacak, tenvir edecek, âfâk-ı âlemde güneş gibi doğup batacaklar ve böylece insanlık karanlık yüzü görmeyecek. Hakikatin duyurulmadığı tek vicdan ve hakikate açılmadık tek kapı ve tek panjur kalmayacak. Hak ve hakikat her eve girecek ve herkes ondan istifade edecektir...

Onun içindir ki, ilk peygamberden son peygambere kadar geçen devre içinde yaşayan ve kıyamete kadar da yaşayacak olan hemen bütün insanların zihninde, düşünce dünyasında bulanık da olsa bir peygamberlik anlayışı vardır. Bu anlayışın bir kısım hüzmeleri geçmişteki peygamberlerin getirdikleri nurdan kaynaklanmaktadır. Gerçi iki devre arasında yaşayanlar, ekseriyetle doğru yoldan kaymış ve çeşitli sapık düşünce ve anlayışlara girmişlerdi; fakat müessese olarak peygamberlik ve nübüvvet mânâsının girmediği ev kalmamıştı. Bugün, bizim vicdanlarımızda, açık kapalı kendini hissettiren cihad ruhu ve düşüncesi de onların bu temiz soluklarının tesirinden başka bir şey değildir. Çünkü, ard arda gelen her peygamber, hakkı neşretme uğruna hayatını Allah yoluna vakfetti ve büyüğüyle, küçüğüyle cihadın en kusursuz temsilcisi oldu.

Cihad-ı asgar (küçük cihad), sadece cephelerde elde edilen bir cihad şekli değildir. Bu şekilde bir anlayış cihad ufkunu daraltmak olur. Hâlbuki cihadın yelpazesi şarktan garba kadar geniştir. Bazen bir kelime, bazen bir susma, bazen sadece yüzünü ekşitme, bazen bir tebessüm, bazen o meclisten ayrılma, bazen de meclise sadece dahil olma, kısacası, yaptığı her işi Allah için yapma, sevgi ve öfkeyi O'nun rızasına göre ayarlama, bütünüyle bu cihadın şümulüne girer. Böyle bir tabandan başlayarak hayatın her sahasında, cemiyetin her kesiminde onu iyileştirme adına sürdürülen her türlü gayret de yine cihad cümlesindendir. Aile, yakın ve uzak akraba, komşu ve belde, derken daire daire bütün dünyaya uzanan bir hacmiyle yapılan ve yapılacak olan cihad, cihad-ı asgardır. Bu cihad bir mânâda maddîdir. Mânevî cepheyi teşkil eden büyük cihad (cihad-ı ekber) ise insanın iç âlemiyle, nefsiyle olan cihadıdır ki, bunların ikisi birden ifa edildiği zaman denge korunmuş olur. Aksine, bunlardan biri eksik olduğu zaman hakikatteki muvazene bozulmuş olur.

Biz, her şeyi olduğu gibi, cihadı da her iki şekliyle Allah Resûlü'nden öğreniyoruz. Esasen bizler, henüz siyerin felsefesini yapabilmiş değiliz. O, hakkı neşretmiş ve bunu yaparken de sistemli bir şekilde ve kıyamete kadar tatbiki mümkün sağlam kaideler üzerine oturtarak o vazifeyi ifa etmiştir. Eğer meselelere o felsefeyle yaklaşacak olursak, Efendimiz'in hayat-ı seniyyelerinde gelişigüzel ve kendini zuhuratın akışına bırakmış tek bir hareket dahi göremeyiz. O bir plan ve program adamıydı. Belki bunları günümüzün insanının anladığı şekliyle yazıp çizip şematikleştirmiyordu; fakat hep, daha önceden hazırladığı bir çizgi, bir sistem üzerinde yürüyor gibiydi. Zaten bu da O'nun nübüvvetine delillerden biridir. Aynı zamanda Allah ahlâkıyla ahlâklanmış olmanın da en güzel örneğidir.

Allah Resûlü risaletinin ilk devrelerinde namazlarını hep Kâbe'de kılıyordu. Bu sadece orada kılınan namazın faziletinden değildi. Belki, bu hareketiyle güttüğü nice gayeler vardı. Belki de hak ve hakikati en masum şekil ve hüviyetiyle anlatmanın, o gün için tek çıkar yolu buydu.

Gençlere bir şeyler anlatacaktı. Ne var ki, onların yanlarına gidip, onlara bir şeyler anlatmak âdeta mümkün değildi. Zira hepsinin gençlik hevesatından gelen taşkın hareketleri oluyordu. Eğer Allah Resûlü onların arasına karışacak olsaydı, birçok uygunsuz davranışlarla karşılaşabilirdi. Onun için gidip Kâbe'de Rabbi'yle olan irtibatını fiilen gösteriyordu. Gençlerde O'nun bu davranışı merak uyandırıyordu. Gelip ne yaptığını soruyorlar; O da onlara

davasını anlatma fırsatı buluyordu. Bundan dolayı Allah Resûlü, Kâbe'de namaz kılmayı tercih ediyordu.

Namaz kılarken çeşitli saldırılara uğradı. Hâlbuki evinin bir köşesinde namaz kılmış olsaydı bunlardan hiçbiri başına gelmezdi. Demek ki bütün sıkıntılara rağmen orada namaz kılmasının bir mânâsı vardı. Kaç defa başına işkembe konulmuş[21], kaç defa saldırıya uğramış ve öldürülmek istenmişti...

Bir defasında Ebû Cehil elinde büyük bir taşla Kâbe'ye gelmiş ve ne yapmak istediğini soranlara, "Muhammed secdeye vardığında bu taşı başına vuracak ve O'nu öldüreceğim." demişti. Allah Resûlü secdeye kapandığında Ebû Cehil elindeki taşı kaldırmış ve tam vurmak istediği anda elleri havada donup kalmıştı. Bir sıtmalı gibi titriyor ve gittikçe yüzü kireç rengini alıyordu. Etrafındakiler koşuşup ne olduğunu sordular: "Aramıza dehşetli bir canavar girdi ve neredeyse beni yutacaktı!" dedi.[22]

Başka bir seferinde Ukbe İbn Ebî Muayt, Allah Resûlü namaz kılarken gelmiş ve Resûlullah'ın sarığını boynuna dolayıp sıkmaya başlamıştı. Durumdan haberdar olan Hz. Ebû Bekir yıldırım gibi gelmiş ve bu caniyi Allah Resûlü'nün başından defetmiş ve şöyle demişti: "Rabbim Allah'tır dediği için bir adamı öldürmek mi istiyorsunuz?"[23] Esasen bu, tarihî bir sözdür. Asırlarca önce, Hz. Musa'nın başına üşüşenlere karşı, o devrin inanan bir mü'mini de aynı şeyleri söylemişti. Öyle ki daha sonra Kur'ân-ı Kerim bu şahsın sözünü âyet olma şerefine erdirmiştir.[24] Hz. Ebû Bekir öyle güçlü kuvvetli bir insan değildi. Ancak imanındaki kuvvet onu yenilmez bir insan hâline getiriyordu.

Eğer hususî himaye olmasaydı, Allah Resûlü namazında ve secdesinde uğradığı bu saldırıların birinde şehit olabilirdi. Fakat Allah O'nu korumayı kendi teminatı altına almıştı. Şu kadar var ki, İki Cihan Serveri Kâbe'de namaz kılmak için ölümü göze alıyor ve öyle namaz kılıyordu. Demek ki böyle hareket etmesinde hayatî bir önem vardı ki adına and içilen bir hayat, âdeta o uğurda istihkar ediliyordu.[25]

Hz. Ebû Bekir evinin önünde yaptırdığı cumbasında yüksek sesle Kur'ân okuyor ve onun sesini duyanlar etrafına toplanıp dinliyorlardı. Zamanla dinleyenlerin sayısı o kadar arttı ki, Mekke müşrikleri bu durumdan ciddî rahatsızlık duymaya başladılar. O da her türlü taarruzu göze alarak bu hareketini devam ettirdi. Hatta Hz. Ebû Bekir'i himayesine aldığını ilân eden ve bir insan olarak takdir eden İbn Dağinne, himayesinin devamı için Kur'ân

okumadan vazgeçmesini teklif etti.. edince de Hz. Ebû Bekir hayatını ortaya atarak her şeye rağmen Kur'ân okumaktan vazgeçmeyeceğini söyledi ve mücadelesine devam etti.[26] Söz, fiil ve davranışlarla cihad mümkün olduğu sürece, cihaddan uzak kalmamak onların yegâne prensibiydi. Çünkü biliyor ve inanıyordu ki, ferdin ve cemiyetin hayatiyeti, ancak cihadla mümkündür ve cihadı terk edenler çürüyüp kokuşmaya mahkûmdur. Aynı zamanda Allah'ın himayesine girme de ancak O'nun dinine omuz vermekle mümkün olacaktır. *"Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz Allah da size yardım eder."* [27] mânâsına gelen âyet veya âyetler bu hakikati ifade etmektedir.

Evet, siz Allah'ın dinine omuz verirseniz, Allah da size elini uzatır, size yardımcı ve destekçi olur; sizi kat'iyen kaydırmaz ve sizi zayi etmez.[28] Eğer hayatınızda kaymaktan emin olmak istiyorsanız, mücadele ve mücahedede bulunmayı hayatınıza gaye edinin. Yemeniz-içmeniz, yatıp-kalkmanız ve bütün hareketleriniz, hep bu gayeye hizmet için olsun. Ta ki cihadın en küçüğünü olsun yapmış olasınız.

Yine hayalen Mekke'ye dönüyor ve Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) hareket tarzını takip ediyoruz.

Şartlar iyice ağırlaşmıştı. Bazı Müslümanların dayanacak takatleri kalmadığından onlara hicret izni verilmişti. Demek ki, bu durumda olanların cihadı hicretti. Zaten bir süre sonra hicret, cihadın kendisi olacak ve biat etmek isteyen herkese, ilk şart olarak hicret etmesi söylenecekti.

Habeşistan'a yapılan iki hicretten sonra Müslümanlar, bütünüyle ve en son olarak Medine'ye hicret ettiler. Medine devrinde ise cihad başka bir seyir takip etmeye başladı. Artık, Medine Site Devleti'nin temelleri atılmıştı ve şimdi bu şartlara göre bir cihad lâzımdı. Keyfiyette bir değişiklik yoktu; bütün mesele kemmî durumu şartlara uygun olarak ayarlamaktaydı. Yeri gelince hız, yeri gelince yavaşlama, bazen gaza, bazen de frene basma ve manevra kabiliyetini daima zinde tutma... bunlar işin stratejik yönleriydi... ve devrin, hâdiselerin durumuna göre değişiklik arz etmesi de gayet normaldi...

Cihada izin verileceği ana kadar Müslümanlar fiilî bir müdahalede bulunamıyorlardı. Bu bir bakıma, pasif direniş dönemiydi. Saldıran hep küfür cephesi oluyordu. Müslümanlar daima mazlum ve mağdur ediliyor; fakat, maddî cihada izin verilmediği için mukabele düşünülmüyordu. Hicretten sonra da bir müddet daha böyle geçti. Nihayet cihada izin veren âyet nazil oldu. Âyet

şöyle diyordu:

“Kendileriyle savaşılanlara (mü’minler), zulme uğramış olmaları sebebiyle (savaş konusunda) izin verildi. Şüphe yok ki Allah, onlara yardıma mutlak surette kadirdir. Onlar, başka değil, sırf “Rabbimiz Allah’t ır.” dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah, bir kısım insanları diğer bir kısmı ile defetmeseydi, mutlak surette, içlerinde Allah’ın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi. Allah kendisine (kendi dinine) yardım edenlere muhakkak surette yardım eder. Hiç şüphesiz Allah güçlüdür, azîzdir.”[29]

Dün kendilerine, “Güç ve kuvvet kullanmayın.” denen insanlar, düşman kapıya dayanınca maddî cihad izni aldı ve bu izni kullanacak zemini beklemeye koyuldular.

Bir müddet sonra ise, bu bir izin olmadan çıktı ve emir oldu. Artık mü’minler kılıçlarıyla cihad etmeye mecburdular. Bedir’e giderken Müslümanlar, âdeta Cennet’ten davetiye almış gibi sevinç ve sürur içinde gidiyorlardı. Sanki biraz sonra canları tehlikeye girecek olanlar onlar değildi. Bu uğurda ölmeyi hepsi de canına minnet biliyordu. Cihada çağrılan hiç kimse bu davete icabetten geri kalmadı. Sadece münafıklardır ki ordu bozanlık ediyorlardı.. ve her zaman da öyle yaptılar. Cepheden ayrılıp gittiler.. Efendimiz’i mevzide terk ettiler.. ve bazen de hiç iştirak etmediler. Onlar, içte safvete erememiş, gönül dünyasında nifakı yenememiş, arkadaşları kavga verirken bir kenara çekilip şahsî hazlarını yaşamış bir grup sefil ruh ve bir kısım nefsin zebunu kimselerdi ki, karakterlerinin gereğini yerine getiriyorlardı...

Allah Resûlü’ne yürekten inanmış insanlara gelince, onlardan mevziini terk eden tek bir insan bile gösterilemez. Diğer bir tabirle, cihad yolunda vâsıl-ı ilallah olmuş ve Allah’a ulaşmış olanlardan hiçbiri geriye dönmemişti. Geriye dönenler yoldaki şaşkınlar, hakikati idrak edememiş ve ruhunda hakikatle bütünleşmemiş zavallılardı.

Vâkıa onlar da insandı; her insan ölümü kerih ve çirkin görebilir. Kur’ân-ı Kerim de insandaki bu duyguyu görmezlikten gelmemiş ve inananlara şöyle hitap etmiştir: *“Hoşunuza gitmediği hâlde savaş size farz kılındı. Sizin için daha hayırlı olduğu hâlde bir şeyi sevmemeniz mümkündür. Sizin için daha kötü olduğu hâlde bir şeyi sevmeniz de mümkündür. Allah bilir, hâlbuki siz*

bilmezsiniz."[30]

İnsan tabiatının böyle olmasına rağmen mü'minler, kayıtsız şartsız Allah Resûlü'ne boyun eğdi ve teslim oldular. Onlardaki bu bağlılık Cenâb-ı Hakk'ın onlara ard arda lütuflarda bulunmasına sebep oldu... Ve zaferler birbirini takip etti.

Böylece her geçen gün mü'minlerin gücü artıyor ve kazandıkları zaferler en kısa zamanda civar kabileler arasında da duyuluyordu. Mü'minlerin her zaferi onları sevindirirken kâfirleri de mahzun ve mükedder ediyordu.

Cihad, birbirine bağlı zincirin halkaları gibi devam ediyor. Mü'min daima dirliğini ve diriliğini cihadda buluyor. Cihadı bıraktığı an da öleceğini biliyor. Evet, mü'min ağaç gibidir; meyve verdiği sürece canlılığını korur; meyve vermediği zaman da kurur gider.

Ne kadar, bedbîn ve karamsar insanlar varsa hepsini tetkik edin, hep karşınıza, cihadı terk etmiş insanlar çıkacaktır. Bunlar Hak ve hakikati başkalarına anlatmadıkları için, Allah içlerindeki füyûzatı çekip almış ve dolayısıyla da kapkaranlık kalmışlardır. Hâlbuki ne kadar cihad eden varsa, aşk u şevk içindedirler, içleri apaydındır ve biri bin yapma gayreti peşindedirler. Her cihad onlarda yeni bir cihad düşüncesi uyarır ve böylece salih bir daire teşekkül eder. Her hayır başka ve yeni bir hayra vesile olur. Onlar da hayırlar içinde yüzer giderler... *"Amma bizim uğrumuzda cihad edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah, iyi davrananlarla beraberdir."*[31] âyeti bize bu hakikati anlatmaktadır.

Allah'a giden çeşitli yollar vardır ve bu yolların sayısı mahlukatın nefesleri adedincedir.32 Allah için cihad edenleri O, bu yollardan birine mutlak surette hidayet eder. Ne kadar hayır yolu varsa onların önüne çıkarır, ne kadar şer yol varsa öyle yollardan onları korur.[33]

Allah'ın yolu sırat-ı müstakîmdir. O yolu bulan bir insan her şeyde orta yolu tutar gider. Gazapta, akılda, şehvette orta yolu tuttuğu gibi, cihadda ve ibadetlerde de hep orta yolu takip eder. Bu, Allah'ın insanı kendi yoluna hidayet etmesi demektir.

Fedakârlık derecesi ne olursa olsun dışa karşı yapılan mücadele bütünüyle cihad-ı asgara dahildir. Ancak bunun küçük cihad olması büyük cihada nispetledir; yoksa cihadın küçük hiçbir tarafı yoktur ve kazandırdığı netice ise pek büyüktür. Nasıl olmasın ki, bu yolda gazi olup Cennet'e namzet olma, şehit

olup berzah hayatını dipdiri geçirme ve her ikisinin sonunda da Allah'ın rızasına erme söz konusudur. Evet böyle bir neticeyi sonuç veren cihad nasıl küçük olabilir ki?

Cihad-ı asgar, dinin emirlerini fiilen yerine getirme ve o mevzuda kendinden bekleneni eda etmektir. Cihad-ı Ekber ise, onu ihlâslı ve şuurlu olarak yapma, daima muhasebe ve murâkabe içinde bulunmadır. Kin, nefret, haset, enaniyet, gurur, kendini beğenme, fahir, nefs-i emmare gibi varlığında ne kadar yıkıcı ve tahrip edici his ve duygu varsa bütününe birden cihad ilan etme, hakikaten zor ve çetin bir cihaddır ki, buna en büyük cihad denilmiştir.

İnsan, küçük ve maddî cihadda bulunduğu zaman çok kere kendini düşünmeye vakit bulamaz. Bu bir tehlikedir. Bir ikinci tehlike de, insan bu küçük cihadı terk ettiği zaman baş gösterir ki, o da pörsüyüp çürümedir. Bu duruma maruz kalan bir insan ise, bütün kötü düşünceler tarafından dört bir yanı sarılacak ve mânevî hayatı felce uğrayacaktır. Bu bakımdan maddî cihad yapmadan insanın kendini koruyup kollayabilmesi cidden zordur. İşte zorlardan zor bu duruma işaret için Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem), gazadan dönerken büyük cihada dönüldüğünü söylemiştir.34 Bunun mânâsı şudur: İman ettik. Cihad da yaptık. Gaza şerefiyle şereflendik. Belki biraz da ganimet aldık. Bundan böyle üzerimize bir rahat ve rehavetin çökme ihtimali vardır. Belki bazılarının içine kendini beğenmişlik gelecektir. Belki de nefs-i emmare başka yollardan ruha girip onu ifsad edecektir. Demek ki, bizi bir sürü tehlike beklemektedir. Onun için bundan sonra verilecek kavga bir öncekinden daha çetin ve daha büyük olacaktır.

Bu sözün muhatabı, sahabeden ziyade, onlardan sonra gelenler ve bizleriz. Onun için bu ölçüye çok iyi dikkat etmemiz gerekmektedir. Eğer bir insan cihadı bütünüyle dışa karşı yapılan davranışlara bağlıyor ve bir iç murâkabesinden uzak bulunuyorsa, o, tehlike mıntıkasına girmiş sayılır.

Asr-ı Saadet'in insanı, harp meydanlarında kavga verirken aslanlar gibi dövüşür, gece olunca da hepsi birer derviş kesilir ve sabahlara kadar ibadet ve zikirle Cenâb-ı Hakk'a kullukta bulunurlardı.[35] Sanki onlar gündüzleri, gözleri hiçbir şey görmeyen o cengâverler değil de bir köşede inzivaya çekilmiş zahidlerdi. İş böyle olunca, maddî cihadı her şey sayıp cihad-ı ekberi görmezlikten gelmek veya cihad-ı ekber diye diye dinin en önemli bir müeyyidesini yıkıp onu ruhbanlığa çevirmek, onun ruhuna hıyanetten başka bir şey değildir. İşte önümüzde Allah Resûlü'nün bütün bir hayatı ve işte teker

teker bütün sahabe...

Bir muharebe gecesinde iki sahabi nöbet bekliyor. Gündüz akşama kadar kılıç sallamış bu insanlar, gece de sabaha kadar nöbet tutacak ve düşmanın muhtemel saldırısını orduya haber vereceklerdi. Biri diğerine: "Sen istirahat et biraz, ben bekleyeyim, sonra da seni kaldırırım." der. İstirahata çekilen çekilir, diğeri namaza durur. Bir ara düşman işi anlar ve ayakta namaz kılmakta olan bu sahabiyi ok yağmuruna tutar. Vücudu kan revan içinde kalmıştır; ancak, o namazını bitirinceye kadar dayanır. Namazdan sonra yanındakini kaldırır. Arkadaşı onun durumunu görünce hayretten dona kalır. "Niçin, der, birinci ok isabet ettiğinde haber vermedin?" Cevap verir: "Namaz kılıyor ve Kehf sûresini okuyordum. Duyduğum o derin zevki bozmak, bulandırmak istemedim."[36]

Huzur onu böyle çepeçevre kuşatıyordu. Sanki o, namazda Kur'ân okurken bizzat Kur'ân ona nazil oluyor ve sanki Cibril onun ruhuna Kur'ân solukluyor gibi okuyor ve o böyle bir vecd içinde iken bağrına saplanan oktan acı dahi duymuyordu. İşte büyük ve küçük cihadı kendinde toplayan insanların durumu ve işte cihad adına hakikatin gerçek yüzü...

Efendimiz'de, her iki cihadı da en uç ve ufuk noktada bütünleşmiş olarak görüyoruz.

O, harp meydanlarında bir cesaret âbidesi olurdu. Hatta Hz. Ali gibi şecaat örneği kahramanların itirafıyla, harp meydanında endişe ve korkuya kapılan bütün sahabe, O'nun arkasına saklanır ve kendilerini emniyete alırlardı. Meselâ, Huneyn'de öyle bir kükremişti ki, atının dizginlerini iki kişi tutmakta zorlanıyor, O ise durmadan düşman saflarına doğru atını mahmuzluyordu. Bir taraftan da en gür sadâsıyla haykırıyordu: *"Ben peygamberim, bunda yalan yok. Ben Abdülmuttalib'in torunuyum, bunda yalan yok!"*[37]

Bu şecaat ve kahramanlık âbidesi İnsan, ibadetlerinde de aynı şekilde, âdeta bir kulluk âbidesi hâline geliyordu. Namaz kılarken, kaynayan bir tencere gibi ses çıkarırdı[38]; ağlayıp gözyaşı döktüğü zaman O'nu görüp dinleyenleri rikkate sevk ederdi. Bazen günlerce oruç tutar "savm-ı visal" yapardı.[39] Bazen sabaha kadar namaz kılar ve ayakları şişerdi. Hatta Hz. Âişe Validemiz, bu tehâlükü çok görerek, *"Gelmiş geçmiş günahları affolan sen, niçin bu kadar kendini yoruyorsun?"* diye sormuş, O da: *"Allah'a şükreden bir kul olmayayım mı?"* cevabını vermişti.[40]

Bir insan düşünün ki mağarada yılan ve çıyanlara aldırış etmeden saklanıyor, tam o esnada müşrikler mağaranın kapısına kadar geliyorlar ve Hz. Ebû Bekir O'nun namına telaşlanıyor; fakat O, hiç aldırış etmeden, *"Korkma, Allah bizimledir."* diyebiliyor[41] ve aynı şahıs Kur'ân dinlerken öyle rikkate geliyor, öyle gözyaşı döküyor ki, nefesi kesilecek gibi oluyordu. Meselâ, İbn Mesud'a *"Bana Kur'ân oku."* demişti. O ise, edep içinde *"Yâ Resûlallah, Kur'ân sana nazil olurken ben sana Kur'ân mı okuyacağım?"* diyor. Ancak, Allah Resûlü ısrar ediyor ve *"Ben başkasından Kur'ân dinlemeyi severim."* buyuruyor. Bunun üzerine İbn Mesud, Nisâ sûresinin başından okumaya başlıyor. *"Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz ve seni de hepsine şahit kıldığımız o gün nasıl olacak."*[42] mealindeki âyete gelince, Allah Resûlü artık dayanamaz hâle geliyor ve eliyle *"Yeter, yeter!"* diyor. Gerisini İbn Mesud'dan dinleyelim: Sustum. Döndüm baktım Allah Resûlü ağlıyor ve gözyaşları da çağlıyordu.[43] O bir kalb ve gönül insanıydı, maddî cihadda da mânevî cihadda da... O idi ki ümmetini istiğfara teşvik ediyor ve *"Ben her gün yetmişten fazla istiğfar ediyorum."* diyordu.[44]

Büyük cihadda muvaffak olan bir insanın ekseriyet itibarıyla, küçük cihadı da kazanması muhakkak ve mukadderdir. Fakat, büyük cihadda kaybeden insanın küçük cihadda kazandığı hiç görülmemiştir. Öyleleri, iş ve hizmeti bir kerteye kadar götürseler bile neticeye varmaları mümkün değildir.

Hz. Âişe Validemiz anlatıyor: "Allah Resûlü bir gece bana hitaben! *"Yâ Âişe!"* dedi, *"Müsaade eder misin bu gece Rabbimle beraber olayım."* (O, Rabbiyle beraber olmak için bile hanımından müsaade isteyecek kadar incelerden ince bir insandı. Asalet O'nun damarlarına işlemişti.) Ben, *"Yâ Resûlullah dedim, seninle olmayı isterim; fakat senin istediğini daha çok isterim."*

Sonra, Anamız diyor: "Allah Resûlü abdest aldı namaza durdu ve uzun süre إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ[45] âyetini okudu ve sabaha kadar gözyaşı döktü."[46]

Bazen de Allah Resûlû, hanımını uyandırmamak için, hiç sormadan kalkar ve ibadet ederdi. Yine Hz. Âişe Validemiz anlatıyor: Bir gece uyandığımda Allah Resûlü'nü yanımda bulamadım. Hemen kıskançlık damarım kabardı; acaba diğer hanımlarından birinin yanına mı gitti diye düşündüm. Yerimden doğrulurken elim, karanlıkta Allah Resûlü'nün ayaklarına ilişti. Baktım ki

Allah Resûlü secdeye kapanmış bir şeyler okuyor. Okuduğu duaya kulak verdim, şunları söylüyordu: *"Allahım, Senin gazabından, öfkenden Senin rızana sığınıyorum. Ukûbetinden bağışlamana sığınıyorum. Allahım, Senden yine Sana sığınıyorum. (Kahrından lütfuna; celâlinden cemaline; ceberûtiyetinden rahmâniyet ve rahîmiyetine sığınıyorum.) Sen, Seni senâ ettiğin gibisin. (Ben, Seni senâ edemem. Senin en büyük şahidin yine Sensin.)"*[47]

İşte Allah Resûlü ve işte O'nun iç derinliği, büyük cihadı! O böyle olunca, ashabı daha başka türlü olabilir miydi? Öbür tarafta O'nunla beraber olabilmek için, burada O'na benzemek gerekir. Sahabe, tam anlamıyla bunun şuurundadır. Hatta onlardan bazıları, –Sevban gibi– Allah Resûlü'nden ayrı kalma düşüncesi akıllarına geldiği an, iştahtan kesilir ve ciddî rahatsız olurlardı.

Efendimiz bir cihada çıkmış, Sevban ise O'nunla bulunamamıştı. Allah Resûlü döndüğünde herkes kendisini ziyaret ediyordu. Bunlar arasında Sevban da vardı. Sararmış, solmuş ve âdeta bir iğne bir iplik kalmıştı. Şefkat Peygamberi sordu: *"Sevban bu hâlin ne?"* Cevap verdi: "Yâ Resûlallah! Beynimi kemiren bir düşünce var ki, işte o beni bu hâllere soktu. Kendi kendime düşündüm. Ben Allah Resûlü'nden üç günlük ayrı kalmaya dahi tahammül edemiyorum. Ebedî bir âlemde bu ayrılığa nasıl güç yetirebilirim? Çünkü O, Allah'ın Resûlü'dür. Makamı muallâdır. Gireceği Cennet de O'na göre olacaktır. Hâlbuki ben sıradan bir insanım. Cennet'e girmiş dahi olsam, Allah Resûlü'nün gireceği Cennet'e girebilmem mümkün değil. Ve O'ndan ebedî ayrı kalacağım. Bunu düşündüm ve bu hâllere düştüm."

Allah Resûlü bu dertli insanın derdine derman olarak şu ölümsüz ifadesiyle karşılık verdi: *"Kişi sevdiğiyle beraberdir."*[48] Kişiyi sevmek ona benzemek ve onun hayatını kendine hayat edinmekle olacaktır. İşte sahabe bu mevzuda herkesten daha hassastır.

Hz. Ömer bütün hayatı boyunca Allah Resûlü'ne, akrabalık yönünden kurbiyet kazanmanın iştiyakı içinde yandı durdu. Hz. Fatıma'yla bunu yapmak istedi; fakat o Hz. Ali'ye nasip oldu. Başka çare kalmayınca, Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ü aldı.[49] Bütün derdi herhangi bir bağla Allah Resûlü'nün akrabaları arasına girmekti. Yoksa isteseydi, Bizans imparatorunun kızını, hem de isteme zahmetine katlanmadan alacak durumdaydı. Ama onun derdi evlenmek değil, Allah Resûlü ile bir bağ kurmaktı. Çünkü o, bütün soyun-sopun, hasebin-nesebin hiçbir işe yaramayacağı bir gün, işe yarayan bir nisbet,

bir hasep ve nesep peşindeydi.. kızı Hafsa'yı Allah Resûlü'ne vermek istemesinde yine aynı dert ve iştiyak bahis mevzuu idi.

Allah Resûlü'ne olan mânevî bağı zaten çok kuvvetliydi. Kim bilir kaç defa, İki Cihan Güneşi onu elinden tutmuş, *"Burada da, ahirette de hep böyle olacağız."* demişti. Ancak o, bir de maddî bağını tahkim etmek istiyordu. İşte bu düşünceyle kendi kızını Allah Resûlü'ne vermiş ve Allah Resûlü'nün de kız torununu almıştı. Hatta böyle bir münasebette muvaffakiyet, o koca Ömer'i çocuklar gibi sevindirmişti...

Bir gün kızı Hafsa Validemiz kendisine, "Babacığım, dıştan gelen devlet elçileri oluyor. Ve daima yeni yeni heyetler kabul ediyor, görüşüyorsun. Üzerindeki elbiseyi yenilesen daha iyi olmaz mı?" diyor.

Hz. Ömer kızından bu sözleri duyunca beyninden vurulmuşa dönüyor. Allah Resûlü'nü ve Hz. Ebû Bekir'i kastederek, "Ben bu iki dosttan nasıl ayrı kalabilirim. Vallahi dünyada onlar gibi yaşamalıyım ki, ahirette onlarla beraber olabileyim." cevabını veriyor.[50]

Biz buna, büyük cihad veya mânevî cihad diyoruz. Allah Resûlü'nün ve sahabenin yolu budur. Onlar Cenâb-ı Hak'la sıkı bir irtibat içinde hayat sürdürdüler. Onların zikir ve ibadetleri o kadar çoktu ki, onları görenler ibadetten başka hiçbir şey yapmıyorlar zannederlerdi. Hâlbuki durum tamamen aksineydi ve onlar hayatı bir bütün olarak yaşıyorlardı...

Onlar âdeta ihlâsın özü ve hulâsası hâline gelmişlerdi. Yaptıkları her işi Allah rızası ölçüsünde yapıyorlardı. Onların her işlerinde bir iç derinliği ve iç murâkabesi vardı. İşte yine, karşımızda bir ihlâs âbidesi olan Ömer! Hutbe esnasında bir ara, hiç münasebet yokken mevzuu değiştirir, "Yâ Ömer, daha dün baban Hattab'ın develerini güden bir çobandın." der, hutbeden iner. Sorarlar: "Durup dururken seni bunu söylemeye sevk eden neydi?" Cevap verir: "Aklıma halife olduğum geldi..." Başka bir gün, sırtında bir çuval dolaşıyordu. Niçin böyle dolaştığını soranlara, cevabı yine aynı oluyordu: "İçimde bir gurur hissettim ve onu öldüreyim dedim..."

Ömer İbn Abdülaziz, bir dostuna mektup yazar. Mektup çok edebî yazılmıştır. Kalkar, mektubu yırtar. Sebebini soranlara: "İçimde bir gurur hissettim, onun için mektubu yırttım" der.

Ruhen olgunluğa ermiş, ruhuyla bütünleşmiş, paklaşmış bu temiz kimselerin cihadı, Allah rızası için olacağından, semereli olur. Hâlbuki kendi iç

meselelerini halledememiş, riyadan, ucuptan, gurur ve kibirden kendini kurtaramamış, sağda solda çalım satmak için iş gören insanların cihad adına yaptıkları şeyler ise büyük ölçüde yıkım olacaktır. Böylelerinin, bir devrede belli bir seviyeye kadar ulaşmaları mümkündür; ancak neticeye varmaları, –üzerine basa basa ifade ediyorum– mümkün değildir.

Büyük ve küçük cihadı bir arada mütalâa eden âyet ve hadisler vardır. Bunlardan biri de "en-Nasr" sûresidir. Bu kısa sûrede mealen şöyle denmektedir: *"Allah'ın yardımı ve zaferi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit, Rabbine hamdederek O'nu tesbih eyle ve O'ndan mağfiret dile, çünkü O, tevbeleri fazlaca kabul edendir."*[51]

Allah'ın yardımı ve fethi geldiği zaman mü'minler fevc fevc, bölük bölük İslâm'a girecek ve dehalet edecekler. Öyle de oldu. Maddî cihad (cihad-ı asgar), emr-i bi'l-mâruf ve nehy-i ani'l-münker, Hakk'ın anlatılması sayesinde engeller bertaraf edildi ve insanlar İslâm dinine girmeye başladılar.

Bu duruma gelindiğinde, Cenâb-ı Hakk'ın emri şu oluyor: *"Rabbini tesbih ve takdis et."*[52] Çünkü bütün bu olanlar bir taraftan Rabbinin sana bir ihsanıdır, diğer taraftan da bütün bunları yapan ve yaratan Allah'tır. İşte bunları düşün ve Rabbini tesbih ve takdis et!

Debdebe ve ihtişam içinde kazanılan bu muzafferiyetlerin yanında insan kendi iç dünyasında nefsine karşı da bir zafer kazanmalı ki, cihad tamamlanmış ve cihad hakikati bütünleşmiş olsun. Bu çizgide Hz. Âişe Validemiz bize şunu naklediyor: Bu sûre nazil olduktan sonra Allah Resûlü durmadan سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ duasını okurdu.[53]

Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir hadislerinde yine bu iki cihadı bir arada zikreder: *"İki göz vardır ki Cehennem ateşi görmez: Harp meydanları ve cephelerde nöbet tutan askerin gözü ve bir de Allah korkusundan ağlayan göz."*[54]

Sınır boylarında veya harp meydanlarında, en tehlikeli anlarda nöbet tutarak uykuyu terk eden insanın cihadı maddî cihaddır. Bu cihadı yapan insanın gözü Cehennem ateşine maruz kalmayacaktır. Bir de mânevî ve büyük cihadı yerine getiren göz vardır ki, o da Allah korkusundan ağlayan gözdür. Evet, bu iki göz de Cehennem'i ve onun azabını görmeyecektir.

Memeden çıkan sütün tekrar geriye dönmesi nasıl muhal ise, Allah

korkusundan ağlayan gözün Cehennem'e girmesi o derece muhaldir. Allah yolunda üstü başı toz toprak içinde kalan bir insanın durumu da bundan farklı değildir. Çünkü Allah Resûlü, bu toz ve toprağın Cehennem ateşiyle asla bir araya gelmeyeceği mevzuunda birçok beyanda bulunmuşlardır.[55]

Allah korkusuyla ürperip ağlayan göz; düşmanın geleceği yerleri gözetleyen, nöbet bekleyen, râbıta yapan, memleketin başına gelecek felaketler karşısında göğsünü siper eden, müesseseler kuran, yaşatma zevkiyle yaşama hazzından uzak kalan insanların gözleri Cehennem ateşi görmeyecektir.

Bu itibarladır ki, sadece meseleyi, sağda-solda diyalektik yapıp, millete bir şey anlatma şeklinde cihad yapıyorum zannedenler, anlattıklarını ne ölçüde tatbik ettiklerini kontrol etmeyenler, sadece vakit öldürüyor ve bir de kendilerini aldatıyorlar demektir. İçlerini zapturapt altına alamamış, riyanın burnunu kıramamış, fahrı ayaklar altına alıp ezememiş, başkalarına iş buyurmayı ve gösteriş yapmayı omuzlarından silkip atamamış insanların yaptığı dış müdahaleler, huzursuzluk kaynağı ve gürültüden başka hiçbir yararı olmayacaktır. Meseleyi yalnız mânevî cihad şeklinde ele alan ve "Kendi nefsimle yaka paça olup onu yenmeden başkalarıyla uğraşmam doğru olmaz" deyip, bir köşeye çekilenler, çekilip nefsine derece kazandırmayı her şeyin üstünde görenler; Allah'la insanlar arasındaki engelleri kaldırma ve kulları kendi özlerine erdirme gayretlerine iştirak etmeyenler, bunlar da en hafif ifadeyle İslâm'ı yogileştirme gayretine düşmüşler demektir. Bunların bazılarında da şöyle bir düşünce hâkimdir: "Koyunu kendi ayağından, keçiyi de yine kendi ayağından asarlar. Nefsini kurtaramayan başkasını da kurtaramaz. Öyleyse insan önce kendini kurtarmaya bakmalı..."

Evvelâ, böyle düşünen kimseler bakmalıdırlar ki bir insan, kendini kurtardığını zannettiği gün girdapların en içinden çıkılmazına kendini kaptırmış sayılır. Aslında, kim kendini kurtardığını söyleyebilir ki? Kur'ân *"Yakîn sana gelinceye kadar Rabbine kulluk et!"*[56] demektedir. Yani perde açılıp sana öbür âlemden "Artık buyur!" denince kadar, kulluk mânâsına dahil hiçbir fiilden uzak kalamazsın. İnsan, ömrünün son nefesini verinceye kadar kullukla mükelleftir.

Durum böyle olunca, insanın kendini kurtardığını söylemesi nasıl mümkün olabilir ki? Hâlbuki onun mükellefiyetleri devam etmektedir. Öyleyse insanın nefsiyle cedelleşmesi, içindeki fena huylarla yaka paça olması ve kendini ıslaha çalışması hayatının sonuna kadar devam edecektir.

Biz havf ve korku ağırlıklı bir hayat yaşamak mecburiyetindeyiz. Neticeden emin olma hiçbir mü'mine yakışmaz. Ümitsizlik de aynı şekilde mü'min sıfatı olamaz. Ancak havf tarafı ağır basmalıdır. Hz. Ömer gibi bir insan bile son anlarını yaşarken endişe içindeydi. Ancak İbn Abbas'ın şehadeti kabul etmesi ve "Ahirette senin iyi bir insan olduğuna ben şahidim." demesi, bir mânâda onu bu endişeden kurtarıyordu. Nasıl olmasın ki, *"Rabbinin azametinden korkana Cenâb-ı Hak iki Cennet vaad etmektedir."*[57] diyordu...

Durum böyle olunca, ömür boyu cehd ve gayret isteyen bir meseleyi, cihada mâni bir engel gibi değerlendirme ne derece yanlıştır ve bu iyice düşünülmesi gereken bir husustur.

Netice olarak, mevzuu şöyle hulâsa etmek mümkündür:

Küçük ve büyük cihad, teker teker ele alındığında, birisinde sadece lafazanlık, diyalektik ve anarşi, diğerinde ise, mistiklik, miskinlik, tembellik ve uyuşukluk vardır. Hakikî cihad ise her ikisini birleştirmekle olur ki, Allah Resûlü'nün ve sahabenin cihad anlayışı da budur.

İslâm'ın yetiştirdiği büyük ve hakikî mürşidlerde de hep böyle bir cihad şuuru görmekteyiz. Onlardan hiçbiri, cihadı tek yönlü ele almamışlardır. Demir parmaklıklar arkasında bile hakkı neşretme gayretinden bir an uzaklaşmamış ve gecelerini de gündüzleri kadar aydınlık geçirmişlerdir. Rableriyle olan münasebetlerini de asla gevşetmemiş, hizmetlerinin çapı ne derece geniş olursa olsun kalb dairesini ihmale uğratmamışlardır. Bu sayede duydukları her şey, onlarda yeni bir iman peteğinin oluşmasına vesile olmuş; böylece ihsan şuuruyla yaşamış; kendilerini her an Cenâb-ı Hakk'ın murâkabesinde hissetmiş ve bu amelleriyle Rablerine o derece kurbiyet ve yakınlık kazanmışlardır ki, Rab, onların gören gözü ve tutan eli olmuş ve böylece birleri bereketlenip binlere ulaşmıştır.[58]

Günümüzün insanı, Cenâb-ı Hakk'ı hoşnut edecek bir cihad yapmak istiyorsa -ki öyle yapması lâzımdır- başkalarına hak ve hakikati anlatmanın, neşretmenin yanı başında, kendisini ve arzularını da kontrol altına alıp, ciddî bir iç murâkabesine geçmelidir. Yoksa, kendi kendini aldatma ihtimali, çok kuvvetlidir ve yaptığı şeylerin de ne kendine ne de başkalarına yararı olmayacaktır.

Mücahede insanı, Allah'ı her şeye tercih edecek şekilde, ihlâslı, samimî, yürekten ve gönül adamı olmalıdır. O zaman verilen mücadele faydalı

olacaktır. O, başkalarına karşı felsefe yapıp onların kafalarına faydalı faydasız bir sürü malumat yığını aktarma yerine; kalb ve kafalara, mümkün olduğunca, samimiyet, hüsnüniyet, içtenlik ve gönül adamı olma şuurunu yerleştirmeye çalışmalıdır.

Cihad, bir iç ve dış fetih dengesidir. Onda hem erme, hem de erdirme söz konusudur. İnsanın özüne ermesi, büyük cihaddır. Başkalarını erdirmesi de küçük cihaddır. Bunun biri diğerinden ayrıldığı sürece, cihad cihad olmaktan çıkar, birinden miskinlik, diğerinden anarşi doğar. Hâlbuki biz, Muhammedî bir ruhun doğmasını bekliyoruz. Bu da, her meselede olduğu gibi bu meselede de, Allah Resûlü'ne ittiba ve uymakla mümkün olacaktır.

Ne mutlu onlara ki, kendi kurtuluşları kadar başkalarının kurtuluşları için de yol ararlar. Ve yine ne mutlu onlara ki, başkalarını kurtaralım derken, kendilerini unutmazlar.

Sidretü'l-Müntehâ: Hz. Peygamber Efendimiz'e (aleyhissalâtü vesselâm) miraç gecesinde hilkatin aldığı son şekli gösteren yaratılış ağacı, kâinat ağacı.

Âyât-ı tekvîniye: Kâinatta işleyen ilâhî kanunlar.

Mele-i A'lâ: Yüce topluluk.

Muzlim: Karanlık.

Serfürû: Baş eğme, itaat etme.

Sîga: Fiil çekiminde meydana gelen hâl, kip.

Telmih: Üstü kapalı, îmâ yoluyla ifade etme.

Füyûzat: İlâhî feyizler, ihsanlar, lütuflar.

Nefs-i emmare: İnsana sürekli kötülükleri emreden nefis.

Zahid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

Rikkat: İncelik, yumuşaklık.

Havf: Korku, endişe.

Cehd: Emek, çaba.

Diyalektik: Herhangi bir meseleyi dış görünüşe göre (zâhirî sebeplerle) sadece akıl yürüterek çözmeye çalışma metodu.

1 el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ* 1/511. Cihad hakkında geniş bilgi için bkz.: Gülen, M. Fethullah, *İ'la-yi Kelimetullah veya Cihad* s.19-35.

2 Nisâ sûresi, 4/95.

3 Bkz.: Mâide sûresi, 5/67; Ahzâb sûresi, 33/39; Hâkka sûresi, 69/44-47; Cin sûresi, 72/26-28.

4 Bkz.: Kıyamet sûresi, 75/37; Mürselât sûresi, 77/21-22; Abese sûresi, 80/18-22.

5 Fetih sûresi, 48/10.

6 Bk.: Âl-i İmrân sûresi, 3/96.

7 Tevbe sûresi, 9/111.

8 Buhârî, *iman* 26; Müslim, *imâre* 103; Nesâî, *cihad* 30.

9 Buhârî, *cihad* 73; Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 25.

10 Ebû Dâvûd, *cihad* 15; Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 2; Dârimî, *cihad* 32.

11 el-Beyhakî, *ez-Zühd* 1/165; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd* 13/523.

12 Bakara sûresi, 2/151.

13 Aliyyü'l-Kârî, *el-Esraru'l-merfûa* s.286.

14 Âl-i İmrân sûresi, 3/18.

15 Nisâ sûresi, 4/165-166.

16 Ahzâb sûresi, 33/45.

17 Müslim, *fezâil* 2; Tirmizî, *menâkıb* 5, 6; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 5/89, 95, 105; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/620.

18 Müslim, *zühd* 74; İbn Mâce, *taharet* 23; Dârimî, *mukaddime* 4; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/113, 4/170, 172; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 2/617; İbn Hibban, *es-Sahîh* 14/434, 456.

19 Bkz.: Buhârî, *büyû* 34; *cihad ve siyer* 46; Müslim, *radâ'* 57; *fezâil* 48; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/348, 5/170-1716/113; Abdurrezzak, *Musannef* 5/389; el-Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid* 6/52, 53, 9/3-4.

20 Buhârı, *i'tisam* 19; *enbiyâ* 3; İbn Mâce, *zühd* 34; Tirmizî, *tefsiru'l-Kur'ân* 3.

21 Bkz.: Buhârî, *vudû'* 69; *salât* 109; Müslim, *cihad* 107, 108; Nesâî, *taharet* 191.

22 Bkz.: Müslim, *sıfâtü'l-münafıkîn* 38; el-Heysemî, *Mecmaü'z-zevâid* 8/227; el-Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve* 2/190-191.

23 Buhârî, *fezâilü's-sahabe* 5; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 3/204; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 3/70; İbn Hibban, *es-Sahîh* 14/526.

24 Bkz.: Mü'min sûresi, 40/28.

25 Bkz.: Hicr sûresi, 15/72.

26 Buhârî, *menakıb* 45; İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebeviyye* 2/11-13.

27 Muhammed sûresi, 47/7.

28 Bkz.: Bakara sûresi, 2/143; A'raf sûresi, 7/170; Tevbe sûresi, 9/120; Hûd s ûresi, 11/115; Yûsuf sûresi, 12/56, 90; Kehf sûresi, 18/30.

29 Hac sûresi, 22/39-40.

30 Bakara sûresi, 2/216.

31 Ankebût sûresi, 29/69.

32 Bkz.: İbn Arabî, *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* 3/549; el-Âlûsî, *Rûhu'l-meânî* 1/396, 6/165, 14/160; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zunûn* 1/876.

33 Bkz.: Ankebût sûresi, 29/69.

34 Beyhakî, *ez-Zühdü'l-kebîr* 2/165; Bağdâdî, *Târîh-i Bağdat* 13/523.

35 Bkz.: İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Azim* 7/16.

36 Ebû Dâvûd, *taharet* 79; el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/258.

37 Buhârî, *cihâd* 52, 61, 97, 167, *meğâzî* 54; Müslim, *cihâd* 78-80.

38 Nesâî, *sihr* 18; Ebû Dâvûd, *salât* 107; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 4/25-26.

39 Buhârî, *savm* 49; Müslim, *savm* 59.

40 Buhârî, *teheccüd* 6; Müslim, *sıfâtü'l-münafıkîn* 81. Ayrıca bkz.: Müslim, *salât* 223; Ebû Dâvûd, *salât* 148; *vitr* 5.

41 Buhârî, *tefsiru sûre* (9) 9; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 1/4.

42 Nisâ sûresi, 4/41.

43 Buhârî, *tefsiru sûre* (4) 9; Müslim, *salâtü'l-müsafirîn* 247-248.

44 Buhârî, *daavat* 3; Tirmizî, *tefsiru sûre* (47) 1; İbn Mâce, *edep* 57; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 2/282, 341.

45 Âl-i İmrân sûresi, 3/190.

46 İbn Hibban, *es-Sahîh* 2/386; İbn Kesîr, *Tefsiru'l-Kur'âni'l-azîm* 2/164; el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân* 4/197.

47 Müslim, *salât* 221, 222; Tirmizî, *daavat* 75, 112; Nesâî, *taharet* 119; *tatbik* 47; Ebû Dâvûd, *salât* 148; *vitr* 5; İbn Mâce, *dua* 3.

48 Buhârî, *edeb* 96; Müslim, *birr* 165.

49 İbn Hacer, *el-İsâbe* 4/492.

50 el-Hâkim, *el-Müstedrek* 1/211; İshak İbn Rahûye, *el-Müsned* 1/196; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef* 7/79; İbnü'l-Mübarek, *ez-Zühd* 1/201; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 1/49.

51 Nasr sûresi, 110/1-3.

52 Nasr sûresi, 110/3.

53 Müslim, *salât* 218, 220; Ebû Dâvûd, *salât* 119; Tirmizî, *daavat* 32.

54 Tirmizî, *cihâd* 12.

55 Tirmizî, *fezâilü'l-cihad* 8; Nesâî, *cihad* 8; İbn Mâce, *cihad* 9.

56 Hicr sûresi, 15/99.

57 Rahmân sûresi, 55/46.

58 Bkz.: Buhârî, *rikak* 38; Ahmed İbn Hanbel, *el-Müsned* 6/256.

Ehl-i tasavvuf, âlemin kıdemi hususunda maddiyyun filozoflarının getirdiği yolda gidiyorlar. İslâm akidesiyle telif edebilir misiniz?

Ehl-i tasavvuf, âlemin kıdemine kâil değildir. Hele bütünü hakkında böyle düşünmek tamamıyla hatalıdır. Mutasavvıflar içinde, âlemin kıdemine değil de, “vahdet-i vücud” hatta biraz daha ileri götürerek “vahdet-i mevcud” faraziyelerine saplananlar olmuştur; ama bu, âlemin kıdemine kâil olma demek değildir. Zâhiren, âlemin kıdemine kâil oluyor gibi görünseler de, aslında öyle olmadığı muhakkaktır.

İlk önce mutasavvifîni ve sofîliği anlamak lâzım. Mutasavvıfîn, büyük ölçüde, tasavvufun nazariyatçılarıdırlar. Bu sahanın gerçek erleri olan sofiyyûn ise daha çok hâl üzerinde dururlar.. ve mesleklerini dayandırdıkları bir kısım noktalar da yok değildir. Sevr Mağarası’nda Resûl-i Ekrem’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hz. Ebû Bekir’in mânen bir şeyler aldığı veya Hz. Ali ile baş başa kaldığı zaman, Hz. Ali’nin O’ndan bir şeyler aldığı kanaati bu meslek erbabı arasında çok yaygındır. Vâkıa, Kitap, Sünnet, İcmâ esaslarına göre hareket eden bir insanın, bu kanaatte olması zor görünse de, yolun sâliklerince bu mevzudaki inanç tamdır. مَنْ لَمْ يَذُقْ لَمْ يَعْرِفِ “Tatmayan bilmez...”

Günümüzde olduğu gibi, o devirde de bu mesele hakkında şüphe ve kuşkuda bulunanlar vardı. Hatta, Hz. Ali’ye soranlar da oldu: “Yâ Ali, senin yanında, Resûl-i Ekrem’den sana intikal eden gizli bir şey var mıdır?” O, kılıcının kabzasında, diyete, âkile ve zimmîler hukukuna ait üç husustan başka bir şey olmadığını söyledi.[1] Bunun dışında Allah Resûlü’nden (sallallâhu aleyhi ve sellem), hususî mahiyette bir şeyler aldığına dair herhangi bir nakil bilmiyoruz.

Sevr Mağarası’nda Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile Hz. Ebû Bekir arasında geçen sırlı muhaverelere gelince, o hususu da ispat etmek oldukça zor. Evet, Kur’ân ve hadisin dışında böyle gaybî bir şey varsa, yani kitaba yazılmayan, ama sahabe ve tâbiînin, Sevr Mağarası’ndaki muhavereye dair anlattıkları şeyler içinde, Resûl-i Ekrem’in gizliden gizliye Hz. Ebû Bekir’e bir şey öğrettiğine dair herhangi bir hususa rastlamadığımızı da söyleyebiliriz. Bence, böyle yapılacağına, doğrudan doğruya, Cenâb-ı Hakk’ın yeryüzünde elçisi ve beşerin en büyük mümessili olan Hz. Muhammed’in (sallallâhu aleyhi ve sellem) vesayası altında bulunulduğu anlatılmalı ve

tekellüflere girilmemelidir. Kanaatimce bu daha samimî, daha inandırıcı olur.

Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) pek çok vazifeleri vardı. Müslümanların, İslâmiyet'in bütün icaplarını rahatlıkla yerine getirme imkânlarına kavuşturulmaları; keza, Müslümanların, yeryüzünde mahkûm değil, hâkim olarak yaşayabilmeleri için, maddî-mânevî bir kısım dinamiklere sahip olmaları gibi pek çok şeylerle donatılmaları icap ediyordu. Bu noktada, gönül hayatının, her şey üzerinde hâkimiyet tesis etmesi çok önemliydi. Binaenaleyh, Resûl-i Ekrem (sallallâhu aleyhi ve sellem), farzlardan âdâba kadar, din adına ne varsa hepsini yaşıyor, yaşanmasını teşvik ediyor ve her şeyde Allah'ın isteklerini ve hoşnutluğunu arıyordu. Meselâ O'nun hayatında, her sabah 100 defa لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ vardı.[2] Diğer dua ve münacatlar da öyle... Biz sabah-akşam namazlarında sadece, O'nun okuduklarının onda birini okuyabiliyoruz. Keşke hepimiz okuyabilseydik! Demek, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) söylediği şeylerden ancak çok az bir şey yapabiliyoruz. İnşâallah, yaptıklarımızla, vazifemizi yapmış sayılırız. Gerçek sofîlik ve vilâyet ise, ihlâsla O'nun yaptıklarını yapmaktan geçer. Vâkıa, kulluk vazifemizi zirvede eda etsek dahi, Hakk'a karşı şükür, Efendimiz'e karşı da minnet borcumuzu yerine getirmiş olamayız.

Bir gün ashabdan biri gelir der ki: "Yâ Resûlallah, ben günün dörtte birini salât ü selâmla geçiriyorum." *"Güzel, daha fazla yapsan daha iyi olur."* Adam yükseltir. Efendimiz *"Daha fazla yapsan daha iyi olur."* demeye devam eder...[3] İşte, Resûlullah'ın (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu cevabı, ibadet ü taati, altından kalkamayacak hâle getirmedikten sonra, yapabildiğin kadar yap demektir. Evet, götüreceğin kadar al! Zira; إِنَّ الدِّينَ يُسْرٌ yani, din ona ait mükellefiyetleri herkesin yerine getireceği kadar kolaydır.[4] Onu ağırlaştırıp yaşanmaz hâle getiren, altında kalır-ezilir. Sonra götüremeyecek hâle gelir ve mağlup olur.

Mükellef, farzları terk edemez; müekked sünnetlerin terkinde de itap var. Sair şeylerde, artırabildiği kadar artırabilir. Bir de bunu sonuna kadar da götürmeye azimli olursa, artık ona, Allah'a yaklaşma ve dost olma yolları açılmış demektir. İşte Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) gönüllerde inkişaf hâsıl eden, bu bâtın tarafına "Bâtın-ı Muhammedî" diyoruz. Bu yola giren kimse -inşâallah- hakikî mü'min, gerçek müttaki mânâsına uygun sofî ve tam mânâsıyla vilâyete namzet sayılır.

Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu mesleği, bir iki asır sonra perdelendi. Kur'ân okunuyordu, ama gırtlaklardan aşağıya inmiyordu. Hadis okuyorlardı; ama, muktezası gönüllerde mâkes bulmuyordu. Şunu bunu ilzam etmek için güzel laflar söylüyorlardı; ama, sözler gönüllerin derinliğinde heyecan uyarmıyordu. Bunun için müceddidler, yani dini aslına irca etmek ve yeniden Müslümanlarda eski aşk, eski heyecanı meydana getirmek isteyen kimseler zuhur etti. Meselâ Ebû Hanife, İmam Şafiî, Ahmed İbn Hanbel'i bunlardan sayabiliriz. (Ömer İbn Abdülaziz, ondan sonra Şafiî'dir, diyenler de var.) Aslında, bunlar, çeşitli sahaların müceddidleridirler. Bu büyük zatlar, kitlelerde heyecanın sönmüş ve ölmüş olduğunu görünce, buna bir çare aradılar. Sünnet'e dikkati çekmek için medreseler, tekyeler kurdular. Bu müesseselere fertleri davet ettiler. Bunlara, seviye, idrak ve anlayışlarına göre nasihat etmeye başladılar. Bunlar, samimî, hasbî kimselerdi... Eğri büğrü hâlleri ve yanları yoktu. Söyledikleri sözler, derhal cemaat arasında heyecan uyarıyordu. Onlar konuşurken âdeta mescit kandilleri dahi harekete geçiyordu. Bunlar, bulundukları yerlerde manyetik alanlar meydana getiren güçlü kimselerdi. İbrahim İbn Edhem, Fudayl İbn İyaz, Cüneyd-i Bağdâdî, Bişr-i Hâfî, Ahmed İbn Hanbel bu zahid zatlardandı. Böyle güçlü zevât, etraflarına halkı topluyor, sonra da Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) evrâd ve ezkârını onlara ders olarak veriyorlardı.

Böylece, bu müstesna zatlar sayesinde yeniden gönüller Allah'a teveccüh etti. Derken onların etrafında herkes müridler gibi toplanmaya durdu; arkasından da birer birer tasavvuf ekolleri meydana gelmeye başladı. İşte ondan sonradır ki, müteakip dönemlerde, Kâdirî, Rifâî, Mevlevî, Nakşî tarikatları gibi tarikatlar kuruldu ve bunlar, o dönem itibarıyla tarihsel olarak İslâm dünyasının dört bir yanını nura gark ettiler.

Bunlar arasında Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) Sünnet'ine uymayı esas alan ve Sünnet-i Seniyyeyi rehber edinen İmam Rabbânî gibi mürşitler, hep bu esası işlemiş ve: "Ancak Sünnet-i Seniyyeyi rehber edinen sahil-i selâmete çıkar."[5] diye ısrarla Peygamber yolunu tavsiye etmişlerdir.

Sünnet mizanlarına göre hareket etmeyen insanın, dış âlemle alâkası kesildiği nispette, ölçüler alt üst olur. Evet, tasavvuf berzahında yaşamanın insanî buudları değiştirdiği, insanı âdeta başkalaştırdığı içindir ki, zaman zaman bir kısım dinî ve tabiî prensipler hafife alınır olmuş ve şer'-i şerifteki muvazene de bozulmuştur. Böyle bir muvazenesizlikle, evliliğin gereksizliğine inananlar,

insanlardan kaçıp kendi iç dünyalarına kapananlar, “Bana kalbim yeter.” deyip sadece kalbî ve ruhî hayatla meşgul olanlar hiç de az değildir. Zaman gelmiş böyleleri, bütün bütün zâhirî duygulara sırtını dönerek beden ve cismaniyete ait her şeyi inkâr etmişlerdir.

İşte böyle bir istiğrak ve vecd içinde bulunanın gözünde, bütün dünya ve içindekiler silinir gider de, çevresinde sadece ve sadece Allah’ın isim ve sıfatlarının tecellîleri parıldamaya başlar. Artık O’nun tecellîlerinden başka her şey yok olur. O da: “Allah’tan başka mevcut yoktur.” demeye başlar. Vâkıa, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat حَقَائِقُ الْأَشْيَاءِ ثَابِتَةٌ “Allah var, Allah’ın yarattığı eşya da var.” diyerek, eşyanın varlığını kabul etmişlerdir; ama vecd insanına göre, bunda hiçbir beis yoktur. Zira, eşya O’nunla kâimdir. O var olduğu için eşya da vardır.

Ehl-i Sünnet’in bu mevzudaki değiştirilmez, sabit hükümlerine rağmen veli, vecd ve istiğrak hâlinde verdiği bu hükmü, bu durumdan ayıldıktan sonra “sahve” haline de tatbik eder. Meselâ, Muhyiddin İbn Arabî, *Fütûhat-ı Mekkiye* ve *Fûsusu’l-Hikem*’inde; Sühreverdî, *Heyâkilu’n-Nur*’da ve daha başkaları pek çok kitapta, “Sen, ben her şey hayalât, sadece Allah var.” gibi sözleri ve benzerlerini tekrar eder dururlar. Ancak, bu büyük zatların bu mevzudaki düşünceleri vahdet-i mevcudcuların (monist) mütalâalarıyla karıştırılmamalıdır. Evet bunlar, “vahdet-i vücud” erbabıdır, “vahdet-i mevcud” değil. Vahdet-i mevcud bir bakıma, Epikür’le başlamış, Hegel’le geliştirilmiş, tarihî maddeciliğin elinde ayrı bir şekil almış “ruh-i küllî” esasına dayanan, istismara müsait bir nazariyedir. Vahdet-i vücud bir hâl ve istiğrak ifadesidir. Maddecilikle de hiçbir alâkası yoktur. Aksine, o, Allah adına, bütün kâinatın nefyi ve inkârıdır. Bundaki kusur, sadece sünnet mizanları ile ölçülüp biçilmeden, müşâhede ve duyuşa göre hüküm vermekten ileri gelmektedir. Bu kusuru niçin yaptılar diye aklınıza gelebilir. Evet, “Muhyiddin İbn Arabî, hayatı boyunca vecd ve istiğraklarını yazdı. Keşke kendine geldiği ve yakazaya döndüğü zaman bunları tashih etseydi. Neden iltibasa müsait bu mülâhazaları olduğu gibi bıraktı?” diyebilirsiniz. Bence, evvelâ, büyüklüğünü ölçemeyeceğimiz bu kimseler hakkında, hücum ve teşni yerine daha dikkatli olmak icap eder.

Evet bunların, şeriatın ruhuna muhalif beyanları karşısında insanın “Hazret, bunları niçin daha sonra tahkik ve tashih etmedin?” diyesi gelebilir. Ancak, onlar, asıl âlemi, vücud olarak, kendi sekir ve istiğraklarıyla yaşadıkları âlem

kabul ediyor, bizim âlemimize döndükleri veya diğer tabirle, kendi âlemlerinden ayrıldıkları zaman, onu uykuya dönmek kabul ediyorlarsa, neyi ve niye tashih ve tahkik edecekler ki?

Onun için Muhyiddin İbn Arabî Hazretleri gibi zatlar, Cenâb-ı Hakk'ın tecellîleriyle baş başa kaldıkları zaman, müncezip oluyor, o âlemi hakikî âlem olarak görüyor; bize göre rüya, onlara göre hakikat sayılan bu âlemde kalemi ellerine alıyor, o âlemde düşünüyor, o âlemin ölçü ve kıstasları içinde yazıyor; yazdıkları şeyleri biçimlendiriyor ve kat'iyen bu âleme ait hususiyetlerle telif etmeyi düşünmüyorlardı. Şayet onlar bu âlemi hakikî âlem olarak bilselerdi, herhâlde o âlemdeki hataları, bu âlemde tashih edeceklerdi. Etmediklerine göre, demek ki, bizim âlemimize hiçbir zaman hakikî âlem nazarı ile bakmadılar.

Mevzuu böylece icmal ettikten sonra diyebiliriz ki, hiçbir mutasavvıfa, maddeci demenin imkânı yoktur. Aksine maddeciler ile vahdet-i vücudcular arasında tam bir zıddiyet vardır. Maddeciler, madde ve kâinat hesabına Allah'ı inkâr ederler. "Sadece madde ve atom vardır; her atom parça ve parçacığı da şuurlu olarak hareket etmektedir." demelerine mukabil, mutasavvifînden vahdet-i vücudcular Allah hesabına kâinatı nefyeder, "Her şey O'na dayalıdır, O'ndan başka her şey fânidir. Öyleyse biz de bunların fâniliğine hükmetmeliyiz ki, huzurumuzu ihlâl etmesinler. Çünkü O'ndan ayrı olan her şey fânidir." derler. Aradaki bunca zıddiyete rağmen, hâlâ da ikisini "bir" görüp göstermek, doğrusu anlaşılır gibi değildir.

Bazı tenkitçiler, Mevlâna Celâleddin Rûmî Hazretleri'nin eserlerinin içine, bir kısım Batılı panteistlerin fikirlerinin sokulduğunu iddia ederler. Bu arada Afzal-i Kâşî'ye ait olduğu söylenen, pek çok panteistçe düşüncenin, İslâm ruhunu tahrif niyetiyle, İslâm düşmanları tarafından bu eserlere karıştırıldığını ileri sürerler.

Evvelâ, Hz. Mevlâna'ya isnat edilen bütün eserlerin ve onun eserleri içindeki her parçanın ona ait olduğu söylenemez. Günümüzde Mevlâna'ya ait olduğu söylenen eserlerden bazılarının başkalarına ait olduğu şimdiye kadar çokları tarafından ortaya kondu.

Bunlardan, *"Fîhi Mâ Fîh"*i için, Afzal-i Kâşî'nin adından bahsedilmektedir. Afzal-i Kâşî'nin kendisi Neoplatonisttir ve hayatı boyunca Eflatunculuğu tekrar ihya etmeyi düşünmüştür. Hatta bu hususu, hayatına gaye edinmiş olduğu da söylenebilir. Bu zat aynı zamanda, Hurûfî'dir. Harfleri kâinatın atomları gibi

telâkki eden Fazlullahi'l-Hurûfî'nin mezhebinden...

Hadis-i şeriflerin bile arasına bir sürü şeylerin sokulmak istenilmesi yanında, Mevlâna ve Muhyiddin İbn Arabî gibi zatların sözleri arasına bir kısım yalan ve uydurma şeylerin sokulması mevzuunda –kanaatimce– biraz müsamahalı düşünmek lâzımdır. Yani, girebilir demek iktiza eder.

Buhârî gibi, yüzlerce hadis imamı, önünden hadisler geçerken, o söz Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) mi, değil mi, onu bilebiliyordu. Bu mevzuun mütehassısı olan bu zatlar, tahkik ettikleri sözlerde, âdeta, Resûl-i Ekrem'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) sözleri kokuyor mu, kokmuyor mu, bunu hissedebiliyordu. Onun için hadisler, sağlam mihenklere vurulup ayıklandı; ama tasavvuf büyüklerinin sözleri için böyle bir garantiden bahsedilemez

Ayrıca Muhyiddin İbn Arabî: "Bizim durumumuzda olmayanın ve hâlimizi bilmeyenin, bizim kitaplarımızı okuması haramdır." demiştir.

Sâlik: Bir yola giren, bir yolda giden.

Âkile: Diyet ödemeyi yüklenen kimse veya kimseler.

Zimmî: İslâm Devletinin hâkimiyeti altında yaşayan gayrimüslim.

Muhavere: Karşılıklı konuşmak, diyalog.

Tekellüf: Zorlama, külfet.

Müekked sünnet: Peygamber Efendimiz'in (sallallâhu aleyhi ve sellem) ara vermeden, devamlı yaptıkları, bir mücbir sebep olmadıkça terk etmedikleri sünnet.

İtab: Azarlama.

Müttaki: Takva sahibi. Dinin emir, yasak ve tavsiyelerine titizlikle uyan kimse.

Zahid: Dünyevî lezzetlerden el etek çeken; fâni, geçici her şeye gönlünü kapamış kimse.

İstiğrak: Kendinden geçme, dünyayı unutma, kalbini dünyevî endişelerden temizleyip bütünüyle Hakk'a yönelme.

Vecd: İnsan benliğini bütünüyle iştiyakın sarması; hâlin, akıl, mantık ve muhakemenin önüne geçmesi.

Teşnî: Kötüleme, ayıplama.

Sekir: Basiret ve şuurunu, yaşadığı hâlin duygu ve hülyalarının baskısı altında geçici olarak kaybetme hâli.

Müncezip: Kendini ilâhî cezbeye bırakmış, cezbeye salmış.

İcmal etmek: Özetlemek

Panteist: "Her şey Tanrı'dır." diyen, Tanrı ile evreni bir sayan felsefî görüşü benimseyen kimse.

1 Buhâri, *diyât* 31; *ilim* 39; *cihad* 171; Tirmizî, *diyât* 16; Nesâî, *kasâme* 12.

2 Buhârî, *bed'ül-halk* 11; *daavat* 64; Müslim, *zikr* 28.

3 Tirmizî, *sıfatü'l-kıyame* 23.

4 Buhârî, *iman* 29; Nesâî, *iman* 28.

5 İmam Rabbânî, *el-Mektûbat* 1/240 (260. Mektup).

Kaynakların Tespitinde Faydalanılan Eserler

Abdurrezzak, Ebû Bekr Abdurrezzak İbn Hemmâm (v. 211 h.); ***el-Musannef,*** [Tahkîk: Habîburrahmân el-A'zamî], I-XI, el-Meclisü'l-ilmî, Beyrut, 1403/1983.

el-Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (v. 1162); ***Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs, I-II,*** Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

Ahmed İbn Hanbel, Ebû Abdillah eş-Şeybânî (v. 241 h.); ***el-Müsned,*** I-VIII, Müessesetü Kurtuba, Mısır, tsz.

Ali el-Müttakî; Alaaddin (v. 975 h.); ***Kenzu'l-ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl,*** XVIII, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1986.

Aliyyülkârî, Ebu'l-Hasan Nureddin Ali b. Sultan Muhammed (v. 1014/1606); ***el-Esrâru'l-merfûa fi'l-ahbâri'l-mevdûa,*** [Tahkîk: Muhammed b. Lütfi Sabbâğ], el-Mektebü'l-İslâmî, Beyrut, 1406 h.

Alûsî, Ebu's-Senâ, Şehâbeddin Mahmud İbn Abdillah (v. 1270 /1854); ***Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'âni'l-azîm ve's-seb'-u'l-mesânî,*** I-XXX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Bağdâdî, el-Hatîb Ebû Bekir Ahmed İbn Sabit (v.463 h.); ***Tarîhu Bağdad ev Medinetü's-Selâm;*** I-XIV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin İbn Mesud, (v. 516/1122); ***Meâlimü't-tenzîl,*** I-IIX, Dâru Taybe, Riyad, 1993.

el-Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin (v. 458 h.); ***Delâilü'n-nübüvve,*** I-VII, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

_________; ***es-Sünenü'l-kübrâ,*** I-X, Mektebetü dâri'l-bâz, Mekke, 1414/1994.

_________; ***ez-Zühdü'l-Kebîr,*** Müessesetü'l-kütübi's-sekâfiyye, Beyrut, 1996.

el-Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (v. 256 h.); ***Sahîhu'l-Buhârî,*** I-VIII, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, 1979.

ed-Dârakutnî, Ebu'l-Hasan Ali İbn Ömer (v. 385 h.); ***Sünenü'd-Dârakutnî,*** [Tahkik: es-Seyyid Abdullah Haşim Yemânî el-Medenî], I-IV, Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1386/1966.

ed-Dârimî, Abdullah b. Abdirrahmân (v. 255 h.); ***es-Sünen,*** I-II, Dâru'l-kitâbi'l-Arabî, Beyrut, 1407/1987.

Ebû Dâvûd, Süleyman b. Eş'as es-Sicistânî (v. 275 h.); ***es-Sünen,*** [Tahkîk: Muhammed Muhsin Abdülhamîd], I-IV, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, İstanbul, tsz.

Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh el-İsbehânî (v. 430 h.); ***Hilyetü'l-evliyâ ve tabakâtü'l-asfiyâ,*** I-X, Dâru'l-kitâbi'l-arabî, Beyrut, 1405 h.

Ebu's-Suûd, Muhammed İbn Muhammed Muhyiddin el-İmad (v. 851 h.); ***İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kur'âni'l-Kerîm,*** I-IX, Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, Beyrut, tsz.

el-Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed İbn Muhammed (v. 505 h.); ***Kavâidü'l-akâid,*** [Tahkik: Musa İbn Nasr], Âlemü'l-kütüb, Beyrut, 1985.

Gülen, M. Fethullah; ***Asrın Getirdiği Tereddütler-1,*** Nil Yayınları, İzmir, 1996.

_________ ; ***Asrın Getirdiği Tereddütler-2,*** Nil Yayınları, İzmir, 1996.

_________ ; ***İ'lâ-yı Kelimetullah veya Cihad,*** Nil Yayınları, İzmir, 2001.

_________ ; ***Sonsuz Nur-1-3,*** Nil Yayınları, İzmir, 1994.

_________ ; ***Yaratılış Gerçeği ve Evrim,*** Nil Yayınları, İstanbul, 2001.

el-Hâkim, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Neysâbûrî (v. 405 h.); ***el-Müstedrek ale's-Sahîhayn,***

I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1411/ 1990.

el-Heysemî, Ali İbn Ebî Bekr (v. 807 h.); ***el-Mecmeu'z-zevâid, I-X,*** Dâru'r-reyyan li't-türas-Dâru'l-kitabi'l-Arabî, Kahire-Beyrut, 1407 h.

İbn Hibban, Ebû Hâtim Muhammed el-Büstî (v. 354 h.); ***el-İhsân fî takrîbi Sahîh İbn Hibbân, I-XVII,*** [Tertîb: Alâüddîn Ali b. Belbânî; Tahkîk ve ta'lîk: Şuayb el-Arnavût], Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1988.

İbn Ebi'l-İzz, Ali İbn Ali Muhammed (v.792 h.); ***Şerhu Akîdeti't-Tahâviyye,*** [Tahkîk: Abdullah İbn AbdiMuhsin et-Türkî], I-II, Müessesetü'r-risâle, Beyrut, 1996.

İbn Ebî Âsım, Ahmed b. Amr (v. 287 h.); ***ez-Zühd,*** Dâru'r-reyyân li't-türâs, Kahire, 1408 h.

İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Muhammed (v. 235 h.); ***el-Musannef fi'l-ehâdîs ve'l-âsâr,*** [Tahkîk: Kemal Yusuf el-Hût], I-VII, Mektebetü'r-Ruşd, Riyad, 1409 h.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî (v. 852 h.) ***el-İsâbe, I-VIII,*** Dâru'l-cîl, Beyrut, 1412 h.

İbn Hişâm, Abdülmelik İbn Hişam İbn Eyyûb el-Himyerî (v. 213 h.); ***es-Sîretü'n-nebeviyye, I-IV,*** Dâru'l-Kalem, Beyrut, tsz.

İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed İbn İshak es-Sülemî en-Neysabûrî (v. 311 h.); ***es-Sahîh,*** [Tahkik: Muhammed Mustafa el-A'zâmî], I-IV, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1390/1970.

İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail İbn Ömer İbn Kesîr ed-Dimaşkî (v. 774 h.); ***Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm, I-IV,*** Dâru'l-fikr, Beyrut, 1401 h.

_________ ; ***el-Bidâye ve'n-nihâye, I-XIV,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1988.

İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (v. 275 h.); ***es-Sünen, I-II,*** Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz

İbnü'l-Mübarek, Abdullah (v. 181 h.); ***ez-Zühd,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, tsz.

İbn Sa'd, Ebû Abdillah Muhammed b. Sa'd el-Menî' (v. 230 h.); ***et-Tabakâtü'l-kübrâ, I-VIII,*** Dâru sâdir, Beyrut, tsz.

İmam Rabbânî, Ahmed el-Farukî es-Serhendî (v. 1624); ***el-Mektûbât, I-II,*** İstanbul, tsz.

İshâk b. Râhûye, İbn İbrahim b. Mahled (v. 238 h.); ***el-Müsned, I-V,*** Mektebetü'l-îmân, Medine, 1995.

el-Kazvînî, Abdülkerim İbn Muhammed er-Rafiî; ***et-Tedvin fî ahbari Kazvîn,*** [Tahkik: Azizullah el-Utaridî], I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1987.

el-Kelâbâzî, Ebû Bekir Muhammed (v. 380 h.); ***et-Taarruf li mezhebi ehli't-tasavvuf,*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1400.

el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed b. Ebû Bekr b. Ferah (v. 1273); ***el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'ân, I-XX,*** Dâru'ş-şa'b, Kahire, 1372 h

el-Makdîsî, Muhammed İbn Muflih Ebû Abdillah (v. 762 h.); ***el-Furû', I-VI,*** [Tahkik: Ebu'z-Zehra Hazim el-Kadî], Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1418 h.

Mâlik b. Enes, Ebû Abdillah el-Esbahî (v. 179 h.); ***el-Muvatta', I-II,*** Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrut, 1985.

el-Merğînânî, Ebu'l-Hüseyin Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl (v. 593 h.); ***el-Hidâye şerhu'l-Bidâye, I-IV,*** el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Beyrut, tsz.

Muhibbuddin et-Taberî, Ahmed İbn Abdillah (v. 694 h.); ***er-Riyazu'n-nâzıra,*** I-II, Dâru'l-arabiyyi'l-İslâmî, Beyrut, 1996.

Müslim, Ebu'l-Hüseyin el-Haccâc en-Neysâbûrî (v. 261 h.); ***Sahîhu Müslim, I-V,*** Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrut, tsz.

el-Münâvî, Muhammed Abdürraûf b. Ali (v. 1622); ***Feyzu'l-kadîr şerhu Câmii's-sağîr, I-VI,*** el-Mektebetü't-ticâriyyeti'l-kübrâ, Mısır, 1356 h.

en-Nebhânî, Yûsuf b. İsmâîl; ***Huccetullâhi ale'l-âlemîn fî mu'cizâti Seyyidi'l-murselîn***, Dâru'l-fikr, Beyrut, tsz.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (v. 303 h.); ***es-Sünen,*** [Tahkîk: Abdülfettah Ebû Gudde], I-VIII, Mektebetü'l-matbûâti'l-İslâmiyye, Halep, 1406/1986.

Nursî, Bediüzzaman Said (v. 1960); ***Risale-i Nur Külliyatı, I-II,*** Nesil Yay., İstanbul, 1996.

_________ ; ***Lem'alar,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2006.

_________ ; ***Mektûbat,*** Işık Yay., İzmir, 2001.

_________ ; ***Sözler,*** Şahdamar Yay., İstanbul, 2006.

es-Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl (v. 483/1090); ***el-Mebsût, I-XXX,*** Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1406 h.

es-Suyûtî, AbdurRahmân b. el-Kemal Celâleddîn (v. 911 h.); ***Kifâyetü't-talibi'l-lebîb fî hasâisi'l-kübrâ (el-Hasâisu'l-kübrâ),*** Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1985.

eş-Şafiî, Ebû Abdillah Muhammed İbn İdris (v. 204 h.); ***el-Ümm,*** Dâru'l-ma'rife, Beyrut, 1393 h.

eş-Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Salihî (v. 942 h.); ***Sübülü'l-hüdâ ve'r-reşad fî sîrati hayri'l-ibâd,*** I-IV, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1993.

et-Taberânî, Ebu'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed (v. 360 h.); ***el-Mu'cemül-evsat,*** [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], I-X, Dâru'l-Harameyn, Kahire, 1415 h.

_________ ; ***el-Mu'cemül-kebîr,*** [Tahkîk: Hamdi b. Abdilmecîd es-Selefî], I-XX, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, Musul, 1404 h.

et-Taberî, Muhammed İbn Cerîr İbn Yezîd İbn Hâlid (v. 310 h.); ***Câmiu'l-beyan fî tefsîri'l-Kur'ân, I-XXX,*** Dâru'l-fikr, Beyrut, 1405 h.

_________ ; ***Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*** (Tarîhu't-Taberî), I-V, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut, 1407 h.

et-Tehânevî, Muhammed İbn A'lâ İbn Ali el-Farukî el-Hanefî (v. 1745); ***Kitabu Keşşâf-i ıstılahati'l-fünûn, I-II,*** Kahraman Yay., İstanbul, 1984.

et-Tirmizî, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ (v. 279 h.); ***el-Câmiu's-Sahîh, I-V,*** Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî, Beyrut, tsz.

ez-Zeylaî, Abdullah b. Yusuf Ebû Muhammed (v. 762 h.); ***Nasbu'r-râye, I-IV,*** Dâru'l-hadîs, Mısır, 1357 h.

120001-20110427